

श्रीहर्षचरितम्

महाकवि श्रीवाग्भटविश्वचतम् ।

वि, ए, उपाधि आरिणा

श्रीजीवानन्द विद्यालयाभ्युदयसंस्थानम्

संस्कृतं परिवर्तितं प्रकाशितम् ।

कलिकातानगरे

सुचारुयन्त्रे

मुद्रितम् ।

इ. १८७६

श्रीहर्षचरितम् ।

प्रथमोच्छ्वासः ।

चतुर्मुखमुखाम्भोजवनहंसवधूर्मम् ।
मानसे रमतां दीर्घं सर्वशुक्ला सरस्वती ।
कथमाख्यायिकाकारा न ते वन्द्याः कवीश्वराः ।
कवीनामगलद्वर्पो नूनं वासवदत्तया ॥
शक्त्येव पाण्डुपुत्राणां गतया कर्णगोचरम् ।
पदवद्भोज्ज्वलोहारिकृतकण्ठकमस्थितिः ॥
भट्टारहरिचन्द्रस्य पद्यवन्धो नृपायते ।
कुविनाशनमग्रास्य सकरोत्प्रातवाहनः ॥
विशुद्धजातिभिः कोशं रत्नैरिव सुभाषितैः ।
कीर्तिः प्रवरसेनस्य प्रयाता कुसुदोज्ज्वला ॥
सागरस्य परं पारं कपिसेनेव सेतुना ।
सूत्रधारकृतारम्भैर्नार्टकैर्वज्रभूमिकैः ॥
सपताकैर्यशोलेभे भासो देवकुलैरिव ।
निमर्गसूरवंशस्य कालिदामस्य स्तुतिषु ॥
प्रीतिर्मधुरमाद्रासु मञ्जरीष्विव जायते ।
आकृष्टाजशतोच्छ्वासैः हृदयस्थैः स्मृतैरपि ॥

जिह्वान्तः कृष्यमाणो न कवित्वे प्रवर्तते ।
 तथापि नृपतेर्भक्त्या भीतोनिर्वहणाकुलः ॥
 करोम्याख्यायिकाम्बोधौ जिह्वाप्लवनचापलम्
 सुखप्रबोधजलिता सुवर्णघटनोज्ज्वला ॥
 शब्दैराख्यायिका भाति शय्येव प्रतिपादुकैः ।
 दर्शयन्ती सुखे खेद प्रस्खलन्ती पदे पदे ॥
 कथञ्चिन्नीयते शय्यां कथा नवबधूरिव ।
 जयज्ज्वलत्प्रतापज्वलनप्राकारकृतजगद्रक्षः ॥
 सकञ्जप्रणयिमनोरथसिद्धिः श्रीपर्वतोहर्षः ।

एव मनुश्रूयते । पुरा किल भगवान् स्व लोकमधितिष्ठत्
 परमेष्ठी विकसिनि पद्मविष्टरे समुपविष्टः शुनासीरप्रमुखै
 रीर्ज्वरीकैः परिहृतो ब्रह्मोदिताः कथाः कुर्वन्मन्याय निरवद्या
 विद्यागोष्ठीं विभावयत् । कदाचिदासां चक्रे तथामीनञ्च
 तन्निभुवनप्रतीक्ष्यं सर्वे दक्षचाक्षुषप्रभृतयः सप्रजापतयः सर्वे
 च सप्तर्षिपुरःसरमहामुनयः सिधेदिरे । केचिद्वचःस्तुतिचतुराः
 समुदाहरन् । केचिदपचितिभाञ्जि यजूंषि अपठन् । केचित्
 प्रशंसामालीढा मानिजगुः । अपरे तु विवृतकर्मक्रियातन्त्रा-
 न्नन्त्रानाचचक्षिरे । विद्याविमंवादकृताश्च तत्र तेषा मन्यो-
 न्यस्य विवादाश्च प्रादुरभूवन् । अथातिरोषणः प्रकृत्या महा-
 तपा मुनिरतो स्तनयस्तारापते श्रुता नाम्ना द्वितीयेन मन्दु-
 लान्मा मुनिना सह कलहायमानः सामगायन्यक्रोधान्धो विस्वर
 भकरोत् । समर्पेषु शापभयप्रतिपन्नमौनेषु मुनिष्वन्यालाप-
 नीतया चावध्रीरयति कमलानम्भवे कुमारीकिञ्चिदुक्तबाल-
 भावे भूषितनवग्रौहने वयमि वर्तमाना गृहीतचासरप्रचल-

भुजलता पितामहसुपबीजयन्ती निर्भस्मनताडनजनितरागा-
भ्यामिव स्वभावारुणाभ्यां पादपल्लवाभ्या सुपासमाना शिष्य-
द्वयेनेव पदक्रममुखरेण नूपुरयगलेन वाचालितचरणा
धर्मनगरतोरणस्तम्भविभ्रमं विभ्राणा जङ्घाद्वितीयं सलील-
मुत्कलहसकलकलालापिनि मेखलाशान्ति विन्यस्तवामहस्त-
किसलया विहन्मानसनिवासलम्बेन गुणकलापिनेवांसावल-
म्बिना ब्रह्मसूत्रेण पवित्रीकृतकाया भास्वन्मध्यनायकमनेक
मुक्तानुयात मपवर्गमार्गमिव हार सुरसा समुद्वहन्ती वदन-
प्रविष्टं सर्वविद्याबधूचरणालक्तकपाटलेनेव स्फुरता दशनच्छदेन
विराजमाना संक्रान्तकमलासनकृशाजिनप्रतिविम्बां मधुर-
गीताकणेनावतीर्णशशिहरिणामिव कपोलस्थलीन्दधाना ति-
र्यक् सावज्ञसुन्नमितैकम्बूल । ओलमेकं विस्वरश्चरणकलुषितं
प्रक्षालयन्तीवापाङ्गनिर्गमेन लोचनांशुजलप्रवाहेणोतरश्चरणेन
विकसितमिन्दुवारमञ्जरीजुषा हसितेन प्रकटितविद्यामदा श्रु-
तिप्रणयिभिः प्रणवैरिव कर्णावतंसमधुकरकुलैरुपास्यमाना
सुकरविमलेन प्रज्ञाप्रतानिनांशुकेनाच्छादिततनुलता वाङ्मय-
मिव दिक्षु दशनज्योत्स्नालोक विकिरन्ती देवी सरस्वती श्रुत्वा
जहास ।

दृष्ट्वा तु तां तथा हसन्तीं स मुनिराः पापे । दुर्गृहीतविद्या-
लवावलेपे ! दुर्विदग्धे ! मामप्यपहममीत्युक्त्वा शिरःकम्पविशीर्य-
माणबन्धविसरैरुन्मीपत्तडित्तन्तुपिङ्गलिम्बो जटासञ्चयस्य रो-
चिषा सिञ्चन्निव रोषदहद्रवेण दश दिशः कृतकालसन्निधानामि-
वान्धकारितललाटाष्टपदामन्तकमण्डनपत्रभङ्गमकरीकारिकां
भ्रूकुटिमावधन्नविजोहिनेन चक्षुषाग्नेश्च रुधिरौपहारमिवाम-

र्षदेवतायै प्रयच्छन्निर्दयदृष्टदशनच्छदो दन्तांशुच्छलेन भय-
पलायमानां वाचमिव विरुन्धन्सस्त्रसिनि शापशासनपटस्येव
ग्रन्थन् ग्रन्थिमन्यथा कृणाजिनस्य स्वेदप्रतिविम्बितैः शापभया
च्छरणागतैरिव सुरासुरमुनिभिः प्रतिपन्नसर्वावयवः कोप-
तरन्तिताडुलिना करेण प्रसादलग्ना मत्तरावलिकामिवाक्षमा-
लां विक्षिप्य कामण्डलवेन वारिणा समुपस्पृश्य शापजलं
जग्राह ।

अत्रान्तरे स्वयम्भुवोऽभ्यासे समुपविष्टा देवी पीपूष-
फेनपटलपाण्डुरं कल्पद्रुमदुकूलवल्कलं वसाना विसतन्तुमये-
नांशुकेनोन्नतस्तनमध्यनिबद्धगात्रिका ग्रन्थितपीनिर्जितत्रिभु-
वनजयपताकाभिरिव त्रिधाभिर्भस्मत्रिपुण्ड्रराजिभिर्विराजित-
ललाटारजिरास्कन्धावलम्बिना फेनधवलेन तपःप्रभावकुण्डली-
कृतेन गङ्गास्रोतसेव योगपट्टकेन विराजितवैलक्ष्येणासव्येन
ब्रह्मोत्पत्तिपुण्डरीककमण्डलुङ्करेण कलयन्ती दक्षिणमक्ष-
मालापरिक्षेपं कम्बुनिर्मोकदन्तुरं तज्जेनतरलिततर्जनीकं हस्त
मुत्क्षिपन्ती आः ! पाप ! क्रोधोपहत । दुरात्मन्ननात्मन् ! ब्रह्म-
बन्धो ! मुनिखेटक ! निराकृते ! कथमात्मस्वलितविलक्ष ! सक-
लसुरासुरमुनिमनुजवन्दनीयां त्रिभुवनमातरं सरस्वतीं शत्रुम-
भिलषसीत्युक्त्वा रोषविमुक्तवेत्तासनैरोङ्कारमुखरमुखैरुत्क्षे-
पदोलायमानजटाभारभरितशिरोभिः परिकरबन्धभ्रमितकृ-
णाजिनच्छायाश्यामायमानदिवसैरमर्षनिश्वासदोलाप्रेङ्खोलि-
तब्रह्मलोकैः सोमरसमिव स्वेदविसरव्याजेन खवद्भिरग्निहोत्र-
पवित्रभस्मस्त्रोरललाटैः कुशतन्तुचीरचीवरिभिः ऋषिभिः प्रहर-
णीकृतदण्डकमण्डलुमण्डलैर्मूर्तेः शत्रुभिर्वैदेः रुद्ध वृसीमपहाय

सावित्री समुत्तस्थे । ततो मर्षय मर्षय भगवन्नभूमिरेषा शाप-
स्येत्यनुशास्यमानोऽपि तापसै रूपाध्यायस्खलितमेकं क्षमस्वेति
बद्धाञ्जलिपुटे प्रसाद्यमानोऽपि शिष्यैः पुत्र । मातृया रूपसः
प्रत्यूहमिति निवार्यमाणोऽप्यत्रिणा रोषावेशविवशो दुर्वासा दु-
र्विनीते । व्यपनयामि ते विद्यालवाः लेखविशेषजनिता मुनति
मधस्तात् गच्छ मर्त्यलोकमित्युक्ताः तच्छापीदकं विसृज्य । ततः
प्रतिशापदानोद्यतां च सावित्रीं सखि ! संहर रोधं सस्तुतमत-
योऽपि जात्यैव द्विजन्मानो माननीया इत्यभिदधाना सरस्व-
त्येनां न्यवारयत् ।

अथ तां तथा शप्तां सरस्वतीं दृष्ट्वा पितामहः कमलो-
त्पत्तिलग्नमृणालसूत्रामिव धवलयज्ञोपवीतिनीं तनुमुद्वह-
न्नुज्जच्छदच्छाङ्गुलीयकमरकतमयूखलताकलापेन त्रिभुवनोप-
प्लवः शमनकुशापीडधारिणेव दक्षिणेन करेण निवार्य शाप-
कलकलमतिविमर्ददीर्घं भाविज्ञतयुगारम्भसूत्रपातामिव दिक्षु
विक्षिपन् दशनकिरणैः सरस्वतीं स्थानमङ्गलपटहेनेव पूरय-
न्नाशाः स्वरेण सधी सुवाच ।

ब्रह्मन् खलु साधुसेवितोऽयं पन्थाः । येनाऽसि प्रवृत्तः
निहन्तुमेषु पुरस्तादुद्दालमस्यतेन्द्रियदाजिसमुत्थापितं रजः
कलुषयति दृष्टिभनक्षजिताम् । क्रियदूरं वा चक्षुरीक्षते ।
विशुद्ध्या धिया पश्यन्ति कृतबुद्धयः सर्वानसतः सतोवा निस-
र्गविरोधिनी चेयं पयःपावकवीरिव एकत्र धर्मक्रोधयो-
र्वृत्तिः । आलोकमपहाय कथं तमसि निमज्जामि । क्षमा
हि मूल सर्वतपसाम् । परदोषदर्शनदक्षा दृष्टिरिव कुपिता
न ते बुद्धिरात्मनो दोषान् पश्यति । अ महातपोभार-

वैषयिकता क पुरोभागित्वम् । अतिरोषणश्चक्षुष्यानापि अन्ध-
 एवाजनि । नहि खलु कीपकलुपिता विमृशति मतिः कर्तव्य-
 मकर्तव्यं वा ; कुपितस्य हि प्रथमान्धकारिणी भवति विद्या ततो
 भ्रूकुटीः । आदाविन्द्रियाणि रागः समास्कन्दति चरम चक्षुः ।
 आरम्भे तपोगलति पश्चात् स्वेदसलिलं पूर्वमयशः स्फुरति
 अनन्तरमधरः । कथञ्च ते विषपादपस्येव लोकविनाशाय वल्क-
 लानि जातानि । अनुचिता खलस्य मुनिविषस्य हारयष्टिरिव
 वृत्तमुक्ता चित्तवृत्तिः । शैलूष इव वृथावहसि कृत्विमोपशमम् ।
 शून्येन चेतसा कल्पं तपसः स्वल्पमपि न पश्यामि ते कुशलं
 जातम् । अनेनापि लधिन्नाचाद्याप्युपर्येव प्लवसे ज्ञानोदन्वतः ।
 न खलेडमूकाक्ष एडा जडा वा सर्व एते महर्षयः रोषदोष-
 निषेव्ये स्वहृदये निग्राह्ये किमर्थमसि निगृहीतवाननागसं
 सरस्वतीम् ।

एतानि तान्यात्मस्त्वलितवैलक्ष्याणि । यैर्याति वाप्यताम-
 विदग्धो जनः । इत्युक्त्वा पुनराह । भट्टे ! सरस्वति ! माया
 विषादम् । एषा वा मनुधास्यति सावित्री । विनोदयि-
 व्यति चात्मद्विरहितां त्वाम् । आत्मजमुखकमलावलीकनाव-
 धिय ते शापोऽय भविष्यती यमिधाय विसर्जितसुरासुरमुनि-
 मण्डलः ससम्भ्रमीपहतनारदस्कन्धविध्वस्तहस्तः समुचिताङ्गि-
 ककरणायोदतिष्ठत् । सरस्वत्यपि शप्ता किञ्चिदधोमुखी कृष्ण-
 धवलशारां कृष्णाजिनलेखाभिव तपसे दृष्टिसुरासि पातयन्ती
 सुरभिनिश्वासलग्नैः शापाक्षरैरिव पट्चरणकदम्बकैराकृष्य-
 माणा शोकाशयितृहस्ताधोमुखीभूतेनोपदिश्यमानमर्त्यलोका-
 वतरणमार्गेशेन नखमनूखजालकेन नूपुररवव्याहारहृतैर्भ-

वनकलहंसकुलै ब्रह्मलोकवासिसुनिहृदयैरिवानुगम्य जाना सहं
सावित्या गृहजगात् ।

अत्रान्तरे सरस्वत्यवतरणवार्त्तामिव कथयितुं भवत-
तारं मय्यलोकमंशुभाजीं क्रीणं च मन्दायमाने सुकुलित-
विमिनीविरहव्यसनविपण्णमरसि वासरे मधुमादितकामि-
नीकोपकुटिलकटाक्षक्षिप्यमाण इव क्षेपीयः क्षितिधरशिखर
भवतरति तरुणकरकपिलपनलोहिने लोकैकचक्षुषि भग-
वति सवितरि प्रस्तुतामहि व्युधः क्षरत्क्षीरधाराधवलिव्वा-
सन्नचन्द्रोदयोद्दामक्षीरोदक्षालितेष्विव दिव्याश्रमोपशत्यके-
ष्वपराहप्रचारप्रचलिने चामरिणी वामीकरतटताडनरटिन-
रदने रदति सुरस्ववत्तीरोधांसि स्वरमैरावते प्रसृतानेकविद्या-
धराभितारिकासहस्रवरणालक्तकरसागुलिभ इव प्रकटयति
पाटलतां तारापथे तारापथस्थितसिद्धदन्तदिनकरास्तमपा-
स्यापवर्जिते रञ्जितककुभि कुसुम्भभासि खवति पिनाकि-
प्रणति मुदितसन्ध्यास्वेद इव रक्तचन्दनद्रवे वन्दारुमुविवृन्दा-
रकवृन्दवध्यमानसन्ध्याञ्जलिबने ब्रह्मोत्पत्तिकमलसेवासमागत-
सकलकमलाकर इव राजति ब्रह्मलोके समुच्चारिततृतीय-
सवनब्रह्मणि ब्रह्मणि ज्वलितवैतानज्वलनज्वालाजटालाजिरे-
ष्वारब्धधर्मसाधनशिविरनीराजनेष्विव सप्तर्षिमन्दिरेष्वधर्म-
णमुपितकिल्विपगदोल्लाघलवुष्पतिष्ठमान सन्धोपासनासीन-
तपस्विपङ्क्तिपूतपुलिने ह्रवमानपद्मयोनियानहसदन्तुरोर्मिणि
मन्दाकिनीजले जलदेवतापत्रे पत्ररथकुलकलत्रान्तःपुरसौधे
निजमधुरसामोदिनि मधुकृतमधुपमुदि मुमुदिपमाणे कुमुद-
वने दिवसावसाननय्यत्तामरसमधुरससपीतिव्रते सुषुप्ति गृ-

दुष्टपालकाण्ड कण्ट क्रूर गडूयनकुण्डलि एक प्रदे धुतपन्नराजि-
 वीजितराजीवरजसि राजहस्ययुगे तटतताकुलुमधूलीधूसरित-
 सरिति सिद्धपुरपुरन्धीधम्मिल्लसमल्लिकागन्धग्राहिणि साय-
 न्तने तनीयसि निशानिष्वाभनिभे नभस्वति स्वति सङ्को-
 चदञ्चदुञ्चके सरकोटिपङ्कट कुमेशयकोश कटी कुटिनशाचिनि
 षट्चरणचक्रे वृत्तोद्धूतधूर्जटिजट्टविकुटजकण्डलनिभे नभ-
 स्थलं स्तरकयति तारागणे गन्धालुव प्रतातस्त्रे परिणामत्ताल-
 फलत्वपि कालदिदुरे मेदिनीं निमीलयति नववयसि तमसि
 तरुणतरतिमिरपटलपाटनपटीयसि यामिनीकर्णपूरचम्प-
 कलिकाकदम्बके प्रदीपप्रकरे प्रतनुतुहि-किरणानोकपा-
 टले श्यामजनीतनीरमुच्य गनत्रालिन्दीकुण्डलपुलिनायजाने
 शातक्रवे कुरयति तिमिरमाशामुखे खमुचिमेचवितविकुचकु-
 वलयसरसि शशधरकरनिकरकलप्रहाविलेखभूयमानि भानि-
 नीमनसीव शर्वरीचकुरचये चापत्वपि तमसि उदिते भगव-
 त्युदयगिरितटनिकरकुहरहरिखरनखासुखनिवहहेतिनिहि-
 तनिजहारिणगलगलितरुधिरचयनिचितमिव लोहितं वपु-
 रुदयरागमधरनिव विभावरीवध्वा धारयति श्वेतभानी अच-
 लच्युतचन्द्रकान्तजलधाराधौतद्वध्वस्ते ध्वान्ते गोलोकगति-
 तदुग्धविसरवाहिनिदन्तमयमकरमुखमहाप्रणालद्वय प्रवृत्ते
 पूरयितुमपयोनिधिमिन्दुमण्डले स्पष्टे प्रदोपसमये सावित्री
 शून्यहृदयामिव किमपि ध्यायन्तीं साखां सरस्वती मवादीत् ।

सति ! विभुवनीपदेशदानइन्द्रायास्ते पुरोजिह्वा जिह्वेति
 मे जल्पन्ती, जानास्येव या दुर्वशा विसंछुता गुणवत्यपि जने
 दुर्जनइव निर्दोषिण्यः दैत्य वामा वृत्तयः । क्षणभ-

ङ्गिन्यो नातिक्रमणीयाः । निष्कारणानि कारणकरिणापि
 मनस्विनो मानसमुद्देजयति महेशजनादावदन्ती । अनव-
 रतनवनजलधारासिच्य भावस्तत्परिव विपल्लवोऽपि सहस्रधा
 प्ररोहति सुकुमारञ्जनं सन्तानः । परमाणवोऽपि मालती-
 कुमुदमिव न्तानि मानयन्ति महताञ्चोपरिनिपतन्नशुरपि
 स्वरिव करिणा लेशः कदर्यनायासम् । सहजस्नेहपाश-
 ग्रथिवन्धनाय वाञ्छवभूता दुस्त्यजा जन्मभूमयः दारयति
 दारुणः क्रकचपात इव हृदयं संतुतजनविरहः । नार्ह-
 स्येवं भवितुम् । अभूमिः खल्वसि दुःखच्छेडाङ्कुरप्रभा-
 वानाम् ।

अपिच । पुराकृते हि कर्मण्यशुभे शुभं वा फलकृति-
 भूयिष्ठा तरिष्टष्ठे पृष्ठतश्च कोवावसरो विविदिषुः शुचाम् ।
 इदन्तु ते त्रिभुवनमङ्गलममङ्गलभूताः कथमिवाननमपवित्रयन्त्य-
 श्चुबिन्दवः । तदलमनया कथया । कथम्भुवो भागमलङ्क-
 र्तुमिच्छसि कस्मिन्नवतितीर्षति पुण्यभाजि प्रदेशे ते हृदयम् ।
 कानि वा तीर्थान्यनुगृहीतुमभिलषसि केषु वारण्येषु तपोधन-
 धामसु तपस्यन्ती स्यातुमभिवाञ्छसि । सज्जोऽयमनुसरणचतुरः
 सहपांसुक्रीडापरिचयपेशलः प्रेथान् सखीजनः । कृतचित्तित-
 लावतरणसङ्कल्पाऽनन्यशरणाद्य प्रभृति प्रपद्यस्व मनसा वचसा
 क्रिययाच सर्वविद्याविधातारं धातार स्वश्रेयसाय स्वचरण-
 रजःपवित्रितत्रिदशासुरमौलिं सुधास्यूतिकलिका कल्पिता-
 ऽवतंसकं देवं त्रिभुवनगुरुं त्यम्बकमम्बिकापतिम् । अल्पीय-
 सैव कालेन स ते शोकविरतिं करिष्यतीत्येव । सुक्ताफल-
 धवललोचनजललवा सरस्वती प्रत्यवादीत् । सखि ! त्वया सह

विचरन्त्या न मे काञ्चिदपि पीडासुत्यादयिष्यति । ब्रह्मलोक-
विरहः शापशोको वा केवलं कमलासनसेवातुखमार्द्रयति मे
हृदयम् । अपि च त्वमेव जेत्सि भुवि धर्मसाधनानि सर्वयोग-
योग्यानि स्थातुं स्थानानीत्यभिधाय विरराम ।

रणरण कोपनीयमानप्रजागरा चीन्मीलितलो वनैव तां
निशामनयन् । अपरेद्यु रुदिते त्रिभुवनशिखरे तुरङ्गमुखख-
णखणायित खरखलीनकर्पणक्षतज्वरतृक्षतजेनेव पाटलितव-
पुषि उदयाचलशिखरचूडामणौ जरत्प्रकवाकृचूडारुणेऽरु-
णपुरःसरे विरोचने रोचमाने नातिदूरवर्तिपितामहविमान-
हंसपालः पर्यटन् परवक्त्रमुच्चैरगायत् ॥

तरलयसि दृशं किमुश्रु कामकलुष मोनवासलालिते ॥

अवतर कलहंसि ! वापिकां पुनरपि यास्यसि पङ्कजालयम् ॥

एतत् कृत्वा सरस्वत्यप्यचिन्तयत् । अहमिवानेन
पर्यनुयुक्ता भवनमानयामि मुनेर्वचनम् । इत्युत्थाय कृत-
क्षितितलावतरणमङ्गल्या परिचय्य वियोगविप्रवं सपरिजनं
ज्ञातिवर्गमपरिगणय्य त्रिःप्रदक्षिणीकृत्य चतुर्मुखं कथमप्यनु-
नयन्ती निवर्तितानुयात्रिवतीवाता ब्रह्मलोकतः सावित्री-
द्वितीया निर्जगाम ।

ततः क्रमेण शृतपदप्रवृत्तां धर्मधेनुमिवायोधायमान-
धवलपयोधरासुदरध्वनिमन्तकान्तकमौलिमालती मालिका
मालीयमान बालखिल्यरुद्धरोधः समरन्धती धौततारवत्वगु-
त्तरं गलगलिततारकान्तापसवितीर्णतिलोदकपुलिनामाप्रा-
वनपूतपितामहपातितपितृपिण्डपाण्डुरितपारां पर्यन्तसुखसु-
प्तसप्तर्षि कुशशयनसूचितसूर्यग्रहणसूतजोपवासामाचमनशुचि-

शचीपतिमुच्य नानशिवार्चनकुसुमसारां शिवपुरपतितनिर्मा-
ल्यमन्दारदामकामनादरदारितमन्दरदरिद्रपदमनेकनाकना-
यकनिकायकामिनीकुचकलशलुलितविग्रहाम् गृहग्रावस्त्वलि-
तसुखरवज्जुखीतसं सुषुम्नासूतशशिशुधाशीकरस्तवकतारकि-
ततीरां भीषणाग्निकार्यधूमधूसरितसैकतां सिद्धविरचि-
तवालुकालिङ्गलङ्घनत्रासविद्रुतविद्याधरां निर्मोकपट्टिकामिव ग-
गनोरगस्य लीलाललाटिकामिव त्रिविष्टपस्य विक्रयवीथी-
मिव पुण्यपण्यसञ्चयस्य दन्तार्गलांमिव नरकनगरस्यांशुको-
ष्णीषपट्टिकामिव सुमेरोर्दुकूलकदलिकामिव मेखलां कुञ्ज-
सरस्य पङ्क्तिमिवापवर्गस्य नेमिमिव कृतयुगचक्रस्य सप्त-
सागरमहर्षिं मन्दाकिनीमनुसरन्ती मर्त्यलोकमवातरत् ।

अपश्यच्चैवास्वरस्यैव हारमिव वरुणस्यातपत्रनिकर-
मिव चन्द्राचलस्य शशिमणिनिष्यन्दमिव विन्ध्यस्य कर्पूर-
द्रुमद्रवप्रवाहमिव दण्डकारण्यस्य लावण्यरसप्रस्त्रवणमिव
दिशां स्फटिकशिलापट्टशयनमिवास्वरश्रियः स्वच्छशिशिर-
वासपूर्णं भगवतः पितामहस्यापत्यं हिरण्यवाङ्मनामानं महा-
नदं यंजनाः शीणद्वति कथयन्ती दृष्टा च तदीयरामणीयक-
भूतहृदया तस्यैव तीरवासमरोचयत् उवाच च सावित्रीम्
सखि ! मधुरमयूरविरुतयः कुसुमपांसुपटलसिकतास्तिल-
तरुलताः पुष्पपरिमलमत्तमधुपञ्चेणीवीणारणितरमणीया
रणन्ति मां मन्दाकिनीद्युतेरस्य महानदस्योपकरणभूमयः
पक्षपाति च मे मनः स्थातुमत्रैवेति । अभिनन्दितवचना
च तथेति तया पश्चिमे तीरे वासमरोचत् । एकस्मिंश्च शि-
लातलसनाथे तरुलतामण्डपे गृहबुद्धिं बबन्ध । तत्र च वि-

श्रान्तापि नातिचिरादुत्थाय सावित्या सार्द्धमुच्चितार्चन-
 कुसुमा वसतौ पुलिनपृष्ठप्रतिष्ठापितशिवलिङ्गा भक्त्या
 परमया पञ्चब्रह्मपुरःसरां सम्यक् मुद्रां बबन्ध । विहित-
 परिकरा च अविगीतगर्हामवनिपवनगगनतपनतुहिन-
 किरणदहनसलिलयजमानमभीरत्वमष्टावपि मूर्ती ध्याय-
 न्ती लतयोपनतेन फलमूलादिना अमृतरसमप्यतिशिश-
 यिषमाणेन तेन च स्वादुना शिशिरेण शोणवारिणा
 शरीरस्थितिमकरोत् । अतिवाहितदिवसा च तस्मिन्नेव
 लतामण्डपे शिलातले कल्पितपल्लवशयना धुष्वप । अन्येद्यु-
 रनेनैव नक्तन्दिवमत्यवाहयत् । एवमतिक्रामति काले गच्छ-
 त्सु दिवसेषु कदाचिद्याममात्रमिव गते रवौ दूतरस्यान्दिशि
 प्रतिशब्दरितगह्वरं गम्भीरतर तुरङ्गमह्वेषितोद्यममश्रु-
 णोत् । उपजातकुतूहला च निर्गत्य लतामण्डपाद्विलोकयन्ती
 विकचकेतकगर्भपत्रपाण्डुरं रजःसङ्घातन्नातिदवीयसि प्र-
 देशे संमुखमापन्नमपश्यत् । क्रमेण च सामीप्योपजायमा-
 नाभिव्यक्तिनि तस्मिन्नेव महति रजसि शफरोदरधूसरे पयसि
 मकरचक्रमिव श्वमानं पुरः प्रधावमानेन प्रलम्बकुटिलकच-
 पल्लवघटितललाटचूलिकेन धवलदन्तपत्रद्युतिहसितकपोल-
 भित्तिना पिनङ्गकृष्णागुरुपङ्कज्ज्वरणाकषायकञ्जुकेनोत्तरीय-
 कृतशिरोवेष्टनेन वामप्रकोष्ठनिविष्टहाटककटकेन द्विगुणप-
 ट्टिकागाढग्रन्थिग्रथिताभिधेलुना सततव्यायामकृशकर्कशशरी-
 रेण वनहरिणयूथेनैव मुहुर्मुहुर्द्विषमाणेन लङ्घित-
 सर्माविषमावटतटविटपेन कोणधारिणा कृपाणपाणिना च
 खेवागृहीतविविधवनकुसुमफलमूलेन चलचल दारिह यङ्मप-

सर्पापसर्प पुरः प्रयच्छ पयानमिति अनवरतकृतकलकलेन
युवप्रायेण सहस्रमात्रेण पदातिजनेन सनाथमश्ववृन्दं
ददर्श ।

मध्ये च तस्य सार्द्धं चन्द्रेण मुक्ताफलजालिना विविधरत्न-
खण्डवीचितेन शङ्खक्षीरफेनपिण्डपाण्डरेण क्षीरोदेनेव स्वयं
लक्ष्मीं दातुमागतेन गगनगतेनातपत्रेण कृतच्छायमच्छाच्छेना-
भरणदीधितिना न्विवहेन दिशामिव दर्शनानुरागलग्नेन चक्र-
वालेनानुगम्यमानमानितस्वावलम्बिन्या मालत्याः शेखरहजः-
सकलभुवनविजयायार्जितया रूपपताकयैव विराजमानम्
समुत्सर्पिभिः शिखण्डकपद्मरागमणेररुणैरशुजालैरदृश्यमान
बनदेवताविधृतैर्बालपल्लवैरिव प्रसृज्यमानमार्गरेणुमरुणवपुर्ष
वकुलमुण्डमालामण्डनमनोहारिणा कुटिलकुन्तलस्तवमा-
लिना मौलिना निमीलितातपमापिबन्तमिव दिवसं पशु-
पतिसुकुटस्थगाङ्गा द्वितीयशकलघटितस्येव सहजलक्ष्मीसमा-
लिङ्गितस्य ललाटपट्टस्य मनःशिलापङ्कपिङ्गलेन लावण्येनेव
लिम्पन्तमिवान्तरीक्षे हि नवयौवनावष्टम्भद्रगल्भादृष्टिपातदृशी-
कृतत्रिभूवनस्य चतुषः प्रथिम्ना विजयचक्रवलयकुसुदकमल-
सरःसहस्रतज्ज्वादितदशदिशं शरत्समयरुम्पदमिव प्रवर्तय-
तायतनयनदीर्घसीमन्तसेतुबन्धनललाटपट्टिकाशशिमणिशिला-
तलगलितेन कान्तिसलिलस्त्रोतसेव द्राघीवसा घोणावशन
विराजमानमतिसुरभिसहकारतरु कालकर्पूरलवङ्गपारिजात-
परिमललुब्धमत्तमधुकरकोलाहलमुखरितेत सुखेन सनन्दन-
वनं वसन्तमिव वसन्तनासन्नसुसुहृत्परिहाससम्भाषणेन

उत्तानमु एमुग्धहसितैर्दशनज्योत्स्नास्रपितमिन्दुसुखैः पुनर्न-
 भसि सञ्चारिणश्चन्द्रलोकमिव कल्पयन्तं कदम्बसुकुलस्थूल-
 मुक्ताफलयुगलमध्याध्यासितमरकतस्य तिखण्डकण्ठाभरणस्य
 मेङ्कतः प्रभया समुत्सर्पन्त्या सकुसुमहरितकुन्तपल्लवकण्ठा-
 वतंसकृत्यमिवोपलब्धमाणमामोदिष्टममदपङ्कलिखितमकर-
 मुखपत्रभङ्गभास्वरं शुक्रयुगलमुद्दाममकराक्रान्तशिखरमिवम-
 करकेतुकेतुदण्डद्वयं दधानं धवलब्रह्मसूत्रसीमन्तितं सागर-
 मथनमामर्षगङ्गास्त्रीतः सदानितमिव मन्दरन्देहमुद्वहन्तं
 कर्पूरज्योदमुटिच्छुरणपांशुलेन युवतिजनकुचचक्रवाकमिथुन-
 विपुलपुलिनेन नारस्थलेन स्थूलभुजाधामपुष्पीकृत पुनर्वि-
 स्तारयन्तमिव दिक्चक्रे पुरस्तादीषदिवाधीनाभिनिहितैकको-
 णशरदनीयेन पृष्ठतः कक्षादिक्षिप्तपल्लवेनोभयावतंसवलनप्रक-
 टितोरुविभागेन हारितहरितेन निविडनिविडिनाधरवा-
 ससा विभक्ततनुतरमभ्यभाग मनवरतत्रयोपचित मांसबन्धवि-
 काटकरमुखमग्नं जानुभ्यां विशालवक्षःस्थलोपलवेदिकोत्तम्भन-
 शिलास्तम्भाभ्यां चारुचन्दनस्थास्रस्थूलतरकान्तिभ्यामूर्धदण्डा-
 भ्यामपहसन्तमिवैरावतकरायाममतिभरभरितोदभागभारवह-
 नखेदेनेव तनुतरं जङ्घाकाण्डवहन्तं कल्पपादपपल्लवपाटल-
 स्थोभयपार्श्वविलम्बिनः पदद्वयस्य दोलायमानैर्नखमयूख
 जालकैरश्वमण्डनचामरमालामिव रचयन्तमभिसुखमुच्चैरुद्व-
 हभिरतिचिरमुपरिविभ्राम्यद्भिरिव वल्गनविकटं पतद्भिः
 खुरैः खण्डितभुवि प्रतिक्षणं दशनग्रहविमुक्तिरुणारुणायित-
 ष्यजीने दीर्घघोणलीननालिके ललाटपट्टिकालुलितचापीशर-
 चक्रे शिञ्जानयातकुम्भादानशीभिनि सतीरंहसिगीलाङ्गूलक-

पोलकान्तिरोमणि नीलसिन्दुवारवर्णे वाजिनि समारूढमुमयत्र
पर्याणपट्टास्त्रिष्टहस्ताभ्यामासन्नपरिचारिकाभ्यां दोधूयमान-
धवलचञ्चरीक्रायुगलमग्रतः पठतो वन्दिजनस्य सुभाषितमुत्क-
ण्टकितकपोलफलकेन लग्नोत्पलकेसरशकलेनेव मुखशशिना-
भावयन्त मनङ्गयगावतारमिव दर्शयन्त चन्द्रमयीमिव हृष्टि-
मुत्पादयन्तं विलासमयमिव जीवलोकं जनयन्तम् अनुराग-
मयमिव सर्गान्तरमानयन्तं ऋङ्गारमयमिव दिवसमापादयन्तं
रागराज्यमिव प्रवर्तयन्तमाकर्षाञ्जनमिव चक्षुषोर्वशीकरणा-
मन्त्रमिव मनसः स्वस्थात्रेशचूर्णमिवेन्द्रियाणां सन्तोषमिव कौ-
तुकस्य मिद्वियोगमिव सौभाग्यस्य पुनर्जन्मदिवसमिव मन्मथस्य
रसायनमिव यौवनस्यैकराज्यमिव रामणीयकस्य कीर्त्तिस्तम्भ-
मिव रूद्रस्य कुलकोशमिव लावण्यस्य पुण्यकर्मपरिणाममिव
संसारस्य प्रथमाङ्कुरमिव कान्तेः सर्गाभ्यासफलमिव प्रजापतेः
प्रतापमिव विभ्रमस्य यशसः प्रवाहमिव वैदग्ध्यस्याष्टादशवर्ष-
देशीयं कञ्चिदुवानमद्राक्षीत् ।

पार्श्वे च तस्य द्वितीयं ससक्ततुरगं परं प्रांशुमुत्तमतपनी-
यस्तम्भावदातम् परिणतवयसमपि व्यायामवलीयसन्नीचनख-
श्मश्रुकेशमशुक्ति खलतिमिषत् तुन्दिलमनुत्तणीदारवेषतया
जरानापि विनयमिव शिक्षयन्तम्, गुणानामपि गौरवमिवापा-
दयन्तम्, महानुभावतामपि शिष्यतामिव जनयन्तमाचार्य-
स्याप्याचार्यमिव कुर्वाणं बलक्षवारवाणधारिणं लसत्तनुदु-
कूलपट्टिकापरिस्त्रिष्टमौलिं पुरुषम् ।

अथ स युवा पुरोयायिनां यथा दर्शनं प्रतिनिवृत्त्य
विस्मयमानमनसां कथयतां पदातीनां सकाशादुपलभ्य-

दिव्याकृतिनत्कन्यकायुगलसुपजातकुलहलः प्रदुर्गुणतुरगो दि-
 दृक्षुस्तं लतामण्डयोद्देशमाजगाम । दुरादेव तुरगादवतनार ।
 निवारितपरिजनश्च तेन द्वितीयेन साधुना सह चरणाभ्यां
 सविनयसुपसमर्प । कृतीपसप्रहणौ च तौ सावित्री समं सर-
 स्वत्या किमलयासनदानादिना कुसुमफलाभ्यां विद्वानेन वन-
 वासोचितेनातिथ्येन यथाक्रमसुपजग्राह अनुकूलयाञ्चकार ।
 आसीनौ च तयोरासीना नातिचिरमिव स्थित्वा तद्वितीयं
 प्रवयसमुद्दिश्याव्रवीत् आर्य्य । सहजलज्जाघनस्य प्रमदाजनस्य
 प्रथमाभिभाषणं शान्तीनता । विशेषतो वनमृगीसुग्धस्य कु-
 मारीजनस्य, केवलमियमालोकनकृतार्थाय चक्षुषे स्पृहयन्ती
 प्रेरयत्युदन्तश्रवणकुलहलिनी श्रोत्रवृत्तिः । प्रथमदर्शने चो-
 पायनमिवोपजनयति सज्जनः प्रणयम् । अप्रगल्भमपि जनं
 प्रभवता प्रअप्रेणादितं मनोमध्विव वाचालयति । अयत्नेनै-
 वातिनन्ने साधौ धनुषीव गुणः पराङ्गोऽटिमारीहति विस्वम्भः ।
 जनयन्ति च विस्त्रयमतिधीरधियामध्यदृष्टपूर्वा जगति दृश्य-
 मानाः सुष्ठुदृष्टप्रतिशयाः । यतस्त्रिभुवनाभिभावि रूपमिदमस्य
 महानुभावस्य कुमारस्य । सौजन्यपरतन्त्रा चेयं देवतानां बुध-
 स्यातिभद्रता कारयति कथान्तौ । नतु युवतिजनसहोत्था तर-
 लता । तत्कथय यात्रागजनेनापुण्यभाक् कतमोविक्रमजृम्भि-
 तविरह व्ययया शून्यगान्धीतोदेशः । क्व वागन्तव्यं कोवायमप-
 हृतहरज्जङ्गाराहङ्गारोऽपर इवानन्यजो युवा । कि नान्नो-
 दास्य समृद्धतपसः पितुरयममृतवर्षी कौस्तुभमणिरिव हरेर्हृ-
 दयमाह्लादयति । का वास्य त्रिभुवननमस्या प्रभातसन्ध्येव
 महत स्तेजसो जननी जननी । कानि वास्य पुण्यभ विज्ज भज-

न्याख्यामक्षराणि । आर्य्य ! परिज्ञानेऽप्ययमेव क्रमः कौतुका-
नुरोधिनो हृदयस्य । इत्युक्तवचां च तस्यामसौ प्रकटितप्रश्रयः
प्रत्यवादीत् ।

आयुष्मति ! सतामभिष्वङ्गवदताकुलविद्या न केवलं
माननं हृदयमपि ते चन्द्रमयमिव सुधाकरशीतलैराह्लादयति
वचोभिः । सौजन्यजन्मभूमयो भूयसा शुभेन कर्मणा शिल्प-
कला इव भवादृश्यो दृश्यन्ते । दूरे तावदन्योन्यस्यालापाः अभि-
जातैः सह दृश्योपमश्रीभृता महतीं तुष्टिमारोपयन्ति । श्रूयता-
मेष खलु भूषणं भार्गववंशस्य भगवतो भूर्भुवःस्य स्वितयतिलकस्या-
दम्भप्रभावस्तम्भितजम्भारिभुजस्तम्भस्य सुरासुरसुकुटमणिशि-
लातलशयनदुर्ललितपादपङ्क्तस्य निजतेजःप्रसरद्रुष्टपुलोकनश्वा-
वनस्य बहिर्वर्तिजीवितं दधीचो नाम तनयः । जननी चास्य
जिह्वजगतोऽनेकपार्थिवसहस्रानुयातस्य शय्यातस्य सुता
राजपुत्री त्रिभुवनकन्यारत्न सुकन्यका नाम । तां खलु देवीं त्रि-
मूर्त्तीं विदित्वा वैजनने मासि प्रसवाय पिता पत्युः पार्श्वे
स्वगृहमानाययत् । असूत च तत्र सा देवी दीर्घायुषमेनम् ।
अनेहसावर्धत च तत्रैवायमानन्दितज्ञातिवर्गो बालस्तारकारा-
जइव राजीवलोचनो राजगृहे भर्तृगृहं गच्छन्त्यामपि मातरि
नासेचनकदर्शनमिममासुञ्चन्मातामहो मनोविनोदनन्नभारम् ।
अशिक्षितं चायं तस्मिन्नेव सर्वा विद्याः सकलाः कलाश्च कालेनो-
पाकूढयौवनमालोक्याहमिवामावप्यनुभवतु सुखकमलावली-
कानन्दमस्येति मातामहः । कथं कथमप्येन पितुरन्तिकमधुना
व्यसर्जयत् । मामपि तस्यैव देवस्य सुगृहीतनाम्नः शय्यातस्य

राज्ञ आज्ञाकारिणं विकृच्छिनामानं भृत्यपरमाणुमवधारयतु
भवती ।

पितुः पादमूलमायान्तं मया सह सरम्मुखमकरोत्
स्वामी । तद्धि नः कुलक्रमागतं राजकुलम् । उत्तमानां चि-
रन्तनतां जनयत्यनुजीविन्यपि जने कियन्मात्रमिव मन्दान्म् ।
अक्षीणः खलु दाक्षिण्ये शोकोमहताम् । इतश्च गव्य्तिमात्र-
एव पारे क्रोशानान्तस्य भगवतश्चवनस्य खनान्ना नियमितच्य-
वनन्नाम चैत्ररथकल्पं काननं निवासः । तदवधिरेव नीयात्वा ।
यदि वोढ्यहीतक्षणादाक्षिण्यमनवहेलं वा हृदयमस्माकमुपरि-
भूनिर्वा प्रसादानामवञ्जनः अवणार्हो वा ततो न विमाननीयो-
यत्नः प्रयत्नप्रणयः कुतूहलिनो हृदयस्य । वयमपि शुश्रू-
षवो प्रथमवृत्तान्तमायुष्मत्योः । नेयमाकृतिर्दिव्यतां व्यभि-
चरति । गीतनामनी त्रीतुमन्विलपति नो हृदयम् । तत्कथय-
कतमो वंशः स्पृहणीयतान्नीतस्तत्रभवत्या जन्मना ? । का चेयं
मातृभवती भवत्याः समवाय इव विरोधिनां पदार्थानाम् ।
तथा हि सन्निहितबालान्धकारा मास्वन्मूर्त्तिश्च । पुण्डरी-
कमुखी हरिणलोचना च । बालातपप्रभाधरा कुसुदहासिनी
च । समदहंसस्वना समुन्नतपयोधरा च । कमलकीमलकरा
हिमगिरिशिलापृथुनितम्बा च । करभोरूर्विलम्बितगामि-
नी च । असुक्तकुमारभावा स्निग्धतारका चेति ।

सात्ववादीत् आर्य ! ओष्यसि कालेन भूयसोदिवसानत्र
स्थातुमभिलषति नो हृदयमल्पीयश्चायमध्वनः परिचय एव
प्रकटीकरिष्यति । आर्येण न विस्मरणीयो ऽयमनुपङ्गदृष्टोजनः
इत्यभिधाय तूणीमभूत् । दधीचस्तु नवामम्भोभारभासामम्भो-

धरध्वाननिभया भारत्या नर्तयन्निव वनलताभवनभाजोभुजग-
भुजः सधीरमुवाच । आर्य । करिष्यति प्रसादभाराध्यमानं पश्या-
मस्तातम् । उत्तिष्ठ व्रजाम इति । तयेति तेन चाभ्यनुज्ञातः
शनैरुत्थाय कृतनमः कृतिरुच्चवाल ।

तुरगाधिरूढं तन्म्रयान्तं सरस्वती सुचिरमुत्तन्मित-
पङ्कजा निश्चलतारकेन लिखितेनैव चक्षुषा व्यलोकयत् ।
उत्तीर्य शोणमचिरेणैव कालेन दधीचः चतुराश्रमपदं
जगाम ।

गते च तस्मिन् सा तामेव दिशं विलोकयन्ती सुचि-
रमतिष्ठत् । क्रुद्धा दिवसं जहार । दिवसमथ सुहृत्तेमिव
स्मृत्वा स्मृत्वातुल्य तां रूपसम्पदं पुनः पुनर्व्यस्मयतास्या
हृदयम् । शून्योऽपि चक्षुराचकाङ्क्षे तद्दर्शनम् । अवशेन के-
नाप्यनीयत तामेव दिशं दृष्टिः । अप्रहितमपि मनस्तेनैव सार्द्ध-
मगात् । अजायत च नवपल्लव इव लतायाः कृतोऽप्यनुरागश्चे-
तसि । साजसेव शून्येव सनिद्रेव दिवसमनयत् । अस्तमुपा-
याति च प्रत्यक्पर्यस्तमण्डले लाङ्गलिकस्तवकसदृशत्विषि कमलि-
नीक्रासुके करोरः शिरःशोणशोचिषे सावित्रे तयीमये-
ते जसि तरुणतरतमालश्यामले मलिनयति व्योमव्यापिनि ति-
मिरसञ्चये समचरत् । सिद्धसुन्दरीनूपुररवानुसारिणि मन्द-
मन्दाकिनीहंसइव समुत्सर्पति शशिनिगगनतलङ्घितसन्ध्या-
प्रणामा निशामुखएव निपत्य विमुक्ताङ्गी पल्लवशयने
तस्थौ । सावित्यपि कृत्वा यथाक्रियमाण सायन्तनक्रिया-
कलापं समुचिते शयनकाले किसलयशयनमभजत । जा-
तनिद्रा च सुष्याप । इतरानु मुहुर्मुहुर्ज्वलनैर्विलुलित-

किसलयशयनीया निभीलितनयनापि नालभत निद्राम् । अचि-
न्तयच्च मर्त्यलोकः खलु सर्वलोकानामुपरि यस्मिन्नेवंविधानि
त्रिभुवनभूषणानि भवन्ति सकलगुणग्राममुक्ताणि रत्नानि ।
तथाहि । तस्य सुखलावण्यविन्दुरिन्दुः । तस्य चक्षुषोर्विक्षेपाः
कुसुदकुवलयकमलाकराः । तस्य चाधरमणेर्दीधितयो
विकसितवन्धूकवनराज्यः । तस्य चाङ्गस्य परिभोगकरणम-
नङ्गः । आः पुण्यभाञ्जि तानि चक्षूंषि चेतांसि वा यौवनानि-
वा स्त्रैणानि एषामसावविषयः । दर्शयता च तमन्यजन्मनि
कृतेन मे फलितधर्मेण का प्रतिपत्तिरिदानीम् । इति चिन्तय-
न्त्येव कथं कथमपि समुपजातनिद्रालक्षणमशेत । सुप्तापि त-
मेव दीर्घलोचन स्वप्ने ददर्श । स्वप्नादादिनद्वितीयदर्शनाच्च
कर्णाकटकार्मुकेण मनमिजेन निर्दयमताड्यत । प्रतिबुद्धा च
मदनेन मदनशराहतायाश्च वार्तामिवोपलब्धुं रतिराज-
गाम । तथाहि ।

ततः प्रभृति कुसुमधूलिधवताभिर्लताभिरजाडितापि
वेदनामधत्त । मन्दमारुतविधूतैः कुसुमरजोभिरदूषितलोच-
नाप्यश्रुजलं सुमोच । हंसपक्षतालवृन्तचयविभूतैः शो-
णग्रीकरैरसिक्ताप्यावृतिमगमत् । प्रेङ्खत्कादस्वमिथुनाभिर-
नुढाप्यधूर्णितवनकमलिनीकल्लोलदोलाभिर्विघटमाना चक्र-
वाक्युगलविस्फुष्टैरस्पृष्टापि श्यामतामाततान । विरहनिश्चास-
धूमैः पुष्पधूलीधूसरैरदृष्टापि व्याचेष्टत मधुकरगणैः । अथ ग-
णरात्रापगमे निवर्तमाणस्तेनैव पथान्तदेशमागत्य निवारितप-
रिजनः च्छत्रधारद्वितीयो विकुक्षिर्दुढौके । सरस्वती तु तन्दू-
रादेव सन्मुलमापतन्तं दृष्ट्वा ससम्भ्रमसुत्याय वनस्रगीवेदूमीवा

विलोकयेन्ती मार्गपरिश्रान्तं स्त्रपयन्तीव धवलितदशदिशा
दृशा कृतामनपरिग्रहन्तं मा सावित्री पपच्छ । आर्य !
कच्चित् कुशली कुमारइति ? सोऽब्रवीत् आशुष्मनि । कुशली ।
स्मरतिच भवत्योः । केवलप्रमीषु देवसेषु तनीयसीमिव तनुं
विभर्ति । अविज्ञायमाननिमित्ताच्च शून्यतामिव धत्ते । अयि !
कल्यमागमिष्यत्येव मालतीतिनाम्ना वरवर्णिनी वार्त्तां वो वि-
ज्ञापयितुम् । उच्छ्वसितं हि सा कुमारस्येति । तच्छ्रुत्वा पुनरपि
सावित्री समभ्यभाषत । अतिमहानुभावः खलु कुमारः येनैवम-
विज्ञायमाने क्षणदृष्टेऽपि उने परिचयमावध्नाति तस्यच गच्छ-
तो यदृच्छया कथमप्यंशुकमिव मार्गलतायां सुहृत् मस्मासु
मनः समासक्तमासीत् ।

अशून्यं हि सौजन्यमाभिजात्येनचस्वामिनः । अलसः खलु
लोकः । यदेवं सुलभमौहार्दानि येन केनचिन्न क्रीतानि महतां
मनांसि । सोऽय मौदार्यातिशयः कोऽपि महात्मनामितरजन-
दुर्लभः येनोपकरणीकुर्वन्ति विभुवनमिति । विकुक्षिस्तु उच्चा-
वचैरालापैः सुचिरमिव स्थित्वा यथाभिलषित देशमासीत् ।

अथापरेद्युरद्युद्युमणावृहाप्रद्युतावभिद्रुततारके ति-
रस्कृतसिततामरसविकामव्यसनिनि सहस्रभानौ शोणसुत्ती-
र्यायाति तरलदेहप्रभावितानच्छलेनात्यच्छमसकलमिव शो-
णसलिलमानयति स्फुटितातिमुक्तकुसुमत्विषि स्तवकसटालेप-
हतिमृगपताविव गौरीतुरङ्गमे स्थितसलिलसुरोवद्धारोपि-
तस्य तिर्यगुत्कण्ठिततुरगकण्ठायमाननूपुरयुगलपरिणतस्याति-
बहलेन पिण्डालक्तकरसेन पल्लवितस्य कुङ्कुमपिञ्जरितपृष्ठस्य
चरणयुगलस्य प्रसरद्भिरतिलोहितैः प्रभाप्रव हैरभयतस्ताडन-

दोहदलोभागानि किमलयितानि रक्ताशोकवनानीवाकर्ष-
 न्ति सकनजीवलीकहृदयहठहरणशोषणमेव रश्मनया शिञ्जान-
 जघनस्थलाधीतधवलनेत्रनिर्मिमेव निर्मोक्लघुतरेण आप्रप-
 दीनेन कञ्जुकेन तिरोहितताललताकञ्जुकान्तरदृश्यमानैराश्या-
 नचन्दनधवलैरवयवैः स्वच्छगलिलाभ्यन्तरविभाव्यमानमृणाल-
 काण्डेव सरसीकुसुमभरागपाटलं पुत्रकवन्धचित्रं चाध्यातक्रम-
 न्तर्वटं स्फाटिकभूमिरिव रत्ननिधानमादधाना जघनस्थलेन
 हारेण मल्लिकी फलानि स्यात्सुक्ताफलेन स्फुरिता स्थूल
 ग्रहगणाराशारदीव श्वेतजतधरपटलावृता कुचपूर्णकल-
 शयो रूपरि रत्नमालम्बमालिकामरुणहरितकिरण किस-
 लयिनीम् कस्यापि पुण्यवतो हृदयग्रहप्रवेशवन्दनमालि-
 कामिव बद्धां धारयन्तीं प्रकोष्ठनिविष्टस्यैकैकस्य प्रवाल-
 कटकस्य सरकतवेदिकासनायस्य भक्त्याऽरुणी कृतादिगन्त-
 राभिर्मयूखसंहतिभिः स्थूत्रकमलिनीभिरिव लक्ष्मीशङ्कया-
 नुगम्यमाना बहलताम्बूलरागकृष्णकान्धकारिनेनाधरपदेन
 मुखशशिनिपीतं ससन्धारागं तिमिरमिव वमन्ती विक-
 चनयनकुवलयवनकुलङ्गलनिज्जीनयालिकुलसहत्या नीलांशु-
 कजालकयेव निरुद्धाङ्गवदना नीलिरागविहितनीलिम्बा शि-
 खिगलहारिणा वामश्रवणाश्रयिणा दन्तपत्रेण कालमेषप्र-
 स्रवेन विद्युदिव विद्योतमाना वकुलफलानुसारिणीभिस्तिष्ठभि-
 र्मुक्ताभिः कल्पितेन बाजिकायुगलेनायोमुखालोकजलवर्षिणा
 सिञ्चन्तीवातिकोमले भूजलते दक्षिणकर्णावतसितया केतकी-
 गर्भप्रलाशलेखया रजनीकरजिह्वालेखएव लावण्यलोभेन
 लोभ्यमानकपोललतातमाजस्यागलेन मृगमदामोदनिष्ठ-

न्दिना तिलकविन्दुना मुद्रितमिव मनोभवसर्वस्व मुहुरन्ती
मुखं ललाटरङ्गवामकस्य सीनन्तचुम्बिनश्चटुलललन्तिका-
मणेरुदञ्चता वञ्चलेनांशुकेनेव कृतशिरीऽवगुण्ठना पृष्ठतः
मेङ्गदनारतसंयमनशिथिलचूलिकाबन्धा नीलचामरावचू-
लिनी चूडामणिमकरिकासनाथेव मकरकेतुकेतुपताकाकुल-
देवतेव चन्द्रमसः पुनः सञ्जीवनौपधीरिव पुष्पधन्वनो वेल्लेव
रागसागरस्य ज्योत्स्नेव यौवनचन्द्रोदयस्य महानदीव रति-
रसान्तस्य कुसुमोज्जतिरिव सुरतरो बाल्यविद्येव वैदग्ध्यस्य
कौमुदीव कान्ते र्धृतिरिव धैर्यस्य गुरुशालेव गौरवस्य बीज-
भूमिरिव विनयानां गोष्ठीव गुणानां मनस्वितेव महानुभाव-
ताया स्मृतिरिव तारुण्यस्य कुवलयदलदामदीर्घलोचनया
पाटलाधरदलया कुन्दकुटजस्फुटदशनया शिरीषमालासुकु-
मारभुजयुगलया वकुलसुरभिनिष्वासया चम्पकदलावदातया
कुसुममय्येव ताम्बूलकरङ्गवाहिन्या महाप्रमाणाश्वतराधिरू-
ढया लुगम्यमाना कतिपयपरिजनपरिकरा मालती समदृश्यत ।

दूरादेव दधीचप्रेम्णा सरस्वत्या तुलितेव मनोरथेना-
कृष्टेव कुतूहलेन प्रत्युज्ज्वितोत्कण्ठयान्तःप्रवेशितेव हृदयेन
स्नपितेवानन्दः शुभिर्विलिप्तेव स्मितेन विजितेवोच्छसितैरा-
च्छादितेव चक्षुषाभ्यर्चितेव वदनपुण्डरीकेण सखीकृतेवाशया
समीपमुपययौ अवतीर्य च तुरङ्गमादूरावनतेन मूर्ध्ना प्रणा-
ममकरोत् ।

आलिङ्गिता च ताभ्यां सविनयमुपाविशत् । सप्रश्रय
भाषिता च पुण्यभाजमात्मानममन्यत अकथयञ्च दधीचसन्दिष्टं
शिरसि निहितेनाञ्जलिना नमस्कारम् अगृह्णाच्चाकारातः

प्रभृत्यग्रास्यतया तै स्तैरतिपेशलैरालापैः सावित्रीसरस्वत्यो
मनसि क्रमेण चानीते मध्यन्दिनसमये शोणमवतीर्णायां स्नातुं
सावित्यां समुत्सारितपरिजना सा कृतैव मालतीकुसुमप्रस्तार-
शयनीयमुपहृत्य सरस्वतीमाबभाषे । देवि । विज्ञाप्यं किञ्चि-
दस्ति रहसि ।

अथ मुहूर्त्तमवधानदानेन प्रसादं क्रियमाणमिच्छा-
मीति । सरस्वती तु दधीचसन्देशशङ्किनी किं वियं
वक्षतीति करनखकिरणदत्तुरितमुद्भिद्यमानकुतूहलाङ्कुर-
निकरमिव हृदयमुत्तरीयवल्कलैकदेशेन संच्छादयन्ती गलि-
तावतंसपल्लवेन ओतुं अवशेन धानेनेव शोभमानानवरत-
श्वाससन्दोहदोलायितां जीविताशामिवासन्नतरुलतामवल-
म्बमाना समुत्फुल्लस्य सुखशशिनो लावण्यप्रवाहेन शृङ्गाररसे-
नेव श्रावयन्ती सकलं जीवलोकं शयनकुसुमपरिमललग्नैर्मधु-
करकदम्बकैर्मदनानलधूमश्यामलैर्मनोरथैरिव निर्गत्य मूर्त्तै-
रुत्क्षिप्यमाणा कुसुमशयनात् स्मरशरसञ्चरणीमन्दं मन्द-
मुदगात् ।

उपांशु कथयेति कपोलतलप्रतिबिम्बितांसं सञ्ज्ञया कर्ण-
मूलमिव मालतीं प्रवेशयन्ती मधुरया गिरा सधीरमुवाच ।
मालति । किमर्थमेव मभिदधासि । काहमवधानदानस्य शरी-
रस्य प्राणानां वा सर्वस्याप्रार्थितोऽपि प्रभवत्येवातिपेशलश्चक्षु-
ष्योजनः । साकाचिद्या न भवसि । मे स्वप्ना सखी प्रणयिनी
प्राणममाच । निशुज्यता यावतः कार्यस्य क्षमं क्षोदीयसो
गरीयसो वा शरीरमिदम् । आश्रित त्वयि मे हृदयम् । प्री-
त्या प्रतिसरामि ते । व्यावृणु वरवर्णिनि ! विवक्षितमिति । सा

त्ववादीत् । देवि । जानास्येव माधुर्यं विप्रयाणां लोलुपतां चेन्द्रि-
यग्रामस्य उन्मादिताञ्च यौवनस्य पारिप्लवताञ्च मनसां
प्रख्यातैव सा त्वं देवि । यदैव दृष्टासि देवेन तत एवारभ्य तस्य
कामो गुरुः चन्द्रमा जीवितेशः मलयमरुदुच्छ्वासहेतुः
आधयो रन्तरङ्गस्थानेषु सन्तापः परमसुहृत् प्रजागर आप्तः
मनोरथाः सर्वगताः निश्वासा विग्रहाग्रेसराः । मृत्युः पार्श्व-
वर्ती रणरणकः सञ्चारकः । सङ्कल्पा बुद्ध्युपदेशद्वयाः । किं
विज्ञाययामि । अनुरूपो देवोदेव्याद्व्यात्मसम्भावनाशीलवा-
निति । प्रक्रमविरुद्धं धीरद्वयवस्थाविपरीतम् । सुभग
इति त्वदायतम् । स्थिरप्रकृति रितिनिपुणोपन्यासः ।
जानासि सेवितुमिति अस्वामिभावोचितं । इच्छसि दासतां
मरणात् कर्तुमिति धूर्त्तालापः । भुवनस्वामिनी भवेत्युपप्रलो-
भनम् । पुण्यभागिनी भज तादृशमिति स्वामिपक्षपातः । त्वं
तस्य मृत्युरित्यप्रियम् । अगुणज्ञासीत्यधिक्षेपः स्वप्नेऽस्य कृत-
प्रसादासीत्यसाक्षिकं प्राणपरिरक्षणार्थं मभ्यर्थयतइति कात-
रता । तत्रागम्यतामित्याज्ञावारितोऽपि बलवदागच्छतीति
परिभवः । तदेवमगोचरे गिरां श्रुत्वा देवी प्रमाणमित्यभिधाय
तूष्णीमभूत् ।

अथ सरस्वती प्रीतिविस्तारितेन चक्षुषा प्रत्यवादीत् ।
अयि ! न शक्नोमि बहु भाषितुं एषास्ति ते वर्चासि स्थिता मधुर-
भाषिणी गृह्यताममी प्राणाइति । मालत्यपि देवी यदाज्ञाप-
यति प्रसादइत्यभिधाय हर्षपरवशा प्रजविना तुरङ्गमेणा-
वततार शोणं । अगाञ्च दधीच मानेतुं च्यवनाश्रमम् । इतरा तु
सखि स्नेहेन सावित्री मपि विदितवृत्तान्तामवरोत् । उत्क

स्थाभारभृता ताम्यता चेतसा कल्पायमान कथं कथमपि
वासरशेष मनैषीत् ।

अ तसु पगने भगवति गभस्तिमति स्तिमिततरम वत-
रति तिमिरे प्रहसितामिव सितां दिशं पौरन्दरीन्दरीमिव
केनरणि मुञ्चति शशिनि सरस्वतीशोचिनि चीनांशुक सुकु-
मारतरे रागिणि दुकूलकीमले शयनइव शोणसैकते समुप-
विष्टा स्वप्रकृतप्रार्थना पादतललग्नान्दधीचचरणनखचन्द्रिका
मिव चन्दनललाटिकां दधाना गरुडस्थलादर्शप्रतिविम्बितेन
चारुहासिनि ! अयमसावाहृतो हृदयरुचितोजन इतिश्रवण-
समीपवर्त्तिना निवेद्यमानमदनसन्देशेवेन्दुना विकृष्यमाणनख-
किरणचक्रवालेन बालव्यजनीकृतेन चन्द्रकरेणेव जयन्ती
स्वेदितं ललाटपट्टं अत्र दधीचाहृतेन केनचित्प्र वेष्टय्यमिति
तिर्यक्चित्तभुवा पातिता विलासवेत्रलतामिव बालहृणालिकां
दधाना स्तनं हृदयेनावहन्ती प्रतिपालयामास तम् ।

आसीच्चास्या मनसि अहमपि नाम सरस्वती
यदत्रासुना मनोजन्मना निरनुक्रोशेन परत्वीकृता । तत्र
का गणना इतरासु तपस्विनीष्वतितरलासु तरुणीष्विति ।
आजगाम च मधुमासइव सुरभिगन्धवहो हंसइव कृतशृणा-
लभृतिः शिखण्डीव प्रीत्युन्मुखो मलयानिल इव आहित-
सरसचन्दनववलधनुर्लतोत्कम्प आकृष्यमाणइव कृतकरकच-
ग्रहेण ग्रहपतिना प्रेर्यमाणइव कन्दर्पोद्दीपनदक्षेण दक्षि-
णानिलेन जह्यमानइवोत्कालिकावज्जलेन रतिरसेन परिमल-
सम्पातिना मधुकरपटलेन नीलपटेनेव च्छादिताङ्गयष्टिरन्तः
स्तुता सत्तमदनकरिकर्णमङ्गायमानेन प्रतिमेन्दुना प्रथ-

माङ्गविलासविलक्षः स्थितेनेव अवलीक्रियमाणैककपोलोदरो
मालतीद्वितीयोदधीचः ।

आगत्य च हृदयगतदयितानूपुररवमिश्रएव हंस-
स्वनगङ्गदया गिरा कृतसम्भाषणो मन्मथ आज्ञापयति यथा
यौवनमुपदिशति यथा विदग्धमध्यापयति यथानुरागं शिञ्च-
यति यथा तथा ताभिरभिरामां रामामरमयत् । जात-
विस्मयया चाकथयदात्मानमस्य सरस्वतीति तथा तु साङ्घ-
मेकं दिवसमिव सम्बत्सरमधिकमजनयत् ।

अथ दैवयोगात् वभार गर्भं सरस्वती । असूत च साऽनेहसा
सर्वलक्षणाभिरामन्तनयम् । तस्मै जातमात्रेणैव सरहस्याः
सर्वे वेदाः सर्वाणि शास्त्राणि सकलाश्च कलाः सर्वा विद्याः मत्प्र-
भावात् स्वयमेवाविर्भविष्यन्तीति सरस्वती वरमदात् । सङ्ग-
र्हज्ञाषया च दर्शयितुमिव हृदयेनादाय दधीचम्पितामहादे-
शात् समं सावित्या पुनरपि ब्रह्मलोकमारुरोह । गतायाञ्च तस्यां
दधीचो हृदि ह्लादिन्येवाभिहतोभार्गववशसम्भवस्य सुभ्रातुर्ब्रा-
ह्मणस्य जायामक्षमालाभिधानां मुनिकन्यकामात्मस्तूनोः सम्बर्ध-
नाय नियुज्य विरहातुरस्तपसे वनमगात् । यस्मिन्नेव वासरे
सरस्वत्यसूत तनयं तस्मिन्नेवाक्षमालापि तनयं प्रसूतवती ।
तौ तु सा निर्विशेषं सामान्यस्तन्याशनौ शनैः शनैः समवर्धयत् ।
एकतरस्तयोः सारस्वताख्योऽभवत् । अपरोवत्सनामासीत् ।
आसीञ्चोभयोः सोदर्ययोरिव सहजा स्पृहणीया प्रीतिरिति ।
अथ सारस्वतोमातुर्महिम्ना यौवनारम्भएवाविर्भूताशेषविद्यास-
म्भारस्तस्मिन् सवयसि भ्रातरि प्रिये प्राणसमे सुहृदि वत्से वा-
ङ्मयं समस्तमेव सञ्चारयामास । चकार च कृतदारपरि-

ग्रहस्यास्य तस्मिन्नेव प्रदेशे प्रीत्या प्रतिकूटनामानं निवासम् ।
आलनाप्याषाढी कृष्णाजिन्यक्षवलयी वल्कली मेखली जटी च
भूत्वा तपस्यायै जनयितुरेव जगामान्तिकम् ।

अथ वत्सात् प्रवर्धमानादादिपुरुषवरणादिव जनितोन्नति-
निर्गतप्रधोपः परमेश्वरशिरोधृतः सकलकलागम्भीरो मच्चा-
मुनिमान्यो विपक्षक्षोभज्जमः क्षितितललव्यायतिः सुललित-
प्रवृत्तो भागीरथीप्रवाहद्वय पावनः प्रावर्ततातिविमलो वंशः ।
यस्मिन्जायन्त वात्स्यायननामानो ग्रहमुनय आभृतयोऽप्यना-
डस्वितालीकवक्रकाकलीकृतकुक्कुटवृता अवैतालवृत्तयो विस-
र्जितजनपङ्क्तयः परिहृतकपटकौटिकीचिकूटाकृता अगृहीत-
गङ्गुरा न्यकृतनिकृतयः प्रसन्नभूतयो विगतविकृतयः परिवाद-
पराधीनचेतसो वर्णत्रयव्यावृत्तिविशुद्धान्वसो धीरधीषणा-
वधूताध्येषणा असङ्कुचितस्वभावाः प्रणवप्रणयिनः शमितसमस्त
शाखान्तरसंशीतयः उद्घाटितसमस्तग्रन्थगूढार्थग्रन्थयः कवयो वा-
ग्मिनोविमत्सराः परसुभाषितव्यसनिनोविदग्धपरिहस वेदि-
नः परिचयपेशलाः नृत्यगीतवादित्रेष्ववाह्या ऐतिहासिका
वितृष्णाः सानुक्रोशाः सत्यरुचयः सर्वसाधुसम्प्रताः सर्वसत्त्वसाधा-
रणाः सौहार्दद्रवाद्वैहृदयास्तथा च सर्वगुणोपेता राजसेना-
नभिभूताः क्षमाभाजः आश्रितनन्दना अनिस्त्रिंशा विद्या-
धरा अजडाः जलवन्तो अदीपास्तारका अपरोपतापिनो भा-
स्वन्तः अनुष्माणो ऊतभृजोऽकुसुमतयोऽभोगिनोऽस्तम्भाः पुण्य-
लवा अलुप्तक्रतुक्रियादक्षा अव्यालाः कामजितोद्विजातयः
तेषु चैव सुत्यद्यमानेषु संसरति च संसारे यात्सु युगेषु अव-
तीर्णे कलौ वहत्सु संवत्सरेष्वतिक्रामति काले प्रसवपरम्परा

भिरनवरतमापतति विकासिनि वात्स्यायनकुले क्रमेण कुवे-
रनामा वैनतेय इव गुरुपक्षपाती द्विजो जन्म लेभे ।

तस्याभवन्नच्युत ईशानो हरः पाशुपतश्चेति चत्वारो
युगारम्भा इव ब्रह्मतेजोजन्यमानप्रजाविस्तारा नारायण-
बाहुदण्डा इव सचेतस चक्रनन्दकास्तनयाः । तत्र पाशुपतः
स एक एवाभवत् । बभार इवाचलकुलस्थितिहेतु रुद-
धिगम्भीरोऽर्थपतिरिति नाम्ना सोऽग्रजन्मा चक्रचूडामणि-
र्महात्मा स्तुतुः सोऽजनयत् । अहंसं शुचिं कविं मही-
दत्तं धर्मं जातवेदसं चित्रभानुं त्यक्त विश्वरूपं मेघदत्त चेत्ये-
कादशरुदानिव सोऽमृतरसच्छुरितमुखान् पुत्त्रानलभत । चि-
त्रभानु स्तेषां मध्यराज्यदेव्यभिधानायां ब्राह्मण्यां वाणमात्मज
स बाल एव बलवतोविधे वंशादुपसम्पन्नया व्ययुज्यत जनन्या ।
जातस्नेहस्त्वतितरां पितैवास्य मातृतामकरोत् । अपठ्यत चाय-
मधिकमाधीयमानधृतिधानि निजे ऋतोपनयादिक्रियाकलापस्य
समावृत्तस्यास्य चतुर्दशवर्षदेशीयस्य पिता श्रुतिस्मृतिविहितं
कृत्वा द्विजन्मोचितमखिलं पुण्यजातं कालेनादशमीस्य एवा-
स्तमगात् । स्वस्थे च पितरि महता शोकवेगेनाभीलमनुप्राप्तो
दिवानिशं दण्ड्यमानहृदयः कथमपि कतिपयन्दिवसानाल-
गृहएवानैषीत् । गते च विरलतां शोके शनैः शनै रविनय-
निदानतया स्वातन्त्र्यस्य कुलहलवज्रलतया बालभावस्य धैर्य-
प्रतिपक्षतया यौवनस्य शैशवोचितान्यनेकानि चापलान्यनु-
भवन् वित्वरीवभूव अयञ्चास्य सवयसः सुहृदः सहायश्च ।

तद्यथा । प्रतीहारौ भ्रातरौ पारश्वौ चन्द्रसेनमातु-
षेणौ कविरीशानः परं मित्रं प्रणयिनौ भद्रनारायणौ । वि-

हांसौ वारवाणवानवाणौ कर्णकविर्वीणाकरोभरतः प्राकृत-
 कृतः । कुलपुत्रो वायुविकारः । वन्दिनावनङ्गवाणसूचि-
 बाणौ कात्यायनिका चक्रवाकिका । जाङ्गलीको मायूरकः
 ताम्बूलदारकश्चण्डकः भिषक्पुत्रोमन्दारकः । पुस्तकवाचकः
 सुहृष्टिः । कलादशामीकरः । भौरिकः सिन्धुसेनः । लेखको
 गोविन्दः । चित्रकृद्दीर्घकः । पुस्तककृतः कुमारदत्तः । मार्द-
 ङ्गिको जीमूतकः । गायको सारामिलग्रहामित्यौ । सैरन्ध्री-
 करङ्गिका । वांशिकौ मधुकरपारावतौ । गान्धर्वोपाध्या-
 योदुर्दुरकः । सम्बाहिका केरलिका । लासकयुवा तारण्डविकः
 आक्षिप्त आखण्डलिकः । शैलालियुवा शिखण्डकः । कीना-
 शो भीमकः । नर्तकी हरिणहरणिका । पारशरी सुमतिः ।
 छपणको वीरसेनः । कथनिको जयसेनः । शैवश्चण्डघोषः ।
 मन्त्रसाधकः करालः । असुविषरव्यसनी लोहिताक्षः ।
 धातुवादी विहङ्गमः । दार्ढरिको दामोदरः । ऐन्द्रजा-
 लिकश्चकोरालः । मस्करी ताम्रचूडः । स एभिरन्यैश्चानु-
 गम्यमानो बलतया निघ्नतामुपगतो देशान्तरालोकनकुलहले-
 नाक्षिप्यमाणः सत्स्वपि पितृपितामहोपात्तेषु ब्राह्मणोचितेषु
 विभवेषु सति चाविच्छिन्ने विद्याप्रसङ्गे गृहान्निरगात् । अगाच्च
 निरवग्रहो ग्रहवानिव युवा खैरिणा मनसा सहतामपद्यास्य-
 ताम् । अथ शनैः शनैरत्युदारव्यवहृतिमन्ति वृहन्ति राजकु-
 लानि वीक्षमाणोऽनवद्यविद्याविद्योतितानि गुरुकुलानि सेव-
 मानो मनीहरालापगम्भीरा गुणवद्गोष्ठीरुपतिष्ठमानः स्वभाव-
 धीरधीधतानि विदग्धश्चण्डलानि गाहमानः पुनरपि तामेव
 वैपश्चिती ताम्रवंशोचितां प्रकृतिमभजत । सहतश्च कालात्त-

मेव भूयोऽपि वाङ्मयायनवंशाग्रमालम्बनी जन्मद्वय ब्राह्मणाधि-
वासमगच्छत् । तत्र चिरदर्शनादभिनवीकृतस्नेहसद्भावैः
सम्भ्रमप्रकटितज्ञातैराप्तैरुत्सवदिवसद्वाभिनन्दितागमनी मित्त-
मण्डनमध्यतो मोक्षतुखमिवान्वदप्रन्वभवदिति ।

इति श्रीहर्षचरिते कविवंशीनाम प्रथमोच्छ्वासः ।

द्वितीयोच्छ्वासः ।

अत्रि गम्भीरे भूपे कूपद्वय जनस्य दुर्वतारस्य ।
दधति समीहितसिद्धिं गुणवन्तः पार्थिवा घटकाः ।
रागिणि नलिनलक्ष्मीं दिवसो निदधाति दिनकरप्रभवाम्
अनपेक्षितगुणदोषः परोपकारः सतां व्यसनम् ।

अथ तत्राध्ययनध्वनिमुखराणि भस्मात्रिपुण्ड्रपाण्डुरललाट-
घट्टैः कपिलशिखाजालजटिलैः कृशानुभिरिव क्रतुलोभादागतै
र्वटुभिरध्यास्यमानानि सेकसुकुमारसोमकेदारिकहरिताय-
मानप्रघाणानि कृष्णाजिनशुभ्रतूपुरोडाशीयश्यामकतण्डु-
लानि बालिकाविकीर्यमाणनीवारवल्लीनि शुचिशिष्य-
शतानीयमान-हरितकुशपुलीपलाशसमिद्धेन नगोमयपिण्डस-
ङ्कटानि आभिचीयक्षीरक्षारिणीनामग्निहोतृहोमधेनूनां
खुरवत्तयैर्विखण्डिताजिरवितर्दिकानि कामण्डलस्य मृत्पिण्ड-
विमर्दनव्यग्रयतिजनानि वैतानवेदिशङ्खव्यानामौदुम्बरीणां
शाखानां राशिभिः पवित्रीकृतपर्यन्तानि वैश्वदेवबलिपिण्ड

पाण्डुरितप्रदेशानि हविर्धूमधूसराङ्गविटपिकिसलयानि
वत्सीयबालकलालितललत्तरलतर्णकानि क्रीडच्छृङ्गशावप्र-
कटितपशुबन्धप्रबन्धानि शुकशारिकाध्ययनोदीयमानोपाध्याय-
विश्रान्तिसुखानि साक्षात्तयीतपोवनानीव चिरदृष्टानामप्रीय-
माणो बह्वनि भ्रमन् भवनानि सुखमतिष्ठत् ।

तत्र तस्य चास्य कुसुमसमययुगमुपसंहरन् जृम्भत ग्रीष्माभिधान
मल्लिकाधवलाट्टहासो महाकालः । प्रत्यग्रनिर्जितस्यास्तमुप-
गतवतो वसन्तसामन्तस्य बालापत्येष्विव पयः पायिषु
नवोद्यानेषु दर्शितस्नेहो मृदुरभूत् । अभिनवोदितश्च सर्वस्यां
पृथिव्यां सर्वसुमनोबन्धनमोक्षमकरोत् । प्रतपन् णसमयः
स्वयमृतुराजस्यागृह्यन्ताभिषेकाद्वाश्यामरकलापाद्वव कामिनी-
चिकुरचयाः कुसुमायुधेन हिमदग्धसकलकामिनीकोपेनेव हि-
मालयाभिमुखीं यात्रामकरोदंशुमाली । ललाटन्तपे तपति
तपने हरिचन्दनलिखितललाटिकापुण्ड्रकैरलकचीवरसम्बितैः
स्वेदीदविन्दुमुक्ताक्षवलयभिर्दिनकराराधननियमाद्वागृह्य-
न्त ललनाललाटेन्दुभिश्चन्दनधूलिधूसरिताभिरसूर्यम्यस्याभिः
कुसुदिनीभिरिव दिवसमसुष्यत सुन्दरीभिर्निद्रालसा
रत्नालोकमपि नासहन्त दृशः । किमुत जठरातपम् । अशि-
शिरसमयेन चक्रवाकयुगलाभिनन्दिताः सरित इव विमानम-
गीयन्त सोडुपाः शर्वर्यः ।

अभिनवपाटलामोदसुरभिपरिमलन्न केवलं जलं जनस्य सम-
रुति विरलदलवीरुधि रुधिरकुलहलिकेसरिकिशोरक-लिह्य-
मानकठोरधातकीस्तवके ताभ्यत्स्तम्बेरमयूथपमधुलिहखिद्य-
मान महामहीधरनितम्बे दूयमानद्विरददीयमानदानाभ्यान्-

श्यामिकालीनमूकमधुलिहि लोहितायमानमन्दारसिन्दूरित-
सीम्न सलिलस्यन्दसन्देहमुह्यदनमहिषविषाणकोटिलिखित-
स्फुटत् स्फटिकद्ववदि घर्ममर्मरितगर्मुदि तप्तपांशुकुलविकिरण-
कातरविविष्करे विवरशरणश्वाविडितटार्जुनकुररकूजाज्वरवि-
वर्तनोत्तानशफरीशावशारपङ्कशेषोल्लगाम्भसि दावदहनजनित-
जयनीराजने रजनीराजयक्ष्मणि कठोरीभवति निदाघकाले
प्रतिदिनमुड्डीयमाना इव खेषु प्रपाकटकुटीपटलप्रकटतुण्डा-
काः पक्षकपिकच्छगुच्छाच्छोटनचापलैरकाण्डकण्डूला इव कर्ष-
न्तः शर्करिलाः कर्करस्थूलदृषच्चूर्णमुचो मुचकुन्दकन्दलदलन-
दन्तुराः सन्तततपनतापपतन्मुखरचीरिनिकरसिच्यमानतनवी-
दारुणतरतरस्थितापतरले तरन्त इव तरङ्गिणि मृगतृष्णिका
तरङ्गिणीनामलीकवारिणि शुष्यच्छमी मर्मरमारवमार्गलङ्घन-
लाघवजङ्गाला रैषबावर्तमण्डलीरेचकरासकसरभसादग्धस्थ-
लीमभिमिलनमलिनाः शिञ्चितक्षपणवृत्तय इव मयूरपिच्छ-
निचथानुच्छून्वन्तः सप्रयाणगुञ्जा इव शिञ्जानजरत्करञ्जको-
शमञ्जरीबीजजालकैः सप्ररोहा इवातपातुरवन महिषनासा-
निकुञ्जनिष्पृतस्थूलनिश्वासैः सापत्न्या इवोड्डीयमानजवन-
वातहरिणपरिपाटीपेटकैः सम्भ्रुकुटय इव दह्यमानबलयानस
कूटकुटिलघूमकोटिभिः सवीचय इव मङ्गोष्णसुक्तिभिर्ल्लोमशा
इव विशीर्यमाणशाल्मलीफलकुलतन्तुभिर्दूना इव शुष्कपत्र-
प्रकरावकृष्टिभिः शिराला इव शुष्कतृणवेणीविकरणै रुच्छ-
मश्रव इव पूयमानयवशूकशङ्कुभिर्दंष्ट्रांला इव चलितशल-
लीसूचीशतैर्जिह्वाला इव वनवैश्वानरशिखिभिरुत्सर्पत्सर्पक-
ञ्जुकचूडालाः ब्रह्मस्तम्बरसाभ्यवहरणाय कबलग्रहमिवोष्णैः

कमलमधुभिरभ्यस्यन्तः सकलसति तोच्छोषणवर्मघोषणामौर-
पटहैरिव शुष्कवेणुवनास्फोटनपटुरवै स्त्रिभुवनविभीषिकासुझा-
यन्तश्चुतबललचापपक्षेत्रीशारितसृतयस्त्रिषिमयूखलताला-
नघोषकल्पाषवपुष इव स्फुटितगुञ्जाफलस्फुलिङ्गाङ्किता-
ङ्गाः गिरिगुहागम्भीरभाङ्गारभीषणभ्रान्तय स्त्रिभुवनभस्मी-
करणाभिचारचरुपचनचलन् रुधिराङ्गतिभिरिव वारिभद्रद्रु-
मस्तम्बकवृष्टिभिस्तर्पयन्तस्तारवान् विभावस्तूत्रणे अशिशिरसि-
कतातारकिरणभस्तप्तशैलविलीयमानशिलाजतुरसविलिप्तदश-
दिशो दावदहनदह्यमानचटकाण्डखण्डखचितकोटरकीट-
पटलपुटपाकगन्धकटवः प्रावर्तन्तोन्मत्ता इव मातरिश्वानः ।

सर्वे च भूरिभल्लसहस्रसन्धुक्षिता इव जरदजगरगम्भीरगल-
गुहावाहिभिर्वायुभिः क्वचित् स्वच्छन्दतृणचारिणोहरिणाः
क्वचित्तरुतलविवरवर्त्तिनोबभ्रवः क्वचिज्जटावल्ललावलम्बिनः
कपिलाः क्वचिच्छकुनिकुलकुलायपातिनः श्येनाः क्वचिद्विलीय-
मानलाक्षारसलोहिताश्वप्रयोधरा क्वचिदासादितशकुनिपक्ष-
कृतपटुतया विमिखाः क्वचिद्दग्धनिःशेषकुजन्महेतवोनिर्वाणाः
क्वचित्कुसुमवामिताम्बरसुरतरुचयरागिणः क्वचित्सधूमी-
ङ्गारमन्दरुचयः क्वचित्सकलजगद्ग्रासघस्मरभस्मकाः क्वचि-
द्देगुशिखरलग्नकृतमूर्त्तयोऽत्यन्तवृक्षाः क्वचिदचलोपयुक्तशि-
लाजातवक्षयिणः क्वचित्सर्वरसभुजः पीवानः क्वचिद्दग्धगु-
ग्गुलवोरौद्राः क्वचित् ज्वलितनेत्रदहनदग्धसकुसुमशराशन-
मदनाः कृतस्याणुस्थितयः क्वचिच्चटुलशिखावर्तनारम्भदीन-
नटाः शुष्ककासारप्रसृतिभिः स्फुटन्तीरसनीवारवीजलालाव-
र्षिभिर्ज्वालाज्जलिभिरिवार्चयन्तोषर्मष्टणिमष्टणा इव संह्रीय-

माणाः कठोरस्थलकमठवसाविह मरगन्धगुह्यः स्वमपि धूमम-
र्मभेदसम्भूतिभिर्वैव भजयन्तः सतिलाज्जतयद्रव स्फुटद्वलकीट-
पटलाः कुथेषुश्वित्रिण इव श्लोषचिटद्वल्कलशम्बूकशुक्तयः शु-
ष्केषु सरःसु स्वेदिता इव विधीयमानमधुगोलगिलितमधूच्छि-
ष्टवृष्टयः काननेष्टखलतय इव पर्यन्तशीर्यमाणशिखासहतयो
महोष्णगृहीतशिलाकबला इव ज्वलितसूर्यमणिमकलेषु शि-
लोच्चयेषु प्रत्यदृश्यन्ता दारुणादावाग्नयः ।

तथाभूते च तस्मिन्नुदिते ग्रीष्ममये कदाचित्तस्य
स्वग्रहावस्थितस्य भुक्तवतोऽपराहसमयेऽस्य भ्रमता पारशव-
श्वन्द्रसेननामा प्रविश्याकथयत् । एष खलु चतुः समुद्राधि-
पतेः सकलराजचूडामणिश्रेणीशाणकोणनिर्मलीकृतचरण-
नखमणोः सर्वचक्रवर्तिनान्धौरेयस्य महाराजाधिराजराज-
परमेश्वरस्य श्रीहर्षदेवस्य भ्राता कृष्णनाम्ना भवता मन्ति-
कमप्रतिज्ञाततभोदीर्घाध्वगः प्रहृतोद्धारमध्यास्त इति ।

सोऽब्रवीत् । आयुष्मन्निविजम्बितं प्रवेशयैनमिति । अथ तेनानी-
यमानमति दूरागमनगुरुतरजङ्घाकाण्डकार्दमिकचेलचीरिका
नियमितोच्चण्डचण्डातकं पृष्ठप्रेङ्खत्यटच्चरकपटघटितगलग्रन्थि-
मतिनिविडसूत्रवन्धनिर्मितां मरालकृतलेखव्यवच्छेदया लेख-
मालिकया कवरीकृतितमूर्धानं मेखलकनामानं प्रविशन्त-
मद्राक्षीत् ।

अरक्षीच्च दूरादेव भद्रमशेषनिष्कारणवन्धोत्तमभवतः
कृष्णस्येति । स भद्रमित्युक्ता प्रणम्य नातिदूरे समुपाविशत् ।
एष खलु स्वामिनानीय लेखः प्रहितइति । किमुञ्चार्यं यत्
वाणस्तु सादर गृहीत्वा स्वयमेवावाचयत् । मेखलकात्सन्दिह-

सवधार्यं फलप्रतिबन्धी धीमता परिहरणीयः कालातिपात
 इत्येतावदर्थजातमितरहात्ता-सम्पादमात्रमित्यवधृत-लेखार्थश्च
 समुत्सारितपरिजनसन्देशं पृष्ठवान् । मेखलकस्त्ववादीत् ।
 एवमाह मेधाविनं स्वामी जानात्येव मान्यः यथा एकगो-
 त्रवासमानजातितां वा सहसम्बर्द्धनं वा एकदेशनिवासो
 वा परस्परानुरागश्रवणं वा परोक्षोपकारकरणं वा समानशीलता
 वा स्नेहस्य हेतवः त्वयि तु विना कारणेनादृष्टेऽपि प्रत्यामन्ने-
 बन्धाविव पक्षपाति किमपि स्निह्यति मे हृदयम् । दूरस्थितेऽपी-
 न्दोरिव कुसुदाकरे यतीभवन्तमन्त रेणान्यथा चाय चक्रवर्तिदु-
 र्जनैर्ग्राहितश्चासीत् । न च तत्तथानन्त्येव ते । येषां सतामपि न
 विद्यन्ते मितोदासीनशत्रवः । शिशुचापलपराधीनचेतोर्वृत्तितया
 भवनः केनचिदसहिष्णुना यद्यैव किञ्चिदसदृशमुदीरितम् ।
 इतरलोकस्तथैव तद्गृह्णाति च वक्ति च सलिलानीव गतानु-
 गतिकानि भवन्त्यविवेकिनां मनांसि । बद्धमुखश्रवणनिश्च-
 लीकृतनिश्चयः किं करोतु पृथ्वीपतिः । तत्त्वान्वेषिभिश्चा-
 स्त्रभिर्दूरस्थोऽपि प्रत्यक्षीकृतोऽसौ विदुस्तथैव क्रवर्तित्वादिममर्थं ।
 यथा प्रायेण प्रथमे वयसि सर्वस्यैव चापलैः शैशवं परा-
 धीयते तथैवेति प्रतिपन्नं स्वामिना । अतीभवता राजकु-
 लमकृतकालक्षेपमागन्तव्यम् । अञ्ज शशीवाहपुष्पपरमेश्वरो व-
 न्धुमध्यमधिवसन्नासि मे बद्धमतः । न च सेवावैषम्यविषादिना
 परमेश्वरोपसर्पणभीरुणा वा भवितव्यं यतोयद्यपि ।

स्वेच्छोपजातविषयोऽपि न याति वतुम्

देहीतिमार्गणशतैश्च ददाति दुःखम् ।

मोहात्समाक्षिपति जीवितमप्यकाण्डे

कष्टोमनीभवद्भुवेष्वरदुर्विदग्धः ॥

तथाप्यन्ये ते नरपतयः । अन्यएव यन्मकृतनृग-
नलनहुषास्वरीषदशरथादलीपनाभागभगीरथधुन्वुमारयया-
तिरमृतमयस्वामी । नास्याहङ्कारकालकूटदुष्टादृष्टयः । न गर्व-
गलग्रहगङ्गादा गिरः । नातिस्मयापस्मारविस्मृतधैर्याणि स्थान-
कानि । नोहामदर्पदाहज्वरविक्लवा विकाराः नाभिमानमहा-
सन्निपातनिर्मिताङ्गभङ्गानि तानि । न मदार्दितवक्रीकृतोष्ठपृष्ठ-
निष्ठूतनिष्ठुराक्षराणि जल्पितानि तथाचास्य अनाविलेषु
साधुषु रत्नबुद्धिः । न मणिशिलाशकलेषु । सुक्ताधवलेषु गुणेषु
प्रसाधनधीः नाभरणभारेषु दानवत्सु कर्मसुसाधनश्रद्धा न
करिक्रीडेषु सर्वाशाग्रेसरे यशसि महाप्रीतिः न जीवितज-
राक्षिणे गृहीतकारासु दिव्य प्रसाधनाभियोगः न निज-
कलत्र चर्मपुत्रिकासु गुणवति धनुषि सहायचिन्ता न पिण्डो-
पजीविनि सेवकशुनि अपि च ।

अस्य मितोपकरणमात्मा भृत्योपकरणमभुत्व प-
ण्डितोपकरणं वैदग्ध्यम् बान्धवोपकरणं लक्ष्मीः कृपणो-
पकरणमैश्वर्यम् द्विजोपकरणं सर्वस्वम् सुकृतस्मरणोपक-
रणं हृदयम् धर्मोपकरणमायुः साहसोपकरणं शरीरं
शीलतोपकरणं पृथ्वी विनोदोपकरणं राजक्रं प्रतापोपकरणं
प्रतिपक्षः नास्याल्पपुण्यैरवाप्यते सर्वातिशायिनी सुखपद्धतिः
पादपल्लवच्छायेति श्रुत्वा तमेव चन्द्रसेनं समादिशत् कृतसेवं
विश्रान्तम् सुखिनमेव नङ्कारयेति ॥

अथ गते च तस्मिन् पर्यस्ते वासरे सङ्घटमानरक्तपङ्कजसं-

पुटपीयमानइव क्षयिणि क्षामतां व्रजति बालवायसारुणे
 अपराह्णातपे शिथिलितनिजवाजिजवे जपापीडपाटलेऽस्ताच-
 लशिखरमलिले खञ्जतीव कमलवनकण्टकक्षतपादपल्लवे पत-
 ज्जे पुरः परापतति प्रेङ्खदन्धकारलम्बालके शशिविरहशोक-
 ब्यामइव श्यामतामुखे कृतसन्धोपासनशयनमगात् । अचि-
 न्तयत् च एकाक्री किं करोमि अन्यथासम्भवितो ऽस्मि राज्ञा
 निष्कारणबन्धुना च संदिष्टमेवंकृष्णेन कष्टाच्च राजसेवा
 विघ्नमं भृत्यत्वम् । अतिगम्भीर सहद्राजकुलम् न हि च
 तत्र मे पूर्वप्रवर्तिता प्रीतिः न कुलक्रमानतिः । नोपकारस्म-
 रणानुरोधः न बालसेवास्नेहः न तत्र गौरवम् न पूर्व-
 दर्शनदाक्षिण्यम् न प्रजासखिभागोपप्रलोभनम् न वि-
 द्यातिशयकुतूहलम् नाकारसौन्दर्यादरः न सेवाकारकौश-
 लम् न विद्वद्गोष्ठीवन्यवेदगन्धः न मितव्ययवशीकरणम् न
 राजवल्लभपरिचयः अवश्यं गन्तव्यं सर्वथा भगवान् भवाणी
 पतिस्त्रिभुवनगतिर्गतस्य मे शरणम् । स सर्वं साम्प्रतमाचरिष्य-
 तीत्यवधार्य गमनाय सतिमकरोत् । अन्यस्मिन्नहन्युत्थाय प्रात-
 रेव स्नातो धृतधवलदूकूलवासा गृहीताक्षमालः प्रास्थानिकानि
 कानिचित् सूक्तानि मन्त्रपदानि च वज्रशः समावर्त्य देवदे-
 वस्य विरूपाक्षस्य क्षीरस्त्रपितपुरःसरां सुरभिक्षुसुमधूपगन्ध-
 ध्वजवल्लिविलेपनप्रदीपवज्रलां सपर्यां विधाय परमया भक्त्या
 प्रथमज्जततरलतरतिलदानचटूलशिखरशिखाशेखरं प्राज्या-
 ज्याज्जतिप्रवर्धितप्रदक्षिणार्चितं भगवन्तमाशुशुक्ष्णं ज्जत्वा
 द्युम्नं यथाविद्यमानं द्विजेभ्यः प्रदक्षिणीकृत्य प्राङ्मुखन्नैष्ठिकीं
 गां शुक्लाङ्गरागः शुक्लमाल्यः शुक्लवासा गोरोचनाचित्रित-

दूर्वाग्रपल्लवग्रस्थितगिरिकर्णिकाकुसुमकर्णपूरशिखासक्तसिद्धा-
र्थकः पितुः कनीयस्या स्वस्त्रा स्वमात्रेव स्नेहार्द्रहृदयया स्वे-
तवाससा साक्षादिव भगवत्या महाश्वेतया मालावत्याख्यया
कृतसकलगमनमङ्गलो दत्ताशीर्वान्धववृद्धाभिरानन्दितः प-
रिजनजरतीभिर्वन्दितचरणैरनुज्ञातोगुरुभिरभिवादितैराघ्रातः
शिरसि कुलटुजैर्वदितगमनोत्साहः शाकुनिकैर्मौहृत्तिकैर्म-
तेन कृतनक्षत्रदौहृदशोभमाने मुहूर्त्ते हरितगोमयेनोपलिप्ता-
जिरस्थण्डिलस्थापितमसितेतरकुसुममालापरिचित्रकण्ठघष्ठ-
पञ्चाङ्गुलपाण्डुरं मुखनिहितनवचूतपल्लवपूर्णकलशमीक्षमाणः
प्रणम्य कुलदेवताभ्यः कुसुमफलपाणिभिरप्रतिरथं जपद्वि-
निजद्विजैरनुगम्यमानः प्रथमचलितदर्क्षणचरणप्रतरः प्रीति-
कूटान्निरगात् ।

प्रथमेऽहनि तु धर्मकालकष्टन्निरुदकन्निष्पन्नपादपविषमं
पथिकजनशतनमस्कृत्यमाण प्रवेशपादपीत्कीर्णकात्यायनी-
प्रतियातनं शुष्कमपि पल्लवितमिव तृषितश्वापदकुलल-
म्बितलोलजिह्वालतासहस्रैः पुलकितमिव शुष्कगलगोलाङ्गू-
ललिह्यमानमधुगोलचलितसरघासङ्घातैः रोमाञ्चितमिव
दग्धस्थलीरूढैः कन्दशतैः शनैः शृण्डिकाकाननमतिक्रम्य
मल्लकूटनामानं ग्राममगात् । तत्र हृदयनिर्विशेषेण भाता
सुहृदा च जगत्पतिनाम्ना सम्पादितसपर्यसुखमतिष्ठत् । अप-
रेद्युस्तीर्थं भगवतीं भागीरथीं यष्टिग्रामनाम्नि वनग्रामके
निशामनैषीत् । अन्यस्मिन्दिवसे स्कन्धावारमुपमणितटमन्व
जितवनीकृतसन्निवेशमाससाद् । अतिष्ठच्च नातिदूरे राजभ-
वनस्य निर्वर्त्तितस्नानाशनव्यतिकरो विश्रान्तश्च मेखलकेन

याममात्रावशेषदिवसे भुक्तवन्ति भूमजि प्रख्यातानां क्षिति-
 भुजां बहून् शिविरमन्त्रिवेशान् वीक्षमाणाः शनैः शनैः पटुबन्ध-
 नार्थमागतैः डिण्डिमारोहणार्थमाहुतैश्चाभिनवबन्धैश्च कौश-
 लिकागतैश्च प्रथमदर्शनकुतूहलोपनीतैश्च नागवीथिपान्त्रप्रेषि-
 तैश्च दूतसंप्रेषणरहितैश्च पल्लीपरिवृढढौकिकैश्च स्वेच्छायुद्धक्री-
 डाकौतुककारितैश्च दीयमानैश्चाच्छाद्यमानैश्च यामावस्थितैश्च
 सप्तद्वीपजिगीषया गिरिभिरिव सागरसेतुबन्धनार्थमेकीकृतै-
 र्ध्वजपटपटुरवपटहृशङ्खचामराङ्गरागरमणीयैर्भृत्याभिषेकदिव-
 सैरिव कल्पितैर्वागाणेन्द्रैः श्यामायमानाविरतचलितगुरपुटप्र-
 हतपटुसदङ्गैर्नर्तयद्भिरिव राजतक्ष्मीमपहसद्भिरिव सप्त-
 पुटप्रकटफेनाट्टहासैर्जवजङ्गजङ्गाकाण्डां हरिणजातिमाकार-
 यद्भिरिव सङ्घातहर्षहृत्पितैरुच्चैश्चम सुत्पतद्भिरिव दिवस-
 कररथतुरगरुषा पक्षायमानमण्डनचामरमालैर्गगनतलकुरङ्गै-
 स्तरङ्गायमानमन्यत्र प्रेषितैश्च प्रेष्यमाणैश्च प्रेषितप्रतिनिवृत्तैश्च
 बद्धयोजनगमनगणनासंख्याक्षरावलिभिरिव वराटिकालि-
 भिर्घटितमुखमण्डनकेस्यारक्षितैरिव रक्तशालिशालेयैरनवरत-
 भणभणायमानच रुचामीकरघुघुघुमालिकैर्जरत्कञ्जवनैरिव
 रणितशुष्कबीजकोशशीतैः अवशोपान्तप्रेङ्खत्प्ररागवर्णै-
 र्णारचितचितचूडाचटुलैः कपिकपिलकपोलैः क्रमेलककुलैः
 कपिलायमानमन्यत्र शरज्जलधरैरिव सद्यः सृतपयःपटलधवल-
 तनुभिः कल्पपादैरिव सुक्ताफलजायमानालोकलुप्तवा-
 सरच्छायामांसलैर्नारायणनाभिपुण्डरीकैरिवास्तिष्ठगारुडपदैः
 क्षीरोदोद्देशैरिव द्यातमानविकटविद्रुमदण्डैः श्लेषफणाफलकै-
 रिवोपरि परिस्फुरन्माणिक्यमङ्गैः श्वेतगङ्गापुलिनैरिव राज-

हंसोपशोभितैरभिभवद्भिरिव निदाघसमयं परिभवद्भिरिव
विवस्वतः प्रभावम्बिबद्भिरिवातपञ्चन्द्रमयमिव जीव-
लोक जनयद्भिः कुसुदमयमिव कालं कुर्वद्भिर्ज्योत्स्नामयमिव
वासरं जनयद्भिः फेनमयमिव दिवसं दर्शयद्भिरकालकौमुदी-
सहस्राणीव हृजद्भिरपहृष्टद्भिरिव शातक्रतवीं त्रियं श्वेता-
यमानैरातपत्रपण्डैः श्वेतद्वीपायमानं क्षणदृष्टनष्टाष्टमीन्दुमुख-
मुष्णमुञ्चद्भिरिव भुवनमाक्षेपात् क्षेपदोलायितन्दिनङ्गता-
गतानीव कारयद्भिरुत्सारयद्भिरिव कुट्टपतिसम्पर्कलीलां
कालेयों स्थितिं विकचविशदकाशवनपाण्डुरदशदिशं शर-
त्समयमिवोत्पादयद्भिर्विसतन्त्रियमिवान्तरिक्षमाविर्भावयद्भिः
शशिकरशुचीनाञ्चामराणाञ्चलतां सहस्रैर्दोलायमानमपि च
हंसाग्रमानङ्गरिकर्णशङ्खैः कल्पलनायमानं कदलिकाभिर्मा-
णिक्यवृक्षायमाणं मायूरातपत्रैर्मन्दाकिनीप्रवाहायमाणं धव-
लांशुकैः क्षीरोदायमानं क्षौमैः कदलीवनायमानं सरकत-
मयूखैर्जन्यमानान्यदिवसमिव पद्मरागवालातपैरुत्पाद्यमा-
नापरास्वरमिवेन्द्रनीलप्रभापटलैरारभ्यमाणापूर्वनिशामिव म-
हानीलमयूखान्धकारैः स्थन्दमानानेककालिन्दीप्रवाहमिव गा-
रुडमणिप्रभावितानैरङ्गारितमिव पुष्परागरश्मिभिः कैश्चिदधो-
मुखैश्चरणनखनिपतितवदनप्रतिविम्बनिभेन प्रवेशमलभ-
मानैर्लज्जया स्वाङ्गानीव विशद्भिः कैश्चिदङ्गुलीविलिखितायाः
क्षिणैर्विकीर्यमाणकरनखकिरणव्याजेन खेवाचामरानिवार्प-
यद्भिः कैश्चिदूरस्थलदोलायमानेन्द्रनीलप्रभापटलैः स्वामि-
प्रकोपप्रशमनाय कण्ठवद्भिरुपाणैरिव कैश्चिदुच्छ्वासससौरभ-
भ्रान्तभ्रमरान्धकारितमुखैरपहतलक्ष्मीशोकाङ्गुनलम्बशृङ्गभि-

रिव कैश्चिच्छीकरोड्डीयमानमधुपमण्डलैः प्रणामविलम्ब-
 भयप्रलापमानमौलिभिरिव निस्तर्जितैरपि सम्मानितैरिवा-
 नन्यशरणैरन्तरान्तरानि निष्पततां प्रविशताञ्चाभ्यन्तरप्रती-
 हाराणामनुमार्गप्रधावितानेककार्यार्थिजनसहस्राणामनुधा-
 यिनः पुरुषानश्रान्तं पुनः पुनः पृच्छद्भिर्मद्राद्यभविष्यति
 भक्ता स्थानं दास्यति वा दर्शनं परमेश्वरो निष्पतिष्यति वा
 वाह्यकक्ष्यामिति दर्शनाय दिवसन्त्यदृग्भिर्भुजनिर्जितैः शत्रु-
 महासामन्तैः समन्तादामेव्यमनरन्त्येव प्रतापानुगागप्रणतै-
 र्नानादेशागतैर्भहीपालैः प्रतिपालनद्विर्नरपतिदर्शनकाल-
 मध्यास्यमानमेकान्तोपविष्टैश्च जिनेर्गर्हते पाशुपतैः पाराशरि-
 भिर्वर्णिभिश्च सर्वजनपदागतैश्च सर्वाभ्योधिबेलावनवामिभिश्च
 स्नेच्छजातिभिश्च सर्वद्वीपान्तरागतैश्च दूतमण्डलैरुपास्यमानं
 सर्वप्रजानिर्माणभूमिमिव प्रजापतिनां चतुर्थं लोकं महाभारत-
 शतैरप्यक्रमनीयसमृद्धिसम्भारं कृतयुगसहस्रैरिव कल्पतस-
 न्निवेशं स्वर्गार्तुदैरिवाहितरामणीयकं राजलक्ष्मीक्रीडिभिरिव
 कृतपरिग्रहं राजद्वारमगात् ।

अभूञ्चास्य जातविभ्रयस्य मनसि कथमिवेदमियत् प्राणि-
 जातं जनयतां प्रजापतीनां नासीत् परिश्रमः । महाभूतानां
 वा परिश्रयः परमाणूनां वा परिश्रयः परमाणूनां वा परि-
 श्रयः कालस्थवान्तः आयुषो वाप्युपरमः आकृतीनां वा
 परिसमाप्तिरिति । मेखलकस्तु दूरादेव द्वारपालर्त्तकेन प्रत्य-
 भिज्ञायमानस्तिष्ठतु तावत् क्षणमात्रमत्रैव पुण्यभागिति
 तमभिधायाप्रतिहतोऽभ्यन्तरं प्राविशत् । अथ मुहूर्तादिव
 प्रांशुना कर्णिकारगौरेण वदकञ्चकच्छन्नवपुषा समुन्मीपन्मा-

णिक्वपदकवन्धवन्तुरवस्तुबन्धावलुप्तावलम्बेन हिमशैलशिला-
विशालवत्तसा हरवृषभककुदकूटविकटसतटेन चपलहृषीक-
हरिणमयमनपाशमिव हारसुरसा विभ्रता कथयतं यदि सो-
मवंशसम्भवो वा सूर्यवंशसम्भवो वा भूपतिरभूदेवंविध इति
प्रष्टुमागताभ्यां सोमसूर्याभ्यामिव अवगागताभ्यां स्फटिकमाणि-
क्यकुण्डलाभ्यामवभासमानेन वहद्वदनलावण्यवेषिकाक्षिप्यमा-
णैरधिकारगौरवादीयमानमार्गेशेव दिनकृतः किरणैः प्रसाद-
लब्धया विकचपुण्डरीकमुण्डमालयेव स्निग्धया दीर्घया दृष्ट्या
दूरादेवानन्दायनैष्ठुर्याधिष्ठानेऽपि पदेप्रतिष्ठितेन प्रअग्रमिव
नेत्रेण मनोदर्शयता पाण्डुरमुष्णीपमुद्वहता वामेन स्थूल-
सुक्ताफलच्छुरणदक्षुरं करेण कलयता कृपाणमितरेणा-
पनीततरन्वितान्तटिनीमिव लतां शातकुम्भीं वेत्तयष्टिसुष्टिं
धारयता वर्षवरेणानुगम्यमानो मेखलको निर्गत्यावोचत् ।

एष खलु महाप्रतीहाराणामनन्तरश्चक्षुष्योदेवस्य पारि-
चात्रनामा दौवारिकस्तदेनमनुरूपया प्रतिपत्त्या कल्याणाभि-
निवेशीति । दौवारिकस्तु समुपहृत्य कृतप्रणामो गिरा मधु-
रया सविनयमभाषत । आगच्छत प्रविशत देवदर्शनाय । कृत-
प्रसादोदेव इति । वाणस्तु धन्योऽस्मि यदेवमनुयाह्यं देवोम-
न्यते । इत्युक्त्वा तेनोपदिश्यमानमार्गः प्राविशदभ्यन्तरम् ।

अथ वनायुजैः काम्बोजैरारुह्यैश्च सिन्धुदेशजैश्च पारसी-
कैश्च शोणैश्च श्यामैश्च तत्तिरिक्कल्माषैश्च खेतैश्च पिञ्जरैश्च
हरिद्रिश्च पञ्चभद्रैश्च मल्लिकाक्षैश्च कत्तिकापिञ्जरैश्चायतनि-
र्मांसमुखैश्चानुत्कटकर्णकोशैश्च सुवृत्तशृङ्गघटितघण्टिकाव-
न्धैश्च शुभानुपूर्वीवक्त्रायतोदग्रंग्रीवैरुपचितग्लयद्युस्क्रान्तदेशैर्निर्भु-

ग्नोरः स्थलै रतिस्थू न रगुण प्रसृतै र्लोह पीठकठिनखुरमण्डलै रति-
जवतुटनभयान्निर्मितानीन्द्रानीवीदराणि धारयद्विरुद्यद्ग्राहि-
णीविभज्यमानपृथुजघनैर्जगतीदोलायमानबालपल्लवैः कथमप्यु-
भयतोनिखातदृढभूमिपाशमयमलनियन्त्रितैरपि पञ्चात्माशबन्ध-
परवशप्रसारितैकाङ्घ्रिभिरायततरैरिवोपलक्ष्यमाणैर्वज्रगुणसूत्र-
ग्रथितग्रीवागण्डकैरामीलितलोचनैर्दूर्वारमश्यामलफेनलवण-
बलान्दशनमृत्हीतमुक्तान् परपरितत्वचः कण्डजुषः प्रदेशान्
प्रचलयद्भिः सा जचलितवालधिभिरेकशफविश्रान्तिरथशियिलि-
तजङ्घाकाण्डैर्नद्रया प्रध्यापयद्भिरिव यवमस्वीकारं मन्दं मन्द
शब्दायमानैश्च ताडितखुरधोरणीरणिगुरगिखरविलिखि-
तक्ष्मातलैर्घासमभिलपद्भिश्च प्रवीयेमाणयवसग्रासमत्सरस-
मुद्धूतलोभैश्च कुपितचण्डचण्डाललङ्कारकातरनारतरथैश्च
कुङ्कुमप्रसृष्टिपिञ्जराङ्गतया सततमन्निहितनीराजनोपलक्ष्य-
माणैरुपरि विततवितानैः पुरः पूजिताभिमतदैवतैर्भूमिपाल-
वल्लभैस्तुरङ्गनैराचितां मन्दुरां विर्लोकयन् कुलचलार्चिस्तद्दय-
कन्दरमतिक्रान्तो वामहस्तेनात्युच्चतया निववक्ताशशिवाल्प-
काशमकुर्वाणेन सहता कदलीवनेन परितृतपर्यन्तं मधुकर-
मयीभिरिवापतन्तीभिरापूर्यमाणमाशामुखविसर्पिणा पुष्पा-
णां विकसतामामोदेनावलिम्पन्तं घ्राणेन्द्रियं दूरादव्यक्त-
मिव विस्मयतारमपश्यत् ।

अष्टच्छ देव ! किङ्करोऽस्मीति । अमावकथयत् । एष
खलु देवस्योपवाह्ये वाह्यं हृदय जात्यन्तरितआत्मा बहि-
चराः प्राणाः विक्रमश्रीङासुहृदपशत इति यथार्थनामा
वारणपतिः तस्यावस्थानमण्डपे महानदृश्यतइति । स तमवा-

दीत् । भद्रः । श्रूयते दर्पशातः यद्येवमदोषः पश्यामि वार-
णेन्द्रमेनं तदहंसि प्रापयितुं परवानस्मि कौतूहलेनेति
सोऽभ्यभाषत । भवत्वेवमागच्छतु भवान् को दोषः पश्यतु
वारणेन्द्रमिति गत्वा च त प्रदेशं दूरादेव गम्भीरकण्ठगर्जितै-
र्वियति चातककदम्बकैर्भुवि च भवननीलकण्ठकुलैः कलकल-
केकारवमुखैः क्रियमाणाकालजलदकोलाहलं विक्रचकदम्ब-
गन्धसम्बादिमदसुरासौरभभरितभुवन कायवन्तमिव कालमेघ-
कातमविरलमधुपिङ्गलपद्मविन्दुजालकितां सरसीमिवान्यरागा-
रूढान्दशाञ्चतुर्यीसुत्सृजन्तमनवरतसशङ्करवैः कर्णतालदुन्दुभि-
ध्वनिभिः पञ्चमदशाप्रवेशमङ्गलारम्भमिव सूचयन्तमविरतव-
लनचित्तत्रिपदीललितलास्यलयैर्दोलायमानदीर्घदेहाभोगतया
मेदिनीविदलनभयेन भारमिव लघयन्तं दिक्भित्तितटेषु
कायमिव कण्डूयमानमाहवायदत्तहस्ततया दिग्वारणानि-
वाह्यमानं ब्रह्मस्तम्भमिव स्थूलेन निशितदन्तेन करपत्रेणैव
पाटयन्तं मान्तमिव भुवनाभ्यन्तरे बहिरिव निर्गन्तुमीहमानं
सर्वतः सरसकिमलयलतालासिभिः लेसिकैश्चिरपरिचयोपागतै-
र्वनैरिव परिवृतं विक्षिप्तसशैवालबिसविसरशबजसलिलैः
सरोभिरिवाधोरणैराधीयमाननिदाघसमयसमुचितोपचारान-
न्दमपि च प्रतिगजमदपवनादानदूरीतृक्षिप्तेनानेकसमरविज-
यगणनालेखाभिरिव वलीवलयरौचिभिस्तनीयसीभिस्तरङ्गितो-
दरेणातीर्थयवीयसा हस्तेनार्गलयन्तामिव सकलं रुकुलशैलस-
मुद्रद्वीपकाननं ककुभाञ्चक्रवालं एकं करान्तरार्पितेन उत्पाला-
शेन कदलीदण्डेनान्तर्गतशीकरसिच्यमानमूलमुक्ताफलमिवाप-
रलीलावलम्बिना मृणालजालेन समररसोच्चरोमाञ्चकण्टकित-

मिव दन्तकाण्डं बहसं विसर्पन्त्या च दन्तकाण्डयुगलकान्त्या
 सरः क्रीडास्वादितानि कुसुदवनानीव बद्धधा वमन्तं निज-
 यशोराशिमिव दीनमुखेष्वप्रयन्तं करिकीटपाटनदुर्विदग्धान्
 सिंहानिवापहसन्तं कल्पद्रुमदुकूलमुखपटमिवात्मनः कलयन्त
 मकाण्डकरदण्डधरणलीलासु च लल्यमाणेन रक्तांशुकमुकु-
 मारेण तालना कवलितानि रक्तीत्यलानीव वमन्तमभिनव-
 क्रिसलयराशीनिबोद्धिरन्तं कमलकवलपीतमधुरसमिव स्वभाव-
 पिङ्गलेन गिलयन्त वृक्षेषा चूतपल्लववम्पकलवलीलवङ्गवनान्ये ला-
 लतामिश्राणि कर्पूरपरिपूतानि पारिजातवनानि सोपभु-
 तानि पुनः पुनः कटाभ्यां बहलसदामोदव्याजेन विमर्जयन्त-
 महर्निशं विभ्रमकृतस्वहस्तस्थितिभि रङ्गखण्डितपुण्ड्रेक्षु-
 काण्डकण्डूयनलिखितैरलिकुलवाचालितैर्दानपटुकैर्विलभमान-
 मिव सर्वकाननानि करिपतीनां अविरलं दानविष्वस्यन्दिना
 हिमकरशिलाशकलमयेन विभ्रमनक्षत्रमालागुणेन शिशिरौ-
 क्रियमाणं सकलवारणेन्द्राधिपत्यपटुबन्धबन्धुरसिवोच्चैस्तरां
 शिरोदधानं सुज्जसुज्जः स्थगितोपावृतदिङ्मुखाभ्यां कर्णताल-
 वृन्ताभ्यां वीजयन्तमिव भक्त्या दन्तपर्यङ्कस्थितां राजलङ्गीमा-
 यतवंशक्रमागतेन गजाधिपत्यचिह्नेन चामरेणेव जनितवा-
 लधिना विराजमानं स्वच्छशिशिरसलिलशीकरभरच्छलेन
 दिग्विजयार्जिताः सरितद्रव पुनः पुनर्विमुञ्चन्तं क्षणमवधा-
 नदाननिष्पत्तीकृतसकलावयवानामन्यद्विरदडिण्डिमाकर्णना-
 ङ्गवलनानामन्ते दीर्घफूत्कारैः परिभवदुःखमिवावेदयन्तं
 लब्धयुद्धमिवात्मानमनुशोचयन्तमाधोरणारूढपरिभवेन लज्ज-
 मानमिवाङ्गुलिलिखितभूतलं मन्दं मुञ्चन्तमवज्ञागृहीतमुक्त-

कवचकुपिताधोरणारटनालुरोधेन मदतन्द्रितविविभागं कथं
 कथमपि मन्दं मन्दं नादनाराहानं कवलानर्द्धजग्धतमा-
 लपल्लवश्यामलरसेन प्रभूततया मदप्रवाहमिव सुखेनाप्युत्सृ-
 जन्तं ददन्तमिव दर्पेण खसन्तमिव शौर्येण मूर्च्छन्तमिव मदेन
 वृहन्तमिव तारुण्येन द्रवयन्तमिव दानेन बलगन्तमिव बलेन
 माद्यन्तमिव मानेन उद्यन्तमिवोत्साहेन ताम्यन्तमिव तेजसा
 लिम्पन्तमिव लावण्येन सिञ्चन्तमिव सौभाग्यरसेन स्निग्धन्मख-
 सुखेषु परुषविषयेषु गुरुं सुखे सच्छिष्यं विनये मृदुं शिरसि
 दृढं परिचये ह्रस्वं स्कन्धे दीर्घमायुषि दरिद्रसुदरे सततप्रवृ-
 त्तं दाने बलभद्रं मदलीलासु जिन क्षमासु कुलकलत्रं नम्र
 तासु वज्रिवर्षं क्रोधमोक्षेषु गरुडनागोद्धृतिषु नारदं कलहकुतूह-
 लेषु मकरं वाहिनीक्षेत्रेषु शुष्काशमिवास्कन्देषु आशीविपन्दश-
 नकर्मसु वरुणं हस्तप्राशवश्रष्टिषु यमवागुरां पदातिसम्बन्धेषु
 कालं परिणतिपुराङ्गं तीक्ष्णकरग्रहणेषु लोहिताङ्गं वक्रचारेषु
 अलातचक्रं मण्डलभ्रान्तिविज्ञानेषु मनोरथसंपातं चिन्तामणि-
 पर्वतं विक्रमस्य दन्तमुक्ताशिलास्तम्भं निवासप्रासादं अभि-
 मानस्य घण्टाचारमनोहरमिच्छासञ्चरणविमानं मनस्वितायाः
 मदधारादुर्दिनान्धकारितगन्धोदकधाराग्रहं क्रोधस्य संकोचन-
 प्रतिमं महाकीर्तनमहङ्कारस्य सगरुडशैलप्रखवणं क्रीडापर्वतं
 महाबलस्य सदन्ततीरणवज्रमन्दिरं दर्पस्य उच्चकुम्भा-
 टालविकटसाञ्चारिदुर्गं राज्यस्य कृतानेकवाणविवरसहस्र
 लोहप्रकारं पृथिव्याः शिलीमुखशतभङ्गारितं पारिजातपा-
 दपभूनन्दनस्य तथाच सङ्गीतद्रुहं कर्णतालताण्डवानां आमधु-
 पमण्डलानामन्तः पुरंशृङ्गाराभरणानां मदनोत्सवं मदलीला-

लास्यानामक्षुप्रदोषन्नक्षत्रमालामण्डनानामकाण्डगत्रुत्कालं
मदमहान्दीप्रवाहाणा मलीकशरत्समयं सप्रच्छदपरिमलानां
पूर्वहिमागमं श्रीकरनीहाराणां मिथ्याजलधरं गर्जितताण्ड-
वाणां दर्पशातमपश्यत् ।

आहीञ्चास्य मनसि नूनमस्य विन्मारीणे गिरयो ग्राहिताः
परमाणुतां कुतोऽन्यथागौरवमिदं आश्चर्यमेतत् विन्ध्यस्य दन्त-
वादी वराहस्य करद्विति विस्मयमानमेन दोवारिकोऽब्रवीत्
पश्य पश्य ।

मिथ्यैवालिखितां मनोरथशतैर्निःशेषनष्टां त्रियं ।

चिन्तासाधनकल्पनाकुलधियाम्भूयोवनेविद्विषा ।

आयातः कथमप्ययं स्मृतिपथं शून्याभवच्चेतसा ।

नागेन्द्रः सहैव नमानसगतानाशागजेन्द्रानपि ॥

तदेहि पुनरप्येनं पश्य तावद्देवमित्यभिधीयमानोमद-
जलकज्जलितकपोलपतितामुन्मत्तामिव भ्रमरमदपरिमलसु-
कुलितां कथं कथमपि तस्माद्दृष्टिमाकृष्य तेनैवोपदिश्यमानवर्त्मा
समतिक्रम्य भूपालसहस्रसंकुलानि कक्षान्तराणि चतुर्थे भुक्ता-
स्थानमण्डपस्य पुरस्तादजिरे स्थितं दूरादूर्ध्वस्थितेन प्रांशुना
कर्णिकारगौरेण व्यायामव्यायतवपुषा शस्त्रिणां मौलेन शरी-
रपालकलोकेन पङ्क्तिस्थितेन कर्तस्वरस्तभ्रमण्डलेनेव परिवृत्त-
मासन्नोपविष्टविशिष्टेष्टलोकं हरिचन्दनरमप्रक्षालिते तुषारशी-
करशीतले दन्तपाण्डुरपादे शशिमयद्रुव सुक्ताशैलधवले शिला-
पङ्कशयने समुपविष्टं शयनीयपर्यन्तद्विगुणविन्ध्योऽस्तसकल वि-
ग्रहचारभुजे दिङ्मुखविसर्पिणि स्वदेहप्रभावितानि दिततम-
णिमयूखे घर्मसमयसुभगे सरसीव मृदुलण्डालजटिले सराजक्रं

रममाणन्तेजःपरमाणुभिरिव केवलैर्निर्मितमनिच्छन्तमपि बला-
दारोपयितुमिव सिंहासनं सर्वावयवेषु सर्वलक्षणैर्गृहीतं गृहीत-
ब्रह्मचर्यमप्यालिङ्गितराजलक्ष्या प्रतिपन्नासिधाराधरणमप्य-
विमम्बादिनं राजर्षिं विषमराजमार्गपदस्खलनभिद्येव सलग्न
न्धर्मे सर्वभूपालपरित्यक्तेन भीतेनेव लब्ध्वा च सर्वात्मना सेव्यमानं
सत्येन आसन्नवारविलासिनीप्रतियातनाभिश्चरणनखमयूखपा-
तिनीभिरिव दिग्बधूभिः प्रणम्यमानदीर्घैर्दिगन्तपातिभिर्दृष्टि-
पातैर्लोकपालानां कृताकृतकिमत्यवेक्षमाणं मणिपादपीठप्रति-
ष्ठितकरेणोपरिगमनाभ्यनुज्ञां श्रयमाणमिव दिवसकरेण भूष-
णप्रभासमुच्चारणवद्भयन्तमण्डलेन प्रदक्षिणीक्रियमाणमिव
सेनाः प्रणमद्भिर्गिरिभिर्द्रूयमानमिव शौचौष्मणा फेनायमानमिव
चन्दनधवलं लावण्यजलधिसुद्वहन्तमेकराज्यौर्जित्येन निजप्रति
विम्बान्यपि अन्यनृपतिचक्रचूडामणिशृतान्यसहमानमिव दर्प-
दुःखासिकाया चामरानिलनिभेन वज्रधैव खसन्तीं राजलक्ष्मीं
दधानं सकलमिव चतुःसमुद्रलावण्यमादायोत्थितया श्रिया
समाश्लिष्टमाभरणकिरणजालजायमानानीन्द्रधनुः सहस्राणीन्द्र
प्रहितप्राभृतानीव लभमानमिव राज्ञां सम्भाषणेषु परित्यक्त-
मपि मधुवर्षन्तं काव्यकथास्वपीतमपि अमृतमुद्वहन्तं विस्म-
भाषितेष्वनाकृष्टमपि हृदयं दर्शयन्तं प्रसादेषु निहलामपि
श्रियं स्थानस्थानेषु स्थापयन्तं वीरगोष्ठीषु पुलकितेन कपील-
स्थलेनानुरागसन्देशमिवोपांशुरणश्रियं शृण्वन्तमतिव्रान्त
कलहालापेह स्नेहदृष्टिमिव दृष्टिमिष्टे कृपाणे पातयन्तं परि-
हासस्मितेषु गुरुप्रतापभीतस्य राजकस्य स्वच्छमाश्रयमिव
दग्धनाशुभिः कथयन्तं सकललोकस्थितमपि न्याये तिष्ठन्तमगो-

लास्यानामक्षुप्रदोषन्नक्षत्रमालामण्डनानामकाण्डगात्रकालं
मदमहान्शीप्रवाहाणा मलीकशरत्समयं सप्रच्छदपरिमलानां
पूर्वहिमागमं शीकरनीहाराणां मिथ्याजलधरं गर्जितताण्ड-
बाणां दर्पयातमपश्यत् ।

आभीक्षास्य मनसि नूनमस्य निष्मरणे गिरयो ग्राहिताः
परमाणुतां कुतोऽन्यथागौरवमिदं आश्चर्यमेतत् विन्ध्यस्य दन्त-
वादी वराहस्य करद्विति विस्मयमानमेन दोवारिकोऽब्रवीत्
पश्य पश्य ।

मिथ्यैवालिलितां मनोरथशतैर्निःशेषनष्टां श्रियं ।

चिन्तासाधनकल्पनाकुलधियाम्भूयोवनेविद्विषां ।

आयातः कथमप्ययं स्मृतिपथं शून्याभवच्चेतसा ।

नागेन्द्रः सहैव नमानमगतानाशागजेन्द्रानपि ॥

तदेहि पुनरप्येनं पश्य तावद्देवमित्यभिधीयमानोमद-
जलकज्जलितकपोलपतितामुन्मत्तामिव अमरमदपरिमलमु-
कुलितां कथं कथमपि तस्माद्दृष्टिमाकृष्य तेनैवोपदिश्यमानवर्त्मा
समतिक्रम्य भूपालमहस्त्रसंकुतानि कक्षान्तराणि चतुर्थे भुक्ता-
स्थानमण्डपस्य पुरस्तादजिरे स्थितं दूरादूर्ध्वस्थितेन प्रांशुना
कर्णिकारगौरेण व्यायामव्यायतवपुषा शस्त्रिणां मौलेन शरी-
रपालकलोकेन पङ्क्तिस्थितेन कर्तस्वरस्तम्भमण्डलेनेव परिवृत्त-
मासन्नोपविष्टविशिष्टेष्टलोकं हरिचन्दनरसप्रक्षालिते तुषारशी-
करशीतले दन्तपाण्डरपादे शशिमयद्रवमुक्ताशैलधवले शिला-
पट्टशयने समुपविष्टं शयनीयपर्यन्तद्विगुणविन्ध्यस्तोऽस्तसकल वि-
ग्रहहारं भुजे दिङ्मुखविसर्पिणि स्वदेहप्रभावितानि दिततम-
णिमयूखे धर्मसमयसुभगे सरसीव सुदुर्लभालजटिले सराजकं

चरे गुणानामभूमौ भाग्यानामविषये वरप्रदानानामशक्ये
 आशिषां मार्गे मनोरथानामतिदूरे दैवस्यादिश्यमानम-
 साध्ये धर्मस्यादृष्टपूर्वे लक्ष्म्या महत्त्वे स्थितं अरुणपादपल्लवेन
 सुगतमन्त्रकारमरुतेन वज्रायुधनिष्ठुरप्रकोष्ठपृष्ठेन वृषस्कन्धे
 भास्वद्विष्वाधरेण प्रसन्नावलोकितेन चन्द्रमुखेन कृष्णकेशेन
 वपुषा सर्वदेवतावतारमिव एकत्र दर्शयन्तम् अपि च ।
 मांसलमयूखमालामलिनितमहीमण्डले महार्हे माणिक्यमाला-
 मण्डितमेखले महानीलमये पादपीठे कलिकालशिरसीव
 सलीलं विन्यस्तवामपदमाक्रान्तकालीयफणाचक्रवालं बाल-
 मिव पुण्डरीकाक्षं क्षौमपाण्डरेण चरणनखदीधितिप्रतानेन
 प्रसरता गहीं महादेवीपट्टवन्धेनेव महिमानमारोपयन्तं
 अप्रणतलोकपालकोपेनेवातिलोहितौ सकलनृपतिमालास्वति-
 पीतपद्मरागरक्तातपमिव वमन्तौ सर्वतेजस्विमण्डलास्तमय-
 सन्ध्यामिव धारयन्तौ अशेषराजकुसुमशेखरमधुरसस्वीतांसीव
 खवन्तौ समस्तसामन्तोत्तमसहस्रस्रक्सीरभप्राप्ते भ्रमरम-
 ण्डलैरमितोत्तमाङ्गैरिव मुहूर्तमप्यविरहितौ सम्वाहनतत्परा
 वा श्रियो विकचरक्तपङ्कजवनवासभवनानीव कल्पयन्तौ
 कलाशङ्कुमीनसनाथौ यथाकथितचतुरस्त्रीधिभोगचिह्नाविव
 चरणौ दधानं विकटमकरबन्धवन्धुराभ्यां दिङ्मागदन्तसु-
 सलाभ्यामुद्वेललावण्यपयोधिप्रवाहाभ्यामिव फेनकाहितशो-
 भाभ्यां रक्तचन्द्रजडुमाभ्यामिव भोगिमण्डलशिरोरत्नरश्मि-
 रज्यमानमूलाभ्यां हृदयारोपितभूभारणमाणिक्यस्तम्भाभ्यां
 कुण्डलदण्डाभ्यां विराजमानममृतफेनपटलपाण्डुना मेखलामणि-
 मयूखचितेन नितम्बव्यासाङ्गेनापिमलययोधौतेन नेत्रसूत्रनि-

वेशशोभिना अधरवाससा वासुकिनिर्मोकेणैव मन्दुरान्वीत-
मानमघनेन सतारागणेनोपरिकृतेन द्वितीयास्वरेण भुवना-
भोगमिव भासमानमिभपतिसहस्रोस्त्रेखकटिचमसङ्गितेनाप-
र्याप्तमस्वरप्रथिम्ना विविधवाहिनीसङ्क्षोभमहिष्णुना कैलास-
मिव महास्फटिकतटेनोरःकवाटेन विराजमानं श्रीसरस्वत्यो-
रुरोवदनोपभोगसूत्रेणैव पातिनेन शेषेणैव भुजस्तम्भन्यस्त-
भूभारहरलब्धविश्रान्तिमुखप्रसुप्तेन हारदण्डेन परिवेष्टित-
कन्धरं जीवितावधिगृहीतसर्वस्वमहादानदीक्षाचीवरेणैव
हारमुक्ताफलकिरणनिकरेण प्रावृत्तवक्षःस्थलं अजितजिगी-
षया बालैर्भुजैरिवापरैः प्ररोहद्भिर्बाहूपधानशायिन्याः श्रियः
कर्णोत्पलमधुधारासन्तानैरिव गलद्भिर्भुजजन्मनः प्रतापस्य
निर्गममार्गैरिवातिक्रामद्भिः केयूररत्नकिरणैरुभयतः प्रसारित-
मणिमयपक्षवितानमिव माणिक्यमहीधरं सकललोकालोक-
मार्गागलेन चतुरदधिपरीखोपखातशातकुम्भशिलाप्राकारेण
सर्वराजसिंहबन्धपञ्चरेण भुवनलक्ष्मी प्रवेशमङ्गलमहामाणि-
क्यतोरणेन नातिदीर्घेन दोर्दण्डयुगलेन दिशादिक्पालानाञ्च
युगपदायति मपहरन्तं सौन्दर्यलक्ष्मीचुम्बनलोभेन कौस्तुभमणे-
रिव सुखावयवताङ्गतस्याधरस्य गलतारागेण पारिजातपल्लव-
रसेनेव सिञ्चन्तन्दिङ्मुखानि अन्तरान्तरा सुहृत्परिहासस्मितैः
प्रकीर्णमाणविमलरदनकिरणशिखाप्रतानैः प्रकृतिमूढाया
राजभिः प्रज्ञालोकमिव दर्शयन्तं सुखजनितेन्दुसन्देहागतानि
कुमुदवनानीव प्रेरयन्तं स्फुटधवलदशनपङ्क्तिभिः कृतकुमुदवन-
शङ्काप्रविष्टां शरत्ज्योत्स्नामिव विसर्जयन्तं मदिरामृतपारि-
जातगन्धगर्भेण भरित सकलककुभा मुखामोदेनामृतमयनदिव-

समिव सृजन्त विकचसुखकमलकर्णिकाकोशेनानवरतपीय-
 मानश्वाससौरभलोभेनेवाधोमुखेन नासावंशेन शोभमानञ्च-
 क्षुषः क्षीरस्निग्धधवलस्य धवलिम्बा दिङ्मुखान्यपूर्ववदनचन्द्रो-
 दयोद्देलक्षीरोदप्लावितानीव कुर्वाणं विमलकपोलफलकप्रति-
 विम्बिताञ्चामरग्राहिणीविगटहीतामिव सुखाधिवासिनीं सर-
 स्वतीं दधानं अरुणेन चूडामणिशोचिषा सरस्वतीर्ष्याकुपित-
 लक्ष्मीप्रसादनप्रणामलग्नचरणालक्तकेनेव लोहितायतलला-
 टतटमापाटलांशुतन्तुतन्वीसन्तानवलियिनीं कुण्डलमणि-
 कुटिलकोटिबालत्रीणा मनवरतचलितचरणानां वादयता-
 सुपवीणायतामिव स्वरव्याकरणविवेकविशारदानां अवणा-
 वतंसमधुकरकुलानां कलकलरणितमाकर्णयन्तं उत्फुल्ल-
 भालतीमयेन राज्यलक्ष्म्याः कचग्रहलीलालम्बेन नखज्योत्-
 स्नाधवलेनेव सुखशशिपरिवेषमण्डलेन मण्डमालामण्डनेन
 परिकलितकेशान्तं शिखण्डकाभरण इव मुक्ताफलालोकेन
 मरकतमणिकिरणकपालेन चान्योन्यसम्बलनमुद्रितप्रचयेन
 प्रयागप्रवाहवेणिकावारिणोवागत्य स्वयमभिषिच्यमानं अम-
 लजलविलीनकृष्णागुरुतिलककल्पितेन कालिम्बा प्रार्थनाचार-
 चतुरचरणहतश्यामिकाकिरणेनेव नीलायमानललाटलेख-
 नाभिः क्षुभितमानसोद्गतैरुत्कलिकाकलापैरिव हारैरुल्लसद्भि-
 रवष्टभ्यमानाभिर्विलासवल्ग्वनचटुलैर्भ्रूलताकम्पैरीर्यया श्रिय-
 मिव तर्जयन्तीभिरायामिभिः श्वसितैरविरलपरिमलैर्मलयमा-
 रुतमयैः पाशैरिवाकर्षन्तीभिर्विकटवकुलावलीवराटकवेष्टित-
 सुखैर्हृद्भिः स्तनकलशैः स्वदारसन्तोषमिवानवशेषमुद्धरन्तीभिः
 कुचोत्कम्पिकाविकारप्रेक्षितानान्तरलसणीनां रश्मिभिराकृष्य-

माणहृदयमिव हठात्प्रवेशयन्तीभिः प्रभासुचामाभरणमणीनां
मयूखैः प्रसारितैर्वा भूमीरिवालिङ्गयन्तीभिर्जृम्भानुबन्धवन्धुरव-
दनारविन्दावरणीकृतैरुत्तानैः करकिसलयैः सरभसप्रधाविता-
नि मानसानीव रुध्यन्तीभिर्मदान्धमधुकरकुलकीर्यमाणकर्णकु-
सुमरजःकणकूणितकोणानि कुसुमशरशरप्रहारमूर्च्छासुकु-
लितानीव लोचनानि सचतुरं सञ्चारयन्तीभिरन्योन्यमत्सरा-
दाविर्भवद्भुक्कुटीविभ्रमाक्षिप्तैः कटाक्षैः कर्णोत्पलैरिव ताड-
यन्तीभिरनिमिषदर्शनमुखरसराशिमधुरितपद्मणा चक्षुषा
पीतमिव कोमलकपोलपालीप्रतिविम्बितं राजानं वहन्तीभि-
रभिलाषलीलानिर्निमित्तस्मितैश्चन्द्रोदयानीव मनस्य चर्य-
कार्याणि सम्पादयन्तीभिरङ्गभङ्गबलनान्योन्यघटितोज्ज्वलकर-
वेणिकाभिः स्फुटनखमुखाङ्गुलीकाण्डकुण्डलीक्रियमाणानख-
दीधितिनिभेनाकिञ्चित्करकामकार्मुकाणि रुषा भञ्जन्तीभि-
र्वारविलासिनीभिर्विलिप्यमानसौभाग्यमिव सन्ततस्पर्शस्विन्द-
वेपमानकरकिसलयचरणारविन्दाञ्चरणग्राहिणीं विहस्य को-
णेन लीलालसं शिरसि ताडयन्तमनवरतकरतलकलितकोण-
तया चात्मनः प्रियां वीणामिव त्रियमपि शिञ्चयन्तमनिस्रेह-
इति खलैरनाश्रयइति दोषैर्निग्रहरुचिरितीन्द्रियैर्दुरूपसर्प-
इति कलिना नीरसइति व्यसनैर्भूरिरित्ययशसा दुर्गहचित्तह-
त्तिरिति चित्तभुवा स्त्रीपरइति सत्पाषण्डैः सुहृद्भिः कर्मकर-
इति विप्रैरसहाय इति शत्रुयोधैरेकमप्यनेकधा गृह्यमाणं
शन्तनोर्महाबाहिनीपतिम्भीष्मार्जित-काशिकद्रोणाञ्चापलालसं
शुश्रूषादमोघमार्जणं कर्णास्मिन्प्रियं युधिष्ठिरात् वज्रजग-
म्भीमादनेकनागायुतबलं धनञ्जयान्नद्याभारतरणयोग्यं वार-

णमिव कृतयुगस्य जीवमिव बुधसर्गस्य उत्पत्तिद्वीपमिव दर्प-
स्य एकागारमिव करुणायाः प्रतिवेशमिव पुरुषोत्तमस्य खनि-
पर्वतमिव पराक्रमस्य सर्वविद्यासङ्गीतगृहमिव सुरस्वत्याः
द्वितीयान्तमयनमिव लक्ष्मीसमुत्थानस्य बलदर्शनमिव वैद-
ग्ध्यस्य सर्वावस्थानमिव स्थितीनां सर्वकथनमिव कान्तेरपवर्ग-
मिव रूपपरमाणुसर्गस्य सकलदुश्चरितप्रायश्चित्तमिव राज्यस्य
सर्ववत्सन्दोहादस्कन्दमिव कन्दर्पस्य उपायनमिव पुरन्दरदर्श-
नस्यान्तर्धानमिवाधर्मस्य कन्यान्तःपुरमिव कलानां पर प्रेमाणा
मिव सौभाग्यस्य राजमर्गसमाप्त्यवभृतस्नानदिवसमिव सर्व-
प्रजापतीनां रत्नाकरमिव गम्भीरञ्च प्रसन्नञ्च त्रासजननञ्च
रमणीयञ्च कोतुकजननञ्च पुण्यञ्च कवर्तिनं हर्षदेवमद्राचीत् ।

दृष्ट्वानुगृहीतद्वय साभिलाषद्वय तप्तद्वय रोमाञ्चमुखेन मुञ्च-
नानन्दाश्रुविन्दुन्दूरादेव विस्मयस्मेरमुखः समचिन्तयत् । सोऽयं
पुमान् सुजन्मा सुगृहीतनामा तेजसां राशिश्चतुरदधिकेदार-
कुटुम्बी भोक्ता ब्रह्मस्तम्बफलस्य सकलादिराजचरितजयज्येष्ठ-
मल्लोदेवः परमेश्वरो हर्षः । एतेन खलु राजन्वती पृथ्वी नास्य
हरेरिव वृषविरोधिनी बालचरितानि न पशुपतेरिव
दक्षजनोद्देगकारिणी ऐश्वर्यविलसितानि न शतक्रतोरिव-
गोत्रविनाशपिण्डुजाः प्रवादाः न यमस्येवातिवल्लभानि दण्ड-
ग्रहणानि न वरुणस्येव निस्त्रिशशाहसहस्ररक्षिता रत्ना-
लयाः न धनदस्येव निष्कृताः सन्निधिनाभाः न जिन-
स्येवार्थशून्यानि विज्ञानदर्शनानि न चन्द्रमसद्वय बल्ललदीपो-
पहताः श्रियः चित्रमिदमिद्यमरराजत्वं अपिच । अस्य
त्यागस्थार्थिनः प्रजाः शस्त्राणि कवित्वप्रवाचः सत्यस्य साह-

सस्यानान्युशाहस्य व्यापाराः कीर्त्तेर्दिङ्मुखान्यनुरागस्य लोक-
हृदयानि गुणगणस्य सङ्ख्याः कौशलस्य कलानपर्याप्तो विक्रमः
यस्मिंश्च राजनि यतीनां योगपट्टिकापुस्तककर्मणां पार्थिववि-
ग्रहः षट्पदानां दानग्रहण कलहोत्तानां पादच्छेदोऽष्टापदा-
नाञ्चतुरङ्गकल्पना पन्नगानां द्विजगुरुद्वेषो वाक्यविदामधि-
करणविचारइति समुपसृत्योपनीति स्वस्तिशब्दमकरोत् ।

अथोत्तरेण नातिदूरे राजाधिपस्य गजपतिपरिचारिक-
स्तारमधुरमपरवक्त्रमुच्चैरगायत् ।

करिकलभ ! मुञ्च लोलताञ्चर विनयव्रतमानताननः ।

मृगपतिनखकोटिभङ्गुरो गुरुरुपरिक्रमते न तेऽङ्कुशम् ॥

राजा तु तच्छ्रुत्वा दृष्ट्वा च तं गिरिगुहागतसिंहवृंहितगम्भी-
रेण स्वरेण पूरयन्निव नभोभागमपृच्छत् । किमेष स वाण
इति देव ! यथाज्ञापयसीति विज्ञापितो दौवारिकेण
नतवादे तं कृतप्रसादं पश्यामि तिर्यङ्नीलधवलांशुशरा-
न्तिरस्कारिणीमिव भ्रमयन्नपाङ्गपीयमानतरलतारकस्या
यामिनीं चक्षुषः प्रभां परिवृत्यासौ पृष्टस्य पृष्ठतोनिषस्य
मालवराजसूनोरकथयत् । महानयम्भुजङ्गइति तूष्णीभा-
वेन गमितनरेन्द्रवचसि तस्मिन्नुद्भूते राजलोके मुहूर्त्तमिव
स्थित्वा वाणोऽप्यज्ञापयत् । देव ! अविज्ञाततत्त्वइवाविदितलो-
कवृत्तान्तइवाकस्मादेवमाज्ञापयसि स्वैरिणोर्विचिताः खलु-
लोकस्य स्वभावाः प्रवादाश्च । महद्भिस्तु यथार्थदर्शि-
भिर्भवितव्यम् । नार्हं क्षीमामन्यथा सम्भावयितुमवशिष्ट-
मिव । ब्राह्मणोऽस्मि सोमपीथीनां वंशे वात्स्यायनानां
यथाकालमुपनयनादयः कृता मे संसारपठितः साङ्गेऽवेदश्रुता-

नि यथाशक्तिशास्त्राणि दारपरिग्रहादारभ्याभ्यागारिकोऽस्मि
 अत्र काभुञ्जङ्गतालोदयातिविरोधिभिश्चापलैः शैशवमशून्यमा-
 सीत् । अत्रानपलापोऽस्मि अनेनैव विग्रहितविप्रतिसारमिव मे
 हृदयं इदानीन्तु घटितइव शान्तचेतसि मनाविव प्रवर्तं यितरि-
 वर्णाश्रमव्यवस्थानां इन्द्रइव साक्षाद्गण्डधृति देवे शासति स-
 प्ताम्बुराशिरशनां शेषद्वीपमालिनीं महीं क इवाविशङ्कः सर्व-
 व्यसनबन्धोरविनयस्य मनसाप्यवकाशङ्कल्पयिष्यति । अस्ताञ्च
 तावन्मानुष्यकोपितास्वप्नभावादलिनोऽपि भीताइव मधु पिबन्ति
 रथाङ्गनामानोऽपि लज्जन्तइव रत्यनुवृत्तिव्यसनैः प्रियाणां
 कपयोऽपि चकिताइव चपलायन्ते । शरारवोऽपि सानुक्रोशा-
 इव श्वापदाः पिशितानि भुञ्जन्ते । सर्वथा कालेन मां ज्ञास्यति
 स्वामी स्वयमेवानपायिन्यश्चित्तवृत्तिग्राहिण्यो भवन्ति प्रज्ञा-
 वतां प्रकृतय इत्यभिधाय तूष्णीमभूत् ।

भूपतिरप्येवमस्माभिरपि श्रुतमित्येतावदभिधाय तूष्णी-
 मभूत् । सम्भाषणासनदानादिना प्रसादेन नैनंमन्त्रग्रहीत् ।
 केवलामृतवृष्टिभिः स्नपयतेव स्नेहगर्भेण दृष्टिपातमात्रेणान्त-
 र्गतां प्रीतिमकथयत् । अस्ताचलाभिजाषिणि लखमाने सवि-
 तरि तीर्थाय विसर्जितराजलोको नरपतिरभ्यन्तरं प्राविशत् ।
 वाणोऽपि निर्गतधौतारकूटकोमलातपत्विषि निर्वाति वासरे
 अस्ताचलकूटकिरीटे निचुलमञ्जरीभांसि तंजांसि मुञ्चति वि-
 यन्मुचि मरीचिर्जातिरोमम्यमम्यरमुखकुरङ्गकदम्बकाध्यास्य-
 मानमृद्वीषु गोष्ठीनपृष्ठासु अरण्यस्थलीषु शोकाकुलकोकका-
 मिनीकूजितकरुणासु तरङ्गिणीतटीषु वासविटपोपविष्टचाट-
 चटकचक्रवाटेषु आलवालावर्जितसेकजलकूटेषु निष्कूटेषु दि-

वसविह्वतिप्रत्यागतं प्रस्तुतस्तनं स्तनन्धये धयति धेनुवर्गमुद्गत-
 क्षीरं क्षुधिततीर्णकवाते क्रमेण च मन्दरधराधरधातुधुनीषु-
 ष्ठावितद्रव लोहितायमानमहीसीम मज्जति सन्ध्यासिन्धुयान-
 पात्रे पतङ्गमण्डले कमण्डलुजलशुचिशवचरणेषु चैत्यप्रण-
 तिपरेषु पाराशरीषु पात्रपवित्पाणौ प्रकीर्णवर्हिषि प्रोत्ते-
 जसि जातवेदसि हवींषि वषट्कुर्वति याजकजने निद्रा
 विद्राणद्रोणकाककुलकलितकुलायेषु कापेयविकलकपिकुले-
 ध्वारामतरुषु निर्जिगमिषति जरत्तरुकोटरकुटीरकुटुम्बिनि
 कौशिककुले मुनिकुलसहस्रविकीर्णसन्ध्यावन्दनोदविन्दुनिकर-
 द्रव दन्तुरयति सुरपथस्थलीं स्तवीयति निकुरुस्वे अम्बराश्र-
 यिणि शर्वरीशिखण्डे खण्डपरशुकण्ठकाले कबलयति ज्योतिः-
 शेषं सान्ध्यमन्धकारावतारे तिमिरतर्जननिर्गतासु दहनप्रविष्ट-
 दिनकरकरशाखास्त्रिवस्त्रलन्तीषु दीपलेखासु झररीसंपुटसं-
 पातपटुरटनकथितावृत्तिषु गोपुरेषु शयनोपजोषजुषि ज-
 रति कथितवज्रकथे शिशयिषमाणे शिशुजने यममहिषमली-
 मसतमसि जनितपुण्यजनजागरे विजृम्भमाणे भीषणतमे त-
 मीमुखे मुखरितधनुषि वर्षति शरनिकरमनवरतमशेषसां-
 सारिकजनशेमुषीमुषि मकरध्वजे सुरततल्पकल्पनारम्भशो-
 भिनि शम्भलिभाषितभाजि भजति भूषाम्भुजिष्याजने सैरिन्ध्री-
 बध्यमानरशनाकल्पजल्पाकजघनासु जनीष्विव वशिकविशि-
 खाविहारिणीष्वनन्यजानुप्लवासु प्रचलितास्त्रभिसारिकासु वि-
 रलीभवतीनां वरटानां वेशन्तशायिनीनां मञ्जुनि मञ्जीरशि-
 ञ्जितजडे जल्पितनिद्राद्राघीयसि द्रावयतीव विरहिहृदयानि-

सारसरसिते भाविवासराजोकबीजाङ्कुरइव विकीर्यमाणे
जगति प्रदीपप्रकरे निवासस्थानमगात् ।

अकरोच्च चेतसि दक्षिणः खलु देवोहर्षः यदेवमतीवाप-
लोपनीतकौलीनः कुपितोऽपि मनसा स्निह्यत्येव मयि यद्य-
हन्नागतः स्यां न मे दर्शनेन प्रसादं कुर्यात् । इच्छति मां
गुणवन्तम् । उपदिशन्ति हि विनयमनुरूपप्रतिपत्त्यनुप-
पादनेन वाचा विनापि कर्तव्यानां स्वामिनः । धिङ् मां
स्वदोषान्धमनादरभीतम् एवमतीव गुणवति राजन्यस्त्रिन्यथा-
चिन्तयन्तम् । सर्वथा तथा करोमि यथा यथास्थितं जानाति
मां कालेनायमित्यवधार्य चापरेद्युर्निष्क्रस्य कटकात् सुहृदां
बान्धवानाञ्च भवनेषु तावदतिष्ठत् । यावदस्य स्वयमेव मृही-
तस्वभावः पृथ्वीपतिप्रसादवानभवत् । अविशञ्च पुनरपि
नरपतिभवनमल्यैरेवाहोभिः पर प्रीतेन प्रसादजन्मनो बद्ध-
मानस्य प्रेम्ना विस्त्रम्भस्य द्रविणस्य नर्मणः प्रभावस्य परकोटि-
मनीयत नरेन्द्रेणेति ।

इति श्रीहर्षचरिते द्वितीयोच्छ्र सः ।

तृतीयोच्छासः ।

निजवर्षादिति स्नेहा वज्रभक्तजनान्विताः ।

सुकालाश्च जायन्ते प्रजाः पुण्येन भूभृतः ॥

साधूनामुपकर्तुं लक्ष्मीं द्रष्टुं विहायसा गन्तुम् ।

न कुतूहलि कस्य मनश्चरित्रञ्च महात्मनां श्रुतुम् ॥

अथ कदाचिद्विरलितवलाहके चातकातङ्गकारिणि रस्य-
त्कादम्बकदम्बके दर्दूरद्विषि मयूरमदसुषि हंसपथिकसार्थ-
सर्वातिथौ धौतासिनिभनभसि भासुरभास्वति शुचिशशनि
तरुणतरतारागणे गलत्शुनासीरशरासर्पे सीदत्सौदामिनी-
दामनि दामोदरनिद्राद्रुहिद्रूतवैदूर्यसवर्णार्णसि घूर्णमानमि-
हिकाल घुमोच्यमोषवति निमीलन्नीपे निष्कुसुमकूटजे निर्भु-
कुलकन्बले कोमलकमले मधुस्यन्दीन्दीवरे कल्लाराह्लादिनीशे
फलिनीशीतलिनीशिशिनीनिशीथयूथिकामोदिनि मोदमान-
कुसुदावदातदशदिशि सप्तच्छद धूलीधूसरितसभीरे स्तवकित-
बन्धूकबध्यमानाकाण्डसन्ध्ये नीराजितवार्जिनि उन्मददन्तिद-
र्पबीजके क्षीणपङ्कचक्रचक्रबले बालपुलिनपल्लवितसिन्धुरो-
धसि परिणमदाश्यानश्यामाके जनितप्रियङ्गमञ्जरीरजसि क-

ठोरिततपुसत्वचि कुसुमस्रोरशरे शरत्समयारम्भे जृम्भमाणे
राजसमीपमगात् ।

बाणोबन्धुन्द्रष्टुं पुनरपि तं ब्राह्मणादिवास मगमत् । स-
कलभूपालसम्मानातिशयपरितुष्टाः सत्वस्य ज्ञातयः श्लाघमाना
अभिययुः । क्रमेण च कांश्चिदभिवादयन् कैश्चिदभिवादयमानः
क्वापिचिन्मूर्ध्नि समाजिघ्रन् कैश्चिच्छिरसि चुम्बमानः कांश्चिदा-
लिङ्गन् कैश्चिदालिङ्गमानः अन्यैराशिषानुगृह्यमाणोऽपराननु-
गृह्यन्नाशिषा वज्रबन्धुमध्य मध्यासीनः परं सुमीद । सम्भ्रान्त-
परिजनोपनीतमासनमासीनेषु गुरुषु भेजे भजमानश्चास्या-
तिसत्कारमतितरान्ननन्द । प्रीयमाणेन स मनसा सर्वांश्च तान्
पर्यपृच्छत् । कञ्चिदेतावतोदिवसान् निवसन्ति सुखिनो यूयम् ।
अप्रत्यूहा वा सम्यक्करणपरितोषितद्विजातिचक्राक्रीता विक्रीयते
क्रिया यथावदविकलमन्त्रविकल्पभाञ्जि भुञ्जते वा हवींषि
ऊतभुजः यथाकालमधीयन्ते वा वटवः । प्रतिदिनमविच्छिन्नो
वा वेदाभ्यासः कञ्चित्तवेद्यच्चिरन्तनो यज्ञविद्याकर्मण्यभियोगः ।
तान्येव व्याकरणे परस्पर्द्धानुबन्धीनि अवरस्य दिवसदर्शिताद-
राणि व्याख्यानमण्डलानि सैव वा प्राक्तनपरित्यक्तान्यकर्तव्या-
प्रमाणगोष्ठी स एव वा मन्दीकृतेतरशास्त्रार्थरसो भीमांसाया-
मतिरसः कञ्चित्तएव वाभिनवसुभाषितसुधार्वाषिणः काव्या-
लापइति । ते त मूचुः । तात ! सततसन्तोषजुषां सन्निहित-
विद्याविनोदानां वक्त्रमात्रसत्तायानां कियन्मात्रया नः कर्तव्यं
सुखितया सकलभुवनभुजि भुजङ्गराजदीर्घे रक्षति क्षितिङ्घि-
तिभुजो भुजे सदा सुखिनएव वयम् । विशेषेण त्वयि दिसु-
क्तौटिल्ये परमेश्वरपाश्वर्तिनि वैवासनमधितिष्ठति सर्वे

च यथाशक्ति यथाविभवं यथादिवसं यथाकालञ्च सम्पाद्यन्ते
विप्रजनोचिताः क्रियाकलापा इति । एवमादिभिरालापैः
स्कन्धावारवार्तावाहिभिश्च शैशवातिक्रान्तक्रीडानुस्मरणैश्च पूर्व-
जन्मकथाभिश्च तैः सह सुखं मतिष्ठत् ।

उत्थाय च मध्यन्दिने यथाक्रियमाणाः स्थितीरकरोत् भुक्त-
वन्तश्च त सर्वे ज्ञातयः पर्यवारयन् । अत्रान्तरे दुकूलपट्टप्रभवे
शिखण्डगणाङ्गशवले पौण्ड्रे वाससी वसानः स्नानावसान-
समार्जितया तीर्थमृदा गोरोचनया चारचित्ततिलकस्तैलामल-
कमण्डणितमौलिरनुच्चूडाचुम्बिना आपीडेन समुद्भासमानः
सकृदुपभुक्तताम्बूलविरलाधररागकार्णिकशलाकाञ्जनजनित-
लोचनरुचिरचिरभुक्तो विनीतमार्यवेषन्दधानः पुस्तकवाचकः
सुदृष्टिराजगाम । नातिदूरवर्तिन्याश्चामन्नायां भूमौ निष-
साद् । सुहृत्तमपि स्थित्वा तत्कालापनीतसूत्रवेष्टनमपि
नखकिरणैर्मृदुमण्डालसूत्रैरिव वेष्टितं पुस्तकं पुरोनिहित-
शरशलाकायन्त्रके निधाय पृष्ठतः सनीडसन्निविष्टाभ्यां मधु-
करपारावताभ्यां वांशिकाभ्यां दत्ते तानि प्राभातिकपाठच्छेदे-
च्छन्नीकृतमनन्तरं पत्रमुत्क्षिप्य गृहीत्वा कतिपयपत्रजम्बिं कव-
लिकां प्रक्षालयन्निव मष्ठीमलिनान्यक्षराणि दन्तकान्तिभि-
रर्चयन्निव सितकुसुममुक्तिभिर्ग्रथं सुखसन्निहितसरस्वती-
नूपुरस्खलनरवैरिव पदैर्गमकैर्मधुरैराक्षिपन्मनांसि ओतृणा-
मन्त्योपवनप्रीतं पुराणं पठात् । तस्मिंश्च यथाश्रुतिसुभगगीति-
गर्भं पठति सुदृष्टौ नातिदूरवर्तो स्तूचिबाणो वन्द्यो तारमधु-
रेण गीतध्वनिमनुवर्तमानः स्वरेण्येदमार्यायुगलमगायत् ।

तदपि मुनिगीतमतिपृथु तदपि जगद्वापि पावनन्तदपि ।

हर्षचरितादभिन्नं प्रतिभाति हि मे पुराणमिदम् ॥

वंशावसामप्रयोगललितसुखा गणपतिरधिपतिस्तारापतिः
श्यामलइत्यनुगमविधाधिष्णुटकरां भरतमार्गभजनगुरु ।

श्रीकण्ठान्निर्यातं गीतमिदं हर्षराज्यमिव । तच्छ्रुत्वा वाणस्य
च द्वारः पितामहसुखपद्मइव वेदाभ्यासपवित्रितमूर्तय उपा-
याइव सामप्रयोगललितसुखा गणपतिरधिपतिस्तारापतिः
श्यामलइति पितृव्यपुत्राः भ्रातरः प्रसन्नप्रवृत्तयो गृहीतवाक्काः
कृतगुरुन्यासा न्यायवादिनः सुकृतसंगृहीताभ्यासगुरवो लब्ध-
साधुशब्दालोकइव व्याकरणे सकलपुराण राजर्षिचरिताभिज्ञा-
महाभारतभावितात्मानो विदितसकलेतिहासा महाविद्वांसो
महाकवयो महापुरुषा विद्वांसो वृत्तान्तकुतूहलीनाः सुभा-
षितश्रवणरसायनवितृणा वयसि यशसि वचसि तपसि सदसि
महसि वपुषि यजुषि प्रथमाः पूर्वमेव कृतसङ्केता विवक्ष्वो
विलक्ष्मितसुधाधवलितकपोलोदराः परस्परस्य सुखानि
व्यलोकयन् ।

अथ तेषां कनीयान् कमलदलदीर्घलोचनः श्यामलो वाणस्य
प्रेथान् प्राणानामतिशायितोदत्तसंज्ञस्तैः सप्रणयं दर्शन-
ज्योत्स्नास्त्रपितककुभो सुखेन्दुना वभाषे । तात ! वाण हिजानां
राजा गुरुग्रहणमकार्षीत् । पुरुरवा ब्राह्मणद्रविणतृणया-
दधितेनायुषा व्ययुज्यत । नङ्गपः परकलत्राभिलाषितो महान्
भुजङ्गएवासीत् । यथातिराहितब्राह्मणीपरिग्रहः पपात । सु-
द्युम्नस्त्रीमय एवाभवत् सोमकस्य प्रख्याता जगति जन्तुबध नि-
र्घृणता मान्वाता मार्गणव्यसनेन सपुत्रपौत्रोरसातलमगमत् ।

पुरुः कुत्सः कुत्सितं कर्म तपस्यन्नपि मेखलकन्यकायामकरोत् ।
 कुवल्याश्वो भुजङ्गलोकपरिग्रहादश्वदरकन्यामपि न परि-
 जहार । पृथुः प्रथमपुरुषपरिभुक्तां परिभुक्तवान् पृथिवीं
 वृगस्य कृकलासभावेऽपि वर्णसङ्करः समदृश्यत । सौदासेन
 रक्षिता पर्याकुलीकृता क्षितिः । नलं वश्याक्षहृदयं कलिर-
 भिभूतवान् सवरणोऽपि मित्रदुहितरि विक्लवतामगमत् । दश-
 रथोऽपीष्टराम उन्मादेन मृत्युं जगाम । कार्तवीर्योऽपि गो-
 ब्राह्मणनिपीडनेन निधनमयासीत् । मत्तदृष्टवज्रसुवर्णको
 देवगुरुद्विजानां च वज्रमतो न बभूव । शन्तनुरतिव्यसना-
 देकाकी वियुक्तो महाबाहिन्या विपन्नो विललाप, पाण्डुर्वन-
 मध्यगतोमत्स्य इव मदनरसाविष्टः प्राणान्मुमोच, युधिष्ठिरश्च
 उभयनिषण्णहृदयः समरशिरसि सत्यमुत्सृष्टवान् । इत्यन्नास्ति
 राजस्त्वनपमतकलङ्क स्त्री देवादखिलद्वीपभुजो हर्षात् । अस्य
 वज्रन्याश्वर्याणि श्रूयन्ते । तथाहि । अत्र खलु जिता निश्वली-
 कृताश्चलन्तः कृतपक्षाः क्षितिभृतः अत्र प्रजापतिना शेषभोगि-
 मण्डलस्थोपरि क्षमाकृता अत्र बलिनापि रोचितभूभृद्देष्टनी
 मुक्तो नागः अत्र देवेनाभिमुक्तः कुमारः । अत्र स्वामिनैक-
 प्रहारपातिताऽचला ख्यापिता शक्तिः । अत्र नरसिंहेन स्वहस्त-
 विशसितारातिना प्रकटीकृतो विक्रमः । अत्र परमेश्वरेण
 तुषारशैलभुवो दुर्गायाः गृहीतः करः । अत्र लोकनाथेन
 दिङ्मुखेषु परिकल्पिता लोकपालाः सकलभुवनकोशश्चाग्रज-
 न्मनां विभक्ताः । इत्येवमादयः प्रथमकृतयुगस्येव दृश्यन्ते
 महान्तः समारम्भाः । यत्रास्य सुगृहीतनाम्नः पुण्यराशेः
 पूर्वपुरुषवंशानुक्रमेणादितः प्रभृति चरितमिच्छामि श्रोतुम् ।

सुमहान् कान्तो नः शुश्रूषमाणानां अयस्कान्तमणय इव लोहा-
नि नीरसानि निष्ठुराणि क्षुल्लकानामप्याकर्षन्ति मनांसि मह-
ताङ्गणाः । किमुत स्वभावसररुहदूनीतरेषाम् । कस्य
द्वितीये महाभारत इव भवेत्स्य चरिते कुल्लहलमाचष्टान्भवान् ।
भवतु भार्गवोऽयं वशः शुचिनानेन पुण्येन राजर्षिचरितश्रव-
णेन सुतरामशुचिरित्येवमभिधाय तूष्णीमभूत् ।

वाणस्तु विहस्याववीत् आर्य । न युक्तरूपमभिहितं अघट-
मानमनोरथमिव भवतां कुल्लहल कल्पयामि । शक्याशक्यपरि-
सख्यान शून्या प्रायेण स्वार्थं शृण्वं परगुणानुरागिणी प्रियजन-
गुणकथाश्रवणसरभसशोभिता च मन्ये महतामपि मतिमप-
हरति विवेकम् । पश्यत्वार्य ! क्व परमाणुपरिमाणपट्टहृदयं
क्वा समस्तब्रह्मस्तम्भव्यापि देवस्य चरितं क्व परिमितवर्णवर्तयः
कतिपये शब्दाः क्व सख्यातीतास्ते गुणाः सर्वज्ञस्यायमविषयो
वाचस्पतेरप्यगोचरः सरस्वत्या अप्यतिभारः किमुतासृद्धिधस्य
क्वः खलु पुरुषायुषः शतैरपि शक्त्यादविकलरस्य चरितं वर्ण-
यितुम् । एकदेशे यदि कुल्लहलमस्ति सज्जा वयम् । अधि-
गतकतिपयाक्षरलवलीयसीजिह्वा चोपयोगङ्गमिष्यति भवन्तं
ओतारं वर्ण्यते हर्षचरितं कृतमन्यत् । अद्य तु परिणतप्रायो-
दिवसः पञ्चालख्यमानकपिलकिरणजटाभारभासुरो भगवान्
भार्गवो राम इव समन्तपञ्चकरुधिरमहाह्वदे निरुज्जति सन्ध्या-
रागपटले पूषा श्वो निवेदयामीति सर्वे च तथैव प्रत्यपद्यन्त
नातिचिरमुत्थाय सन्ध्यामुपासितुं शोणतटमयासीत् ।

अथ मधुमदसुदितमालवीकपोलतलकीमलातपे मुकुलिते
अङ्गिकमलिनीमिलनादिव लोहिततमे तमोलिहि लक्ष्मणे

रवौ रविरयतुरङ्गममार्गमार्गानुसारेण यममहिषद्वव धावति
तमसि नभसि क्रमेण गृहतापकुटीरकपटावलम्बिषु रक्तातप-
च्छे देष्विव हृतेषु वल्कलेषु कलिकलुषमुषि गगनतलमग्निहोत्र
धामधूमे सनियमे यजमाने मौनव्रतिनि विहारवेलालोले
पर्यटति पत्नीजने विकीर्यमाणहरिष्यामकशालीपूलिकासु
दृष्टासु होमकलिकासु ह्रयमाने वैताने तनूनपाति पूतविष्टरे
क्षणाजिनजटिले जटिनि जपति मुनिजने ब्रह्मासनाध्यासिनि
योगिगणे तालध्वनिधावमानान्तेवासिन्यलघुवृद्धश्रोत्रियानु-
मते गलदूयम्यदण्डकोद्धारिणि सन्ध्यामवधीरयति वरे वटुजने
समाजे रुसुन्मीषति ज्योतिषि तारकाख्ये प्राप्ते प्रदोषारम्भे
भवनमागत्योपविष्टस्त्रिग्वैर्वन्धभिः सार्धं तयैव गोष्ठ्या तस्थौ
नीतप्रथमयामश्च गणपते भवने परिकल्पितं शयनमसेवत
दूरेषान्तु सर्वेषान्निमीलितनयनानामप्यनुपजातनिद्राणां कम-
लवनानामिव सूर्योदयं प्रतिपालयताम् । कुलहलेन सा क्ष-
पाक्षयगगमत् ।

अथ यामिन्यासुरीये यामे प्रतिबुद्धः सएव वन्दीश्लोकद्वय-
मगायत् ।

पञ्चादङ्घ्री प्रसार्य त्रिकनतिविततन्द्राघयित्वाङ्गमुच्चै
रासज्याभुग्नकण्ठोमुखसुरसि सटाधूमधूम्ना विधूय ।
घासग्रासाभिजापःदनवरतचलत्प्रोथतुण्डसुरङ्गो
मन्दं शब्दायमानो विलिखति शयनादुत्थितक्ष्माङ्गुरेण ॥
कुर्वन्नाभुग्नकण्ठोमुखनिकटकटीस्कन्धरोमा तिरश्चीम्
लोलेनाहन्यमानसुहृन्नकणमुचा चञ्चता केसरेण ।
निद्राकण्डूकपाय कषति निविडितः श्रोत्रशुक्तिसुरङ्ग

स्व इत्यङ्गाग्रलग्नप्रतनुवुसगणङ्गीणमक्षः सुरेण ॥
 बाणसु तच्छ्रुत्वा समुत्सृज्य निद्रासुत्याय च प्रक्षाल्य वदन-
 मुपास्य भगवतीं सन्ध्या मुदिते भगवति सवितरि गृहीत-
 ताम्बूलस्तवैवातिष्ठत् । अत्रान्तरे सर्वे अस्य ज्ञातयः समा-
 जग्मुः । परिवार्याभाञ्चाक्रिरे । असावपि पूर्वोद्घातेन विदि-
 ताभिप्रायस्तेषां पुरोहर्षचरितं कथयितुमारेभे श्रूयताम् ।

यस्मिन् पुण्यज्जलानधिवासो वासव इव वसुधामव-
 तीर्णः सततमसङ्कीर्णवर्णव्यवहारस्थितिः कृतकतयुगव्यवस्थः
 स्थज्जकमलवनबहुलतया पात्रं मुच्यमानमृणालैरुन्मीलन्मे-
 दिनीसारगुणैरिव कृतमधुकरकुलकोलाहलैर्हलैरुल्लिख्यमान-
 च्चेतस्त्रीरोदपायिपयोदमिताभिरिव पुण्ड्रे क्षुवाटमन्ततीभिर्नि-
 रन्तरः प्रतिदिशमपूर्वपर्वकैरिव खलधानधाम्नाभिर्विभज्यमानैः
 सस्यकूटैः सङ्कटसीमान्तः समन्तादुद्घाटितयन्त्रजलसिच्यमानै-
 र्जीवकञ्जकैर्जटालभ्रमिरुर्वरावरीयोभिः शालेयैरलङ्कितः पाक-
 विशरारुराजभाषाभिकरकर्पूरैः स्फुटितमुद्गफलकौशिकपिशितैश्च
 परिणतगोधूमधामभिः स्थनीपृष्ठैरधिष्ठितोऽभितष्टप्रतिष्ठित
 गायत्रीपालवालकैः किल पटवज्जाकानुसृतैर्वटुघटितकुटी-
 घटितरमणीयैरटद्विरटवीं हररुपभपीतमामयाशङ्कया बद्धधा-
 विभक्तं क्षीरोदमिव क्षीरं क्षरद्भिर्वाष्पच्छेद्यदृश इमेर्गोवनै-
 र्धवलितविपिनो विविधमखहोमधूमान्धशतमन्युसुतौर्लोचनैरि-
 वसहस्रसंख्यैः कृशभारैः शारिणेद्देशोधवलधूलीमुचां केतकी-
 वनानां रजोभिः पाण्डुरीकृतैः प्रमथोद्गुलनभस्सधूसरैः शिवपुर-
 स्येव प्रदेशैरुपगोभितः श्यामाकाकदलितग्रामोपकण्ठकाश्व-
 पीपृष्ठः पदे पदे करपालकैः फलपल्लवस्कोटितैः करपुट-

कोमलमातुलङ्गीदलरसोपलिप्तैः स्वेच्छाविरचितकुसुमके-
 शरपुष्पप्रकरैः प्रत्यग्रफलरसपानसुखप्रसुप्तपथिकैर्वनदेवतः दी-
 यमानादृतरसप्रपाट्टहैरिव द्राक्षालतामण्डपैरुपशोभितः स्फु-
 टत्फलानाञ्च बीजलग्नशुकचञ्चुरागाणादिव समारूढकपिकु-
 लकपोलसदित्यमानकुसुमानां दाडिमीनां वनैर्विलोभनीयोप-
 निर्गमोवनपालपीयमाननालिकेररसासवैश्च पथिकलोकनिष्य-
 मानपिण्डजर्जरैर्गोलाङ्गुलितित्यमानमधुरमोचापिण्डरसैश्चकोर-
 चञ्चूजर्जरतैर्जावनैरभिरामस्तुङ्गार्जुनपटलिपालिपरिवृतैश्च गो-
 कुलावतारकलुषितकुलालैरध्वगतशतशरण्यैररण्यजलाशयबन्धै-
 रबन्धवनरन्ध्रः कलहायमानकरभीयकुक्षारकल्प्रमानैरौरकै-
 रौरभ्रकैश्च क्लतरुस्वाधोदिशि दिशि रविरथतुरगविलोभता-
 यैव विलुङ्गनस्यदितकुङ्कुमस्थलीरससमालिप्यमानानामुत्प्रोद्यपु-
 टैर्मुखैरुदरशायिकिशोरकजवजननएव प्रभञ्जनमापिवन्तीनां
 वातहरिणीनामिव स्वच्छन्दचारिणीनां वाडवानां वृन्दै-
 र्विहरद्भिर्विराजितोऽनवरतक्रतुधूमान्धकारकस्थैर्हंसयूथैर्मुखैरिव
 धवलितभूतलः सहिताहतसुखरवमत्तैर्मयूखैर्विभवैर्मुखरीकृत-
 जीवलोकशशिकरावदातवृन्तैर्मुक्ताफलैरिवगुणिभिः प्रसाधितः
 पथिकजनविलुप्यमानस्फीतफलैर्महातरुभिरिव सर्वातिथिभि-
 र्गमनीयो ऋगजदपरिमज्जवाहिभिर्मृगरोमच्छादितैर्हिमवत्पा-
 र्श्वैरिव महत्तरैः स्थिरीकृतः प्रोद्दण्डगतपत्रपत्रोपविष्टद्विजो-
 त्तमैर्नारायणाभिर्मण्डलैरिव तोयाशयैर्मण्डितोमथितपथः-
 प्रवाहप्रक्षालितक्षितिभिर्मथनारम्भैरिव महाघोषैः पूरिता-
 शयः श्रीकण्ठोनाम जनपदः ।

यत्र त्वेताग्निधूमाश्चुजलप्रक्षालिता दूवाक्षीयन्त

कुडुष्टयः । पच्यमानचयनेष्टकादहनदग्धानि वनान्यदृश्यन्त
 दुरितानि भिद्यमानयूपदारुपरशुपाटित इव व्यशीर्यताधर्म-
 मखशिखिधूमजलधाराधौत इव वननाशवर्णसङ्करः । दीप्य-
 मानानेकगोसहस्रखण्डामान इवापलायत कलिः । सुरा-
 लयशिलासंघट्टनटङ्कनिकरनिकृत्ता इव व्यदीर्यन्त विपदः ।
 महादानमहाजनकलकलाभिद्रविता इव प्राद्रवन्नुपद्रवाः ।
 दीप्यमानमहासत्रमहानससहस्रसन्तापिता इव व्यलीयन्त-
 व्याधयः । वृषविवाहप्रहतपुण्यपटहपटुरवत्वासिता इवापास-
 र्पन्तपृथ्वयः सन्ततब्रह्मघोषमुखरिता इवापजग्मुरीतयः । ध-
 र्माधिकारपरिभूतमिव च न प्रमाद्वैवम् । तत्र चैवं विधेनानारा-
 माभिरामकुसुमसुरभिगन्धपरिमलसुभगो यौवनारम्भ इव भुव-
 नस्य कुङ्कुममिलनपिञ्जरितवज्रमहिषीसहस्रगोभितोऽन्तःपु-
 रनिवेश इव धर्मस्य मरुदुद्धूयमानचमरीबालव्यजनशत-
 शालितप्रान्तः एकदेशइव सुरराज्यस्य ज्वलन्मुखशिखिसहस्र-
 दीप्यमानदशदिगन्तः शिविरसन्निवेश इव कृतयुगस्य प्रसाधना-
 बहितब्रह्मकृषिध्यानाधीयमानसकलकुशलप्रशमावतार इव
 ब्रह्मलोकस्य कलकलमुखरमहावाहिनीशतसंकुलोविक्षेपइवो
 त्तरकुरूणामीश्वरमार्गणसन्तःपानभिन्नसकलजनोविशिष्ट इव
 त्रिपुरस्य सुधारससिक्तधवलग्रहपङ्क्तिपाण्डरः प्रतिनिधिरिव
 चन्द्रलोकस्य मधुमदमत्तकाशिनीभूषणरत्नहरितोभुवनोनामा-
 पहार इव कुबेरनगरस्य स्याण्डीश्वरो नाम जननिवेशः ।

यश्च यौवनमिति युवभिः कामायतनमिति वेश्याजनैः सङ्गीत-
 गृहमिति लासकैर्यमनगरमिति शत्रुभिश्चिन्तामणिभूमिरित्य-
 र्थिभिर्वीरक्षेत्रमिति शस्त्रोपजीविभिर्गुरुकुलजिति विद्यार्थिभि-

गन्धर्वनगरमिति गायकैर्विश्वकर्ममन्दिरमिति विज्ञानिभिल्ला-
भभूमिरिति वैदेहकैर्धूर्त्तास्थानमिति वन्दिभिः साधुसमागम-
इति सद्भिर्वज्रपञ्जरमिति शरणागतैर्विदग्धगोष्ठीतिविदग्धैः
सुकृतपरिणामइति पथिकैरसुरविवरमिति वादिकैः शाक्य-
मइतिशमिभिरप्सरपुरमिति कामिभिर्महोत्सवसमाज इति
चारणैर्वसुधारेति च विप्रैरमृतहृत ।

यत्र अत्रङ्गगामिन्यः शीलवचश्च गौर्योविभवरताश्च
श्यामाः पद्मरागिण्यश्च धवत्रद्विजगुचिवदना मदिरामोदि-
निश्वासाश्च चन्द्रकान्तवपुषः शिरीषकोमलाङ्ग्यश्च भुजङ्गा-
गम्याः कञ्चुकिन्यश्च पृथुकलत्रश्रियो दरिद्रमध्यकलिताश्च
लावण्यवत्योमधुरभाषिण्यश्चाप्रमत्ताः प्रसन्नोज्ज्वलमुखरागाश्च
सकौतुकाः प्रौढाश्च प्रमदाः । यत्र प्रमदानाञ्चक्षुरेव सहजं
मुण्डमालामण्डनम्भारः कुवलयदामानि । अनीकप्रतिविम्बि-
तान्येव कपोलभाञ्जि अश्लिष्टाः अवणावतंसाः पुनरुक्तानि
तमालकिसलयानि प्रियजनकथा एवसुभगाः कर्णालङ्काराः
आङ्गस्वराकुण्डलादिकपोला एव सततमालोककराः विभ-
वोमणिप्रदीपाः निश्वासाकृष्टं मधुकरकुलमेव रमणीय सुखा-
वरणम् । कुलजनाचारोजालिका वाण्येव मधुरतरा वी-
णाविज्ञानं तन्त्रीताण्डनम् । हासाएवातिसुरभयः पटवामा
निरर्थकाः कर्पूरपांशवः । अवरकान्तिविसरएवोज्ज्वलाङ्गरागः
लावण्यकलङ्कः कुङ्कुमपङ्कः । बाहवएव कोमलतमाः परिहास-
प्रहारलताः निष्प्रयोजनानि स्त्रणालानि यौवनोष्णस्वेदविन्दवएव
विदग्धाः कुचालङ्कृतयो हाराम्भु भाराः । शोण्यएव विशालशि-
लातलचतुराः । विभ्रमकरणनिमित्तं भवनमणिवेदिकाः । क-

मललोभनिलीन्यान्वेवान्निकुलानि सुखराणि पादाभरणाणि ।
 निष्कतानि नीलमणिनूपुराणि । नूपुररवाहृतभवनहंसाएव-
 समुचिताः सचरणमहायाः ऐश्वर्यप्रपञ्चः परिजनः तत्र च
 साक्षात्सहस्राक्ष इव सर्ववर्णधरन्धनुर्दधानोऽरिभय इव कल्याण-
 प्रकृतित्वे मन्दरमय इव लक्ष्मीसमाकर्षणे जलनिधिमय इव
 मर्यादायां आकाशमय इव शब्दप्रादुर्भावे शशिमय इव कला-
 संग्रहे वेदमय इवात्रिमालेपे धरणीमय इव लोकधृतिकरणे-
 पवनमय इव सकलपार्थिवरजोविकारापहरणे गुरुर्वचसि वि-
 शालो मनसि जनकस्तपसि सूर्यस्तेजसि सुमन्त्रो रहसि बुधः
 सदसि पृथुरसि अर्जुनो यशसि भीष्मोधनुषि निषधो वपुषि
 शत्रुघ्नः समरे शूरसेनाक्रमणे दक्षः प्रजाकर्मणि सर्वादिराज-
 तेजपुञ्जनिर्मित इव राजा पुष्पभृतिरिति नाम्ना बभूव ।

पृथुना गौरियं कृतेति स्पर्धमान इव योद्धा महि-
 षीञ्चकार । निसर्गस्वैरिणी स्वरुच्यनुरोधिनी भवति मह-
 ताम्नातिः । यतः । तस्य केनचिदनुपदिष्टा सहजैः शैशवदि-
 नादारभ्यानन्यदेवताभगवतिभक्तिसुलभे भुवनमृति भूतभावे
 भवच्छिदि भवे भूयसी भक्तिरभूत् । अकृतवृषभध्वजपूजा-
 विधिर्न स्वप्ने व्याहारमकरोत् । अजमजरममरगुरुमसुरपुर-
 रिपुमपरिमितगणयतिमचलदुहितृपतिमखिलभुवनकृत चरण-
 नतिं पशुपतिं प्रपन्नोऽन्यदेवताशून्यतया त्रैलोक्यमर्हच्चित्तानु-
 रोधिन्यश्चानुजीविनां प्रकृतयः । तथाहि । गृहे गृहे भगवान-
 पूज्यत खण्डपरशुः । वपुरस्य होमानलज्वालावलीयवज्जलगुग्गु-
 लान्धगर्भाः स्नपनक्षीरञ्जीकरक्षोदक्षारिणो विल्वपल्लवदामदलो-
 द्वाहिनः पुण्याज्येषुवायवः शिवसपर्यासमुचितैरुपायनैः प्राभूत-

कैश्च पौराः पादोपजीविनः सचिवा भूजबलनिर्जिताश्च करदी-
कृता महासामन्तास्तं सिषेविरे । तथाहि । कैलासकूटधवलैः
कनकपत्रलतालङ्कृतविषाणकोटिभिर्महाप्रमाणैः सन्ध्यावलिद्विषैः
सौवर्णैश्चस्तपनकैश्चैश्वर्यभाजनैश्च धूपपात्रैश्च पुष्पपुटैश्च य-
ष्टिप्रदीपैश्च ब्रह्मसूत्रैश्च महार्हमाणिक्यखण्डखचितमुखैः को-
शैश्च परितोषमस्य मनसि चक्रुः । अन्तः पुराण्यपि परस्परमार-
ब्धबालेयतण्डुलखण्डमानि देवग्रहप्रलेपेन लोहिततरकर-
किसलयानि कुसुमग्रथनव्यग्रसमग्रपरिजनानि तस्याभिलषित-
मन्ववर्तन्त ।

तथा च परममाहेश्वरः सभूपालो लोकतः शुश्रावः भुवि
भगवन्तमपरमिव साक्षाद्क्षमयनन्दाक्षिणात्यं वज्रविधविद्या
प्रभावप्रख्यातैर्गुणैः शिष्टैरिवानेकसदृशसंख्यैर्व्याप्तं मर्त्यलोकं
भैरवाचार्यनामनं महाशैवम् । उपनयन्ति हि हृदयमदृष्टमपि-
जनशीलसम्वादाः । यतः । स राजश्रयणसमकालमेव तस्मिन्
भैरवाचार्ये द्वितीय इव कपर्दिनि दूरगतेऽपि गरीयसीं भक्तिं
वबन्ध । आचकाङ्क्ष चास्यदर्शनं मनोरथैः सर्वदा । अथ कदाचित्
पर्यस्तेऽस्ताचलचुम्बिनि वासमकरेऽन्तः पुरवर्तिनं राजानं उप-
सृत्यप्रतीहारीविज्ञापितवती । देव । द्वारिपरिव्राडस्ते । कथ-
यति च भैरवाख्यवचनाद्देवमनुप्राप्तोऽस्मीति । राजा तु तच्छ्रुत्वा
सादरं क्रासौ आनयात्त्रैव प्रवेशयैनमिन्ध्रब्रवीत् । तथा चाकरोत्
प्रतिहारी । न चिराच्च प्रविशन्तं प्रांशुभाजानुलम्बभुजं खडु-
क्षाममपि स्थूलास्थिभिरवयवैः पीडयन्निबोपलब्धनाम् । दृष्टु-
माङ्गमुत्तङ्गवलिभङ्गस्थपुटानिमांसिगण्डकूटं मधुविन्दुपिङ्गलम-
ण्डलाख्यमीषदाभुग्ववक्रघोणमतिप्रलम्बकर्णपाशमलावुवीजविक-

टदीर्घदन्तपङ्क्तिरुगानुकुलध्याधरलेखं लम्बचिबुकायततरवद-
नमंसावलम्बिना कापायेण योगपट्टकेन विरचितवैलङ्क्यकर्म हृद-
यमध्यनिविद्धग्रन्थिना च रागोदनेखण्डशः कृतेन धातुरसारुणेन
कर्मटेन कृतोत्तरासङ्ग पुनरुक्तबालप्रप्रग्रहवेष्टननिचलमूलेन बद्ध
सृत्परिशोधनवंशत्वक् अजिनेर्णा कौपीनसनाथशिखरेण कर्म-
टसमुद्भगभीकृतभिच्चाकपालेन दावफलकत्रयत्रिकोणत्रियष्टि-
निविष्टकमण्डलुना बहिरुपपादितपादुकावस्थानेन स्थूलदशा-
सूत्रनियन्त्रितपुस्तकपुलिकेन वामकरधृतेन योगभारकेण त्रि-
दण्डेनाध्यासितस्कन्धमितरग्रहीतवेलासनं मस्कारिणमद्रुचीत् ।

क्षितिपतिरुपगतसुचितेनचैनमादरेणान्वग्रहीत् । आसी-
नञ्चैनं पप्रच्छ । क्व भैरवाचार्य्ये इति । सादरन्तरपतिवचन-
मुदितमतिस्तु परिव्राट् तमुपनगर सरस्वतीतटवनसङ्गिनी-
भून्यायतनेस्थितमाचचक्षे । भूयश्चायं वभाषे । वद्विद्यते भगवान्
महानुभागमाशीर्वादेनेत्युक्कोपनिन्ये च योगभारकादा-
कृष्य भैरवाचार्य्यप्रहितानि रत्नवन्ति बहलालोकविलुप्तान्तः
पुराणि पञ्चराजतानि पुण्डरीकाणि नरपतिस्तु स्वयं ग्रह
प्रणयभङ्गकातरेण दक्षिण्येणानुरुद्धमानोग्रहणलाघवञ्च लङ्घ-
यितु मसमर्थोदोलायमानेन मनसा स्थित्वा कथमपि सौज-
न्यनिघ्नस्थानि जग्राह । सर्वफलप्रसवहेतुशिवभक्तिरियं मनोरथ
दुर्लभानि फलन्ति फलानि । येनैव मस्मासु प्रीयते तत्र
भगवान् भुवनगुरुर्भैरवाचार्य्यः । श्रोद्रष्टास्मि भगवन्तमित्युक्त्वा
मस्कारिणं व्यसर्जयत् । अनया च प्रतिपत्त्या परां सुदृक्काया
अपरेहः प्रातरेवोद्धाय वाजिनमारुह्य समुच्छ्रितश्चेतातपत्रःसम्प-
द्वयमानधवलचामरःकतिपयैः राजपुत्रैः परितुतोभैरवाचार्य्यं

सवितारमिव शशी द्रष्टुं प्रतस्थे गत्वा च किञ्चिदन्तरन्तदीय
 सेवायान्तमन्यतम शिष्यमद्राक्षीत् । अग्राक्षीच्च । भगवानास्त
 इति । सोऽकथयत् इदं जीर्णमात्रगृहमुत्तरेण बिल्ववाटि
 कामध्यास्तइति । गत्वा वनप्रदेशं अवततार तुरङ्गमात् । विवेश
 च बिल्ववाटिकाम् । अथ महतः कार्पाटिकपेटकस्य मध्ये प्रातरेव
 स्नातं दत्ताष्टपुष्पिकमनुष्ठिताग्निकार्यं कृतभस्मरेखापरिहारप-
 रिकरे हरितगोमयोपलिप्ते क्षितितले वितते व्याघ्रचर्मण्युपविष्टं
 कृष्णकम्बलप्रावरणयाजेनासुरविवरप्रवेशाशया पाताला-
 न्वकारवास मिवाभ्यस्यन्तमुन्मीषता विद्युत्कपिलेनात्मतेजसा
 महामांसविक्रयक्रीतेन मनःशिलापङ्केनेव शिष्यलोकं लि-
 म्यन्त जटैकदेशप्रलम्बमानरुद्राक्षकुलिकेन रचित महाशङ्ख
 चन्द्रकेणोद्धवन्धेन शिलापाशेन बध्नन्तमिव विद्यामदाव-
 लेपदुर्विदग्धान् ऊर्ध्वं सञ्चरतः सिद्धान् धवलकतिपयशि-
 रोरुहेण शिरसा च पञ्चाशतं वर्षाण्यतिक्रान्तं खल्वि-
 त्युत्प्रेक्ष्यमाणं शङ्खलोमलेखंलोमशकर्मशष्कुलीप्रदेशं पृथुल-
 लाटं तिरश्चा भस्मललाटिकया वज्रशः शिरोहृत गुग्गु-
 लदहनसन्तापस्फुटितकपालास्थिपांशुराजशङ्कामिव जनयन्तं
 सहजललाटतटवलीभङ्गसङ्कीर्चितकूर्चभागं बभ्रूभासा भूस-
 ङ्गत्या निरन्तरां यामिनी मेकिकामिव भ्रूततां विभ्राण
 मीषत्काचसमानकनीनिकेन रक्तापाङ्गनिर्गतांशुप्रतानेन
 मध्यधवलभासेन्द्रायुधेनेवातिदीर्घेण लोचनबुगलेन परितो
 महामण्डलमिवानेकवर्णरागं विलिखन्तं सितलोहितपीत-
 पताकावली श्वजं शिवबलिमिव दिक्षु विक्षिपन्तं तार्क्ष्य-
 तुण्डकोटिकुटिलाग्रवोर्णं दूरवितीर्णरुक्मसिंहकपोलं कि-

चिदन्तरस्थ हृदयसन्निहितहरमौलिचन्द्रातपेनेव निर्गच्छता
 दन्तालोकेन धवलयन्तं दिशाञ्चक्रवालं जिह्वाग्रस्थितसर्व-
 शैवसंहितातिभारेणेव मनाक् प्रलम्बितौष्ठं प्रलम्बश्रवणपालि-
 प्रेङ्खिताभ्यां स्फटिकमाणिक्यकुण्डलाभ्यां शुक्लवृक्षस्पतिभ्यामिव
 सुरासुरविजयविद्यासिद्धिश्च यानुबन्ध्यमानं बद्धविविधौषधि
 मन्त्रसूत्रपङ्क्तिना सलोहवलयेन प्रकोष्ठेन शङ्खखण्डं पूष्पदन्त-
 मिव भगवता भवेन भग्नं भक्त्या भूषणीकृतं कलचन्तं अखिल-
 रसकूपोदञ्चनघटीयन्त्रमालामिव रुद्राक्षमालां दक्षिणेन
 पाणिना भ्रमयन्तम् उरसि दोलायमानेन पिङ्गलतमा-
 ग्रेण कूर्चकलापिन समार्जयन्तमिवान्तर्गतं निजरजोनिज-
 रमतिनिविडनीललोममण्डलं निचितं ध्यानलब्धेन ज्यो-
 तिषा दग्धमिव हृदयदेशं दधान मीषत्प्रशिथिलवलिव-
 लयबध्यमानतुन्दसुप्रचीयमानस्फिङ्मांसपिण्डकं पाण्डुरपवित-
 क्षौमं धृतकौपीनं सावष्टम्भपर्यङ्कबन्धमण्डलितेनामृतफेनश्वेत-
 कृचा योगपट्टकेन वासुकिनेवाप्रतिहतानेकमन्त्रप्रभयाभिभू-
 तेन प्रदक्षिणीक्रियमाणमरुणतामरससुकुमारतलस्य पाद-
 युगलस्य निर्मलैर्नखमयूखजालकैर्जर्जयन्तमिव महानि-
 धानोद्धरणरसेन रसातलं तोयक्षालनशुचिना धवलपा-
 दुकायुगलेन हंसमिथुनेनेव भागीरथीतीर्थयात्रापरिचयेना
 मुच्यमानचरणान्तिकं शिखरनिखातकुञ्जकालायसकणकेन
 वैरावेन विशिखदण्डेन सर्वविद्याविघ्नापनयनाय विनायका-
 ङ्गुणेनेव सततपार्श्ववर्तिना विराजमानं बद्धभाषिणं मन्दहा-
 सिनं पूर्वोपकारिणं कुमारब्रह्मचारिणमर्तितपस्विनं दश-
 क्रोधं क्रशानुरोधं महानगरमिवादीनप्रकृतिशोभितं मेरुमिव

कल्पतरुपल्लवराशिपुङ्गुमारच्छायं कैलासमिव पशुपतिचर-
णारविन्दरजःपवित्रितशिरसं शिवलोकमिव माहेश्वरगणा-
नुयातं जलनिधिमिवानेकनदीसहस्राक्षालितशरीरं जाङ्ग-
वीप्रवाहमिव वज्रपुण्यतीर्थस्नानशुचि धाम धर्मस्य तीर्थं तथ्यस्य
कोशं कौशलस्य पत्तनं पूततायाः शालां शीलस्य प्रभवं प्रभावस्य
क्षेत्रं क्षमायाः शरणं शालीनतायाः स्थानं स्थितिराधारं धृतेरा-
करं करुणायाः निकेतनं कौतुकस्थारामं रामणीयकस्य
प्रासादप्रसादस्यागारं गौरवस्य समाजसौजन्यस्य सम्भवं स-
द्भावस्य कालं कले भगवन्तं साक्षादिव विरूपाक्षं भैरवाचार्यं
ददर्श ।

भैरवाचार्यस्तु दूरादेव दृष्ट्वा राजानं चन्द्रमिव जल-
निधिसंचालप्रथमतरोत्थितशिष्यलोकश्रोत्राय प्रत्युज्जगाम
समर्पितञ्जीफलोपायनस्य जङ्गुसमुद्गीर्यमाणगङ्गाप्रवाहह्लाद-
गम्भीरया गिरा स्वस्तिशब्दमकरोत् । नरपतिरपि प्रीतिवि-
स्तीर्यमाणधवलिन्नाचक्षुषा प्रचर्ययन्निव वज्रतराणि पुण्डरी-
कवनानि ललाटपट्टपर्यस्तेनोदंशुना शिखामणिना महेश्वर-
प्रसादमिव तृतीयनयनोद्गमेन प्रकाशन्नावर्जितकर्णपल्लवप-
लायमानमधुकरः शिवसेवाससुन्मूलिताशेषपापपल्लवमुच्यमान-
इव दूरादवनतः प्रणाममभिजातञ्चकार ।

आचार्योऽप्यागच्छतातोपविशतेति शार्दूलचर्मालीयमद-
र्शयत् । उपदर्शितप्रश्रयस्तु राजा मत्तकलहसगद्गदस्वर-
सुभगां मधुरां मधुरसमयीं महानदीमिव प्रवर्तयन् वाचं
व्याजहार ।

भगवन्नार्हसि मामन्यदस्त्वलितैः खलीकर्तुम् । अशै-
 पराजकोपेक्षितायाः हतलक्ष्म्याः खल्वयं शिलापराधो द्रवि-
 णशैवाख्यं वा यदेवमाचरति मयि गुरुः । अभूम्निः खल्वय
 मुपचाराणाम् । अलमति यन्त्रणया दूरस्थितोऽपि मनोरथ-
 शिष्योऽयं जनो भगवतः माननीयश्च गुरुवचनं नैल्लङ्घनमर्हति
 गुरोरामनम् । आत्मानं तत्र नवन्त एवात्र इति व्याहृत्य परिज-
 नोपनीते वाससि निपसाद । भैरवाचार्योऽपि प्रीत्या नातिक्रम-
 णीयं नृपवचनं मनुवर्तमानः पूर्ववत्तदेव व्याघ्राजिनमभजत
 धाप्तीने सराजपरिजने शिष्यलोको ससुचितमर्षादिकं चक्रे ।
 क्रमेण नृपमाधुर्यहृतान्तकरणः शशिकरनिकरविमलदशन-
 दीधितिः सरन्तीः साक्षात् शिवभक्तीरिव दर्शयन्नुवाच । तात ।
 तन्न स्पष्टैव यदनेके कथयन्ति गुणानां गौरवम् । सकलसम्प-
 त्यात्मसि । विभवानुरूपास्तुतिप्रतिपत्तयः । जन्मनः प्रभृति
 अदत्तदृष्टिरस्ति स्वापतेष्वेषु । यतः सकलदोषकलाभानलेन्धनै-
 र्धनैरविक्रीतं क्वचिच्छरीरमस्ति । भैक्षमस्वर्द्धितासन्ति प्राणाः
 दुर्गृहीतानि कतिचिद्विद्यन्ते विद्याक्षराणि । भगवच्छिव-
 भट्टारकपादसेवासमुपार्जिता कियत्यपि मन्त्रिहिता पुण्य-
 कणिका स्वीक्रियतां यदतोपयोगार्हम् । प्रतनुगुणतवष्टद्याणि
 कुसुमानीव भवन्ति मनांसि सताम् ।

अपिच । विद्वन् । समन्तात् श्रूयमाणाः शब्दा इव
 सुखयन्ति साधवः । सुधीरेऽपि मनसि यथासि कुर्वन्ति विवरं
 विशतः कुतूहलस्य फेनधवलैः स्रोतोभिरिव नीयमानो गुणै-
 रानीतोऽस्मि कल्याणिन इति । राजा तु त इत्यवादीत् ।
 भगवन्ननुतेऽपि शरीरादौ साधूनां स्वाभिनएव प्रणयिनः

युष्मदृशेनादुपार्जितमपरिमितं पुण्यजातं कृतमनेनागमनेनेव
सृहणीयपदमारोपितोऽस्मि गुरुणेति विविधाभिश्च कथा-
भिश्चरं स्थित्वा गृहमगात् । अन्यस्मिन्दिवसे भैरवाचार्योऽपि
राजानं द्रष्टुमुपाययौ । तस्मै स राजा सान्तःपुरं सकोशं
सपरिजनमात्मानन्निवेदितवान् ।

स विहस्योवाच । तात ! क्व विभवाः क्व वयं वनवर्द्धिताः ।
धनोष्णमासुत्यापयति लतेव तपस्विता खद्योतानाभिवास्ताकमि-
यमेवापरोपतापिनी राजतेजस्विता । भवादृशाएव भाजनं दि-
भूतेरिति स्थित्वा कङ्कित्कालं जगाम । परिव्राट् तु तेनैव क्रमेण
पञ्च राजतानि पुण्डरीकाण्युपायनीचकार एकदा तु श्वेत-
कर्पटप्रावृतं किमप्यादाय प्राविशत् । प्रविश्य च पूर्ववत् स्थित्वा
मुहूर्तमब्रवीत् । महाभाग ! भवन्त माह भवान् यथा अस्म-
च्छिष्यः पातालस्वामिनां ब्राह्मणायनस्तेन ब्रह्मराक्षस-
हस्तादपहृतो महासिरदृहासनामा सोऽयं भवद्भुजयोग्यो
गृह्यतामित्यभिधायापनीय कर्पटाच्छादनात् परिवारादुपरि
चकर्ष शरङ्गगनमिव पिण्डतानीत कालिन्दीप्रवाहमिव
स्तम्भितजलं जिगीषया कृष्णकोपितं कालियमिव कृपाण-
ताङ्गतं लोकविनाशनाय प्रकटितधारासारं प्रलयकालमेघ-
निर्मितं कृतान्तकोपानलतप्तेनेवायसा घटितमतितीक्ष्णतया
पवनस्पर्शेनापि रूपेव कृष्णनां मणिसभाकुटिमपतत्प्रतिविम्ब-
च्छलेनात्मानमपि द्विधेव पाटयन्तमरिशिरश्छेदलानैः कचै-
रिव किरणैः करालितधारं मुहुर्मुहुस्तडिदुन्मपतरलैः
प्रभाचक्रस्फुरितैर्जर्जरितातपं खण्डशच्छिन्दन्तमिव दिदसं
काटक्षमिर कालरात्रेः कर्णोत्पलमिव कालस्यागारमिर

कोपस्थालङ्कारमिवाहङ्कारस्य कुलमित्रं क्रौर्यस्य दोहलन्द-
र्पस्य सहायं साहसस्यामात्यं मृत्योरागमनमार्गमलक्ष्याः निर्ग-
मनमार्गं कीर्तेः कृपाण अनतिस्तुतं गृहीत्वा करेणायुधं प्रीत्या
प्रतिमानिभेनालिङ्गन्निव सुचिर ददर्श ।

सन्दिदेश च वक्तव्यो भगवान् परद्रव्यग्रहणावज्ञादुर्विदग्ध-
मपि मे मनो युष्मद्विषये न शक्नोति वचनव्यतिक्रमव्यभिचार-
माचरितुमिति । परिद्राट् तु गृहीते तस्मिन् परितुष्टः स्वस्ति
भवते साधयामीत्युक्ता निरयासीत् । नृपतिस्तु प्रकृत्या
वीररसानुरागिनेन कृपाणेन करतलगतां मेदिनीममन्यत
अथ व्रजत्सु दिवसेषु एकदा तु भैरवाचार्यो राजानमु-
पहासीपग्रहमवादीत् । तात ! स्वार्थालसाः परोपकारदक्षाश्च
प्रकृतयो भवन्ति भव्यानां भवाह्वयार्थदर्शनं महोत्सवः प्रण-
यनमाराधनम् अर्थग्रहणमुपकारः भूमिरसि सकल-
लोकमनोरथानां येनाभिधीयसे श्रूयताम् । भगवतो महा-
कालहृदयनान्नी रन्तस्य कृष्णासृगस्वरानुलेपनाकल्पेन कल्प-
कथितेन महाभैरवाहृतेन महाश्मशाने जपकाव्याकृतसेवोऽस्मि
तातस्य च वेतालसाधनावसाना कार्यसिद्धिः । असहसैश्च सा-
दुरवापा त्वञ्चालमस्मिन् कर्मणि । त्वयि गृहीतभारे भवि-
ष्यन्त्वपरे सहायास्त्वयः । एकएवास्माकं बालमित्रं टिट्ठिभ-
नामा मस्करी यो भगवन्तमुपतिष्ठते द्वितीयः पातालस्वामी ।
अपरोऽपि मच्छिष्यएव कर्णतालनामा द्रविडः । यदि च
साधु मन्यसे ततोऽनीयत दिङ्नागहस्तदीर्घो गृहीतादृहासो
निशामेकदिङ्मुखागतां वाङ्मरिति कृतवचसि तस्मिन्नन्धकार-
मविष्ट इव दृष्टदीपप्रकाशः प्राप्तोपकारावकाशः प्रसुदितेना-

त्मना नरेन्द्रः समभाषत भगवन्ननुगृहीतोऽस्मि । अनेन शिष्य-
जनसामान्येन निर्देशेन कृतपरिग्रहमात्मानमवैमोति । नन-
न्द च तेन नरेन्द्रव्याहृतेन भैरवाचार्यश्चकार च सङ्केतम् ।
अस्या मेवागामिन्यामसितपक्षचतुर्दशीक्षपायामस्यामेव वेला-
यामसुष्मिन् महाश्मशानसमीपभाजि शून्यायतने शस्त्रद्वितीये-
नायुष्मता द्रष्टव्योऽयमिति ।

अथातिक्रान्तेषु तेष्वहःसु प्राप्तायान्तस्थां कृष्णपक्षचतु-
र्दश्यां शैवेन विधिना दीक्षितः क्षितपालो नियमवानभूत् ।
कृताधिवासञ्च सम्पादितगन्धधूपदीपमाल्यादिपूजं खङ्गमट्ट-
हासमसिं सहायमकरोत् । ततः परिणये दिवसे केनायमा
कर्मसाधनाय कृतरुधिरबलिविधानास्त्रिव लोहितायमानासु
दिक्षु रुधिरवलिलम्पटासु वेतालजिह्वास्त्रिव लम्बमानासु
रविदीधितिषु नरेन्द्रानुरागेणेव गृहीतापरदिशि स्वयमेव
दिक्पालिताञ्चिकीर्षति सवितरि यातुधानीष्विव वर्धमानासु
तरुच्छायासु पातालतलवासिषु विघ्नाय दानवेष्विवोत्तिष्ठत्सु
तमोमण्डलेषु नभसि पुञ्जीभवति रौद्रं कर्म दिदृक्षमाणद्रव
नक्षत्रगणे विगाढायां शर्वर्यां सुप्तजनस्तिमिते निशीथे राजा
सान्तःपुरं परिजनं च वाचयित्वा वामकरस्फुरत्फलको
दक्षिणकरेणोत्खातं खङ्गमट्टहाममादाय विसर्पता खड्गप्र-
भापटलेन नीलांशुकपटेनेव दर्शनभयाकुण्ठितनिखिलगात्र-
यष्टिरनादिष्टयाप्यनुगम्यमानो राजलक्ष्म्या पृष्ठतः परिमल-
लग्नमधुकरवेणिक्कव्याजेन केशेष्विव कार्यसिद्धिमाकर्षन्नेकाकी
नगरान्निरगात् अगमत् देशम् ।

अथ प्रत्युज्जग्मुस्ते तयोऽपि द्रौणिष्ठापकृतवर्माणा इव
 सौप्तिके सन्नदाः स्नाताः स्वग्विणो गृहीतविकटवेष्टाः
 कुसुमशेखरसञ्चारिभिः क्रियमाणमन्त्रशिखाबन्धादिव कू-
 जङ्घिः प्रचरणैरुष्णीषपट्टकान् ललाटमध्यघटितविकटस्वास्ति-
 कग्रन्थीन् महासुशबन्धानिव धारयन्तो मूर्धभिरेकश्रवणवितत-
 विमलदन्तपत्रप्रभालेपधवलकपोलैर्मखैरापिवन्त इव निशा-
 चरापचयचिकीर्षया शर्वरमन्धकारमितरकर्णावलम्बिनां
 रत्नकुण्डलानामच्छाच्छया रुचा रोचन्त एव मन्त्रपरिजप्तया
 समालम्बान् स्वप्रतिविम्बगर्भान् कर्मसिद्धये दत्तपुरुषोपहारा-
 निव कलयन्तो निशितनिस्त्रिंशरश्मिसुत्तानसीमन्तितति-
 मिरामात्मीयदिशि भागसंरक्षणाय त्रिधेव त्रियामां पाटयन्तः
 सार्द्धचन्द्रैः कलधौतबुहुदावलीतरलतारागणैर्दिव इव पुरुषा-
 सिधारानिकृत्तैः खण्डैर्गृहीतैश्चर्मफलकैरकाण्ड एव शर्वरी-
 मपरामर्षयन्तः काञ्चनशृङ्खलाकलापनियमितनिर्विडनिष्प्र-
 णाधोवद्वासिधेनवः टिट्ठिभकर्णतालपातालस्वामिनः निवे-
 दितवन्तश्चात्मानम् ।

अवनिपतिसु कोऽत्र क इति त्रीनष्टच्छत् । आच-
 चक्षिरे च स्वं स्वं नाम तयोऽपि ते । तैरेवानुगम्यमानो
 जगाम तां वलिप्रदीपालोकजर्जरितगुग्गुलधूपगृह्यमाणदि-
 ग्विभागतया विक्षिप्यमाणरक्षासर्षपाङ्गदग्धान्वकारपलाय-
 माननिशामिव समुपकल्पितसर्वोपकरणां स्तब्धाञ्च गम्भी-
 राञ्च साधनभूमिम् । तस्याञ्च कुसुदधूलिधवलेन भस्मना
 लिखितमरकतमण्डलस्य मध्ये स्थितन्दीप्ततरन्तेजःप्रसरं पृथु-
 परिवेषपरिद्विप्तमिव शरत्त्ववितारं मध्यमानक्षीरोदावर्त-

मध्यवर्तिनमिव मन्दरं रक्तचन्दनानुलेपिनो रक्तासृगस्वराभर-
णस्योत्तानशायिनः शवस्योपरि उरस्युपविश्य जातजातवेदसि
मुखकुहरे प्रारब्धाग्निकार्यमकृणोशीवं कृष्णाङ्गरागं कृ-
ष्णप्रतिसरं कृष्णप्रवासमङ्कुशतिलाङ्गतिनिभेन विद्याधरत्व-
दृण्याया मानुषनिर्माणकारणकालुष्यपरमाणूनिव क्षयमुपन-
यन्तमाङ्गतिदानपयेस्ताभिः प्रेतमुखस्पर्शदूषित प्रक्षालयन्त-
मिवाशुशुक्ष्ण करनखदीधितिभिर्धूमालोहितेन चक्षुषा क्षत-
जाङ्गतिमिव क्षतभुजि पातयन्तनीषद्विषताधरपुटरकटित-
सितदशशिखरेण दृश्यमानमूर्तमन्त्राक्षपङ्क्तिनेव मुखेन कि-
मपि जपन्तं होमत्रयस्येदजप्रतिविम्बिताभिरसिदीपिकाभि-
र्दहन्तमिव सिद्धये सर्वावयवानामंसावलम्बिना बद्धगुणेन
विद्याधरराज्येनेव ब्रह्मसूत्रेण परिगृहीतं महाभैरवं भैर-
वाचार्यमपश्यत् ।

उपसृत्य चाकरोन्नमस्कारं अभिनन्दितश्च तेन स्व-
व्यापारमन्वतिष्ठत् । अत्रान्तरे पातालस्वामी शतमन्यवीमा-
शामङ्गीचकार कणतालः कौबेरीं परिव्राट् प्राचेतसीम्
राजा तु ज्योतिषा त्रैशङ्गवेनाङ्कितां ककुभमलङ्घकार । एव-
ञ्चोपस्थितेषु प्रतिदिशं दिक्पालेषु दिक्पालभुजपञ्जरप्रविष्टे
विस्त्रब्धं साधयति भैरवं कर्म भैरवाचार्यं चिरकृतकोलाहलेषु
निष्पन्नप्रयत्नेषु प्रशालेषु प्रयूहकारिषु कुण्डलेषु गलत्यङ्गरात्र-
ममये मण्डलस्य नातिदवीयस्युत्तरेणाकस्मादेव प्रलयमहा-
वराहदंष्ट्रानिचयमिव दर्शयन्ती मही पपाट । सहसैव च
तस्माद्विवराद्दिव्यारणोत्क्षिप्त इवालानकाललोहस्तम्भो महाव-
राहइव विवरस्कन्धपीठो नरकासुरइव भुवो गर्भादुद्भूतो

बलिदानवद्भव भित्तीत्यतः पातालमिन्द्रनील प्रासादइवो-
परिज्वलितरक्तादीपस्निग्धनीलघननिविडकुटिलकुन्तलकान्त-
मोज्ज्वलनी जन्मा जती सुखदालो गङ्गादतया स्वरस्य स्वभावलो-
हिततया चतुषः क्षीवद्भव यौवनमदेन वल्लभचलद्गजदामकः
करसंपुटद्वितया मृदा दिङ्नागकुम्भविकटासकूटौ पुनः
पुनः पङ्कजन् सान्द्रचन्दनकर्द्वमदत्तैरव्यवस्थास्थासकैः सितजल-
धरशकलशारित इव शरदाकाशैकदेशैः केतकीगर्भपारण्डरस्य
चण्डातकस्योपरि क्षामपरिकृतकुक्षिः कक्ष्यावज्जं विधाय विला-
सविक्षिप्तेन धवलव्यायतपालिना पटान्तेन धरणीतलगतेन
धार्यमाण इव पृष्ठतः शेषेण स्थिरस्यूतोरुदण्डो मूढवृत्तनभ-
येनैव मथ्यराणि स्थापयत् पदानि निर्भरगर्वगुरु कथमपि
शैलमिव गात्रमुद्वहन् दर्पेण स्वेन मुहुर्मुहुर्हरसि द्विगुणीकृते
दोषिण वामे तिर्यगुत्क्षिप्तेदक्षिणे जङ्घाकाण्डे कुण्डलीकृते
च चण्डास्फोटनटङ्कारैः कर्मविघ्ननिर्घातानिव धातयन्नेकेन्द्रि-
यविक्रलमिव जीवलोकं कुर्वन् कुवलयदलश्यामलः पुरुष-
उज्जगाम ।

जगाच्च विहृत्य नरसिंहनादनिर्घोषघोरया गिरा भो !
विद्याधरश्चक्रास्मरु । किमयं विद्यामहात्रेयः सहायम-
दोवा । यदस्मिन् जनेविप्राय बलि वालिश इव सिद्धिमभित-
षसि का ते बद्धिरियम् एतावता कालेन क्षेत्राधिपतिरस्य
मन्त्रान्नैव लब्धव्यपदेशस्य नागतस्ते ओत्तोपकरणं श्रीकण्ठो-
नाम नागोऽहम् । अनिच्छति च मयि का शक्तिर्ग्रहगण-
स्यापि गगने गतुं भूतनाथस्तपस्वी यस्त्वादृशैः शैवाप-
मदैरुपकरणीक्रियते । लभस्वेदानीं सहासुता नरेन्द्रेण

दुर्नरेन्द्र । स्वस्य तावद्दुर्नयस्य फनमित्यभिधाय निष्ठुरैः प्रकोष्ठ-
प्रहारैस्त्रीनपि टिट्ठिभप्रभृतीनामिमुखमभिधावन् सकरावरण-
क्षपाणान् पातयत् ।

अथापूर्वाधिष्ठेपश्रवणादरिशस्त्रवणैरप्यमर्षस्वेदच्छले-
नानेकसमारोपितमसिधाराजलमिव वहद्भिरवयवैरपि रोमा-
ञ्चनिभेन मुक्तशरशतशल्यनिकरभरलघुमिवात्मानं रणाय कु-
र्वद्भिरदृष्टासेनापि प्रतिविम्बिततारागणेन स्पष्टदृष्टधवलदन्त-
मण्डलेनावज्ञया हसतेव कथ्यमानमत्वावष्टम्भः परिकरव-
न्धविभ्रमभ्रामितकरनखकिरणचक्रबालच्छलेन व्यपगमाश-
ङ्कया नागमर्दनमन्त्रमण्डलबन्धेनेव रुद्धं दशदिशोनरनार्यं सा-
वज्ञमवादीत् । आः काकोदरकाक । मयि स्थितिं राजहंसे न
जिह्वेऽपि बलिं याचितुम् अमीभिः किं वा पुरुषभात्रितैर्भुजे
वीर्यं निवसति मतान्न वाचि । प्रतिपद्यस्व शस्त्रम् ।

अयं न भवति अगृहीतशस्त्रे त्वशिञ्जितो मे भजः प्रहर्तु-
मिति नागस्त्वनादृततरङ्गेहि किं शस्त्रेण भुजाभ्यामिव भिन-
द्भि भवतोदपेम् इत्यभिधाय स्फोटयामास । नरपतिर-
पि निरायुधामायुधेन युधि लज्जमानोजेतु मुत्सृज्य सचमे-
फलकमदृष्टासमन्निमध्योरु कस्योपरि बबन्ध वाङ्मयुद्धाय कक्ष्याम्
एव युयुधाने च दर्पनिर्दशारस्फोटस्फुटितभुजकधिरधीरुरमिच्य-
मानौ शिलासुम्भैरिव पतद्भिर्वाङ्मयैः शङ्कमयमिव कुर्वाणौ
भुञ्जन्तौ । अचिराच्च पातयामास भूतले भुङ्क्तुं भर्षति ।
जग्राह च कक्षेषु उच्चलाजच शिरःच्छेत्तु मृदुहासमस्मिन् अपश्य-
च्च वैकथ्यमात्रामन्तरेणास्य यज्ञोपवीतम् । उपसंहृतशस्त्र-
व्यापारश्चमवधीत् । दुर्विनीतोऽजि तं दुर्नयनिर्वाहवोजमिदम् ।

यतोविस्त्रम्भमेवाचरसि चापलानि । अनन्तरञ्च सहसैवातिबह-
 लां जीत्स्नां ददर्श । शरदे विकसतां कमलवनानामिव प्राण-
 समाह्लादिनं गन्धमञ्जिप्तम् । भटिति न परशब्दमशृणोत्
 व्यापारयामास शब्दानुसारेण दृष्टिं । अथ करतलस्थितस्यैव वा-
 दृहासस्य मध्येतडितमिव जलधरोदरे स्फुरन्तीं अभयां पिब-
 न्ती मेव त्रियामान्तामरसहस्तां कोमलाङ्गुलिरागराजिजाल-
 कानि चरणजम्बानि वेलावालविद्रुमलतावनानीवाकर्षयन्तीं
 करपङ्कजमङ्गोचाशङ्कया शशाङ्कमण्डलमिव खण्डशः कृतं
 निमलचरणनखनिवहनिभेन विभ्रतीं गुल्फावलम्बि नू-
 पुरपुटया स्थितिनिविडनिगडकटकावल्लिबन्धनामिव परि-
 भ्रम्यागतां वज्रविवकृतुमशकुनिशतशोभितात्पवनचलिततनु-
 तरङ्गादतिस्वच्छादंशुकादुदधिमलिनादिवीत्तरन्तीम् उदधि-
 जलजन्मप्रेम्ना त्रिवलिच्छलेन त्रिपथगयेव परिष्वक्तमध्या-
 मभ्युन्नतस्तनमण्डलां दृश्यमानदिव्यनागकुशामिव ककुभं
 स्तनगिखरलग्नमैरावतकरशीकरमिव शरत्तारागणतारं-
 हारसुरसादधानां धवलचामरैरिव मन्दमन्दनिश्वासदोलायि-
 तैर्हारकिरणैरुपजीव्यगानां स्वभावलोहितेन मदान्धगन्धसि-
 न्धुरकुम्भास्फोटसक्रातसिन्दूरेशेव करद्वयेन द्योतमानां हरशि-
 रःखण्डेन्दुद्वितीयखण्डेनेव कुण्डलीकृतेन ज्योत्स्नामुचा दन्त-
 पत्रेण दर्शनीयां कौस्तुभगभस्तिस्तवकेनेव अवणलग्नेनाशोक-
 किसलयेनालङ्कृतां महता मातङ्गमदमयेन तिलकेनादृश्यजान-
 च्छत्रच्छायामण्डलेनेवाविरहितललाटामापदतलाच्चन्द्रातपधव-
 लेन चन्दनेनादिराजयशसेव धवलीकृतां भरणीतलचुस्विनीभिः
 कर्णकुसुममालाभिः सरिद्धिरिव सागराधिष्ठिताभिरधिष्ठितां

कृष्णालकोमलैरवयवैः कमलसम्भवत्वमनक्षरमाचक्षाणां स्त्रियमपश्यत् ।

असम्भ्रान्तश्च पप्रच्छ ताम् भट्टे ! कासि किमर्थं वा दर्शापदमागतासीति । सा तु स्त्रीजनविरुद्धेन धैर्यावष्टम्भेनाभिभवतीव राजानमभाषत । वीर ! विद्धि मां नारायणोरःस्थललीलाविहारहरिणीं पृथुभरगम्भीरादिराजवंशयशःपताकां सुभटभुजस्तम्भविलासशालभञ्जिकारणरुधिरतरङ्गिणीतरङ्गक्रीडादोहलदुर्लसितराजहंसौं सितनृपच्छत्रतरुदण्डशिखण्डिनीं निशितशस्त्रधारावनविभ्रमणविभ्रमसिंहीमसिधाराजलकमलिनीं श्रियम् । आगतास्मि तवाधुना शौर्यरसेन याचस्वेदानीं ददामि ते वरमभिलषितमिति धीराणां त्व पुनरुक्तः परोपकारः ! प्रणम्य तां स्वार्थमभिमुखो भैरचार्यः सिद्धिं ययाचे । लक्ष्मीस्तु प्रीततरुहदया विस्तार्यमाणेन चक्षुषा क्षीरोदकेनेव पर्यस्तेनाभिषिञ्चन्तीव भूपालमेवमस्त्वित्यब्रवीत् । अवादीच्च अनेन सत्वोत्कर्षेण भगवच्छिवभट्टारकभक्त्या चासाधारणया भवान् स्वीयचन्द्रमसोस्तृतीयद्ववाविच्छिन्नस्य प्रतिदिनमुपचीयमानवृद्धेः शुचिसुभगसत्यत्यागशौण्डपुरुषकाण्डप्रायस्य महतो राजवंशस्य कर्त्ता भविष्यति । यस्मिन्नुत्पस्यते सप्तद्वीपान्तराणां भोक्ता हरिश्चन्द्र इव हर्षनामा चक्रवर्ती त्रिभुवनविजिगीषुर्मन्वातुर्द्वितीयः । यस्यैवं श्रीः करकमलमपङ्गाय स्वयमेव ग्रहीष्यति चामरमिति वचसोऽन्ते तिरोवभूव । भूपालस्तु तदाकर्ण्य सहसैवातिमात्रमप्रीयत । भैरवाचार्योऽपि तस्या देव्यास्तेन वचसा कर्मणा च सम्यगुपपादितेन सद्यएव कुन्तली

कवची किरौटी कुण्डली हारी केयूरी मेखली खड्गी च भूत्वा-
त्रिद्यावरत्वमाप प्रोवाच राजानम् ।

अदूरव्यापिनः फल्गुचेतसामलसानां मनोरथाः सतान्तु
विस्तारवन्तः स्वभावेनैवोपकृतामिव स्वप्नेऽप्यसम्भावितामिमां
दातुं दक्षिणां क्षमोऽन्योभवन्त मपहाय सम्पत्कणिकामपि
प्राप्य कुलटेव लघुप्रकृतिरुन्नतिसुपयामि यानि तदीयैर्गुणैरुप-
करणीकृतस्य त्वत्तएव लज्जात्मलाभस्य निर्लज्जनेयमस्य
मूढहृदयस्य यदिच्छामि येन केनचित् कार्यलवोपपादनोप-
योगेन स्मरयितुमात्मानमिति प्रत्युपकारदुष्प्रवेशास्तु धीराणां
हृदयावष्टम्भाः । यतस्तु राजा भवत्सिद्धौ एव परिसमाप्तकृत्यो
ऽस्मि साधयतु मान्यो यथा समीहितं स्थानमिति प्रत्याचक्षते ।

राजा तथोक्तश्च भूभुजं जिगमिषुः सुचिरमालिङ्ग्य टिट्ठिभा-
दीन् कुवलयवनेनेवावस्थायशीकरस्त्राविणा सास्त्रेण चक्षुषा
वीक्षमाणः क्षितिपतिं पुनरुवाच । तात । किं ब्रवीमि या-
मीति न स्नेहसदृशं त्वदीया ग्राहा इति पुमरक्तम् गृह्यातां
शरीरमिति व्यतिरेककरणम् तिलशः क्रीतावयवमिति
नोपकारानुरूपम् बान्धवोऽसीति दूरीकरणम् त्वयि स्थितं
हृदयमित्यप्रत्यक्षम् त्वदिरहकारिणीयन्न सिद्धिरित्यअद्भेयं
निष्कारणा स्तवोपकारा इति अनुवादाः स्मर्तव्या वयमित्याज्ञा
सर्वदा कृतघ्नालापेषु असज्जनकथासु च चेतसि कर्तव्योऽयं
स्वार्थपरोजन इति । समुत्पपात च वेगच्छिन्नहारीश्वलित-
मुक्ताफलनिकरतारामणं गगनतलम् सीमन्तितगृहग्रामः
सिद्धुचितं धाम ययौ ।

श्रीकण्ठोऽपि स्वामिन् ! पराक्रमक्रीतः कर्तव्येषु नियोगे-
नानुग्रहो ग्राहितविनयोऽयं परिजन इत्यभिधाय राजालु-
मतो यत उदितः स देवभूयो भुवो विवरं विवेश । नरप-
तिसु क्षीणभूयिष्ठायां रजन्यां प्रवातुमारब्धे प्रबुद्धमानकम-
लिनीनिश्वाससुरभौ वनदेवताकुचाश्रुतहरणपरिहासात्
स्वेदिनीव सावश्यायशीकरे परिमलावकृष्टमधुकरे कुसुदिनी-
निद्रावाहिनि निशापरिणतिजडे तुषारलेशिनि वनानिले
विरहविधुरचक्रवाकचक्रनिश्वासितसन्तापितायामिवापरजल-
निधिमवतरन्त्यान्वियामायां साक्षादागतलक्ष्मीविलोकन-
कुलहलिनीष्विव समुन्मीषन्तीषु नलिनीषून्निद्रपक्षिणि
क्षरति सकुसुमरसमिव तुहिनकणनिकरमृदुपवनलासितलते
कानने कमललक्ष्मीप्रबोधमङ्गलशङ्खेष्विव रसतस्वन्तः प्रबद्धध्वनि-
द्विरेफेषु मुकुलायमानेषु कुसुदवनेषु उज्जिहानरविरथवाजि-
विहृष्टैः प्रोथपवनैः प्रोत्सार्यमाणास्त्विव वारुण्यां ककुभि पुञ्जी-
भवन्तीषु श्यामलताकलितासु तारकासु मन्दरशिखराश्र-
यिणि मन्दानिलविलुलितकल्पलतावनकुसुमधूलिविच्छुरित-
इव धूसरीभवति सप्तर्षिमण्डले सुरवारणाङ्कुशइव च्युते गलति
तारामये ऋगे लीनपि टिट्ठिभादीन् गृहीत्वा नागपञ्जनव्य-
तिकरमलीमसे अतिशुचिनि वनप्रयसि प्रक्षाल्याङ्गानि नगरं
विवेश ।

अन्यस्मिन्नहनि तेषामात्मानमन्तः स्नानभोजनाच्छादना-
दिना प्रीततरं कृत्वा कतिपयदिवसापगमे च स परिव्राट् भूभुजा
वार्यमाणोऽपि वनं ययौ पातालस्वामिकर्णतालौ तु यौर्यानु-

रक्तौ तमेव स्वामिन सिधेवाने । सम्पादितमनोरथातिरिक्त-
विभवौ च सुभटमण्डलमध्ये निकृष्टमण्डलाग्रौ समरमुखेषु
प्रथमोपयुज्यमानौ कथान्तरेषु चान्तरान्तरा समादिष्टौ राज्ञा
विचित्राणि भैरवार्यचरितानि शैववृत्तान्तानि च कथयन्तौ
तेनैव सार्द्धं जरां जग्मतुरिति ।

इति श्रीहर्षचरिते राजवंशावतार स्तुतीयोच्छ्वासः ॥ ३ ॥

चतुर्थोच्छ्वासः ।

महान्तो नाममात्रेण भवन्ति स्थितयोभुवः ॥

सकलमह्नीष्टत्कम्पकदुत्पत्यत एकएव नृपवंशे ।

विपुलेऽपि पृथुप्रतिमो दन्तइव गणाधिपस्य मुखे ॥

अथ तस्मात् पुष्पभूते द्विजव स्वेच्छया गृहीनिकोशनाभिपद्म
इव पुण्डरीके चणाल्लक्ष्मीपुरःसरो रत्नसञ्चयइव रत्नाकरात्
शुरुबुधकाविकलापतेजस्विभूनन्दनप्रियोग्रहगणइवोदयस्यानात्
महाभारवहनयोग्यः सागरइव सगरमभावाद्गुर्जयबलसनाथो
हरिवंशइव शूराग्निर्जगामराजवंशः । यस्मादविनष्टधर्मधवलाः
प्रजाः सर्गाइव कृतमुखात् प्रतापाक्रान्तभुवनाः किरणाइव
तेजोनिधेर्विग्रहव्याप्तदिङ्मुखाः गिरयइव भूभृत्प्रभावात् धरणी
धारणक्षमाः दिग्गजाइव ब्रह्मकरादुत्थितात् पातु मुद्यताइव

जलधराइव घनागमादिच्छाकलप्रदायिनः कल्पतरवइव नन्द-
नात्मवर्भूताश्रयाश्च रूपविकाराइव श्रीधरादजायन्त राजानः ।
तेषु चैव सुत्पद्यमानेषु क्रमेशोदपादि ऊणहरिणको राजाधि-
राजः । यो राज्याङ्गसङ्गिन्यभिषिच्यमानएव मलानीव धनानि
सुमोच यः परकीयेनापि कातरवल्लभेन रणसुखे हृणेनैव धृत-
धीतासिप्रतिविम्बितेनात्मान मण्यद्वयत समितिषु सहायेन ।
यो रिपूणां पुरः पृथुनेषुधनुषापि नमता अतिमानसेनाखि-
द्यञ्चञ्चला मण्यन्तर्गतां परिमितरिपुशरशतशङ्कुकीलितामिव
निञ्चलता सुवाह राजलक्ष्मीम् ।

यश्च सर्वासु दिवु सङ्गीकृतसरित्तटवटविटपाटवीतरुण-
हृणगुल्मवल्मीकगिरिगहनैर्दण्डयात्रापथैः पृथुभिर्भृत्योपभो-
गाय व्यभजतेव वज्रधा वसुधाम् । यञ्चालम्ब युद्धदोहलमा-
त्मीयोऽपि सकलरिपुमूहसमुत्सारकः परकीयइव तताप
प्रतापः । यस्य च वक्त्रिमयो हृदयेषुजनमयो लोचनपटेषु
मारुतमयः श्वसितेषु क्षमामयो योगेष्वकाशमयः शून्यतासु
पञ्चमहाभूतमयो मूर्तइवाहश्यत निहतप्रतिसामन्तान्तःपुरेषु
प्रतापः । यस्य चाप्तेषु भृत्यवर्गेषु प्रतिविम्बितेव तुल्यरूपा
समलक्ष्यत लक्ष्मीः । तथाच । यस्य प्रतापाग्निना भूतिः
शौर्योष्माणा सिद्धिरसिधाराजत्वेन वंशवृद्धिः शस्त्रव्रणमुखैः
पुरुषकरोक्ति धनुर्गुणकिणेन करगृहीतिरभवत् । यो वैर
सुपायनं विग्रहमनुग्रहं समरागमनं महीक्ष्वं शत्रुलाभं निधि-
दर्शनं अरिबाहुल्यमभ्युदयमाहवाहानं वरप्रदानं मवस्कन्दपा-
तं दृष्टिदृष्टिं शस्त्रप्रहारपतनं वारिवाराममन्यत । यस्मिंश्च
राजनि निरतरैर्धूपनिकरैरङ्कुरितमिव कृतयुगेन दिङ्मुख-

विसर्पिभिरग्निहोत्रधूमैः पलायितकलिना ससुरैः सुरालयै
 रवतीर्णमिव स्वर्गेण सुरालयशिखरोद्भूयमानै धवलध्वजैः
 प्रप्लवितमिव धर्मेण बहिरुपचरितविक्रटसभासत्रप्रावंशम-
 ण्डलैः प्रसृतमिव ग्रामैः काञ्चनमयसर्वोपकरणै विभवै विक्की-
 र्णमिव मेरुणा द्विजदीयमानैरर्थकलशैः फलितमिव प्रजा-
 भाग्यसम्पदा तस्य जन्मान्तरेऽपि सती पार्वतीव शङ्करस्य
 गृहीतहृदया लक्ष्मीरिव लोकगुरोः स्फुरत्तरलतारकरोहि-
 णीव कलावतः सर्वजननी बुद्धिरिव प्रजापतेर्महाभूभृत्कलो-
 ज्जता गङ्गेव वाहिनी नायकस्य मानसानुवर्तन चतुरा
 हंसीव राजवयस्य सकललोकार्चितचरपात्रद्वय धर्मस्य दिवा-
 निशं मुक्तपार्श्वस्थितस्यारुन्धतीव महासुजे हंसीव गतिषु
 परपुष्टमयीवालापेषु चक्रवाकमयीव पतिग्रेमणि प्रावृण्मयीव
 पयोधरोन्नतो मदिरामयीव विलासेषु निधिमयीवार्थसञ्चयेषु
 वसुधारामयीव प्रमादेषु कमलमयीव कोशसग्रहेषु कुसुममयीव
 फलदानेषु सन्ध्यामयीव वन्द्यत्वे चन्द्रमयीव निरुष्णत्वे दर्पण-
 मयीव प्रतिप्राणग्रहणेषु सासुद्रमयीव परचित्तज्ञानेषु परमात्म-
 मयीव व्याप्तिषु स्मृतिमयीव पुण्यवृत्तिषु मधुरमयीव सम्भाषणे-
 ष्वसृतमयीव तृष्यत्सु वृष्टिमयीव भूतेषु निवृत्तिमयीव सखिषु
 वेतसमयीव गुरुषु गोत्रवृद्धिरिव विलासानां प्रायश्चित्तशुद्धिरिव
 स्त्रीत्वस्याज्ञासिद्धिरिव मकरध्वजस्यव्युत्थानबुद्धिरिव रवेर्मनोर-
 थसम्पदिव रामणीयकस्य द्रव्यसम्पत्तिरिवानुरागस्य वरप्राप्ति-
 रिव कान्तेः सर्गसमाप्तिरिव सौन्दर्यस्यायत्तिरिव यौवनस्थान-
 भूवृष्टिरिव धर्मस्य तुष्टिरिव सौभाग्यस्य रूपपरमाणुवृष्टिरिव
 प्रजापतेः शसस्यापि शान्तिरिव विनयस्यापि विनीतिरिव

सद्यतिरिव धैर्यस्यापि धृतिरिव विभ्रमस्यापि विभ्रान्तिरिव
यशोवती नाम्ना महादेवी प्राणानां प्रणयस्य विभ्रमस्य सुख-
स्य च भूमिरभूत् ।

अस्य वक्षसि नरकजितो लक्ष्मीरिव ललाम निसर्ग-
एव नृपतिरादित्यभक्तो बभूव । प्रतिदिनमुदये स्नातः
सितदुकूलधारी धवलकर्णशिराः प्राङ्मुखः क्षितौ जातुभ्यां
स्थित्वा कुङ्कुमपङ्कानुलिप्ते मण्डले सवितुः पत्रपद्मरागपा-
त्रनिहितेन स्वहृदयेनेव सूर्यानुरक्तेन रक्तकमलमण्डलेनार्ध्य-
न्ददौ । अजपञ्च जप्यचरितः प्रत्युषसं माध्यन्दिने दि-
नान्ते चापत्यहेतोः प्राध्व प्रयतेन मनसा जञ्जपूको मन्त्रमा-
दित्यहृदयं भक्तजनानुरोधविधेयानि भवन्ति देवतानां मनां-
सि यतः स राजा कदाचित् ग्रीष्मसमये यदृच्छया सितसुधा-
रस्ये हर्म्ये सुष्याप वामपाश्वे चास्य द्वितीयऋयनीये यशोवती
मिश्ये । परिणतप्रायान्तु श्यामयामामासन्न प्रभातवेलाविलुप्य-
मानलावण्ये लिलिम्पिषमाणे सीदत्तेजसि तारकेश्वरे
कराग्रस्पृष्टकुमुदिनीप्रमोदजन्मनि शिशिरस्वेदइव गलत्यव-
श्यायपर्यासि मधुमदसुप्तसीमन्तिनीनिश्वासहतेषु संक्रान्त-
दृशेष्विव घूर्णमानेष्वन्तःपुरप्रदीपेषु राजनि रजनीकरविमल-
नखप्रतिबिम्बिताभिः सम्वाह्यमानइव तारकाभिर्विस्त्रब्ध प्रसा-
रितैर्दिगङ्गनानामिवार्पितैरङ्गैर्मधुसुरभिभिः स्वहस्त-कमल-
तालवृन्न्वातैरिव निखमितैर्मुखत्रिया वीज्यमाने विमलकपोल
स्थितेन सितकुसुमशेखरेणेव रतिकेलिकच ग्रहावलम्बितेन
प्रतिमाशशिविम्बेन विराजन्ती स्वपन्ती देवी यशोवती सहसै-

वार्यपुत्र ! परित्रायस्व परित्रायस्वेति भाषमाणा भूषणरवैर्व्या-
हरन्तीव परिजनमुत्कम्पमानाङ्गयष्टिरुदपतत् ।

अथ तेन दृष्ट्वाऽपि सर्वस्यामश्रुतपूर्वेण किमुत देवीमुखेन
परित्रायस्वेति ध्वनिना दग्धइव अवणयोरेकपदएव निद्रां
तत्याज राजा । शिरोभागाच्च कोपकम्पमानदक्षिणकरा-
कटेन कर्णोत्पलादिव निर्गच्छताच्छधारेण धौतासिना सीम-
न्तयन्निव दिशामन्तरालं व्यवधायकमाकाशमिवोत्तरीयांशु-
कं विक्षिप्तञ्चामरपल्लवेन करविक्षेपवेगगलितेन हृदयेनेव
भयनिमित्तान्वेषिणा भ्रमता दिक्षु बलयेन सत्त्वावतारित-
वामचरणा कान्तिकम्पितप्रासादपुरःप्रहितेनासिधारागो-
चरगतेन शीतमयूखमण्डलेनेव खण्डितेन हारेण विराज-
मानो लक्ष्मीचुम्बनताम्बूलरसञ्जिताभ्यामिव निद्रया कोपेन
चातिलोहिताभ्यां पाटलयन्दिक्पर्यन्तानावद्धान्वकारित त्रि-
पादकया भ्रूकुक्ष्या पुनरिव त्रियामां प्रवर्तयन् देवि ! न
भेतव्यमित्यभिदधानो वेगेनोत्पपात ।

सर्वासु दिक्षु विक्षिप्तचक्षुर्यदा नाद्राक्षीत् किञ्चिदपि
तदा पप्रच्छ ताम् भयकारणं अथ गृहदेवतास्त्रिव प्रधा-
वितासु यामिकविलासिनीषु प्रबुद्धे च समीपशायिनि
परिजने श्रान्तेच हृदयोत्कम्पकारिणि साध्वसे समभाषत ।
आर्षपुत्र ! जानामि स्वप्ने भगवतः सवितुर्गण्डलान्निर्गत्य
द्वौ कुमारौ तेजोमयौ बाजातपेन पूरयन्तौ दिग्भागान्
वैद्युतमिव जीवलोकं कुर्वाणौ कवचिन्नावङ्गिनौ गृहीत-
शस्त्राविन्द्रगोपरुचौ रुधिरेण स्नातादिवीक्ष्यमाङ्गघटमाना-
ञ्जलिना जगता निखिलेन वन्द्यमानौ कान्यकयैकया चन्द्र-

सूर्याविव सुषुम्ना रश्मितीनिर्गच्छत्यानुगम्यमानौ चिति-
तलमवतीर्णौ । तौ च वनात् मे विलपन्त्याः शस्त्रेणोदरं
विदाय्यं प्रवेष्टुमारब्धौ । प्रतिवडास्त्रि चार्यपुत्रं विक्रोशयन्ती
वेपमानहृदयेति तस्मिन्नेव क्षणे राजलक्ष्म्याः प्रथमालापः
प्रथयन्निव स्वप्नफलमुपहतोऽमरगणप्रधानशङ्कः । भाविनीं
भूतिमिवाभिदधाना दध्वनुरमन्दन्दुन्धुभयः चक्राण च की-
णाहृतानन्दादिव प्रत्यपनान्दी । जय जीवेति प्रबोधमङ्गल-
पाठकानामुच्चैर्वाचश्चेकः । पुरुषश्च वल्लभतुरङ्गमं दूरादरे
मन्दं मन्दं सुप्तोत्थितः सप्तानां कृतमधुरह्वेषारवाणां पुरोऽस्य
तुपारसलिलशीकर विकिरन्मरकतमिव यवसंवक्त्रा परवक्त्रे
पपाठ ।

निधिस्तकविकारेण सन्नुशीनां स्फुरता धाम्ना शुभागमो
निमित्तेन स्पष्टमाख्यायते लोके ।

अरुणइव पुरःसरो रविं पवनद्वातिजडो जलागमं

शुभमशुभमथापिवा नृणां प्रथयति पूर्वनिदर्शनोदयः ।

नरपतिस्तु तच्छ्रुत्वा प्रियमाणे नान्तःकरणेन तामवादीत् ।
देवि । किं सुदोऽवसरे विप्रीदसि । सम्बद्धास्ते गुरुजनाशिषः
पूर्णा नो मनोरथाः । परिगृहीतामि कुलदेवताभिः प्रसन्नस्ते
भगवानंशुमाली । न चिरेणातिगुणवदपत्यत्रयलोभेनानन्द-
यिष्यति भवतीम् । इत्यभिधायावतीर्य च यथा क्रियमाणाः
क्रियाश्चकार । यशोवत्यपितु मोषितेन भर्तृभाषितेन ततः सम्-
तिक्रान्ते कस्मिंश्चित् कालांशे यशोवत्या देव्या राज्यवर्द्धनः प्रथमं
सवभूव गर्भे । गर्भस्थितस्यैव यस्य वासेन पाण्डुतामधत्त ज-
ननी । गुणगौरवाक्रान्त्येव गात्रमुदोढु न्न शशाक । अमृतरस-

हृत्तेनेवाहार प्रति पराङ्मुखीवभूव । शनैः शनैः उपचीयमा-
नगर्भभा रालपागुरुभिवोरितापि वन्दनाय कथमपि सखीभि-
हंस्तावत्स्वनेनानीयत । विश्राम्यती शालभञ्जिकेव समीप-
गतस्तश्चे तस्तन्मे । कमलतोभनिलीनैरलिभिरिव धृतावुद्ध-
तुं न शया क चरणौ । मृणालधवलचरणनखमयूखलग्नै र्भवन-
हंसैरिव मञ्चार्यमाणा मन्द मन्द वन्नाम मणिभित्तिषु प्रतिमा-
स्वपि हंस्तावलम्बलोभेन प्रसारायामास करकमलं । किमुतख-
खीषु मार्णिक्यस्तम्भदीधितिमप्यवलम्बितु माचकाङ्क्ष । कि पुनर्भ-
वनलताः समादेष्टुमसमर्थासीत् गृहकार्याणि कर्तुं कैव कथा ।
अस्मा नूपुरभारवेदितं चरणयुगलं मनसापि नासहत सौधमा-
रोढुं अङ्गान्यपि नाशक्तोद्धारयितु दूरे भूयानि चिन्तयित्वा
कीटापर्वनाभिरोचतामत्कम्पितमनी तताम । प्रत्यूहानिषभय-
जालुविहितकरकिसलयापि गर्वाद्दिव गर्भेणावायत । दिवस-
मध्ये सुखी स्तापृष्ठसक्रान्तेन पथा दर्शनीत्सुकदन्तप्रविष्टेन
मुखकमलेन प्रीयमाणो ददर्श गर्भम् ।

उदरे तनयेन मनसि भर्त्राधिष्ठिता द्विगुणामिव लङ्घी-
मुवाह । पत्युत्सङ्गविमुक्तशरीरा च शरीरपरिचारिका-
णामङ्केषु सपत्नीनात्तु शिरःसु च पादौ चकार । अवतीर्णे
च दशमे मासि सर्वोभूत्पञ्चपाताय वज्रपरमाणुगिरिभिरिव
निर्मितं त्रिभुवनभारवहनसमर्थं शेषफणामण्डलैरिव कल्पितं
सकलभूत्कल्पकारिण दिग्गजावयवैरिव विहितमसूत देवी
राज्यवर्द्धनम् ।

यस्मिंश्च जाते जातप्रमोदास्ततमथ्यद्वाभ्यजायन्त प्रजाः ।
पूरितासंख्यशङ्करवमुखरं प्रहतपटद्वयतपटुरवगन्भीरभेरीनि-

नाहनिर्भरभरितभुवनं प्रभोर्दोन्मत्तमर्त्यलोकमनोहरं माम-
मेकदिवसं महोत्सवमकरोन्नरपतिः अथापरस्मिन्नतिक्रान्ते
कस्मिंश्चित्काले कन्दलिनि कुट्मलितकदम्बतरौ रुढतृण-
स्तम्भे स्मिततामरसे विकसितचातकचेतसि मूकमानसौकसि
नभसि देव्या देवक्या इव चद्रपाणिर्यशोवत्या हृदये गर्भे
च सममेव संवभूव हर्षशतैः शनैरस्याः सर्वप्रजापुण्यैरिव
परिगृहीता भूयोऽपि पाण्डुतामङ्ग्यष्टर्जगाम । गर्भारम्भेण
भ्यामायमानचारुचुचुक चुलिकौ चक्रवर्त्तिनः पान्थु सुद्रि-
ताविव पयोधरकलशौ स्तन्यार्थमानने निहता दुग्धनदीव
दीर्घस्निग्धधवला माधुर्यमञ्जस इष्टिः सकलमङ्गलाधि-
ष्ठितगात्रगरिम्भेव गतिरमन्दायत मन्दं मन्द चरन्त्या निर्म-
लकुट्टिमनिमग्नाः प्रतिबिम्बनिभेन गृहीतपादपङ्क्तवापूर्वसेवा-
मिवारेभे पृथिवी दिवसगदी शयानायाः शयनीयोपाश्रयपत्र-
भङ्गपुत्रिकाप्रतिमाविमलकपोलोदरगता प्रसदसमय प्रतिपाल-
यन्ती लक्ष्मीरिवालङ्कृतः क्षपासु सौधाग्रहताया गर्भोन्माद्यमु-
क्ताशुके स्तनमण्डले संक्रान्तमुडुपतिमण्डलसुपरिगर्भस्य श्वे-
तातपत्रमिव केनापि धार्यमाणनदृश्यत । सुप्ताया वारुभवन-
भित्तिलिखितचित्रचामरग्राहणोऽपि चामराणि चालयाञ्चक्रुः ।
स्वप्नेषु करदृतकजलिनीपलाशगुटसलिलैश्चर्तुर्भैरपि दिक्किभि-
रक्रियताभिषेकाः । प्रतिबुद्धमानायाश्चन्द्रशालासालभञ्जिका-
जनी जयशब्दसहस्रदजनयत् । परिजनाङ्गानिष्वाद्यापप्रत्य-
शरीरवाचोविधेयः ॥ प्रीडया विना सहतादाभङ्गम् ।

अपिच चतुर्णामप्यर्णवानामेकीकृतनान्मसा स्नातुं वाञ्छा-
वभूव । विलावललतागृहोदरपु लिङ्गपरिसरेषु पर्यटितुं हृदय

मभिललाप आत्ययिकेष्वपि कार्येषु सविभ्रमं भूलता चचाल ।
 सन्निहितेष्वपि मणिदर्पणेषु ससुत्खाने खड्गपट्टं वीक्षितुं व्य-
 सनमासीत् । उत्सारितवीणा स्त्रीजनविरुद्धा धनुर्ध्वनयः श्रुता-
 वसुखायन्त । पञ्चरकेसरीषु चक्षुररमत । गुरुप्रणामेष्वपि स्त-
 म्भितमिव शिरः कथमपि ननाम । सख्यश्चास्याः प्रमोदवि-
 स्फारितैर्लोचनै रासन्नमहोत्सवस्थाननिषणाश्च महान्तोविवि-
 धौषधिधरा भिषजोभूधरा इव भुवो भृतिश्चक्रुः । पयोनिधीनां
 हृदयानीव लक्ष्म्या सहागतानि ग्रीवास्त्रग्रन्थिषु प्रशस्तरत्ना-
 न्यवव्यन्त । ततः प्राप्ते ज्यैष्ठाक्षये मासि बज्जलपक्षदादयामतीते
 प्रदोषसमये समारुरुक्षति चपां यौवने सहसैवान्तःपुरे ससुद-
 पाति रुहोत्सवः । कोलाहलः स्त्रीजनस्य निर्गत्य च ससम्भ्रमं
 यशोवत्याः स्वहृदयनिर्विशेषाया धात्याः सुता सुयात्रेतिनाम्ना
 राज्ञः पादयोः प्रणिपत्य देव । दिष्ट्या वर्धसे द्वितीयसुतजन्म-
 नेति । व्याहरन्ती पूर्णपातं जग्राह ।

अस्मिन्नेवावसरे राज्ञः परमसन्मतः शतसम्बादिताती-
 न्द्रिबादेशदर्शितप्रभावसङ्कलितः ज्योतिषि सर्वासां गृहसहि-
 तानां पारदृष्ट्वा सकलगुणक्रमध्ये हितोऽहितश्च त्रिकालज्ञा-
 नभाक् भोजकस्तारकीनाम गणतः ससुपहत्य विज्ञावितवान् ।
 देव ! श्रूयते मान्धाता किलैव विधे व्यतीपातादि सर्वदोषाभिष-
 ङ्गरहितेऽङ्के सर्वेषूच्चस्थानस्थितेष्वीदृशि लग्ने लेभे जन्म । अ-
 र्वाक्कृतोऽस्मिन्नन्तराले पुनरेवं विधे योगे चक्रवर्तिजननेनाजनि-
 जगतिकश्चिदपरः सप्तानां चक्रवर्तिना मयणीः सप्तानां चक्रव-
 र्तिचिह्नानां भाजनं सप्तानां सागराणां पालयिता सप्तानां महा-
 रत्नानां पातं सप्ततन्त्राणां सर्वेषां प्रवर्तयिता सप्तसप्तिसप्तः-

सुतोऽयं देवस्य जातइति अत्रान्तरे स्वयमेवानाध्यापितास्तारं
मधुरं शङ्खा विरेसुः । अनाडितोऽपि दिक्षु क्षुभितजलधिध्वनि-
धीरञ्जुगुञ्जुरभिषेकदुन्दुभयः । अनाहतान्यपि मङ्गलतुर्याणि
रेणुः । सर्वभुवनाभयघोषणापटह इव दिगन्ते बभ्राम
तुर्यपतिशब्दः । विधुतकेसरसटाच्च साटोपगृहीतदूर्वापल्लव-
कवलप्रशस्तैः सुखपटैः सममह्लेषन्त दृष्टवाजिनः सलील-
मुत्क्षिप्तैर्हस्तपल्लवैर्भ्रमन्त इव श्रवःसुभगञ्जगजुर्गजाः । ववौ
चिराच्चक्रायुधमुत्सृजन्त्याः स्त्रियोनिश्वास इव सुरतकुसु-
मामोदसुरभिर्दिव्यानिलः । यज्वनां मन्दिरेषु प्रदक्षिण-
शिखाकलापाः कथितकल्याणागमाः प्रज्वलन्तु अनिन्धना-
वैतानवक्त्रयः । भवःस्यलास्तपनीयशृङ्खलाबन्धवन्धुरकलशको-
शाः समुदगमन्महानिवयः प्रहतमङ्गलतुर्यप्रतिशब्दनिभेन
दिक्षु दिक्पालैरपि प्रमोदादक्रियतेव दृष्टिदृष्टिकलकलः ।
तत्क्षण एव शुक्लवाससो ब्रह्ममुखकृतयुगप्रजापतय एव प्रजा-
वृद्धये समुपतस्थिरे द्विजातयः । साक्षाद्धर्म एव शान्त्युदक-
हस्तः प्रादुरभूत् पुरोधः पुरातन्यः स्थितय इवाहस्य-
न्तागतबान्धववृद्धाः । प्रजस्यश्मश्रुजालजटिलाननानि बहल-
मलपङ्कवालकायानि विनश्यतः कलिकालस्य बान्धवकुलानी-
वाकुलान्यधावन्त मुक्तानि बभ्रुनानि । तत्कालापक्रान्तस्य
प्रिविरश्रेण्य इवाजक्ष्यन्तलोकलुण्णिता विपश्चिवीथ्यः । विलस-
दुर्मुखवामनवृन्दवेष्टिताः साक्षात् जातमात्रदेवता इव वज्र-
बालकव्याकुला नानास्ववर्द्धन्त धात्यः । प्रावर्तत विगतराज-
कुलस्थिति रपहृतप्रतिहारायति रपनीतवन्निवेवो निर्दोषान्तः-
पुरप्रवेशः समस्यातिपरिल्लीति विविशेषबालहृद्भ्यः समानध्वजा-

शिष्टजनो-दुर्विज्ञमत्तामत्त-प्रविभागसुल्ययुवतीवेश्यावालाविलो-
विलासः ।

प्रवृत्त्यत्सकलकटकजनः पुत्रजन्मोत्सवो महान् अपरेद्यु-
रारभ्य सर्वाभ्यो दिग्भ्यः स्त्रीराज्यानीवावर्जितानि असुर-
विवराणीवापाटतानि नारायणावरोधानीव प्रज्ज्वलितानि
अपरामिव महोमवतीर्णानि कुलानि परिजनेन पृथुकर-
ण्डकपरिगृहीतस्नानीयमुमनःस्फटिकशिलाशकला शुक्ल-
कर्पूरखण्डपरिपूरिताः पात्रीः कुङ्कुमवासभाञ्जि भाजनानि
च मणिमयानि सहकारतैलतुदयत्तनुतरकेसरजटिलानि
चन्दनधवलपूगफलपार्लिदन्तुरदन्तशफरकानि कूजन्मधुकरकु-
लपीयमानपारिजातपरिमलानि पटलकानि च सिन्दूरपा-
त्राणि च पिष्टातकपात्राणि च लतालम्बमानविकटवीटिकाञ्च
ताम्बूलवृक्षकान् विभ्राणेनामुगम्यमानानि चरणानि कुट्टन-
रणितामणिनूपुरमुखरितदिङ्मुखानि नृत्यन्ति राजकुलमाग-
च्छन्ति समन्तात्सामन्तान्तःपुरसहस्राण्यदृश्यन्त ।

शनेः शनैरजृम्भत कचिन्नृत्यानुचितचिरन्तनय-
शोलीनकुलपुत्रालोक्यलास्यप्रथितपार्थिवानुरागः कचिदन्तः-
न्मितक्षितिपालवीक्षितक्षीवक्षुद्रदासीकथ्यमाणराजवल्लभः क-
चिन्मत्तकटककुट्टनीकर्णलम्नप्रबुद्धस मन्तनृत्यनिर्भरहसितनर-
पतिः कचित् क्षितिपाक्षिसंज्ञानिर्दिष्टदुष्टभासेरकगीति-
स्तूच्यमान चौर्यरसप्रपञ्चः । कचिन्मदीकटकुकुट्टहारिकापरि-
ष्वज्यमानजरत्प्रव्राजितजनहासः । कचिदन्योन्यस्यर्द्धोद्धुर-
विटपेटकारव्यावाच्यवचनयुद्धः । कचिन्नृपबालबलात्कारन-
त्येमाननृत्यानभिज्ञान्तःपुरपालभावितभुजिष्यः सपर्वत इव

कुसुमराशिभिः सधाराग्रह इव शीधुप्रपाभिः सचन्दनवन
इव पारिजातामोदैः सनीहार इव कर्पूररेणुभिः साह-
वास इव पटहैः सामृतमयन इव कलकलैः सावर्त इव रासक-
मण्डलैः सरोमाञ्च इव भूषणमणिकिरणैः सपट्टबन्धन इव
चन्दनललाटिकाभिः सप्रसव इव प्रतिशब्दैः सप्ररोह इव
प्रासाददानेरत्नवप्रमोदः ।

स्कन्धावलम्बितकैसरमालिनः काञ्चीजवाजिन इवास्कन्द-
तेस्तरलतारकाहरिणा इवोड्डीयमानाः सगरसुता इव ख-
नित्वै निर्दयैश्चरणाभिघातैर्दारयन्तो भुवनैकसहस्रसङ्ख्याश्वि-
क्रीड्युवानः । कथमपि तालावेगचरणसङ्क्षोभं चक्षुः क्षमा
क्षितिपालकुमाराणाञ्च खेलतामन्योन्यास्फालनैराभरणेषु
मुक्ताफलानि फेलुः । सिन्दूररेणुना पुररुत्यन्नहिरण्यगर्भ-
गर्भशोणितशोणमिव ब्रह्माण्डकपालमभवत् । पटवासपाण्डु-
पटलेन प्रकटितमन्दाकिनीसैकतसहस्रमिव शुशुभे नभः-
स्थलं प्रकीर्यमाणपिष्टातकपरागपुञ्जपिञ्जरितात तपा भुवन-
क्षोभशीर्णपितामहकमलकिञ्जल्कराजिरञ्जिता इव रेजुर्दि-
वसाः । सङ्घट्टितविधट्टितहारपतितमुक्ताफलपटलेषु चस्खाल
लोकः स्थानस्थानेषु मन्दमन्दास्फाल्यमानलिङ्गेन शिञ्जानम-
ञ्जुलवेणुना भणभणायमानभङ्गरीकेन ताड्यमानतन्त्रीपट-
हकेन वाद्यमानतालालाबुवीणेन भणत्कांस्यकोशीकलित-
काहलेन समकालदीयमानोत्तालतालकेनातोद्यानुगम्यमानाः
पदेपदे भणभणितभूषणरवैरपि सहृदयैरिवानुवर्त्यमान-
लयाः कोकिला इव मदकलकाकलीकोमलालापिन्यो वि-
टानां कर्णामृतान्यलीलरासकपदानि गायन्त्यः सुण्डमालि-

काः सकर्णपल्लवाः सचन्दनतिलकाः समुच्छिताभिर्बलया-
वलीभिर्वाचालिनाभिर्वाङ्मृत्तिकाभिः सवितारमिवाभिभूया-
नन्दयन्त्यः कुङ्कुमपट्टिचिरकायाः किशोर्य इव वल्गन्त्यो-
नितम्बबिम्बलम्बविकटकुरण्डशेखराः प्रदीप्ता इव रागारि-
ना सिन्दूरच्छटाच्छरितमुखमुद्राजासनपट्टिपङ्क्तय इवाप्रति-
हतशामनस्य कन्दर्पस्य मुष्टिप्रकीर्यमाणकर्पूरपटवासपांसुला
मनीरथसञ्चरणारथा इव यौवनस्योद्दामकुसुमदामोत्ताडितत-
रुणजनाः प्रतिहार्य इव महोत्सवस्य प्रचलितपत्रकुण्डला
ललन्त्यो लता इवानन्दमन्दनस्य ललितपदहमकलरवमुखराः
समुल्लसन्त्योवीचय इव रागसागरस्य वाच्यावाच्यविवेकशून्या
बालक्रीडा इव सौभाग्यस्य घनपटहरवीत्कण्टकितगात्रयष्टयः
केतक्य इव कुसुमधूलीमुत्किरन्त्यः कमलिन्य इव समुत्फुल्लान-
नकमलाः कुसुदिन्य इव रात्रावनुपजातनिद्रा आविष्टा इव
नरेन्द्रवृन्दपरिमृहीताः प्रीतय इव हृदयमपहरन्त्यो गीतय इव
रागमुद्दीपयन्त्यः परपुष्टा इवोन्मादमानयन्त्यो मदमपि मदयन्त्य
इवानन्दमप्यानन्दयन्त्य इव रागमपि रञ्जयन्त्य इव नृत्यमपि
नर्तयमाना इवौत्सुक्यमप्युत्सुकयन्त्य इव कटाक्षेक्षितेषु
पिवन्त्य इवापाङ्गशुक्तिभिर्जनेषु संयमन्त्य इव नखमयूख-
जालैः कोपाभिनयेषु ताडयन्त्य इव भ्रूलतादिभागैः प्रणय-
सम्भाषणेषु वर्षन्त्य इव सर्वरसान् चतुरचङ्क्रमणेषु विकि-
रन्त्य इव विकारान् पश्यविलासिन्यः प्रानृत्यन् ।

अथ तु वेतिषेत्रवितासितजनदत्तान्तरालाः ध्रियमाण-
धवलातपत्राः वनदेवता इव कल्पतरुतलचारिण्यः काञ्चित्-
स्कन्धोभयपालिलम्बोत्तरीयलग्नहस्ता लीलादोलाधिकूटा इव

प्रेङ्खन्त्यः काञ्चित्कनककेयूरकोटिपाव्यमानपट्टांशुकतरङ्गास्त-
रङ्गिण्य इव तरङ्गकवाकसीमन्त्यमानस्रोतसः काञ्चिदुद्भूयमान-
चामरसटालग्नविकण्टकवलितकटाक्षाः सरस्य इव हंसावकण्ठ-
माणनीलोत्पलवनाः काञ्चिच्चरणच्युतलाक्षारुणस्वेदरससिच्य-
मानभवनहंसाः सन्ध्यारागरज्यमानेन्दुबिम्बा इव कौमुदी-
रजन्यः काञ्चित्कर्णनिहितकाञ्चनकाञ्चीगुणरञ्जितकञ्चुक-
निकाराः । कुञ्चितन्तवः कामवागुरा इव प्रसारितबाहुपाशा
राजमहिष्यः प्रारब्धवृत्ता विलेसुः ।

सर्वतश्च नृत्यतः स्वेणस्य गलङ्घिः पादालक्तकैरुण्णित-
रागमयीव शुशुभे क्षौणी समुल्लसद्भिस्तनमण्डलैर्मङ्गलकलश-
मयइवाभवन्महोत्सवः भुजलतानां विक्षेपैर्हृणालमय इव
रराज जीवलोकः समुल्लसद्भिर्विलासस्मितैस्तडिन्मय इवाक्रि-
यत कालः चञ्चताञ्चुषामंशुभिः कृष्णसारमया इवास-
न्वासराः समुच्चलङ्घिः शिरीषस्तवककर्णपूरैः शुक्रपिच्छ-
मयइव हरितच्छायो बभूवातपः खंसमानैर्धम्मिल्लपल्लवैः
कज्जलमयमिवालक्ष्यतान्तरिक्षम् उत्तिलपैर्हस्तपल्लवैः कमल-
मयइव बभासिरे सृष्टयः माणिक्येन्द्रायुधानामर्चिषाञ्चाप-
मयइव चकाशिरे रविप्ररीचयः रणतामाभरणानां प्रति-
शब्दैः किङ्किणिमयइव शिशिञ्जिरे दिशः जात्याप्युन्मादिन्य-
इव रमण्यो रेजिरे बर्षियांसोऽपि ग्रहग्रस्ता इव नापत्रेपिरे
विद्वांसोऽपि रुक्ता इवात्मानं विसस्मरुः निनर्तिषया सुनी-
नामपि मनांसि पुष्कुरुः सर्वस्वञ्च ददौ नरपतिः दिशि
दिशि कुबेरकोशा इवालुप्यन्त लोकेन द्रविणराशयः ।

एवञ्च प्रवृत्ते तस्मिन्सहोत्सवे शनैः शनैः पुनरतिक्लामतिकाले
 देवेचोत्तमाङ्गनिहितरक्षासर्पपे समुन्मीपत्प्रतापाग्निस्फुलिङ्ग-
 इव गीरोचनापिञ्ज रतवपुषि समभिव्यज्यमानसहजसत्ववह-
 ङ्गाटकवधविकटव्याघ्रनखपङ्क्तिमण्डितग्रैवेयके हृदयोद्भियमान-
 दर्पाङ्कुरद्रवप्रथमायुक्तजल्पिने सत्यस्य शनैः शनैरोद्धार-
 मिव कुर्वाणे सुगन्धस्थितैः कुसुमैरिव मधुकरकुलानि लोक-
 हृदयान्वाकर्षति जननीपरीधरकलशप्रयः शीकरसेकादिव
 जायमाने लीलाहसिताङ्कुरैर्दंशनकैरलङ्कितक्रियमाणसुखकम-
 लके चारित्र्यइवान्तःपुरेण पाल्यमाने सन्त इवासचिवमण्डलेन
 रक्षमाणे वृत्त इव कुलपुत्रलोकेनासुच्यमाने यशसीवात्मवंशेन
 मस्वर्धमाने मृगपतिपोत इव रक्षापुरुषशस्त्रपञ्जरगते धात्री-
 कराङ्गुलीलम्बे पञ्चषानि पदानि प्रयच्छति हर्षदेवे षष्ठं वर्ष-
 मवतरति राज्यवर्द्धने देवी यशोवती तृतीयेन गर्भेणाधत्त ना-
 रायणमूर्तिरिव वसुधान्देवी राज्यश्रियम् । पूर्णेषु प्रसवदिवसेषु
 दीर्घासुरक्तनेत्रोत्पलामुत्पलिनीमिव सरसी हंसमधुरस्वरां
 शरदमिव प्रावृट् कुसुमसुकुमारावयवां वनराजिनिव मही
 कनकावदातां वसुधारामिव द्यौः प्रभावर्षिणीं रत्नजातामिव
 वेलालोकजनानन्दकारिणीं चन्द्रकलामिव प्रतिपत्सहस्रनेत्र-
 दर्शनयोग्यां जयन्तीमिव शची सर्वभूभृदभ्यर्षितां गौरीमिव
 तामस्तूतवती दुहितरम् । यथाचे द्वयोः सुतयोरुपरिस्तन-
 योरिवैकावलीलतया नितरामराजत जननी ।

अस्मिन्नेव तु काले देव्या यशोवत्या भ्राता स्वतनयमष्टवर्ष-
 देशीयमुद्भूयमानकुटिलशिखण्डं खण्डपरशुजङ्घारधूमलेखा-
 नुबन्धमूर्धानं मकरध्वजमिव पुनर्जातमेकेनेन्द्रनीलमणिकु-

गण्डजांघ्र्यामलितेन मरीराङ्गेतरेण त्रिखण्डमुक्तफला-
लोकधवलितेन सटक्तावतारमिव हरिहलधरयोर्दर्शयन्तं पीन-
प्रकोष्ठप्रतिष्ठितपुष्परामलोहवलयं परशुराममिव क्षत्रक्षपण-
क्षीणपरशुपाशचिह्नितं बालताङ्गतं कर्णसूत्रग्रथितभङ्गुरप्र-
वालाङ्गुर हिरण्यकशिपुमिवोरःकाठिन्यखण्डितनरसिहनख-
खण्ड पुनर्गृहीतजन्मान्तर शैशवेऽपि मावष्टम्यं बीजमिव वीर्य-
द्रुमस्य भण्डनामानमनुचरं कुमारयोरर्पितवान् । अवनि-
पतिस्तु तस्ये परि पुत्रये स्तुनीयस्य नेत्रयोरिवेन्द्रस्य तुल्यं
दर्शनमासीत् । राजपुत्रावपि सकलजीवलोकहृदयानन्द-
दायिनौ तेन प्रकृतिदक्षिणेन मधुमाधवाविव मलयमारुते-
नोपेतौ अतितरां रेजतुः । क्रमेण चापरेणैव आत्मा प्रजा-
नन्दनेन सह सम्बद्धमानौ यौवनमवतरतुः ।

अथ चन्द्रसूर्याविव विष्णुरव्ययः प्रतापातिक्रान्त-
भवनाभिरामदुर्निरीक्षावग्निमारुताविव समभिव्यक्तनेजो-
बलावेकीभूतौ शिलाकठिनकायबन्धौ हिमवद्विन्ध्याविवाचलौ
महावृषाविव कृतद्युगयोग्यौ वरुणगरुडाविव हरिवाहनविभक्त-
शरीरौ इन्द्रेपेन्द्राविव गजेन्द्रगामिनौ कर्णार्जुनाविव कुण्डल-
किरीटधरौ पूर्वापरदिग्भागाविव सर्वतेजस्विनामुदयास्तमय-
सम्पादनसमर्थावनन्ताविवातिमान मासन्नवेलार्गलनिरोध-
सङ्कटे कुटीरके तेजसः पराङ्मुखौ च्छायामपि जुगुप्समानौ
प्रतिबिम्बेनापि पादनखलग्नेन लज्जमानौ शिरोरुहाणामपि
भङ्गेन दुःखमवतिष्ठमानौ चूडामणिसंक्रान्तेनापि द्वितीयात-
पत्नेणातपत्रप्रमाणौ भगवती प्रणमुखेऽपि स्वाभिधब्देनासुखा-
यमानश्रवणौ दर्पणदृष्टेनापि प्रतिपुरुषेण दूयमाननयनौ

शल्याञ्जलिष्वष्टनेष्वपि शूलायमानोत्तमाङ्गौ जलधरधृते-
 नापि शत्रुषा धूयमानहृदयाले व्यक्षितिभिरप्यप्रणमद्भिः स-
 न्ताप्यमानचरणौ परिमितमण्डलसन्तुष्टजसः सवितुरुद-
 यमप्यवड्ढमन्यमानौ भूभृदपहतलक्ष्मीकं सागरमप्यपहसन्तौ
 बलवन्तमनधिगतविग्रहं मारुतमपि निन्दन्तौ हिमवतापि
 चमरीबालव्यजनवीजितेन दह्यगनौ जलनिधीनामपि शरैः
 खिद्यमानमनसौ चतुःसमुद्राधिपतिं परं प्रचेतसमप्यसह-
 मानावपहतच्छत्रान् पीतच्छायानवनिपालान् कुर्वाणौ साधु-
 ष्वसेवितप्रसन्नावपि सुखे मधु क्षरन्तौ दुष्टराजवंशानुष्माणौ
 दूरस्थितानपि स्नानिसुपनयन्तौ प्रतिदिवसं शस्त्राभ्यास-
 श्यामिकाकलङ्कमशेषराजप्रतापाग्निनिर्वापणसस्त्रीमलिनितमिव
 करतलमुद्वहन्तौ योग्याकालेष्वतिधीरैर्धनुर्ध्वनिभिरभ्यर्णोप-
 भोगाय दिग्बभूभिरिवालपन्तौ राज्यवर्धनइति हर्षवर्धनइति
 सर्वस्यामेव पृथिव्यामाविर्भूतशब्दप्रादुर्भावौ स्वल्पीयसेव का-
 लेन द्वीपान्तरेष्वपि प्रकाशताञ्जग्मतुः ।

एकदा तु तौ आह्वय भुक्तवानभ्यन्तरगतः पिता सस्नेह-
 मवादीत् । वत्सौ ! प्रथमं राज्याङ्गेषु दुर्लभाः सङ्गृह्याः प्रायेण
 परमाणव इव समवायेष्वनुगुणीभूयाद्रथं कुर्वन्ति पार्थिवक्षुद्राः ।
 क्रीडारसेन नर्तयन्तो मयूरतान्नयन्ति वालिशाः दर्पणमिवा-
 नुप्रविश्यात्मीयां प्रकृतिं संक्रामन्ति पल्लवकाः स्वप्ना इव मिथ्या-
 दर्शनैः सदबुद्धिं जनयन्तोदर्शयन्ति विप्रलम्भकाः गीतनृत्य-
 हसितैरन्मत्ततामापादयन्ति उपेक्षिता प्रकारा इव वातिका
 श्वातका इव लण्णावन्तो न शक्यन्ते गृहीतुमनुलीना मानसे
 मीनमिव स्फुरितमभिप्रायं गृह्णन्ति जालिकायमपरिकामि-

वाम्बरे चित्रमालिखन्त्युद्गीतकाः । शल्यं हृदये निक्षिपन्ति
मार्गणाः यतः सर्वेरेभिर्दोषानुषङ्गैरसङ्गतौ वज्रविधोपाधिभिः
परीक्षितौ शुचिविनीतौ विक्रान्तावभिरूपौ मालवराजपुत्रौ
भुजाविव मे शरीरादव्यतिरिक्तौ कुमारगुप्तमाधवगुप्तनामानौ
भ्रातरौ अस्मानिर्भवतोरनुचरा उचितौ चिन्तितौ ।

तयोरुपरि युवाभ्यामपि नान्यप्रजितसामान्याभ्यां भवित-
व्यम् । इत्युक्त्वा तयोराह्वानाय प्रतिहारमादिदेश न चिराच्च
हारदेशविनिहितलोचनौ राज्यवर्द्धनहर्षवर्धनौ प्रतिहारेण सह
प्रविशन्तमग्रतो ज्येष्ठमष्टादशवर्षदेशीयद्रात्युच्च नातिखर्वरुति-
गुरुभिः पदन्यासैरनेकनरपतिसञ्चरणचलान्निश्चलीकुर्वा-
णामिव वीर्यमनवरताभ्यस्तलङ्घनघनोपचयकठिनमांसमेदुराद्रू-
हयान्निष्पतिनेवानुक्षणाजानुग्रथिभ्यस्तूने तदुजङ्घाकाण्डयुग-
लेन भाममानमुल्लिखितपार्श्वप्रकाशितलशिखा मध्येन मन्द-
रमिव सुरासुरभ्रमितवानुकिनिकर्षणक्षीणेनालक्ष्यमाण मति-
विस्तीर्णेनोरसा स्वामिसम्भावनानामपरिमितानामवकाशमिव
प्रयच्छन्तं प्रलम्बस्य भुजयुगलस्य निमग्नललितैर्विक्षेपै रति-
दुस्तरन्तरन्तमिव यौवनोद्धिं वामकरकटकमाणिक्यमरीचि-
मञ्जरीजालिन्या समुद्भिद्यमानप्रतापानलशिखापल्लवएव चाप-
गुणकिणलेखयाङ्कितप्रकोष्ठमालोभिनीमुञ्चां तटावत्तस्विनी म-
स्त्वग्रहणव्रतविधृतामरौरवीमिव त्वचं कर्णाभरणमणेरुचं
विभ्राणमुत्कोटिकेयूरपत्रभङ्गपुत्रिकाप्रतिबिम्बगर्भकपोलं सु-
खचन्द्रमसमिव हृदयस्थितरोहिणीकमुद्वहन्तमचलस्तिमि-
ततारकेण चक्षुषाधोमुखेन शिचयन्तमिव लक्ष्मीलाभं
तानि च मुखानि पङ्कजवनानि विनयं स्वाभ्यनुरागादि-

वाङ्मानसुत्तं तितल्लतं शिरसि धारयन्तन्निर्देयाकर्षणभङ्गभी-
 ततया सकलकार्मुकार्पितामिवातिनन्वतां प्रकाशयन्तं शैशव
 एव निर्जितैरिन्द्रियैररिभिरिव रुंयतैः शोभमान प्रणयिनी-
 मिव विश्वासभूमि कुलपुत्रतानुवर्तमान तेजस्विनमपि शी-
 लेनाह्लादकेन सवितारमिव शशिनान्तर्गतेन राजमान मचला-
 नामपि कायकार्कश्ये गर्धनमिवाचरन्तम् दर्शनक्रीतमानन्दह-
 स्तेविक्रीणानमिव जनं सौभाग्येन कुमारगुप्तं प्रस्थितस्य तस्य
 कनीयांसं अतिप्रांशुतया गौरवतया च मनःशिलाशैलमिव सञ्च-
 रन्त मनुजगणमालतीशेखरनिभेन निर्जिगमिदुष्या गुरुणा शिर-
 सिचुम्बितमिव यशसा परस्परविरुद्धयोर्विनययौवनयोर्द्विरात्
 प्रथमसङ्गचिह्नमिव भ्रूमङ्गतकेन कथयन्तमतिधीरतया हृदयनि-
 वेशितां स्वामिभुक्तमिव निश्चलां दृष्टिं धारयन्त सच्छाच्छचन्द-
 नरसानुलेपेन शीतलं सन्निहितहारोपभारं वक्षःस्थलमनन्त-
 सामन्तसुकान्तिश्रान्तायाः श्रियोविशाल विश्रामशयनशिला-
 तलमिवाचक्षाणम् चक्षुः कुरङ्गैर्घोणावशावरोहैः स्तम्भवीठं
 महिषैः प्रकोष्ठवन्ध व्याघ्रैः पराक्रम केशरिभिर्गतंर्मतङ्गजैः
 सृगयाक्षपतिशेषैर्भूतैरुत्क्रोशमिव दत्तं माधवगुप्तं ददर्शतुः ।

प्रविश्य च तौ दूरादेव चतुर्भिरङ्गैरुत्तमाङ्गेन मां स्पृशन्तौ
 नमश्चक्रतुः स्निग्धनरेन्द्रदृष्टिनिर्दिष्टासुचितां भूमिं भेजाते सुहृ-
 त्तञ्च स्थित्वा नरपतिरादिदेश तौ अद्य प्रभृतिभवद्भ्यां निदेशवर्ति-
 ष्यामहर्निशमपास्तपरिवाराभ्यां प्रतिविम्बाभ्यामिवाङ्गभूताभ्या
 मनयोः कुमारयोश्चलतो स्तिष्ठतोः स्वपतोर्जाग्रतोः क्षणम-
 प्यन्तिकन्न मीक्ष्यम् । अचिराच्च सकलसंकल्पाः कल्पतरव इवा-
 भिसतसफलसम्पत्प्रकर्षविशेषप्रदा भविष्यन्तीति । तदाकण्यै

यदाज्ञापयति देवद्विति मेदिनीदोलायमानमौलिभ्यां युगपद-
भिहिते ताभ्यामुत्थाय राज्यवर्द्धनहर्षवर्द्धनौ पितरं प्रणमतुः
तावादाय निर्जग्मतुः । ततश्चारभ्य क्षणमपि निमेषोन्मेषाविव
चक्षुर्गोचरादनपयान्तौ उच्छ्वासनिश्वासाविव नक्तन्दिवमभि-
मुखस्थितौ भुजाविव सतत पार्श्वस्थितौ कुमारयोर्वभूवतुः ।

अथ राज्यश्रीरपि नृत्यगीतादिकलासु विदग्धासु सखीषु
प्रतिदिन सुपचीयमानपरिचया शनैः शनैरर्चिता परिमितै-
रेव दिवसैर्यौवनमारुरोह । निपेतुरेकस्यां तस्यां शरा इव
लक्ष्मणुवि भूभुजा सर्वेषां लाभाभिलाषाः । दूतसम्प्रेषणादिभि-
श्च तां ययाचिरे राजानः कदाचित् राज्यान्तःपुरप्रामादा-
वस्थितौ बाह्यकलावस्थितेन पुरुषेण स्वप्रस्थावामतां गीय-
माना मार्यामशृणोत् ।

उद्वेगमहावर्त्ते वातयति पयोधरोद्गमनकालः ।

सरिदिव तटमनुवर्षं विवर्द्धमाना मुता पितरम् ॥

ताञ्च श्रुत्वा पार्श्वस्थितां महादेवी मुत्सारितत परिजनो-
जगाद । देवि । तरुणीभूता वत्सा राज्यश्रीः । त एतदीयागुणा
गुणवत्तेव क्षणमपि हृदयान्नायाति मे चिन्ता यौवनारम्भे कन्य-
कानामिन्धनीभवन्ति पितरः सन्तापानलस्यः हृदयमन्धकारयति
मेषदिवसमिव सपयोधरोन्मतिरस्यां केन वा कृतानभिमतस्थिति
र्जगति । यदङ्गसम्भूतान्यपात्रान्यङ्गलालितान्येतासां गत्या संस्कृ-
तैर्गीयन्ते । एतानि तानि नानि खल्वङ्गनस्थानानि संसारस्य
सेयं सर्वाङ्गापि शनिगीकाम्नेर्दाहशक्तिः । यदेतदपलत्वे स-
मालेऽपि जायादां दुहितरि दूयन्ते सन्तः । एतदर्थं सकालएव
वान्धकाभ्यः प्रवच्छन्तः सलिलमशुभिः राधवत् तज्यादकृत-

दारपरिग्रहाः परिहृतगृहवसतयः शून्यानि वनान्यधिशेरेते
 मुनयः कोनामसचेताः सहेत विरहमपत्यानां यथा यथा समा-
 पतन्ति दूतावरणाय वराणां लज्जमानेव तन्तथा तथा नितरां
 प्रविशति मे हृदयं वराकी किं क्रियते तथापि गृहगतैरनुगन्तव्या
 एव लोकवृत्तयः । प्रायेण सत्स्वप्यन्येऽपि वरगुणा एव रज्यन्ते
 धीमन्तः धरण्यां भूभृन्मूर्ध्नि स्थितो महेश्वरपदन्यासस्तव सकल-
 भुवन नमस्कृतो मौखरो वंशः । तत्रापि तिलकभूतस्यावन्तीव-
 र्मणस्तनुजोऽग्रजो गृहवर्मनामा गृहपतिरिव गाङ्गतं पितरं
 तु गुणैरेनां प्रार्थयते यदि भवत्या अपि मतिरनुमन्यते तत
 स्तस्मै दातुमिच्छाभीत्युक्तवति भर्तरि दुहितस्नेहकातरहृदया
 सुलोचना देवी प्रत्युवाच ।

आर्यपुत्र । संवर्द्धनमात्रोपयोगिन्यो धात्रीनिर्विशेषाः खल्वि-
 हमातरः कन्यकानान्दाने तु प्रमाणमासां पितरः । केवलं क्वा-
 क्तविशेषस्तु दूरेण तनयस्नेहादतिरिच्यते दुहितस्नेहः ।
 यथानया यावज्जीवजावयोराधितां प्रतिपद्यते तथार्यपुत्र एव
 जानातीति राजा तु जातनिश्चयो दुहितदानं प्रति समाह्वय
 सुतामपि विदितार्थमकार्षीत् । शोभनदिवसे गृहवर्मणा
 प्रेपितस्य प्रार्थयितुं पूर्वागतस्य प्रधानपुरुषस्य करे सर्वराज-
 समक्षं दुहितदानजलमपातयत् । जातमुदि कृतार्थं च गते
 तस्मिन्नासन्नेषु विवाहदिवसेषूद्भाजदीयमानताम्बूलपटवासकु-
 ण्ठमकुसुमप्रसारितसर्वलोकं सर्वदेशादिश्यमाणशिल्पसार्थाग-
 मनमवनिपालपुरुषगृहीतसमग्रग्रामिण्योऽपकरणसम्भारं राज-
 दौवारिकोपनीयमानानेक-वृषोपायनमुदनिमन्त्रितोपगतबन्धु-
 वर्गसर्वगणान्यग्रराजवल्लभजलज्जमधुमदप्रचण्डचर्मकारकरपुटोद्भा-

लिकोणपटुविषटनरणमहलपटहं पिष्टपञ्चाङ्गलमध्यमानो-
लूखलसुमलशिलाद्युपकरणमशेषाशासुखावर्जितचारणपरम्परा
पूर्यमाणप्रकोष्ठपतिष्ठाप्यमानेन्द्राणीदैवतं सीताकुसुमविले-
पनवातःसत्कृतैः सूत्रधारैराधीयमानविवाहवत् पतन्कुचैकरैश्च
वर्णतुधाकर्पूरस्कन्धैरधिरोहिणीसमारूढैर्धवलीक्रियमाणप्रा-
सादप्रतोलिप्रकारशिखरं क्षुण्णाल्यमाणकुसुमसम्भाराम्भःश्व-
रज्यमानजनपदपटपल्लवनिरूप्यमाणयौतकयोग्यमातङ्गतुरङ्गत-
ङ्गिताङ्गणञ्चाभियुक्तगणकगृह्यमाणलग्नगुणगन्धोद्वाहिहिमकर-
मुखप्रणाल्या पूर्यमाणक्रीडावापीसमूहं हेमकारचक्रप्रक्रान्त-
हाटघटनटङ्कारवाचालितालिन्दकसुत्यापिताभिनवभित्तिपात्य-
मानबहलवालुकाकरणडकलेपाकुललेपकलोकं चतुरचित्तका-
रचक्रवाललिख्यमानमङ्गलालेख्यं लेख्यकारकदम्बकक्रिय-
माणमृण्मयमीनकूर्मकरनालिकेरकदलीपूगृह्यं क्षितिपालैः
स्वयमावडकक्षैः स्वाद्वर्पितकर्मशोभासम्पादनाकुलैः सिन्दूर-
कुट्टिमभूमिश्च मण्डणयद्भिर्विहितसरसार्पणहस्तविन्दुस्तालक-
पाटलांश्च चूताशोकपल्लवलाञ्छितशिखराशुद्वाहवितर्दिजास्त-
म्भानुत्तम्भयद्भिः प्रारब्धविविधआपारमासूयैर्दयाञ्च प्रवि-
ष्टाभिः सुभगाभिः सुरूपाभिः सतीभिः सुवैष्णाभिरविध-
वाभिः सिन्दूररजोराजिरञ्जितललाटाभिर्वरवधूगीतग्रह-
णगर्भाणि श्रुतिमुखानि मङ्गजानि धारयन्तीभिर्वज्र-
विधवर्णदिग्धाङ्गुलीभिर्ग्रीवासूत्राणि विदितयन्तीभिश्च लला-
लेख्यकुशलाभिः कलांश्च विरलांश्च शीतलाशलाजिराणि शराव-
श्रेणीश्च मण्डयन्तीभिर्भिन्नपुटकार्पाशैः कुलपल्लवांश्च वैवाहिक-
कङ्कणोर्णनाभिसंग्रहांश्च रञ्जयन्तीभिर्वर्णसूत्रघनीकृतकुङ्कुम-

माने वर्धमानधवलच्छाये ताराधिपमण्डले बधूवदनलावण्य-
ज्योत्स्नातमसि प्रदोषे सवितरि उदितमपहसकीधिव रजनी-
करसुक्तानीतसुखीषु कुसुदिनीष्वजगाम मुहुर्मुहुर्ल्लासित-
स्फुरच्छावारुणचामरैर्मनोरथैरिवोत्थितरागाग्रपल्लवैः पुरा-
धावमानैः पदातैरुत्कर्णकटकहयहेषितदीयमानस्वागतैरिव
वाजिनां वृन्दैरापूरितदिग्भागश्चतुर्कर्णचामराणाञ्चामीकर-
मयसर्वोपकरणानां वर्णकवल्लिनां घण्टाटङ्कारिणां घटाभि-
र्घटयन्निव पुनरिन्दूदयविलीयमानमन्यकारन्नक्षत्रमालालङ्क-
तसुखीं करिणीं निशाकरइव पौरन्दरीलोकमुत्फुल्लमल्लिका
मुण्डमालामध्यासितकुसुमशेखरेण गिरसा हसन्निव सप-
रिवेषक्षपाकरं कौसुदीप्रदोषमात्मरूपविनिर्जितमकरकेतु-
करापहृतेन कार्मुकेणैव कौसुमेन दान्ता विरचितवैकट्यं
विलासकुसुमगन्धसौरभभ्रमङ्गुलकुलकलप्रलापसुभगः पारि-
जातइव जातश्रिया सह पुनरवतारितो मेदिनीनवबधूवद-
नालोककुतूहलाकृष्यमाणहृदयः पतन्निव सुखेन प्रत्यासन्ने
लग्ने गृहवर्मा त्वरितमतरत् ।

राजा तु तमुपहारमागतचरणाभ्यामेव राजचक्रानुगम्य-
मानः ससुतः प्रत्युज्जगाम । अवतीर्णञ्च तं कृतनमस्कारं
मन्दरमिव माधवः प्रसारितभुजो गाढमालिलिङ्गं यथाक्रमं परि-
ष्वक्तराज्यवर्धनहर्षवर्धनञ्च तं हस्तेन गृहीत्वाभ्यन्तरनिन्ये स्व-
निर्विशेषेणासनदानादिना चैनमुपचारेणोपचचार । न चि-
राच्च गम्भीरनामा नृपतेः प्रणयी विद्वान् जामातरमुवाच तात !
त्वां प्राप्य चिरात् खलुराज्यश्रिया घटितौ तेजोमयौ सकलज-
गद्गीयमानौ बुधकन्यानन्दकारिणौ सोमसूर्यवंशविव पुष्पभूति

सुखवशौ प्रथममेव कौस्तुभमणिरिव हरेर्गुणैः स्थितोऽसि हृदये-
देवस्य इदानीन्तु शशिशिरसा परमेश्वरेणापि वोढव्यो जात-
इत्येवं वदत्येवं तस्मिन्नुपहत्य मौहूर्तका देवासीदिति लग्नवेला
व्रजतु जामाता कौतुकगृहमित्यूचुः ।

अथ नरेन्द्रेणोत्तिष्ठ गच्छेति कथितो गृहवर्मा प्रवि-
श्याभ्यन्तरं जामातृदर्शनकुतूहलिनीनां स्त्रीणां पतितानि
लोचनसहस्राणि विकचनीलकुवलयवनानीव लङ्घयन्नाससाद
कौतुकगृहद्वारं । निवारित परिजनश्च प्रविवेश । अथ तु कतिप-
याप्त सखीस्वजनप्रमदाग्रायपरिवारामरुणांशुकावगुण्ठितमुखीं
प्रभातसन्ध्यमिव स्वप्रभया निष्प्रभान् दीपान् कुर्वाणामतिसौ-
कुमार्यशङ्कितेनेव यौवनेन नातिनिर्भरमुपगूढां साध्वसनिरु-
ध्यमानहृदयदेयदुःखमुक्तेर्निभ्यतायतैः श्वसितैरपयान्तं कुमा-
रिभावमिवानुशोचन्तीमुत्कस्मिनीं पतनभियेव निष्प्रन्दं ध्याय-
मानां हस्ततामरसप्रतिपक्षमासन्नग्रहणं शशिनमिव रोहिणी
मिव वेप्रमानमानसामालोकयन्तीं चन्दनधवलतनुज्योत्स्नाधन-
सञ्चितलावण्यात्कुसुदिनीगर्भादिव प्रसूतां कुसुमामोदनिर्हं-
रिणीं वसन्तहृदयादिव निर्गतान्निश्वासपरिमलाकृष्टमधु-
करां मलयमारुतादिवोत्पन्नां कृतकन्दर्पानुमरणां रतिमिव
पुनर्जातां प्रभाविलासलावण्यसौरभभाधुर्यैः कौस्तुभमदि-
राशशिपारिजातामृतप्रभावैः सर्वगुणैरपरान्विव सुरासुर-
रूपा रत्नाकरेण कल्पितां श्रियं स्निग्धेन मुक्ताफलवालि-
काज्ञोकेन मितसिन्दुवारभञ्जरीभिरिव कल्पितकर्णधूराम्
कर्णाभरणमरकतप्रभाभरितशाङ्गले कपोलतले विनोदयन्ती-
मिव हरिणीं लोचनच्छायामधोमुखीं वराज्ञोन्नतकौतुकाकुल-

सुखोन्नमनप्रयत्नं सखीजनं हृदयञ्च निर्भत्सयन्तीं बधू-
मपश्यत् ।

प्रविशन्तमेव तं हृदयचोरं बध्वा समर्पितञ्जग्राह कन्दर्पः ।
परिहासस्मेरमुखीभिश्च नारीभिः कौतुकगृहे यद्यत्कार्यते जामा-
ता तत्सर्वमतिपेशलञ्चकार । कारितपरिणयनानु रूपवेषपरि-
ग्रहाञ्च गृहीत्वा करेण बधून्निर्जगाम । जगाम च नवमुधान्नि-
मन्त्रितागतैः सुषारशैलोपत्यकामिव त्यम्बकोऽम्बिकाविवाहा-
हृतैः भूभृङ्गैः परिवृतां केशरलुकुमाराय यवाङ्कुरदन्तुरैः
पञ्चास्यैः कलशैरनेकविचित्तरत्नैश्च सुखैश्च मङ्गलहस्ताभिश्चा-
ञ्जलिकारिकाभिरुत्सारितप्रच्यन्ता सुपाध्यायाधीयमानेन्वन-
धूमायमानाग्निमन्धु तणचरितां क्षणिकीपट्टद्विजामुपलभ्यानु
विनिहितां वृषहृतहरितकुशां सन्निहितदृषदजिनाज्यस-
मित्फलानि वहान्नूतनसूपार्पितश्यामलशमीपलाशमिश्रजाल-
हासिनीं वेदीभारुरोहच तां दिवसमिव सज्योत्स्नः शशी ।

समुत्सर्प च वेल्लितारुणशिलापल्लवशिखिनः कुसुमायुधइव
रतिद्वितीयोरक्ताशोकस्य समीपम् । ऊतेच ऊतभुजि प्रदक्षि-
णावर्तप्रवृत्ताभिर्बधूवदनालीकनकुलहलिनीभिरिव ज्वालाभि-
रेव सह प्रदक्षिणं बभ्राम । पात्यमाने च लाजाञ्जली नखम-
यूखधवलिततनुरदृष्टपूर्वबधूवररूपविस्मयस्मेरइवाहश्यत वि-
भावसुः । अत्रान्तरे स्वच्छकपोलीदरसंक्रान्तमनसः प्रतिवि-
म्बितमिव निर्वापयन्ती स्थूलमुक्ताफलमिव बाष्पीदविन्दु-
सन्दोहदर्शितदुर्दिना निर्वेदनविकारं वदोद बधूः । उदम्बु लो-
चनानाञ्च बधूनामुदपादि महानाक्रन्दः । परिसमापितवै-

वाहिकक्रियाकलापस्तु जामाता वध्वा समं प्रणनाम श्वशुरौ ।
 प्रविवेश च द्वारपक्षलिखितरतिदैवतं प्रणयिभिरिव प्रथम-
 प्रविष्टैरलिकुलैः कृतकीलाहलमलिकुलपक्षपवनप्रेङ्खोलितैश्च
 कर्णोत्पलप्रहारभयकम्पितैरिव मङ्गलप्रदीपैः प्रकाशितमेक-
 देशलिखितेन स्तवकितरक्ताशोक्तकृतलभाजा सज्जचापेनतिर्य-
 ङ्मुकुलितनेत्रविभागेन शरमृजु कुर्वता कामदेवेनाधिष्ठित मे-
 कपार्श्वन्यस्तेन काञ्चनाचमनकेनेतरपार्श्वं वर्तिन्या दन्तशफरक-
 धारिण्या कनकपुत्रिकया साक्षाल्लक्ष्म्योद्वेष्टपद्महस्तया सना-
 धेन स्वास्तीर्णेन शयनीयेन शोभमानं शयनीयशिरोभागस्थि-
 तेन कृतकुमुदशोभेन कुसुमायुधसाहाय्यागनेन शशिनेव निद्राक-
 लशेन राजनेन राजपान वासगृहम् । तत्र च नवबधूकायाः
 पराङ्मुखप्रसक्तायाः मणिभित्तिदर्पणेषु मुखप्रतिविम्बानि
 प्रथमालापकर्णकौतुकागतग्रहदेवताननानीव मणिगवाक्षेषु
 वीक्षमाणः क्षणदां निन्दे स्थित्वा च श्वशुरगृहे शीतलेन शी-
 लेनामृतमयमिव शशुरहृदये वर्षेन्नभिनवीपचारैरपुनरुक्तान-
 न्दमयानि दश दिनानीव नीत्वा दत्त्वा च दौवारिकमिव राज-
 कुले रणरणक यौतकनिवेदितानीव हृदयानि सर्वलोकस्य
 कथं कथमपि विसर्जितो वृषेण वध्वा सह स्वदेशमगमदिति ।

इति श्रीहर्षचरिते चक्रवर्तिजननन्नाम चतुर्थ उच्छ्वासः ।

पञ्चमोच्छ्वासः ।

नियतिर्विधाय पुंसां प्रथमं सुखमुपरि दारुणं दुःखम् ।

कृत्वा लोकं तरला तडिदिव वज्रं निपातयति ॥

पातयति महापुरुषान् सममेव बहूननादरेणैव ।

परिवर्तमान एकः कालः शैलानिवानन्तः ॥

अथ कदाचित् राज्यवर्द्धनं कवचधरमाह्वय ह्णान् ह तु
हरिणानिव हरिणैः किशोरमपरिमितबजानुयातं चिर-
न्तनैरमात्यैः प्रधानैश्च महासामन्तैः कृत्वा साभिसारमुत्तरा-
पथं प्राहिणोत् । प्रयान्तं च देवोद्धर्षः कतिचित्प्रयाणकानि
तुरङ्गमैरनुवव्राज प्रविष्टे च कैलासप्रभाभासिनीं ककुभं आ-
तरि निवर्तमाने नवे वयसि वर्तमानो विक्रमरसानुरोधी
केसरिशरभशार्दूलवराहबद्धलेषु तुषारशैलोपकरणेषूत्कर्ण-
मानवनदेवताकटाक्षयारितशरीरकान्तिक्रीडन्मृगशया मृग-
लोचनः कतिपयान्यहानि वहिरेव व्यलम्बत । चकार चाक-
र्ण्यकृष्टभासुरभल्लवर्षी स्वल्पीयोभिरेव दिवसैर्निश्वापदान्यर-
ण्यानि ।

एकदा तु विभावर्यासुरीये यामे प्रत्युषस्येव स्वप्न वटुल-
ज्वालापुञ्जपिञ्जरितसकलककुभं दुर्निवारणदावज्जतभुजा-
दक्ष्यमानं केसरिणमद्राक्षीत् । तस्मिन्नेव दावदहने समुत्सृज्य
शावकानुत्प्लुत्यात्मानं पातयन्तीं सिद्धीमपश्यत् । आसीच्चास्य

चेतसि लाह्येभ्यः कठिनतराः खलु स्नेहमया बन्धनपाशाः यदा-
 कृष्टास्तिर्यञ्चोऽप्येव साचरन्तीति । प्रबुद्धस्यास्य दाक्षिण्येतरमक्षि
 पस्पन्दे । गात्रेष्वकस्मादेव च वेपथुर्विपप्रथे निर्निमित्तमन्तर्ब-
 न्धनस्यलाञ्छचालेव हृदय अकारणादेवाजायत गरीयसी दुः-
 खासिका किमिदमिति सभुपनतविविधविकल्पविमथि । मति-
 रपगतधृति श्रित्तावनमितवदनस्तिमिततारकेण चक्षुषा सभु-
 द्धिमामानस्यगकमलिनीवनमिव चकार चकोरेक्षणः क्षणं
 क्षौणीम् । अङ्गि च तस्मिन् शून्येनैव चेतसा चिक्रीड मृगयां
 आरोहति च हरितहरे मध्यमम्भोभवनमागत्य उभयतो मन्दं
 मन्दं वाह्यमानतनुतालवृन्तः क्षितितलविततामतिशिथिर-
 मलयजरसलवलुलितवपुषमिन्दुधवलोपधानधारिणीं वेत्तपट्टि-
 कामधिशंयानः साशङ्क एव तस्थौ ।

अथ दूरादेव लेखगर्भया नीलरागमेचकरुचा चेलरुचि-
 कया रचितमुण्डमालं अमातपाभ्यामारोप्यमाणकायकालि-
 मानमन्तर्गतेन शोकशिखिनाङ्गारतामिव नीयमानमभिद्रुतप-
 दोद्भूयमानधूलिराजिव्याजेन राजवार्त्ताश्रवणकुलहलिन्या मे-
 दिन्येवानुगम्यमानमभिमुखपवनप्रेङ्खत्प्रविततोत्तरीयकर्पटप्रा-
 न्तवीज्यमानोभयपार्श्वमतित्वरया कृतपक्षमिवाशु परापतन्त-
 प्रेर्यमाणमिव पृष्ठतः स्वादेशेनाकृष्यमाणमिव पुरस्तादायतैः
 अमश्वासमोक्षैः स्विद्यल्ललाटघटमानप्रतिविम्बमानकार्यगौरवा-
 दपक्ष्णीयमाणलेखकमिव भास्वता सम्भ्रमात् अष्टैरिवेन्द्रियैः
 शून्यकृतशरीर लेखापितप्रयोजनगौरवदिवसमपि वर्त्तन्ति शू-
 न्यहृदयतया खलु जन्तमकालमेघशकलमिव पतिष्यतो दुर्वार्त्ता-
 वज्रस्य धूमपल्लवमिव ज्वलिष्यतः शोकज्वलनस्य वीजमिव

फलिष्यतो दुष्कृतपादपस्य निमित्तभूतं दीर्घाध्वगन्तारङ्कुरङ्गक-
नामान मायान्तमद्राचीत् ।

दृष्ट्वा पूर्वानिमित्तपरम्पराविभूतभीति रखिद्यत हृदयेन
कुरङ्गस्तु कृतप्रणामः समुपसृत्य प्रथममाननलग्नं विषाद-
मुपनिन्ये पञ्चाल्लेखं तच्च हर्षः स्वयमेवावाचयत् लेखार्थेनैव च
सह गृहीत्वा हृदयेन सन्तापमाविग्नरूपोऽभ्यधात् कुरङ्गक !
किं ममाद्य तातस्येति स च चक्षुषा वाष्पविन्दुभिर्दुःखेन
चाक्षरैः क्षरद्भिर्गुणपदेवाचचक्षे देव ! दाहज्वरोमहानिति
तच्चाकर्ण्य सहसैवास्य हृदयं पफाज कृतमनाश्च जनयि-
तुरायुष्कामोऽपरिमितमणिजनकरजतजातमात्मपरिवर्हमशेषं
ब्राह्मण उादकरोत् । अभुक्तवानेवोच्चचाल दापितवानितः
पर्याणमिति पुरस्थितं शिराकृपाणं बिभ्राणं वभाणं युवानं
त्वरया च धावमानः परिवर्द्धकोपनीतमारुह्य तुरङ्गममेकाक्येव
प्रयातुं प्रावर्तत ।

अथाकाण्डप्रयाणशङ्कक्षुभितन्तु सम्भूमात् रज्जीभूतमुख-
स्त्रुरवरभरितसकलभुवनविवरमागत्य सर्वाभ्योदिग्भ्यो धाव-
मानमश्लीयमढौकत । प्रस्थितस्यास्य दक्षिणेतरं प्रयान्तोनाश-
मुपस्थित राजसिंहस्य हरिणाः प्रकटयां बभूवुः अशिशिर-
रग्निविम्बाभिमुखश्च हृदयमवदारयन्निव शुष्के दारुणि रेफ-
प्रायं ररास वायसः । कज्जलमयद्रव बद्धदिवससमुचितबहज-
मलपटलमलिनिततनु रभिमुखमाजगाम । शिखिपिच्छला-
च्छनोदुर्निमित्तैरेभिरनभिनन्द्यमानगमनश्च नितरामाशङ्कत
हृदयेन । पितृस्नेहाहितमृदिम्ना च मनसा तत्तदुत्प्रेक्षमाण-
सुरङ्गमस्कन्धव्यलक्ष्यं चक्षुरविचलं दधानः समवसितसंका-

यस्तुष्णीम्भूतेन भूपाललोकेनानुगम्यमानो वज्रयोजनसम्मितम-
ध्वानमेकेनैवाङ्गा समलम्बत उपलब्धनरेन्द्रवाक्ताविषस इव
नष्टतेजस्यधोमुखीभवति भानुमति भण्डमुखेन प्रणिधिना
राजपुत्रलोकेन वज्रशो विज्ञायमानोऽपि आहारमकरोत् पुरः
प्रतिहारगृह्यमाणग्रामीणपरम्पराप्रकटितप्रगुणवर्त्मा च वह-
न्नवनिन्ये निशाम् ।

अन्यस्त्रिन्नहनि मध्यन्दिने विगतजनशब्दमस्तमितदूर्यनाद-
सुपसंहृतगीतमुत्सारितोत्सव प्रचरितचरणमप्रसारितापण-
पण्यं स्थानेषु पवनचलकुटिलाभिः कोटिहोमधूमलेखाभिरुल्ल-
सनीयं सहिषविषाणकोटिभिरिवोल्लिख्यमानं कृतान्तपाशवा-
गुराभिरिव वेष्ट्यमानमुपरिवालकालमहिषालङ्कारकालायस-
किङ्किणीभिरिव कर्म कणन्तीभिर्दिवं वायसमण्डलीभिर्भ्रम-
न्तीभिरावेद्यमानासन्नाशुभ क्वचित् प्रतिशायितस्निग्धवान्धवा-
राधमानाभिर्ब्रह्मं क्वचिद्दीपिकादहनकुलपुत्रप्रसाद्यमान मात-
मण्डलं क्वचिन्मुण्डोपहारोद्यतदाडिमप्रार्थ्यमानामर्दकं क्वचि-
दुगन्धाघ्रीयमाणव्याघ्रोपयाच्यमानचण्डिकमन्यत्रशिरोविधृतवि-
लीयमानगलदूगुगुलुविकलनवसेकानुमीयमानमहाकालमन्यत्र
निशितनिस्त्रिंशनिष्कृतात्ममांसहोमप्रवृत्तात्मवर्गमपरत्रप्रकाशन-
रपतिकुमारक्रियमाणमहामांसविक्रयक्रममुपहतमिव श्मशा-
नभस्त्राभिरमङ्गलैरिव परिगृहीतं यादुधानैरित् दिध्वस्तं कलि-
कालेनेव कबलितं पापपटलेनेवाच्छादित धर्मविद्धेपैरिव लु-
ण्ठितमनित्यताविकासैरिवाक्रान्त नियतिविक्षिप्तैरिवात्मी-
कृतं शून्यमिव सुप्तमिव मूर्छितमिव च्छादितमिव सुषितमिव
विद्धमिव क्षतमिव विलम्बितमिव स्त्रग्नादारमाशसाह ।

प्रविशन्नेव विपणिवर्त्मनि कुलहलाकुलबहुपालकपरिवा-
रितमूर्धयष्टिविष्टम्भितते वामहस्तवर्तिनि भीषणमहिषा-
धिरूढप्रेम्णा सनाथे चित्रवति पटे परलोकव्यतिकरमितर-
कल्पितेन शरकाण्डेन कथयन्तं यमपटिकन्दर्श । तेनैव च
गीवमानं श्लोकमशृणोत् ।

मातापितृसहस्राणि पुत्रदारशतानि च ।

युगे युगे व्यतीतानि कस्य ते कस्य वा भवान् ॥

तेन चावदीर्यमाणहृदयः क्रमेण राजद्वारं प्रतिषिद्ध-
सकललोकप्रवेशं दयौ । अवतीर्णश्चाभ्यन्तरात् निष्क्रामन्तं प्रस-
न्नमुखरागसुन्मुक्तमिवेन्द्रियैः सुषेणनामानं वैद्यकुमारमद्रा-
क्षीत् । सुषेणोऽस्तु विशेषः किन्तातस्येति सोऽवदत् नास्तीदा-
नीं यदि भवेत् कुमारं दृष्ट्वेति ततो मन्दमन्दं द्वारपाललोकैः
प्रणम्यमानश्च दीयमानसर्वस्वं पूज्यमानमूलदेवतं प्रारब्धास्यत-
चरु क्रयाक्रियमाणप्रडाङ्गतीर्ह्यमानन्तरं पृषदाज्यलवलिपात्र-
दलदूर्वापल्लवं पथ्यमानमहामायूरं प्रवर्तमानग्रहशान्तिकं निर्व-
र्त्यमानरक्षोबलिविधानं प्रयतविप्रप्रसृतसहितारूपजपञ्जय-
मानरुद्रैकादेशीयशब्दाय नानाशिवप्रहसतिशुचि शैवसम्पाद्यमान
विरूपाक्षक्षी (क) त्रयसहस्रस्रपद्मचिरोपविष्टैरनासादितस्वा-
भिदर्शनदूयमानमानसैरभ्यन्तरनिर्गतनिकटपरिजननिवेद्य-
मानवातैर्वर्तितस्नानाशनैरुज्ज्वलितात्मसंस्कारमलिनवेषै र्लि-
खितैरिव निश्चलै र्नरपतिभिर्नीयमाननक्तान्दिवदुःखदीनवद-
नेन च प्रघणेषु बहुमण्डलेनोपांशु व्याहृतेन केनचित्
चिकित्सकदोषालुहोषयता केनचिदसाध्यव्याधिलक्षणां पठता
केनचिद् दुःस्वप्नावेदयता केनचित् पिशाचवार्त्तां

विह्वलता केनचित् कार्तान्तिकादेशान् प्रकाशयता केनचि-
दुपलिङ्गानि गायताऽन्येनानित्यतां भावयता संसारं चाप-
वदता कलिविलसितानि निन्दयता दैवं चोपालभमानेनान्येन
धर्माय कुप्यताऽन्येन राजकुलदेवताञ्चाधिष्णिपता परेण
क्लिष्टकुलपुत्रभाग्यानि विगर्हता बाह्यजनेन कथ्यमानकष्टपा-
थिवस्थं राजकुलं विवेश ।

अविरलबाष्पजलपरिप्लुतलोचनेन पितृपरिजनेन वी-
क्ष्यमाणो विविधौषधद्रव्यद्रवगर्भमुत्कथतां क्वाथानां सर्पि-
षाञ्च पच्यमानानां गन्धमाजिघ्रत् । नवामृतोपमं कक्षान्तरं
तत्वातिनिविष्टग्रहावग्रहणीग्राहितबद्धवेत्तिणि तृणगुणित-
तिरस्करणीतिरोहितसुवीथीपथे पिहितपक्षद्वारके परिहृत-
कवाटरटिते घटितगवाक्षरक्षितमरुति अपचीयमानपरिचारके
चरणताडनरणत्सोपानप्रकुपितप्रतीहारनिष्ठतसम्भृतसंज्ञानि-
र्दिश्यमानसकलकर्मणा नातिनिकटोपविष्टकङ्कटिनि कोण-
स्थिताह्वानाचमनकवाजिनि चन्द्रशालिकालीनमूकमौललोके
महाधिविधुरबान्धववर्गगृहीतप्रच्छन्नप्रग्रीवके सञ्जवनपुञ्जितो-
द्विग्नपरिजने प्रविष्टकतिपयप्रणयिनि गम्भीरज्वरारम्भभीत-
भिषजि दुर्मनायमानमन्त्रिणि मन्दायमानपुरोधसि सीदत्-
सुहृदि विद्राणविपश्चिति सन्तापितसामन्ते विचित्तचामर-
ग्राहिणि दुःखक्षामशिरोरक्षिणि क्षीयमाणप्रसादे वीत-
मनोरथसम्पदि स्वामिपरित्यक्ताहारहीयमानबद्धविकलव स्त-
भभूभृति क्षितितलपतितसकलजननीजागरूकराजपुत्रकेकु-
लक्रमागतकुलपुत्रकनिवहोद्यमानशुचिशोकसङ्कुचितकञ्चुकिनि-

निरानन्दवन्दिनि खसन्निराशासन्नमेवके विस्मृतताम्बूल-
 धूसराधरवारयोषिति वैद्योपदिश्यमानपथ्याहारवाहित-
 पौरानुगवेऽनुजीविपीयमानोच्चचषकधारावारिविनोद्यमानमे-
 घशेषरुचि राजाभिलाषभोज्यमानवज्रभुजि भिषजि सामग्री-
 सम्पादनव्यग्रसमंग्रग्रहव्यवहारिणि सुज्जसुज्जराह्यमानतोया-
 न्तिजालुमितघोरातुरदृषि तुषारपरिकलितकर्करीशिशिरीक्री-
 यमाणोदञ्चिति श्वेतार्द्रकार्पितकर्पूरपरागशीतलीकृतशलाके
 श्यानचन्दनपङ्कलिप्यमाननवभाण्डगतगण्डूषमस्तुनि तिर्यक्
 कोमलकमलिनीपत्रप्रावृतमृणालिके सनालनीलोत्पलफलिनी-
 सनाथसलिलपानभाजनभुवि वज्रधारानिघातनिर्वाप्यमाण-
 कथिताम्भमि पटुपाटलशर्करामोदमुचि मञ्चिकाश्रितश्रोतसि
 कर्करीविश्रान्तातुरचक्षुषि सुशैवालग्लपितगलङ्गोलकयन्त्रकेट-
 हशालाजिरोल्लासितलाजसक्तुनि मासरपारीणपरिगृहीतकर्करे
 शर्करे शिशिरौषधभरसचूर्णावकीर्णस्फुटितशुक्तिशङ्खसञ्चये
 सञ्चितप्रचुरप्राचीनामलकमातुलुङ्गदाडिमद्राक्षादिफलैः प्रति-
 ग्राहितविप्रकीर्यमाणशान्त्युदकविग्रुषि प्रेष्यजनपिथ्यमान-
 ललाटलेपोपादिग्धदृषदि धवलगृहे स्थितं परलोकविजयाय-
 नीराज्यमानमिव ज्वलज्ज्वलनेनावरतपरिवर्तनैस्तरङ्गिणीशय-
 नीये शेषमिव विषोष्मणा क्षीरीदन्वति विचेष्टमानं सुक्ताफल-
 वालुकाधूलीधवलित जलनिधिमिव क्षयकालेन कैलासमिव
 दशाननोद्भ्रियमाणमविरलचन्दनपातिनां परिचारकानां
 अत्युष्णावयवसंस्पर्शभस्मीभूतोदरैरिव धवलैः करैः स्पृश्यमानं
 लोकान्तरप्रस्थितं स्यात्सुना यशसेव चन्दनानुलेपनच्छलेनाष्ट-
 च्छ्यमानमविच्छिन्नदीयमानकमलकुसुदेन्द्रीवरालङ्कारं काल-

कटाक्षपातशवलितमिव शरीरमुद्वहन्तन्निबद्धकुलपट्टपीडित-
 केशान्तकथ्यमानकष्टवेदनानुबन्धमूर्धानं धारयन्तं दुर्द्धरवेद-
 नोन्मीलच्छिराजालकरालेनाकालाङ्गुलिलिख्यमानलेखाख्यात-
 मरणावधिदिवससंख्येनेव ललाटपट्टकेन भयमुपजनयन्त
 मासन्नयमदशनोद्देगादिव किञ्चिदन्तःप्रविष्टतारकं चक्षु-
 दधानं शुष्यदशनपङ्क्तिरुत्तधूसरन्दीधितितरङ्गिणीं मृग-
 तृष्णिकामिवोष्णनिश्वासपरम्परां दधानमुष्णनिश्वासदग्ध
 एव श्यामायमानया रसनया निवेद्यमानदारुणसन्निपाता-
 रम्भमुरस्थजस्थापितमणिमौक्तिकचन्द्रकान्तं कृतान्तदर्शन-
 योग्यमिवात्मानमलङ्कुर्वाणमङ्गभङ्गवलनोत्क्षिप्तभुजयुगपर्यस्तन-
 खशिखैर्धारामृहमिव तापशान्तये रचयन्तन्नेदिष्ठसलिल-
 मणिकुट्टिमोदरेषु निपतद्भिः प्रतिबिम्बकैरपि सन्तापातिशय-
 मिव कथयन्तं स्पृशन्तीभिः प्रणयिणीभिरिव विभ्रमभूमिमूर्च्छ-
 या बद्धमन्यमानाह्वानाक्षरैरिव सभय मीपदूदृष्टैराविष्टं महा-
 प्रस्थानकाले स्वसन्तापमाप्तहृदयेषु सञ्चारयन्तं रतिपतिगृ-
 हीतमीर्ष्येव च्छायया मुच्यमानमुद्योगमिवोपद्रवाणां सर्पास्त्र
 मोक्षमिव क्षामतायाः हस्तेकृतं विहस्ततया विषयीकृत वैषम्येण
 पक्षीकृतं क्षयेण गोचरीकृतं ग्लान्या दष्टं दुःखाधिना स्वीकृतं
 व्याधिभिः क्रोडीकृतं कालेन कटाक्षीकृतं दक्षिणाशया पीडि-
 तमिव पीडाभिर्जग्धमिव जागरेण गीर्णमिव वैवर्णेन ग्रासी-
 कृतमिव गात्रभङ्गेन ध्रीयमाणमिव विपद्भिः खण्ड्यमानमिव
 वेदनाभिर्लुण्ठ्यमानमिव दुःखैरादित्सितं दैवेन निरूपितं
 नियत्याघ्रातमनित्यत्वेनाभिभूयमानं भावेन परिकलितं परा-
 सुतया दत्तावकाशं क्लेशेन समीपे वैतनस्यस्याङ्गे इत्युच्छ्वासस्य

द्वारि दीर्घनिद्रायाः जिह्वाये जीवितेशस्य वर्तमानं विरलं
वाचि चलितश्चेतसि विह्वलं वपुषि क्षीणमायुषि प्रचुरं
प्रलापसन्ततं श्वसितेजितं जृम्भिकाभिः पराधीनमाधिभिरनुब-
न्धमनुबन्धिकाभिः पार्श्वोपविष्टयाऽनवरतरोदनोच्छूनया गृहीत
चामरिकयापि निश्वासैरेव वीजयन्त्या विविधौषधिधूलीधू-
सरशरीरया मुहुर्मुहुर्कार्यपुत्र । स्वपिपीति व्याहरन्त्या देव्या
यथोक्त्या शिरसि वक्षसि च स्पृश्यमानं पितरमद्राक्षीत् ।

दृष्ट्वा च प्रथमदुःखपातमथ्यमानमतिराशङ्कितद्वय भागधेये-
भ्यः समभवत् अन्तकपरिवर्तिनमेव पितरममन्यत । निराश्रुत-
इवान्तःकरणेन क्षणमासीत् अवधूतश्च धैर्येण क्षेत्रीकृतः क्षोभेण
रिक्तीकृतो रत्या विषयीकृतो विषादेन पावकमयमिव हृदय-
मुडङ्गन् विषटूषितानीव मुह्यन्तीन्द्रियाणि विस्मृणस्तमसा
रसातलमपि शोषयन् शून्यत्वेनाकाशमप्यतिशयानोनाविन्दत
कर्तव्यं च हृदयेन भियमुत्तमाङ्गेन गां । अवनिपतिस्तु
दूरादेव दयितं तनयं तदवस्थ एवापि निर्भरस्नेहावर्जितः
प्रभावमानो मनसा प्रसार्य भुजावेक्ष्येहीति आह्वयैनं शरीराङ्गेन
शयनादुद्गतात् । संसम्भ्रमोपगतञ्चैनं विनयावनस्त्रमुन्नम्य बला-
दुरसि निवेश्य प्रविशन्निव प्रेम्णा निशाकरमण्डलमध्ये मज्ज-
न्निव महान्दतमये सरसि स्नान्निव हरिचन्दनप्रस्त्रवणे लिप्य-
मानद्वय तुषारादिद्रवेण पीडयन्तङ्गैरङ्गानि कपोलेन कपोलं
वाधयत् मीलयत्पक्ष्माग्रग्रथिते अस्त्रःस्त्राविणी लोचने विस्मृत
संज्वरः सुचिरमालिलिङ्ग ।

अथ कथमपि चिराद्विमुक्तमुपसृत्य पुनः पुनः कृत-
न स्कार प्रणतजननीकमुपागतमासीनञ्च शरनान्तिके पिव-

न्निव विगतनिमेषेण निश्चलेन चक्षुषा व्यलोकयत् आम-
मर्शच पुनः पुनर्वैपथ्यमता करतलेन क्षयक्षामकरश्च कृच्छा-
दिवाऽवादीत् वत्स ! कृशोऽस्मीति भण्डिस्त्वकथयत् देव !
तृतीयमहः कृताहारस्यादेश इति तच्छ्रुत्वा राजा वाष्पवेग-
गृह्यमाणान्तरं कथं कथमप्यायतन्निश्चस्योवाच वत्स ! जा-
नामि त्वां पितृप्रियमिति सदुहृदयं ईदृशेषु विधुरयति च
धीमतो धीमतिनिर्भरो बान्धवस्नेहः सर्वप्रमाथी यतो नार्हस्यति
मात्रमात्मानं शुचे दातुं उहामदहज्वरदग्धोऽपि दह्ये खल्ववि-
कमायुष्मदाधिना निश्चितनिस्त्रिंशशाणितद्रव तच्छोतु मां त्व-
दीयस्तनिमा सुखञ्च राज्यञ्च वंशञ्च प्राणाञ्च त्वयि मे स्थिताः
यथा मम तथा सर्वासां प्रजानां तद्विधानां पीडाः पीडयन्ति
सकलमेव भुवनतलं नह्यपुण्यभाजां वंशमलङ्कुर्वन्ति भवाद्दृशाः
फलमस्यानेकजन्मान्तरोपार्जितस्याकलुषस्य कर्मणः करतल-
गतमिव कथयन्ति चतुर्णामप्यर्णवानामाधिपत्यन्ते लक्षणानि
त्वज्जन्मनैव कृतार्थोऽस्मि निरभिलाषोऽस्मि जीवितव्ये भिषगनु-
रोधस्तूपाययते मामौषधम् ।

अपि च सर्वप्रजापुण्यैः सकलभुवनपरिपालनार्थमुत्प-
त्यमानानां भवाद्दृशो जन्मग्रहणोपायः पितरौ प्रजाभिस्तु
बन्धुमन्तो राजानः न ज्ञातिभ्यस्तदुत्तिष्ठ कुरुष्व पुरेव
सर्वाः क्रियाः कृताहारे त्वय्यहमपि सुखमुपभोक्ष्ये पथ्यं
इत्येवमभिहितस्यास्य दिधक्षन्निव हृदयमतितरां शोकानलः ।
सन्दुधुक्ते क्षणमात्रञ्च स्थित्वा पित्रा पुनराहारार्थमादिश्य-
मानो धवलगृहादवततार चक्रार च चेतसि अक्राण्डे खल्वयं
समुपस्थितो सहाप्रलयः अभ्यो वज्रपातः सामान्योऽपि

तावच्छोकसोच्छास मरणं अनुपदिष्टौषधो महाव्याधिः
 अभस्मीकरणोऽग्निप्रवेशः अनुपरतस्यैव नरकवासः निज्योति-
 रङ्गारवर्षः अशकलीकरणं कृकचपाटनं अवरणो वज्रसूचि-
 भेदः किमुत विशेषाश्रितः किमत्र करवाणीति राजपुरुषाधि-
 ष्टितश्च गत्वा स्वधूममयानिव कृताश्रुपातानग्निमयानिव
 अनिशहृदयतापान्विषमयानिव दत्तमूर्च्छावेगान्महापातक-
 मयानिवोपपादितदृष्टान् चारमयानिवा हितवेदनान् कति-
 चित्कवलानगृह्णात् । आचामंश्चामरग्राहिणीमादिदेश वि-
 ज्ञायागच्छ कथमास्ते तात इति गत्वा प्रतिनिवृत्य देव । तथै-
 वेति कथिते तथा अगृहीतताम्न एव गत्वोत्ताप्यता अस्ता-
 भिलाषिणि सवितरि सर्वानाहूय वैद्यान् किमस्मिन्नेवं विधे
 व्याधौ विधेयमधुनेति विषमहृदयः पप्रच्छ । ते तु व्यज्ञाप-
 यन् देव । धैर्यमवलम्बस्व कतिपयैरेव दिवसैः पुनः स्वां प्रकृति-
 मापन्नं स्वस्थं शोष्यसि पितरमिति तेषाञ्च पौनर्वसवो युवाष्टा-
 दशवर्षदेशीयस्तस्मिन्नेव राजकुले कुलक्रमागतः पारदृष्ट्वा
 आयुर्वेदस्य भूभुजा स्वसूतनिर्विशेषं लालितं प्रकृत्यैवातिपटी-
 यस्या प्रज्ञया यथा विज्ञाता व्याधिस्वरूपाणां रसायननामा
 वैद्यकुमारः सास्त्रस्तूष्णीमधोमुखोऽभूत् ।

पृष्टश्च राजसूनुना सखे । रसायन । कथय तथ्यं
 यद्यसाध्यमिव पश्यसीति असावब्रवीत् देव । श्वः प्रभाति
 यथावस्थितमावेदयितास्मीति तत्रैव चान्तरे भुवनकमलिनी-
 पानः कीकमाश्वसयन्नपरवक्त्रमुच्चैरगायत् ।

विहग ! कुरु दृढं मनः स्वयं त्यज शुचमास्त्रविवेकवर्त्मनि ।

सह सकलसरोजिनीश्रिया अग्रति सुमेरुशिरो विरोचनः ॥

तच्चाकर्ण्यवादीन्निमित्तज्ञः पितरि जीविताशां सुतरां
शिथिलीचकार गतेषु भिषक्तु क्षतधृतिः क्षपामुखे क्षितिपाल-
समीपमेव पुनराकरोह गृह धवलं तत्र च दाहो महान् आहर
हारं हरिणके । माणदप्येणं देहि देवि । हिमलवैर्लम्पटललाट
लीलावति । धनसारधूलिन्निधेहि वक्षसि निक्षिप चक्षुषि
चन्द्रकान्तं कान्तिमति ! कलय कुवलयं कपोले कलावति !
चन्दनचर्चामारचय चारुमति ! पातय पटीरमारुतं मधुकरि !
मन्दय दाहमरविन्दैरिन्दुमति ! जनय जलार्द्रया मुदं मदि-
रावति । समुपनय रुणालानि मलयवति ! तरलय तालवृन्त
मन्तिके अवन्तिमति ! मूर्धनं बधान वन्तुमति । कन्धरान्धारय
धारिणि । उरसि शीकर कुरङ्गाक्षि । सम्बाहय बाहुं वला-
हिके । पीडय पादौ पद्मावति ! गृहाण गाढमङ्गमनङ्गसेने !
का वेला विलासवति ! नैति निद्रा कथं कथय कुमुदति !
इत्येव प्रियान् पितुरालापानविरतमाकर्ण्यन्दूयमानहृदयः
दुःखदीर्घाञ्जाग्रदेव निशामनैषीत् ।

उषसि चावतीर्थं राजद्वारदेशोपसर्पिणा परिवर्धकेनोप-
स्थापिते पितुरन्तिके चरणाभ्यामेव स्वमन्दिरं जगाम । तत्र
च त्वरमाणो भ्रातुरागमनार्थमुपर्युपरि क्षिप्रवादिनोदीर्घा-
श्वगान् प्रजविनश्चोष्ट्रपालान् प्राहिणीत् । प्रक्षालितमुखश्च
परिजनोपतीतमपि प्रतिकर्मणामृहीतः अग्रतः स्थितानां
राजपुत्राणां विमनसां रसायनो रसायन इति जल्पितमव्य-
क्तमश्रौषीत् । अष्टच्छन्न भद्र ! किं रसायनेनेति पृष्टाश्च ते सर्वे
सममेव तूष्णीम्वभूवुः भूयोभूयश्चावध्यमाना दुःखेन कथं कथ-

मयाचचक्षिरे देव ! पावकं प्रविष्ट इति तच्छ्रुत्वा सुष्टइवा-
न्तःकरणे तापेन सद्यो विवर्णतामगात् उत्पाद्यमानमिव न
शशाक सशोकं पारयितु हृदयं, आसीच्चास्य चेतसि कामं
स्वयं न वदति न तु आवयत्यप्रियवचनमरतिकरमितरइवा-
भिजातो जनः कृच्छ्रेऽपि यथानेनाधिष्ठितं उज्वलीकृतमधिकतर
ज्वलनप्रवेशेन कल्याणप्रकृति कार्त्तस्वरमिव कौलपुत्रमस्येति
पुनश्चाचिन्तयत् ।

समुचितमिवाथवा स्नेहस्येदं किमस्य तातो न तातः कि
वास्मा न जननी वयं वा न भ्रातरः अस्मिन्नपि तावत् स्वा-
मिनि दुर्लभीभवन्त्यसाव.द्धीयमाणा ह्नीहेतवो लोके किमु-
तादृतमयेन जीवनान्निर्व्याजबान्धवे बन्ध्यासादे सुगृही-
तनान्नि ताते मां प्रत्यसाम्प्रतमाचरितं आत्मानन्दहेतुनानेन
किं वास्य कल्पमवस्थितस्य स्थेयसो यशोमयस्य दह्यते देहस्य
पतितः स केवलं दहनेन दग्धास्तु वयं धन्यः खल्वसावग्रणीः
पुण्यभाजां पुण्यमिदमेव राजकुलं कुलपुत्रेण यत्तादृशा वियुक्तं
अपि च खल्वपि समैतेषां प्राणानां कः कार्यातिभारः कृत्य-
शेषो वा नाद्यापि येनातिनिष्ठुराः प्राणाः प्रतितिष्ठन्ते को
वान्तरायो हृदयस्य येन सहस्रधा दलयतीति दुःखार्तश्च न
जगामैव राजसङ्घं समुत्सर्ज्य च सर्वकार्याणि शयनीये निप-
त्योत्तरवाससोत्तमाङ्गमवगुण्यातिष्ठत् ।

इत्थं भूते च देवे हर्षे राजनि च तदवस्थे सर्वस्यैव लो-
कस्य कपोलेषु कीलिताइव कराः लोचनेषु लेप्यमय्य इवा-
श्रुतयः नासाग्रेषु ग्रथिताइव दृष्टयः कण्ठेषु त्कीर्णाइव

रुदितध्वनयः जिह्वासु सहजानीव हा कष्टानि लपनेषु पल्ल-
वितानीव श्वसितानि अधरेषु लिखितानीव परिदेवनपदानि
हृदयेषु निधानीकृतानीव दुःखान्यभूवन् । उशाश्रदाहभीनेव
नालभत नेत्रोदराणि निद्रा निश्वासवातविलुलिता इवा-
स्येषु निलीयन्ते हासाः अनवशेषदग्धेव सन्तापेनासृतवा-
णीकथास्वपि नाश्रूयन्त परिहासाः कागमन्निति नाज्ञा-
यन्त गीतगोष्ठः जन्मान्तरनीतानीव नास्मर्थ्यन्त लास्यानि
स्वप्नेऽपि नागृह्यन्त प्रसाधनानि वार्तापि नोपालभ्यता-
पभोगाना नामापि नाकीर्त्यन्त हामस्य खपुष्पप्रतिमान्यास-
न्नापानमण्डलानि लोकान्तरमिवालीयन्त वन्दिता च युगान्तर
मवाकीर्त्यन्त निर्दृक्तयः पुनरिवादह्यन्त शोकाग्निना मकरकेतुः
दिवापि नासुच्यन्त शयनीयानि शनैः शनैश्च महापुरुषविनि-
पातपिशुना समं समुद्भवन् भुवने भूयांसो भूपतेरभावाय
भयमुद्भावा यतो भूतानां महोत्पाताः ।

तथाहि दोलायमानकुलाचलचक्रवाला यशोवत्या सार्द्ध-
मागन्तुकामेव प्रथममचलयत् भूतधात्री महान्तरे इवान्त-
रेऽस्मिन् स्मरन्तः परस्परास्फालनवाचालवीचयो विजुष्म-
र्णुरर्णवा भूभृदभावभीतानां दिशां विततशिखाकलापकु-
टिलाः केशकलापा इवोर्द्ध्वभूवुर्धूमकेतवः धूमकेतुकलितदि-
ङ्मुखन्दिक्पालारब्धायुष्कामहोमधूमश्यामसिवाऽभवत् अष्ट-
भासि तप्तकालायसकुम्भवभ्रूणि भानुमण्डले भयङ्करं कबन्ध-
कार्यं कोऽपि पार्थिवः प्राणार्थी पुरुषोपहारमिवोपजहार
ज्वलितपृथुपरिवेषमण्डलाभोगभासुरो जिष्टक्षाजृम्भमाणस्वर्मा-

नुभयैरुपरिचिताग्निगाकारद्वयं प्रादृश्य तं श्वेतभानुः । अवनिप-
 तिप्रतापप्रसाधिताः प्रथमतरकृतपावकप्रवेशाद्वादृश्यन्तानु-
 रक्ता दिग्गः स्तूतगोष्णितासारारुणिततनुरनुमरणाय प्रावृ-
 त्तरक्तांशुकाटेवादृश्यत वसुधाबभूवुः नराधिपविनाशसम्भ्रमभी-
 तैर्लोकापालैरिव कालायसकवाटिसम्पुटैरकालमेघपटलैरघ-
 टयन्त दिग्वाराणि प्रेतपतिप्रयाणप्रहताः पटवः पटहा
 द्वारटन्तोद्दहयस्फोटकाः पस्फाविरे निपततां निर्घातानां
 घोरान्निघोषाः निकटीभवद्दूयममहिषखुरपुटोद्भूयमानाद्वय-
 द्युमणियामधूसरी च कुटिलकर्मेलककपिलाः पांसुवृष्टयो विर-
 सविराविणीनामुन्मुखीनां राशिरिवोज्ज्वालाभिः प्रती-
 च्छत्यद्वयं पतन्त्युल्का नभसो बभूवुः शिवानां श्रेणयः ।

राजगामनिधूयमानकवरीविभागविभावितविकाराः प्रकीर्ण-
 केशपाशप्रकाशितयोकाद्वयं प्रकाशान्तप्रतिमाः कुलदेवता-
 नासुपासंहासनमाकुलकालरात्रिस्तूयमानव्रजिनवेणीबन्धविभ्र-
 ममुद्भवभ्राममधुपमण्डलं अटतामन्तःपुरस्थोपरि क्षणमपि
 न शशम व्याक्रोशी वायमानां श्वेतातपमन्त्रण्डलमव्या-
 ज्जीवितमिव राज्यस्य पिशितपिण्डलोहितमुच्चचक्षुःस्वखान-
 माणिक्यस्य खण्डं कूजज्जरदृष्टव । हर्षोऽपि महोत्पातदूयमान-
 मानसस्तथैव निनाय निशाम् । अन्यस्मिन्नहनि समीपस्य रा-
 जकुलादागतागतवशविशीर्यमाणालङ्कारभङ्गारभङ्गारिणी-
 विजयघोषेणैव विषादस्याकुलचरणवलत्तुलाकोटिक्रणितवा-
 चालिताभिरुद्गीवाभिः किकिमिति पृच्छमानैव पवनहंसीभिः
 स्तब्धलितविशालश्रेणीभिश्चानातुराविणीभिर्वायान्मसोपदिश्य-

मानमार्गेव गृहमारसीभेऽदृष्टकवाटपट्टास्फोटितस्फुटललाट-
रुधिरपटलेन प्रान्तेनैव रक्तांशुकस्य मुखमाच्छाद्य प्रह-
दती सन्तापबलविलीनवलयकनकरसधारामिव वेत्तलता-
मुत्सृजन्ती मुखमरुत्तरङ्गितामुत्तरीयांशुकपटीं स्फुरन्तीं
फणिनीमिव निर्मोकमञ्जरीमाकर्षन्ती नन्वांसस्त्रंसिना विलो-
लनीलतमेन तमालवनपल्लवचीरचीवरेणैव शोकोपचितेन
शिरोरुहसञ्चयेन चञ्चता प्राटकुचाकुचताडनपीडया समु-
च्छूना ताम्रश्यामतलं मुहुर्मुहुर्गत्युष्माशु प्रमार्जनदग्धमिव क-
रक्सलयं धुनाना चक्षुर्निर्भरे शिष्यती स्तनपयस्तव शोकाग्नि-
प्रवेशाय स्वकपोले प्रतिबिम्बितमासन्नलोकं लोललोचन-
प्रवृत्तैस्तरलैस्तारकांशुभिः श्यामायमानमात्मदुःखेन दिवस-
मपि दहन्तीव क कुमारः कुमारइति प्रतिपुरुषं पृच्छन्ती
विकलेतिनाम्ना यशोवत्या प्रतिहार्याजगाम ।

विषसा लोकलोचनप्रत्युद्गताचोपहृत्य कुट्टिमन्यस्तहस्तयगला
गलन्तीभिः सञ्चयन्तीव शुष्यद्दशनदीधितिधाराधूसरमधरमधो-
मुखी विद्रापितवती देवि । परित्रायस्व परित्रायस्व जीवत्येव
भर्तारि किमपि व्यवसितं देव्येति । ततश्च तदपरमाकर्ण्य सूत-
इव सत्वेन दग्धइव दुःखेनाचान्तइव चिन्तयाकुलितइव तापे-
नाङ्गीकृतइवतद्धेनाप्रतिपत्तिरासीत् । आसीच्चास्य चेतसि
प्रतिपन्नसंज्ञस्य बद्धशो हृदये दुःखाभिषङ्गी निपतन्नश्मनीव
लोहप्रहारः कठिने ऊतभजमुत्थापयति न तु भस्मसात्करोति
मे निरनुक्रोशस्य कायं इत्युत्थाय त्वरमाणान्तःपुरमगात् ।

तत्र च मर्तुमुद्यतानां राजमहिषीणां नृशृणोत् परिदेवनवच-

नानि अतिनिष्ठुराणि दूरादेव तात ! द्रुतं चित्तयात्मानं प्रवसति
 ते जननी जातिगुच्छाद्यापृच्छस्व मां मया विनाद्यैवानायासि
 भगिनि ! भवनदाडिमलते ! रत्नाशोकमर्षणीयाः पादप्रहाराः
 कर्णपूरपल्लवभङ्गापराधांश्च पुत्रकान्तःपुरबालवकुलवारुणीग-
 ण्डूषग्रहदुर्ललितो दृष्टोऽसि वत्से प्रियङ्गुलतिके ! गाढमालिङ्ग-
 मान्दुर्लभास्त्रिमार्गलग्नं कस्य समर्पयामि गृहमयूरकं अम्ब !
 भुतवल्लालनीयमिदं हंसमिथुनं मन्दपुण्यया न सम्भावितोऽस्य
 चक्रवाकयुगलस्य विवाहोत्सवः मातृवत्सले ! निवर्तस्व गृहं
 हरिणिके ! समुपनय सौवदल्लकवल्लभवल्लकीं परिष्वजे
 तावदेनां चन्द्रसेने । दृष्टः क्रियतामयञ्जनः इन्दुमति !
 वन्दनीया ते सखी बन्धुमति । चेष्टि । सुञ्च चरणी आर्ये !
 काव्यायनिके । किं रोदिषि नीतास्मि दैवेन तात ! कञ्चु-
 किन् । किं मां लक्षणां प्रदक्षिणीकरोषि धात्रेयि । धार-
 यात्मानं किं पादयोः पतसि नलिके ! गृहाण मां पश्चिमां
 कर्णे कष्टं न दृष्टा प्रियसखी मलयवती तरङ्गवति । अयमाम-
 न्त्रिणस्तेऽञ्जलिः सानुमत्ययमन्त्यः प्रणामः कुवलयवत्येष ते-
 ऽवसानपरिष्वङ्गः सख्यः ! क्षन्तव्याः प्रणयकलहाः इत्येवं प्राया-
 नालापान् ।

दह्यमानश्रवणश्च तैः प्रविशन्नेव दत्तसर्वस्वा पते राम
 गृहीतमाभ्रप्रसाधनां जानकीमिव जातवेदसम्पत्युः प्रवेक्षन्तीं
 प्रत्यप्रस्नानार्द्रदेहतया भुवमिव स्नपयन्तीं सद्यः समुद्रादु-
 त्यितां कुसुम्भवम्बुणी वाससी दिवमिव तेजसि साध्ये दधाना-
 न्ताम्बूलजग्धिजनितरागाकारमधरप्रभापाटलं पाटलपट्टक-

शुकमिवाविधवा मरणचिह्नमङ्गललग्नमुद्वहन्तीं रक्तकण्ठ-
 सूत्रेण कुचान्तरालावलम्बिना स्फुटितहृदयविगलितरुधिर-
 धाराशङ्कामनुकुर्वन्तीं कुटिलकुण्डलकोटिकण्टकाकृष्टतन्तुना
 महारणवलितेन सितांशुपाशेनेव कण्ठमुत्पीडयन्तीं सरस-
 कुङ्कुमाङ्गरागतया कवलितामिव दिधक्षताशुशुक्षणिनान-
 लाञ्छनाकुसुमैरिव धवलधवलैरश्रुविन्दुभिरंशुकोत्सङ्गमापूर-
 यन्तीं गृहदेवतामन्त्रणबलिमिव वलयैर्विगलद्भिः पदे पदे
 विकिरन्तीमाप्रपदीनां कण्ठे गुणकुसुममालां यमदोला-
 मिवाधिरूढामन्तःकूजन्मधुकरमुखरेणामन्त्र्यमाणलोचनोत्प-
 लामिव लवङ्गकर्णोत्पलेन प्रदक्षिणीक्रियमाणामिव मणि-
 नूपुरबन्धुभिर्वध्यमण्डलं भ्रमद्भिर्भवनकलहंसैः सन्निहितप्राण-
 संमरणाय चित्रमिव चित्रफलकन्धारयन्तीमावज्जोड्ढूयमान-
 धवलपुष्पदामकां पतिव्रतापताकामिव पतिप्रासयष्टिमिष्टा-
 सुपगूहमानां बन्धोरिव निजचारित्रधवलस्यातपत्रस्य
 पुरीनेत्रोदकमुत्सृजन्तीं पत्युः पादपतनोद्गमदभ्यधिकवाष्पा-
 न्नः प्रवाहप्रतिपन्नान् सचिवान् सन्दिशन्ती मनुनयनिवर्तित-
 विधुरवृद्धबन्धुवर्गबध्यमानध्वनिभिर्गृहाक्रन्दैराकृष्यमाणश्रवणां
 भर्तृभाषितनिभैः पञ्जरसिंहटंहितैर्हृयमाणहृदयां धात्या
 भर्तृभक्त्या च निजया च प्रस्थितां मूर्च्छया जरत्या च संस्कृतया
 धार्यमाणां सख्यां पीडया च व्यसनसंस्कृतया समालिङ्गितां
 परिजनेन सन्तापेन च गृहीतसर्वावयवेन परीतां कुल-
 पुत्रैश्च महत्तरैरधिष्ठितां कञ्चुकिभिर्दुःखैश्चातिवृद्धैरनुगम्य-
 मानां भूपालवल्लभान् कालेयकानपि साक्षमालोकयन्तीं सपत्नी-

नामपि पादयोः पतन्तीं चित्रपुत्रिकामप्यामन्त्रमाणां गृह-
पतत्रिणामपि पुरस्तादञ्जलिमुपरचयन्तीं पद्मनप्याष्टच्छमानां
भवनपादपानां परिष्वजमानां मातरं ददर्श ।

दूरादेव बाष्पायमाणादृष्टिरभ्यधात् अम्ब ! त्वमपि मां
मन्दपुण्यं परित्यजसि प्रसीद निवर्तस्व इत्यभिदधान इव च
सस्नेहमिव नूपुरमणिमरीचिभिश्चुम्ब्यमानचूडचरणयोन्यपतत् ।
देवी तु यशोवती तथा तिष्ठति पादनिहितशिरसि कनी-
यसि तनये गुरुणा गिरिणेवोद्देगवेगेनावष्टभ्यमाना मूर्च्छान्ध-
तमसं रसातलमिव प्रविशन्ती प्रवाहेणैव चिरनिरोधेन संपि-
ण्डितेन स्नेहसम्भारेण निर्भरमाविर्भूतेनाभिभूयमाना कृत-
प्रयत्नापि धारयितुन्न शशाक बाष्पोत्पीडं उत्कटकुचेत्क-
म्पप्रकटितासह्यशोकाकृता च गङ्गादिक्तागृह्यमाणगलविकला
सामान्यमन्युतरलीक्रियमाणा धारोद्देशापुनरुक्तस्फुरणनिपी-
डितनासापुटा निमील्य नयने नयनाम्भसामेकप्लवेनाप्लावयन्ती
सकलौ कपोलौ सञ्छाद्य नखमयूखमालाखचितदशान्तेन
तनुना तन्वन्तरविनिर्गच्छदच्छाशुस्रोतसेवांशुकपटान्तेन कि-
ञ्चिदुत्तानितं वदनेन्दुं दूयमानमनसा स्मरन्ती प्रसूतस्तनी
प्रसवदिनादारभ्य सकलमङ्गलमङ्गलायि शैशवमस्य ज्ञातिगृह-
गतहृदया चाम्ब ! तात ! न पश्यसि मां परलोकप्रस्थितामेव
मतिदुःखितामिति मुहुर्मुहुराक्रन्दन्ती पितरौ हावत्स !
विश्रान्तभागधेयाय न दृष्टोऽसीति ज्येष्ठं प्रेष्ठं सन्निहितमधि-
क्रोशन्ती हावत्से ! अनाथा जातेति श्वशुरकुलवर्तिनीं दुहितर-

मनुशोचन्ती निष्करुणा । किमपराद्धं तवासुना जनेनेति दैवमु-
पलम्भमाना नास्ति मत्सुमा सीमन्तिनी मन्दमागिनीति नि-
न्दन्ती बद्धविधमात्मानं सुषितास्मि नृशस । त्वयेति अकाण्डे
कृतान्तं गर्हमाणा सुक्तकण्ठी अतिचिरं प्राकृतप्रमदेव प्रारो-
दीत् ।

प्रशान्ते च मन्युवेगे सस्नेहसुत्यापयामास सुतं हस्तेन
चास्य प्ररुतस्य पद्मपालिपुञ्जमाननखकिरणनिवहाहतामि-
वाधिकतरं क्षरन्तीं दृष्टिं समार्जं स्वयमपि कठोररागपरि-
पीडयमानेनेव धवलिम्बा मुच्यमानोदरे क्षरदश्रूणि श्लथत्-
पर्यन्ते शुक्लपीकरतारकितपद्मणि सूक्ष्मतराश्रुविन्दुपरि-
पाटिपतनानुबन्धविधुरे लोचने पुनः पुन रापूर्यमाणे प्रमृज्य-
वाष्पार्द्रगण्डगृहीतञ्च श्रवणशिखरमारोप्य शोकलम्बामल-
कलतावद्वस्त्रविलोलव्यालीव्याकुलिताञ्च सतिरश्वीं चिकुर-
सटामश्रुप्रवाहप्रेरितमार्द्रञ्च किञ्चिच्च्युतमुत्क्षिप्य हस्तेन
स्तनोत्तरीयं तरङ्गितमितरनखांशुपटलेन मग्नांशुकपटान्त-
तत्तुतनुताम्रलेखालाञ्छितलावण्यकुञ्जिकावर्जितराजहंसास्य-
भङ्गारकोङ्गीर्णेनाम्भसा प्रक्षाल्य वदनकमलं कलमूककरधृते
धौतधवलेव वासः सकले शुचिनि संमृज्य पाणिं सुतवदन-
विनिहितनिभृतनयनयुगला चिरं स्थित्वा पुनः पुनरायतम्
निश्वस्योवाच वत्स ! नास्ति प्रियोनिर्गुणो वा परित्रेयागा-
हो वा स्तन्येनैव सह त्वया पीतं मे हृदयम् ।

अस्मिंस्तु समये भूतप्रभुप्रसादान्तरितां त्वान्न पश्यति
मे दृष्टिः । अपि च पुत्रक पुरुषान्तरलोकनव्यसनिनी राज्योप-

करणाकरुणा नाहमस्मि लक्ष्मीक्षमा वा कुलपुत्रकलत्रमस्मिन्
 चारित्रधनाधर्मधवले कुले जाता जातक विस्मृतोऽसि मां स्मर-
 शतशौण्डस्य पुरुषप्रकाण्डस्य केसरिणमिव केसरिणीं गृहिणीं
 वीरजायां वीरजननञ्च मादृशी पराक्रमक्रीता कथमन्यथा कु-
 र्यात् एवंविधेन पित्रा ते भरतभागीरथेनाभागनिभेन नरेन्द्र-
 वृन्दारकेण गृहीतः पाणिः आसेवितसेवासम्भ्रान्तानन्त-
 राम्भः सीमन्तिनीसमावर्जितजाम्बूनदधनाभिषेकः शिरसा
 लब्धो मनोरथदुर्लभो महादेवीपट्टवन्धसत्कारलाभो ललाटे नि-
 पीतौ युष्मद्विधैरपत्यैरमितकलत्रवन्दिवृन्दविधूयमानचामर-
 मरुच्चलञ्चीनांशुकधरौ पयोधरौ सपत्नीशिरःसु निहित नि-
 खिलकटककुटुम्बिनीकिरीटमाणिक्यमालाञ्चितचरणयुगलं एवं
 कृतार्थसर्वावयवा किमपरमपेक्षते क्षीणपुण्या मर्तुमविध-
 वैव वाञ्छामि न शक्नोमि दग्धेति भर्तृसुभीरहितारतिरिव
 निरर्थकान् प्रलापान् कर्तुं पितुश्च पादधूलिरिव ते प्रथम-
 ज्ञता गमनमावेदयन्ती बद्धमता भविष्यामि शूरातुराणि-
 णीनां सुराङ्गनानां प्रत्यक्षदृष्टिदारुणदुःखदग्धतायाश्च मे किं
 धुक्ष्यति धूमध्वजः । मरणं तु जीवितमेवास्मिन् ससये साहसं
 अतिशीतलः पतिविरहशोकादक्षयस्त्रेहेन्धनादस्मादनलः कै-
 लासकल्पे प्रवसति जीवितेश्वरे जरत्तृणकार्णिकणीयसि जी-
 विते लोभ इति क्व घटते ।

अपि च जीवन्तीं मामपि प्रतिपन्नपतिमरणावधीरण-
 महापातकिनीं न स्पृक्ष्यन्ति पुत्रराज्यसुखानि । दुःखदग्धानाञ्च
 हृदि अमङ्गला चाप्रशस्ता च निरूपयोगा च भवति वत्स !

स्यास्नुना यशसा स्यातुमिच्छामि लोकेन वपुषा तदहमेव त्वां
तात ! प्रसादयामि न मनोरथप्रातिकूल्येन कदर्थनीयास्मि
इत्युक्त्वा पादयोरपतत् । स तु ससम्भ्रममपनीय चरणयुगल-
मवनमिततनु रुभयकरधृतवपुषमवनिगतशिरसमुन्नमय्य मा-
तरं दुर्निवारिताञ्च शुचः संवाधय्य कुलयोषिताञ्च श्रेयसीं
तामेव मन्यमानः क्रियां कृतनिश्चयाञ्च ज्ञात्वा तूष्णीमधोमु-
खोऽभूत् ।

अभिनन्दति स्नेहकातरापि कुलीनता देशकालानुरूपं
देव्यपि यशोवती परिष्वज्य तं समाग्राय शिरसि च निर्गत्य-
चरणाभ्यामेवान्तःपुरात् पौराक्रन्दप्रतिशब्दनिर्भराभिरुप-
रुधमानेव दिग्भिः सरस्वतीतीरं ययौ । तत्र च स्त्रीस्वभावकातरै
र्हृष्टिपातैः प्रविकसितरक्तपङ्कजपुञ्जैरर्चयित्वा भगवन्तं भानु-
मिव मूर्तिरैन्द्रवी चित्रभानुं प्राविशत् इतरोऽपि मातृमरण-
विह्वलोबन्धुवर्गपरिवृतः पितुः पार्श्वं प्रायात् ।

अपश्यच्च स्वल्पावशेषप्राणवृत्तं परिवर्त्तमानतारकराज-
मिवास्ताभिलषितन्तं जनयितारं अस्य शोकोद्रेकाद्विद्रुतश्च
त्याजितः पितृस्नेहेन धैर्यमाश्लिष्यास्य सकलदुर्मदमहीपाल-
मौलिमालालालितपादपद्म यावन्त स्तापा मुखचन्द्रमिव द्रवी-
भवन्तं दन्तज्योत्स्नाजालामिव द्रवतामापाद्यमान मञ्जिलाव-
ण्यमिव विलीयमान मुखचन्द्रसुधारसमिव स्थन्दमानमच्छाच्छ-
मश्रु स्रोतसां सन्तानं महामेघमयविलीचन इव वर्षन्निरन्तर-
मुक्ताखच्चिरं कुरोद । राजा तु तमुपरुध्यमानदृष्टिरपि रुदित-
शब्दाश्रुतश्रवणप्रत्यभिज्ञः शनैरवादीत् पुत्र ! नार्हस्येवं भवितुं

भवद्विधा भव्या महासत्त्वता हि प्रथममवलम्बनं लोकस्य पञ्चा-
 द्राजविनीतासत्त्वसत्त्ववतां चाग्रणीरसि सर्वातिशयाश्रयः
 क्व भवान् क्व वैक्लव्यं तथा हि कुलप्रदीपस्त्वम सदृशन्तेलघू-
 करणमिव पुरुषसिंहोऽसीति कुपटुप्रज्ञोपवृद्धितपराक्रमस्य
 निन्दैव सुलक्षणाख्यातचक्रवर्तिपदस्य पुनरुक्तमिव गृह्यतां
 इयं श्रीरिति स्वयमेव श्रिया गृहीतस्य ते विपरीतमिव
 अध्यास्यतामयं लोक इति उभयलोकविजिगीषोरपुष्कलमिव
 शशिकरनिकरनिर्मलयशःसञ्चयैकाभिनिवेशिनो निरूपयोग-
 इव स्वीक्रियतां राजलोकइति गुणगणात्मीकृतजगतावकाश-
 मिव सत्त्वतां राज्यभारइति भुवनत्रयभारोचितस्यानुचित-
 नियोगइव प्रजाः परिरक्षन्तामिति ।

दीर्घदीर्घण्डात् गलितदिङ्मुखस्यानुवादइव परि-
 जनः परिपाल्यतामिति लोकपालोपमानस्यानुषङ्गिकमिव
 शास्त्रास्यासः कार्यइति धनुर्गुणकिणकलङ्ककालीकृतप्रकोष्ठस्य
 किमादिश्यते निश्चाद्यज्ञापनं जातमिति नूतनएव वयसि
 निगृहीतेन्द्रियस्य निरवकाशैव वाणी निर्विशतां नेयाः शत्रव
 इति सहजस्य तव तेजसएवायश्चिन्तैवं वदन्नेवापुनरुन्मीलनाय
 निमिमील लोचने राजकुलसिंहः ।

अत्रान्तरे पूषापि आयुषेव तेजसा सा व्ययुज्यत ततश्च
 लज्जमानइव नरपतिजीवितापहरणजनितत्रपापरोऽधोमुखः
 समभूत् । भूगालाभावशोकशिखिनेवान्तस्तप्यमानस्ताम्रतां प्रपेदे
 मन्दं मन्दं प्रियप्रन्नार्थमिव स्थितिमावर्तमानो लौकिकी-
 भवततार दित्सुरिव जनेशाय जलमपरजलनिधिसमीपमुप-

ससर्पं सद्योदत्तजलाञ्जलिदुःखदहनदग्धमिव लोहितमयं
 करसहस्रम् । एवञ्च महानराधिपनिधनधीयमानविपुलवैराग्य-
 इव शान्तावपुषि विशतिगिरिगुहागच्छरं गभस्तिमालिनिमुच्य-
 मानमहौजाश्च दुर्दिनाद्रीकृत इवातपे रोदनाताम्रमकल-
 लोचनरुचेव लोहितायति जगति ऊष्मायमाणानेकनर-
 पतिसन्तापश्लुष्ट इव नीलायमाने दीने नृपानुगमनप्रचलित-
 येव लक्ष्म्या मुच्यमानासु कमलिनीषु पतिशुचेव परिवृत्तच्छाया-
 यां श्यामायमानायां भुवि कुलपुत्रेष्विव परित्यक्तनिजकलत्रेषु
 कृतकरुणप्रलापेषु विगतातपे जाते तेजसामधीशे गगनतल-
 वितन्यमानबहलरागपटलायां प्रेतपताकायामिव प्रवृत्तायां
 शवशिखालङ्कारकृष्णचामरिकास्त्रिव स्फुरन्तीषु दर्शनप्रति-
 कृतासु तिमिरलेखास्वसितागुरुकालकाष्ठायां चितायामिव
 रजन्यां दन्तपत्रप्रसाधितकर्णिकासु केसरमालाकल्पितमा-
 लास्वनुमर्तुमिव उद्यतासु प्रहस्तमुखीषु कुसुदलक्ष्मीष्विव-
 तरं स्त्रिदशविमानकिङ्किणीरणित इव श्रूयमाणे शाखिशि-
 खरनिलीयमानशकुनिकलकलकूजिने नाकपथप्रस्थिते प्रस्थि-
 तपार्थिवप्रत्युद्गतपुरुहतातपत्र इव च पूर्वस्यान्दिशि दृश्यमाने
 चन्द्रमसि नरेन्द्रैः स्वयं समर्पितस्कन्धैर्गृहीत्वा शवशिविकां
 सामन्तैः पौरैश्च पुरोहितपुरःसरैः सरितं सरस्वतीं नीत्वा
 नरपतिः समुपचितया चिता ऊताशनसंस्क्रियया यशःशेषताम-
 नीयत ।

देवो हर्षश्च पुञ्जीभूतेन सकलेनैव जीवलोकेन कुल-
 स्कन्धेनाशेषेण शोकमूकेन परिजनेन च परिवृतोऽन्तर्व-

तिना पितृशोकानलतप्तेन स्नेहद्रवेण वहिरिव सिच्यमानो
 निर्व्यवधानायान्धरण्यामुपविष्टएव निशीथिनीम्भैमरथीं भी-
 मामखिलां स राजोज्जगार । अभवच्चास्य चेतसि ताते दूरी-
 भूते संप्रत्येवायं खलु अनाथीभूतो जीवलोकः लोकस्य
 पथ्यानो मग्नाः मनोरथानाङ्गिलीभूतानि हृदयस्थानानि स्थ-
 गितान्यानन्दस्य द्वाराणि सुप्ता सत्यवादिता यात्रा विलीना
 बद्धशालिता प्रलीना प्रियालापिताः प्रेषिताः पुरुषकारविका-
 राः समाप्ता स्मरशौण्डता प्रमृष्टा परगुणप्रीतिः विश्रान्ता
 विश्वासभूमयः अपगता वदान्यतां अपयातान्यपदानानि निरु-
 पयोगाणि शास्त्राणि निरवलम्बना विक्रमैकरसता कथावशेषा
 विशेषज्ञता । ददातु जनो जलाञ्जलि मौर्जित्याय प्रपद्यतां
 प्रव्रज्यतां प्रजापालनता बध्नातु वा मनुष्यता वैधव्यवेणीं
 समाश्रयतु राज्यश्रीराश्रमपदं परिधत्तां धवले वाससी वसु-
 मती वहतु वल्कले मनस्विता तपस्यतु तपोवने तेजस्विता
 प्रावृणोतु चीवरेण वीरता गम्यतां पुनस्तस्य कृते कृतज्ञतया
 क्व पुनः प्राप्स्यति ताडशात् महापुरुषनिर्माणपरमाणून्
 परमेष्ठी । शून्यसंष्टका दिशो गुणानां जगज्जातमन्धकारं
 धर्मस्य निष्फलमधुना जन्म शास्त्रोपजीविनां तातेन विना
 कुतस्तादृश्ये । दिवसं समारब्धकलहकथाकण्टकितसुभटकपोल-
 भित्तयः शूरगोष्ठः ।

अपि नाम स्वप्नेऽपि दृश्येत दीर्घरक्तनयनं पुनस्त-
 न्मुखसरोजं जलान्तरेऽपि पुनः परिष्वज्येत तल्लोहस्वङ्गा-
 ब्यधिकगरिमगर्भं भुजयुगलं लोकान्तरेऽपि पुनः ! पुत्तेत्या

लपितं श्रूयते उद्गीरन्ती मध्यमानसागररवोद्गारगम्भीरा भारती
एतानि चान्यानि चिन्तयतएवास्य कथमपि सा क्षपा क्षयमि
याय । ततः शुचैव मुत्कण्ठमारुह्य चक्रवाककुलेषु गृहगिरि-
तरुशिखरेभ्यः पातयत्स्वात्मानं मन्दिरमयूरेषु परित्यक्त-
निजावासेषु वनाय प्रस्थितेषु पत्तरथकुलेषु सद्यस्तनुभूते तास्य-
ति तमसि मन्दीभूतविषयस्नेहेष्वभिलषत्सु प्रदीपेषु स्फुरद-
रुणवल्कलप्रावृतवपुषि प्रव्रज्यामिव प्रतिपन्ने नभसि प्रभात-
समयेन समुच्चयीयमानासु पार्थिवास्थिकर्णिकास्त्रिव कलविङ्कक-
न्धराधूसरासु तारकासु भूभृद्वातुगर्भकुम्भधारिषु विविधर-
सेषु तीर्थाभिमुखेषु प्रस्थितेषु वनकरिकुलेषु शरावे शुचि-
सिक्थपटजपाण्डरे पिण्डद्ववापरपयोनिधितटपुलिनपरि-
सरे पात्यमाने शशिनि क्रमेण चन्द्रोपचितानलधूमविसरधू-
सरीकृते तेजस्विनरपतिशोकपावकदाहकिणकलङ्ककाली-
कृतचेतसीव प्रोषितस्मरान्तःपुरपुरन्ध्रीमुखचन्द्रशोभादर्शनो-
द्देगविद्राणवपुषीव प्रथमास्तमितरोहिणीरणरणकविमनसीव
चास्तमुपगते रजनिकरे राजनीव दिवमारूढे सवितरि परि-
वृत्ते राज्यद्वव रजनीप्रबन्धे प्रबुद्धराजहसमण्डलद्वव प्रबुध्य-
मानः पङ्कजाकरद्वव चचाल स्नानाय देवो हर्षः ।

ततश्च नूपुरविराममूकमन्दमन्दिरहृदयेषु शोकाकुलकतिपय-
कञ्चुकिमात्रावशेषेषु शुद्धान्तेषु पतितयूथपद्वव वनकरीयूथे
कक्षान्तरवर्तिनि पितृपरिजने विषादिनि निरुदन्निषादिनि
स्तम्भनिषखे निष्पन्दमन्दे राजकुञ्जरे मन्दुरापालान्नान्तव्यथिते
चाजिरभाजि राजवाजिनि विभ्रान्तजयशब्दकलकले शून्ये च

महास्थानमण्डपे दह्यमानदृष्टिर्निर्जगाम राजकुलात् । अगाच्च
सरस्वतीतीरमेव तस्याञ्च स्नात्वा पितोर्दंशवुदकं अपस्नात-
श्चानिपीडितमौलिरेव परिधाय उद्गमनीये दुकूले निश्चामरो
निरातपत्रो निरुत्सारणः समुपनीतेऽपि सप्तौ चरणाभ्यामेव
नासाग्रप्रसक्तेन रक्ततामरसताम्रेण चक्षुषा हृदयावस्थितस्य
पितुर्दाहशङ्कया शोकाग्निमिवोद्गिरन् ताम्बूलस्यापि सरिदम्बु-
प्रक्षालितस्य कल्पतरुकिसलयकोमलस्य स्वभावपाटलस्याधर-
पल्लवस्य प्रभयानुविद्धान् सरसरुधिरकवजानिव हृदयाभिघाता-
दुःमन्नुणनिश्वासान् पुनर्जवनमेव जगाम ।

राजवल्लभास्तु भृत्याः सुहृदः सचिवाश्च तस्मिन्नेवाहनि
निर्गम्य त्यक्त्वा त्रिप्रपुत्रदारकान् उद्वाप्यैर्बन्धुभिर्धार्यमाणा
अपि बज्रनृपगुणगणोद्धृतहृदयाः केचिदात्मानं भृगुषु
वभञ्जुः केचित्तीर्थेषु तस्थुः केचिदनशनैरास्तीर्णतृणकूथाः
क्वथन्मदसः शुचमशमयन् । केचित् शलभादिव वैश्वानर
शोकावेशविवशा विविशुः केचिद्धारुणदुःखदहनदह्यमान-
विग्रहागृहीतपादन्तुषारशिखरिणं शरणमुपययुः केचिद्वि-
न्ध्योपत्यकास्तु वनकरिकुलशीकरसारसिच्यमानतनवः पल्ल-
वशयनशायिनः सन्तापमशमयन् । केचित् सन्निहितानपि
विषयानुत्सृज्य सेवाविमुखा बभूवुः केचिदाच्छोटितचूडा-
मण्डिषु शिरःसु शरणीकृतधूर्जटयो जटा जघटिरे अपरे
परिपाटलप्रलम्बचीवराम्बरसम्बीताः स्वाभ्यनुरागमुज्ज्वली चक्रुः ।
अन्ये तपोवनहरिणजिह्वालतोल्लिह्यमानमूर्तयोरारज्याङ्गरा-
गानक्षरयन् । अपरे पुनः पाणिपल्लवप्रसृष्टैराताम्बरागा-

नयनपुटैः कमण्डलुभिश्च वारि वहन्तो महीमण्डलं मुण्डा
विचेरुः ।

देवमपि हर्षं तदवस्थं पितृशोकविह्वलीकृतं श्रियं शाप
इति महीं महापातकमिति राज्यं रोग इति भोगान् भुजङ्ग
इति निलयन्निरयइति बन्धून् बन्धनमिति जीवितं यशइति
देहं द्रोहइति कल्पलताकलङ्क इति आयुरपुण्यफलमित्या-
हारं विषमिति चन्दनन्दहन इति कालं क्लकच इति हृद-
यस्फुटमभ्युदयमानमिति मन्यमानं सर्वासु क्रियासु विमुखं
पितृपितामहपरिगृहीताच्चिरन्तनाः कुलपुत्राः वंशक्रमाहित-
गौरवाश्च ग्राह्यगिरो गुरवः श्रुतिस्मृतीतिहासविशारदाश्च
महामुनयः संसारासारताकथनकुशलाञ्चलशीलाश्च ब्रह्मवा-
दिनः शोकापनयननिपुणाश्च पौराणिकाः पर्यवारयन् ।
अस्वतन्त्रीकृतश्च तैर्मनसापि नालम्बत शोकानुप्रवणञ्चरितु-
मनुनीयमानश्च कथं कथमपि आहारादिक्रियास्वाभिमुख्यम-
भजत आतृगतहृदयैश्चाचिन्तयत् अपि नाम तातस्य महा-
प्रलयसदृशमिदमुपलभ्यार्योवाष्पजलस्नातो न गृह्णीयाद्वल्कले-
नाश्रयोद्वा राजर्षिराश्रमपदं न विशेद्वा राजसिंहो गि-
रिगुहां अश्रुसलिलनिर्भरनयननलिनयुगलो वा न पश्येद-
नाथां पृथिवीं प्रथमव्यसनविह्वलोऽस्मि चरेदात्मानं पुरुषो-
त्तमः अनित्यतया जनितवैराग्यो न निराकुर्व्यात् उप-
सर्पन्तीं राजलक्ष्मीं दारुणदुःखदहनज्वलितदेहोवा न प्रति-
पद्येताभिषेकं इहागतो वा राजभिरभिधीयमानो न पराची-
नमाचरेत् । अतिपितृपक्षपाती खल्वार्यः सर्वदा तात ! श्लाघा-

मभिधत्ते तात ! हर्ष ! न कस्यचिद्भूत् भविष्यति वा पुनः
 काञ्चनतलतरुप्रांशुकार्यप्रमाणमिदं इदञ्च दिवसकरप्रीत्या
 दिवसमुन्मुखं विकसितमुखकमलमेतौ वज्रस्तम्भभासुरौ
 भुजावेते चापहसितमदालसहलधरविभ्रमा विलासाः कोऽन्यो-
 ऽमानि विक्रान्तो वदान्योवेति एतानि चान्यानि चिन्तयन्
 दर्शनोत्सुकहृदयो आतुरागमनमुदीक्षमाणः कथं कथमप्य-
 तिष्ठदिति ।

इति श्रीहर्षचरिते पञ्चमोच्छ्वासः ।

अथ षष्ठोच्छ्वासः ।

उच्चित्योच्चित्य भुवि प्रहितनिगूढासप्तदूतीनाम् ।
विजिगीषु रिव कृतान्तः शूराणां संग्रहं कुरुते ॥
विस्वम्भघातदोषः स्वयंबधाय खलस्य चिरकोपकरः ।
वनतरुभङ्गध्वनिरिव भूमरिनिद्रातस्करः करिणः ॥

अथ प्रथमप्रेतपिण्डभुजि भुक्ते द्विजन्मनि गतेषूद्देजनी-
येष्वशौचदिवसेषु चक्षुर्दाहदायिनि दीयमाने द्विजेभ्यः शय-
नासनचामरातपत्रादिके भूपतिनिकटोपकरणकलापे नीतेषु
तीर्थस्थानानि हृदयेर्वीरकीकसेषु कल्पिते शोकशल्ये
सुधानिचये चिताचैत्यचिह्ने अवनीनाथविसर्जिते महार्जितरा-
जकुञ्जरे क्रमेण च मन्देष्वाक्रन्देषु विरलीभवत्सु विलापेषु
विश्रास्यत्यश्रूणि शिथिलीभवत्सु श्वसितेष्वविस्पष्टेष्वक्व-
शब्देषूत्सार्यमाणासु व्यसनशय्यास्तूपदेशश्रवणक्षमेषु ओत-
पथेष्वनुरागरोधनयोग्येषु हृदयेषु विरलताङ्गतेषु नृपगुण-
ग्रहणेषु प्रदेशवर्तितामाश्रयति शोककृततेषु कविरुदितेषु जात-
स्वप्नावशेषदर्शने हृदयावशेषावस्थाने चित्रावशेषाकृतौ का-
व्यावशेषनाम्नि नरनाथे देवोद्घर्षः कदाचिदुत्सृष्टव्यापारेण
पुञ्जीभूतवृद्धबन्धुवर्गाग्रेसरेणानवरतमूकमुखेन महाजनेना-
त्मानं अकाले परिवेष्टमानमद्राक्षीत् ।

दृष्ट्वा चाकरोन्मनसि किमन्यदार्यमागतमावेदयत्यय
मगृहीतशोकाकृतो लोकस्याकार इति वेपमानहृदयश्च पप्रच्छ
प्रविशन्तमधिकतरमन्यतमम् अङ्ग ! कथय किमार्यः प्राप्त
इति स मन्दमब्रवीत् देव ! यथाविशति दारीति श्रुत्वा च
सौदर्यस्नेहनिहितनिरतिशयमन्युसूदूकृतमनाः कथमपि न
ववाम बाष्पवारि प्रवाहोत्पीडेन सह जीवितं अनन्त-
रञ्च द्वारपालमुक्तेन प्रथमप्रविष्टेन शैशवएवाग्राहि गुणव-
त्प्रताकेव भवता तातस्य चित्तवृत्तिः यतो भवन्तमेवस्विधं
विधेयं विधिविधानोपनीतनैर्घृण्यमिदं किमपि विगणयति
मे हृदयं नावलम्बनीया बालभावसुलभा प्रेमविलोमभा-
वता वैधेय इव माकृथाः प्रत्यूहमभिहितेऽस्मिन् शृणु न
खलु न जानासि लोकवृत्तं लोकत्रयत्रातरि मान्धातरि
कृतं पुरुकुत्सेन भ्रूलतादिष्टाष्टादशद्वीपे दिलीपे वा रघुणा
महासुरसमरमध्यमध्यासितत्रिदशरथे दशरथे वा रामेण गोष्प-
दीकृतचतुरदन्वन्तं दुष्यन्तं वा भरतेन तिष्ठन्तु तावदेते ता-
तेन च शतसमाधिकाध्वरधूमधूसरितस्वयशसि सुगृहीतनाम्नि
तत्रभवति परेतताङ्गतवति तव पितरि किन्नाकारि
राज्यम् ।

यच्च शोकः समभिभवति तच्च कापुरुषमाचक्षते शास्त्रविदः
स्त्रियो हि विषयः शुचां तथापि किं करोमि स्वभावस्य सेयं
कापुरुषता स्त्रैणं वा यदेवमास्वाद पितृशोकज्जतभुजो जातो-
ऽस्मि मम हि भूभृति पर्यस्तैर्निरवशेषतः प्रस्ववणानीव सूतानि
श्रुतानि अस्तमिते महति तेजसि अन्धकारीभूतदशाश्च इव
अष्टप्रज्ञो लोकः प्रज्वलितं हृदयमात्मदाहभीतइव स्वप्नेऽपि

नोपसर्पति विवेकः बलीयसा सन्तापेन जातुषमिव विलीन-
 मखिलं धैर्यं पदे पदे उपहतेव हरिणी मुह्यति मे मतिः
 पुरुषहेषिणीव दूरतएव भ्रमन्ती परिहरन्ती स्मृतिः वार्धुषिक-
 प्रयुक्तानीव प्रतिदिवसं वर्द्धन्ते दुःखानि शोकानलधूमसम्भार-
 सम्भूताम्भोधरभरितमिव वर्षति नयनवारिधाराविसरं शरीरं
 सर्वपञ्चजनः पञ्चतामुपरतः प्रयातीति विततमिदं लपति
 चपलो लोकः तातो मे ऊताशनतामेव केवलमापन्नः येनैवमयं
 मां दहति एव मयं सांपरायिकमिव हृदयमवष्टभ्य व्युत्थितः
 शोकोदुर्निवारो बान्धव इव वारिराशिं पविरिव पर्वतं क्षय-
 इव क्षपाकरं राज्जरिव रविं दहति क्षयति तनूकरोति
 कबलयति च मां न शक्नोति मे हृदयं तादृशस्य सुमेरुकल्पस्य
 पुरुषकल्पस्य विनिपातमश्रुभिरेव केवलैरतिवाहयितुं राज्ये
 विषयइव चकोरस्य विरक्तं मे चक्षुः बद्धस्तकर्पटकृतावकुण्ठ-
 नां जङ्गमाङ्गनामिव वंशवाह्यां नार्थ्यां श्रियं निराकर्तुं मभिल-
 षति मे मनः क्षणमपि निर्जले कूपे कुलीरइव देशे न पार-
 यामि स्थातुं सोऽहमिच्छामि मनसि वाससीव सुलग्नं स्नेह-
 मलममलैः शिखरि शिखरि प्रस्रवणस्वच्छस्रोतोभिः क्षालयितु-
 माश्रयितुमाश्रमपदे यतस्त्वमन्तरितयौवनसुखामनभिमतामपि
 जरामिव पूरोराज्ञयां गृहाण्येमां राज्यचिन्तां त्यक्तसकलबाल-
 क्रीडेन हरिणेव दीयतासुरोलक्ष्म्यै परित्यक्तं मया शस्त्रमिति
 अभिधाय खड्गग्राहिणी हस्तादादाय निजनिस्त्रिशमुत्ससर्ज
 धरण्याम् ।

अथ तच्छ्रुत्वा निशितशिखरेण शूलेनेव ताडितः
 प्रविदीर्णहृदयो देवो हर्षो समचिन्तयत् किं नु खलु माम-

न्तरेणार्थः केनचिदसहिष्णुना किञ्चिद्ग्राहितः कुपितः स्यात्
 उत्तानया दिशा परीक्षितुकामो मां उत शोकजश्चेतःसाक्षेपः
 स्यात् आहोस्विदार्थ एवायं न भवति किं वार्येणान्यदेवाभि-
 हितमन्यदेवाश्चावि मे शोकशून्येन अवरोन्दित्रेण आर्यस्या-
 न्यदेववीक्षितमन्यदेवापतितं मुखे अथवा सकल वंशविना-
 शाशनिपातो विधेरयं अथवा निखिलपुण्यक्षयोपक्षेपः कर्म-
 णां अननुकूलसमग्रग्रहचक्रवालविलसितं वा येनैवायं यः काश्चि-
 दिव यत्किञ्चन कारिणमिव मां पूर्वप्रभृतिवंशसम्भृतमिवात-
 तायिनमिवानात्मानुजातद्वक्तृमिवादृष्टदोषमपि श्रोत्रियमिव
 सुरापाने सङ्गृत्यमिव स्वामिद्रोहसज्जनमिव नीचोपसर्पणे
 सुकलत्रमिव व्यभिचारे मामतिदुष्करे कर्मणि समादिष्टवान् ।

अथवा तदेतत्तावदनुरूपं यच्छौर्योन्मादमदिरोन्मत्तस-
 मस्तसामन्तमण्डलसमुद्रमथनमन्दरे पितरि प्रमिते तपोवनं
 वा गम्यते वल्कलानि वा गृह्यन्ते तपांसि वा तप्यन्ते
 यत्तु मयि राजाज्ञा दग्धेऽपि दाहकारिणि धन्वनीवाङ्गार-
 वृष्टिस्त्वसदृशमार्यस्य यद्यपि रिपुरनभिमानोद्विजातिरनेषणो
 मुनिररोषणः कपिरचलः कविरमत्सरो वणिगतस्करः प्रियजा-
 निरकुहकः साधुरदरिद्रोद्रविणवानखिलः कीनाशोऽनक्षिगतो
 मृगयुरहिंस्रः पराशरी ब्रह्मण्यसेवकः सुखी कितवः कृतज्ञः
 परिव्राडबुभुक्षुः शठः प्रियवागमात्यः सत्यवादी राजसूनुः
 अदुर्विनीतश्च जगति दुर्लभः तथापि ममार्य एवार्यः को हि
 नाम तद्विधे पतिते राजकुञ्जरे जनयितरीदृशे च विफली-
 कृतशिलास्यम्भाभभुजि भूभुजि भ्रातरि त्यक्तराज्ये ज्यायसि
 तपोवनं गच्छति सकललोकलोचनजलपाताश्रावितं मृद्गोलक

दसुधाभिधानं मदखेलनिखिलसुखविकारलक्ष्म्या ख्यातनीचा-
चाराच्च श्रीसंज्ञकां सुभटकुटुम्बकर्मकरकुम्भदासीचण्डालो-
ऽपि कामयते कथमिव सम्भावितमत्यन्तमनुचितमार्येण किमु-
पलक्षितं मय्यनवदातं कर्म किं वास्य चेतस इत्थं च्युतः सौ-
मित्रिः विस्मृता वा वृकोदरप्रभृतयः अनपेक्षितभजना स्वार्थैक-
निष्पादननिष्ठुरा चेयमार्यस्येदृशी प्रभविष्णुता अपि च आर्ये
तपोवनं गते जिजीविषुः कीनाम महीं मनसापि ध्यायेत् ।

कुशशिखरखरनखरप्रचयचटुलपेटपाटितमत्तमातङ्गमदच्छ-
टाच्छुरितकेसरसटाभारभासुरमुखे केसरिणीव वनविहाराय
निर्गते निवासगिरिगुहान्तःपातिपृष्ठतः प्रतापसहाया हि
सत्ववन्तः कश्चपलां राजसङ्घीं प्रत्यनुरोधोऽयमार्यस्य इय-
मपि वनतरुचिरचीवरान्तरितकुचा कुसुम्भसमित्पलाशपू-
लिकां वहन्ती तत्रैव तपोवने वनमृगीव नीयते जरां जाल्प्यी-
किं वा ममानेन वृथाबद्धा विकल्पितेन दूष्णीमेवैनमार्य मनुग-
च्छामि गुरुवचनातिक्रामकृतं च किल्बिषन्तपोवने तपएवापा-
स्यतीति अवधार्य मनसा प्रथमं गतस्तपोवनं सुष्णीमेवा धोसु-
खोऽतिष्ठत् ।

अत्रान्तरे पूर्वोद्दिष्टेनैव वस्त्रकर्मान्तिकेन समुपस्था-
पितेषु वल्कलेषु निर्दयकरतलताडनभियेव ग्लपितहृदये
रटति स्त्रैणे मातर मब्रह्मण्यमित्यूर्द्ध्वदोषिण विरुतवति विरजने
पादप्रणतिपरे पूत्कुर्वति पौरवृन्दे विद्राति विद्रुतचेतसि चिर-
न्तने परिजने परिजनावलम्बिते वेपमानवपुषि पर्याकुलवास-
सि शोकगदगदवचसि गलितनयनप्रयसि विमति वर्षीयसि-
बन्धुवर्गे निराशेषु नखलिखितमणिकुट्टिमेष्वधोमुखेषु निख-

सत्सु सामन्तेषु सवालवृद्धासु तपोवनाय प्रस्थितासु प्रजासु
सहसैव प्रविश्य शोकविल्लव, प्रक्षरितनयनयुगलोराज्यश्रियः
परिचारकसम्वाद्कोनाम प्रज्ञाततमोविमुक्ताक्रन्दः सदस्यात्मान
मपातयत् ।

अथ सम्भ्रान्तो भ्रात्रा सह स्वयमेव राज्यवर्द्धनस्तं पर्यष्ट-
च्छत् भद्र । भण्य किमस्त्राद्यसनविवर्धनबन्धधृतिरवनिपतिमरण-
सु द्रितमतिष्ठतिकरमपरमधिकतर मितः ससुपनयति विधि-
रिति स कथं कथं प्रप्यकथयत् देव ! पिशाचानामिव नीचा-
त्मनां त्वरितानि च्छिद्रप्रहाराणि प्रायशो भवन्ति यतो-
ऽन्यस्मिन्नेवाहन्युपरतइत्यभूद्वातां तस्मिन्येव देवो ग्रहवर्मा दुरा-
त्मना तालवराजेन जीवलोकमात्मनः सुकृतेन सह त्याजितमर्ह-
दारिकापि राज्यश्रीः कालायसनिगडचुम्बितचरणा चौराङ्गनेत्र
सयता कन्याकुले कारायान्निक्षिप्ता किवदन्ती च यथा किल-
नायकं साधनं जिहृक्षुः सुदुर्मतिरेनामेव भुवमागमिष्यतीति
विज्ञापिते प्रभुः प्रभवतीति तं च तादृशमनुत्प्रेक्षितमसम्भावनीय-
माकस्मिकं परमाकर्ण्यश्रुतपूर्वत्वात् परिभवस्य परिभवा-
सहिष्णुतया स्वभावस्य वीरक्षेत्रसम्भवा जन्मनः कृपाभूमि
तया स्वसुः सोदर्यस्नेहाच्च स तादृशो बद्धकुलोऽप्यन्तर्गुरुरेक-
पदएवास्य न नाशोकावेगो विवेश च सहसा केसरीव गिरि-
शुहांग्टहं गभीरं हृदयम् ।

भयङ्करः कोप्रावेगकेशिस्तूदनशङ्काकुलकालीयभङ्गुरा
भ्रूभङ्गतरङ्गिणी श्यामायमाना यमस्वसेव प्रथीयसी लला-
टपट्टैः भूषणभ्रूकुटीरभिद्युतदर्पात् परावृणन्स्वकिरणसलिल-
निर्जरैः समरसम्भारसम्भाषणाभिषेकमिव चकार दिङ्नाग-

कुम्भकूटविकटस्य वाङ्मशिवरस्य दक्षिणस्य वामपाणिपल्लव-
युगलस्वेदसलिलपूरितोदरोनिकुलमालवकुलनायगृहीतकेश
इव निर्मर्यादश्रीकचग्रहोत्कण्ठएव च कम्पमानः पुनरपि
समुत्सर्प च भीषणं कृपाणं पाणिरितरशस्त्रग्रहण-
मुद्रितराजलक्ष्मीक्रियमाणदृष्टिद्विविधुतसिन्धुरधूलिरिव क-
पिलः कपोलयोरदृश्यत रोषरागः समासन्नसकलमहीपाल-
चूडामणिमणिजाताहङ्कारइव समारुरोह वाममूर्ध-
ण्डमुत्तानितोदक्षिणश्वरणः निष्ठुरन्तस्तकषणनिष्ठुरधूमले-
खोनिर्वीरोवीकरणाय विमुक्तशिखइव विलिलेख मणिकुट्टि-
ममितरः पादपद्मदर्पस्फुरितसरसवर्णोज्ज्वलितशोणितच्छटाव-
धेनकैः शोकविषं प्रषेक्तुं बोधयन्निव पराकमनुजमवादीत्
आयुष्मन्निदं राजकुलममीवान्धवाः परिजनोऽयं भूपतिभुजा-
परिषपरिपालिताश्च ताः प्रजाः गतोऽहमद्यैव मालवकुलमहा-
प्रलयायेदं वै तावद्वल्कलग्रहणमिदमेव तपःशोकोपायश्च यं यद-
यमत्यन्ताविनीतारिनिग्रहः सोऽयं कुरङ्गैः कचग्रहः केशरिणो-
भेकैः करभातः कालसर्पस्य धेनुवत्सकैर्वन्दीकचग्रहोव्याघ्रस्याल-
गङ्गैर्गलात्तेपोगण्डस्य दारुभिर्दाह्यादेशोदाहनस्य तिमिरैस्ति-
रस्कारोरवेर्यो मालवैः परिभवः पुष्पभूतिवंशस्य अन्तरितस्तातो
महीयसा मुक्ता तिष्ठतु राजानः किरणश्च त्वयैव सार्द्धं अय-
मेकोभण्डिन्ययुतमात्रेण तुरङ्गभाणामनुयातु मामित्यभिधाय
चानन्तर मेव प्रयाणपटहमादिदेश ।

तच्च तथादिशन्तमाकलय्य यामि जामातृवक्त्रान्तप्रको-
पयानदूयमाने मनसि निवर्तनादेशप्ररूढप्रणयार्पितवाष्प इव
प्रोवाच देवोद्वर्षः किमिव हि दोषजातमार्य ! पश्यति मया-

प्यनुगम्यमानो यदि बाल इति नितरान्नपरित्याज्योऽस्मि रक्ष-
णीय इति भवद्भुजपरं रक्षतात्तात अशक्त इति अपरीक्षि-
तोऽस्मि सम्बर्धनीय इति वियोगस्तातं करिष्यति अक्लेशसह इति
स्वीपक्षे निक्षिप्तोऽस्मि सुखमनुभवत्विति त्वयैव तत्प्रयाति महा-
नध्वनि क्लेश इति विरहाग्निरविषह्यतरः कलत्रं रक्षत्विति श्री
स्ते निस्त्रिंशे वसति पृष्ठतः शून्यमिति तिष्ठत्येव ते प्रतापः राज-
कमलाधिष्ठितमिति तत्सुबद्धमास्व तत्रोत्तमसुवर्णकाग्निभिर-
तिव्यायामादुत्कठिनकायबधैः करकलितश्रीमद्रामकविवञ्ज-
सरोजातं नानारसान्वितं कवित्वरसमधुनिकरं श्रीमद्राम-
कल्पतरुं भजध्वं तिष्ठत्यसावनुदिनं सहजेन्द्रपार्श्वदातेति
रोहणगिरिः प्रथितोऽपि लोके त्रासात् प्रसादमये कठिनो
बभूव ।

त्वं चापि संप्रति नम च विशेषदाता प्रीत्यभ्युन्नये साहजीन्द्र-
हृदगात्रमनोविकारशून्यश्च संसदि पराभियुगेषु दानं चाहुः सा
त्वमहह इति व्यतिरिक्तमेव माङ्गणयसि प्रलघुपरिकरः प्रया-
मीति पादरजसि कोऽतिहारः द्वयोर्गमनमसांप्रतमिति मामनु-
गृह्णाण गमनाज्ञया कातरोभ्राटस्नेह इति सहशोदोषः काचेद-
मात्महारता भुजस्येति यदेकाकी क्षीरोदफेनपटलपाण्डुरममृत-
मयमिव यशोयियासतीव अवञ्चितपूर्वोऽस्मि प्रसादितः तत्प्रसी-
दत्वार्यो नयतु मामपीति एवमभिधाय क्षितितलविनिहताञ्जलिः
पादयोरपतत् तमुत्थाप्य पुनरग्रजोजगाद तात ! किमेव
मतिमहारम्भपरिग्रहणपरिमाणं मारोप्यते बलादतिलपिता-
न्यभितः हरिणार्धमतिह्वेपणः सिंहसम्वादसंनाहः त्वणमुपरि
कवचयन्त्याशुशुक्ष्णयः अपि च ।

तवाष्टादशवीपेषु अट्टश्यगलमालिनी मेदिन्या सतएव विक्र-
मस्य विषयः न हि कुलशैलनिवहवाहिनी वायवः सद्यन्ति तर-
ले कुलराशौ सुमेखवप्रपरिणतिप्रगल्भवाददिक्रिणः परिण
मन्त्यणीयसि वल्मीके ग्रहीष्यसि सकलपृथ्वीपतिप्रलयोत्पा-
तमहाधूमकेतुर्मान्धातेव चारुचामीकरपत्रलतालङ्कारं कायं
ककुभां विजयायातुरायामस्यां विपक्षक्षपणक्षुभितायां क्षम्य-
तामयमेकार्कनः कोपबलएक स्तिष्ठतु भवानित्यभिधाय तस्मि-
न्नेवावसरे निर्जगाम जगाम च ह्यमित्रम् ।

अथ तथागते भ्रातर्युपरते च पितरि प्रीषितायाञ्च मातरि
सयतायाञ्च स्वसरि यूथभ्रष्ट इव वनकरी देवो हर्षः कथं कथ-
मपि एकाकी कालमनैषीत् अतिक्रान्तेषु वज्रेषु वासरेषु
कदाचित्तथैव भ्रातृगमनदुःखासिकताञ्च देवो हर्षः सुतराम-
नित्यताभावनया दूयमानमानसः क्षीणभूयिष्ठायां क्षपायां
कथमपि निद्रामलभत स्वप्ने चाभ्रं लिहं लोहस्तम्भं भज्यमान-
मपश्यत् उत्कम्पमानहृदयः प्रत्यबुध्यत अतर्कयञ्च किन्नु खलु
मामेव ममी सन्तत न वध्नन्ति दुःस्वप्नाः स्फुरन्ति च दिवानिशं
कल्याणाख्यानविचक्षणमदक्षिणमक्षि मे दारुणाश्चाशुदुःख-
पक्षमाचक्षाणाः क्षणमपि न शास्यन्ति पुनरुत्पन्ताः प्रत्यहं
राज्जरविकलकायबन्ध इव कबन्धवति ब्रह्मविम्बे विभाव्यते
तपःकरणकालकबलितानीव धूसरितसमग्रग्रहानुद्गिरन्ति
धूमोद्गारान् सप्तर्षयो दिने दिने दारुणदाहभस्मकरण-
निकरा इव निर्वाणजसो निपतन्ति नभस्यलात्तारागणाः
तारापातशुचेव निष्प्रभः शशी निशि निशि ततस्ततः प्रज्वलन्ती-
भिरुल्काभिरुदग्रग्रहयुद्धमिव वियति विलोकयन्ती विलोलता-

रकाः ककुभः राजसंक्रान्तिसूचकाः सञ्चारयन्तीव कापि व-
हन् बज्जलरजःपटलकलिलशर्कराशकलशाकीरिमाकृतोमहौं
न खलु कुशजमिव पश्यामि लग्नस्यास्मद्वंशेकरिणा इव करे
वाणीरं कोमलमपि कवलयतः कृतान्तस्य परिपन्थि सर्वथा
स्वस्ति भवत्वार्यायेति चिन्तयित्वान्तर्भिन्नं भ्रातृस्नेहकातरं
द्रवतीव हृदयं कथं कथमपि संस्तभ्योत्याय यथाक्रियमाणं
क्रियाकलापमकरोत् ।

आस्थानगतश्च सहसा प्रविशन्त मनुप्रविशता विष-
स्रवदनेन लोकेनानुगम्यमानं असह्यदुःखोष्णश्वासधूमरक्ततन्तु-
नेव मलिनेन पटेन प्रावृतवपुषञ्जीवितधाराविलज्जएवावनत-
मुखन्नासावंशस्याग्रे ग्रथितदृष्टिं दुःखदूरप्ररूढरोम्णा मूकेनापि
मुखेन स्वामिथ्यसनमविच्छिन्नैरश्रुभिर्विज्ञापयन्तं कुन्तलनामानं
वृहदश्ववारं राज्यवर्धनस्य प्रसादभूमिं प्रज्ञाततमं ददर्श । दृष्ट्वा
च जातशङ्कश्चक्षुषि सलिलेन मुखशशिनि श्वसनेन हृदये ऊता-
शनेनोत्सङ्गे भुवा दारुणप्रियश्रवणसमये सममिव सर्वेष्वङ्गेषु
अगृह्यत लोकपालैः तस्माच्च हेलानिर्जितमालवानीकमपि गौ-
डाधिपेन मिथ्योपचारोपचितविश्वासमुक्तशस्त्रमेकाकिनं
स्वभवनएव भ्रातरं व्यापादितं शुश्राव । श्रुत्वा च महातेजस्वी
प्रचण्डकोपपावकप्रसरपरिपीयमानशोकावेगः सहसैव ज्ज्वाल ।
ततश्चामर्षविधूतविशीर्यमाणा शिखामणिसकलमङ्गारतामिव
गतं रोषाग्निमुद्वहन्ननवरतस्फुरितेन पिवन्निव सर्वतेजस्विना-
मायुभीरोषनिर्भुग्नेन दशनच्छदेन लोहितायमानलोचनालोक-
लेपैर्दिग्दाहानिव दर्शयन् रोषाग्निनाप्यसह्यसहजशौर्योष्मणा-
दह्यमान इव वितन्यमानस्वेदसलिलशीकरदुर्दिनैः स्वावय-

वैरप्यदृष्टपूर्वकोपभीतैरिव कम्पमानैरुपेतो हर इव कृतभैरवा-
कारो हरिरिव प्रकटितनरसिंहरूपः सूर्यकान्त इव परतेजः-
प्रसरदर्शनज्वलितः क्षयदिवसइत्योदितद्वादशदिनकरदुर्नि-
रीक्षमूर्तिरुत्पातमारुत इव सकलभूभृत्कम्पकारी विन्ध्य इव
विवर्धमानविग्रहोत्सेधो महाशीविष इव दुर्नरेन्द्राभिभवरो-
षितः पारिक्षित इव सर्वभोगिदहनोद्यतो वृकोदर इव
रिपुरुधिरपानटपितः सुरगज इव प्रतिपक्षवारणप्रधावितः
पुरोहित इव पौरुषस्य उन्माद इव मदस्यावलेपइवावलेपस्य
तारुण्यावतार इव तेजसः सर्वोद्योग इव दर्पस्य युगावतार इव
यावनोष्माणः राज्याभिषेक इव समररसस्य नीराजनदिवस इव
सहिष्णुतायाः परां भीषणतामयासीत् ।

अवादीञ्च गौडाधममपहाय कस्तादृशमहापुरुषन्तत्क्षणा
एव निर्व्याजभुजवीर्यविजितसमस्तराजकं मुक्तशस्त्रं कलश-
योनिमिव पुष्पवर्त्मप्रसूतिरीदृशः सर्ववीरलोकगर्हितेन मृत्यु-
नाशमयेदार्यं अनार्यं च त मुक्ताफेनपटलपाण्डराः केषां
मनःसु हंसा इव परशुरामस्मृतिकृतोऽनुकुर्युरार्यस्य शौर्य-
गुणाः पक्षपातं कथमिवात्युग्रस्थार्यजीविताहरणे निदाघ-
रवेरिव कमलाकरसलिलरोषणेन प्रेषितप्रीतयः प्रसू-
ताङ्गराः कान्नु गतिं गमिष्यति कां वा योनिं प्रवेक्ष्यति क-
स्मिन्वा नरके पतिष्यति न श्वपाकोऽपि एव माचरेत् नामापि-
ग्रहतोऽस्य पापकारिण पापमनेन विलिप्यत इव जिह्वा किं
धाङ्गीकृत्य कार्यन्तेन क्षुद्रेणानुप्रविश्य विगतघृणेनेव सकल-
भुवनभारभरणाह्लादेचतुरश्वन्दनस्तम्भ इव क्षयमुपनीतः अनेन
मूढेन मधुरसाखादनलुप्येन मम चार्यजीवितमाकर्षता भा-

विना दृष्टः कष्टशिलीमुखसम्पातोपद्रवाः निजग्रहदूषणजालमार्गं
 दीपकेन कज्जलमलिनं केवलमयशः समान्वितं नान्यास्तए वास्त
 सुपगते पितृभुवनचूडामणौ सवितरि वेधसा स्मृष्टसत्पञ्चशती-
 रन्धकारस्य निग्रहाय ग्रहतदूषणद्विविहारैर्हरिणाधिपः शशी
 विनयविधायिनि भग्ने चाङ्कुश एव विद्यते व्यालवारणस्य नि-
 ग्रहाय सकलमत्तमातङ्गकुम्भस्थलस्थिरशिरोभागभिदुःखतरः
 केशरिनखः तादृशः कुले कटिका इव तेजस्विरत्नविनाशकाः
 कस्य न बध्नाः क्तेदानीं यास्यति दुर्बुद्धिरिति एव मभिदधत-
 एवास्य पितुरपि पितुः सेनापतिः समग्रविग्रहप्राग्रसरो ह-
 रितालशैलावदातदेहपरिणतप्रगुणशालप्रकाण्डप्रांशुरतिशौ-
 र्योष्णमेव परिपाक सुपगन्ता गतभूयिष्ठे वयसि वर्त-
 मानो बद्धविधशयनसुप्तोत्थितेनापहसितमिव शान्तनवमप्यति-
 दीर्घेणायुषा दुरभिभवशरीरतया जरयापि भीतभीत एव
 प्रकटकम्पया परास्मृष्टः कथमपि मानमयेषु शिरोरुहेषु शशि-
 करनिकरशीततरलशिरोरुहसयत्नः सैंहमिव निष्कपट परा-
 क्रमरसरुचितां संक्रान्तोजीवन्नेव जातिमपरमपरं स्वामिमुख-
 दर्शनघातकपरिजिहीर्षयेव भूयुगलेन पलितप्रशिथिलप्रलम्ब
 चर्मणा स्थगितदृष्टिस्थूलश्लक्ष्णुपिच्छच्छादितकपोलभागभासुरो
 वमन्निव विक्रमकालेऽपि विकासिकाशकामनविशदं शरदारम्भ
 गम्भीरेण मुखेन मृतमपि हृदयस्थितं स्वामिनं सितवागुरे-
 येवाभिविजयन्नानाभिलम्बेन कूर्चकलापेन परिणामेऽपि
 शीतासिधाराजलतृपितैरिव विवृतवदनै र्वहङ्गर्वविहारैर्विष-
 मितविशालवक्षाः अतिनिश्चितशस्त्रटङ्गकोटिकटितबद्धदृढदू-
 घुणाक्षरपङ्क्तिनिरन्तरतया लिखितसकलसमविजयपर्वी पूर्व-

पर्वत इव पादचारी विविधवीरवृत्तान्तरसरामणीयकेन
महाभारतमपि लघयन्निव प्रतिपक्षेणातिनिर्वन्धेन परशु-
राममपि शिञ्जयन्निवाभ्रमणादरः श्रीसमाकर्षणविभ्रमेण
मन्दरमपि मन्दयन्निव बाहिनीनायकत्वेऽपि मर्यादासुवर्त्त-
नेनाम्नोधिमभिभवन्निव स्थैर्यकारकस्योन्नतिभिरचलानपि
ह्येपयन्निव सहजप्रचण्डतेजःप्रसरविस्फुरणेन सर्वतार-
मपि तृणीकुर्वन्निवेश्वरभारोद्वहनष्टष्टष्टतया हरदृषभमपि
हसन्निवारणिरमर्षाग्नेरैश्वर्यं शौर्यस्य मदो मदस्य विटपो
दर्पस्य जीवितं विजिगीषुतायाः समुच्छसितमुत्साहस्याङ्कुशो
दुर्दमनागानान्नागमर्दनो दुष्टभोगिनां विरामोपरमोमनुष्य-
तायाः गुरुकुलं वीरगोष्ठीनां तुलाशौर्यशालिनां सीमन्तदृष्ट्वा
शस्त्रग्रामस्य निर्वोढा प्रौढवादानां संस्तम्भयितेव भग्नानां
पारभः प्रतिज्ञानां मर्मज्ञो महाविग्रहाणां घोषणापटहः
समरार्थिनां सम्बिधातेव समुपविष्टः सिंहनादनामा स्वरेणैव
दुन्दुभिनिर्घोषगम्भीरेण सुभटानां समररसमानयन्निव विज्ञा-
पितवान् ।

तेन क्वचित् कृताश्रयया मलिनया मलिनतराः को-
किलया काका इव कापुरुषोदहतलक्ष्म्या विग्रलम्भमाना न
चेतयन्ते श्रियो हि दोषान्धतायाः कारणम् । कामिला
विकारा इव कृतच्छायान्तरिततनवोऽभिविस्मरन्त्येव तेज-
स्विनं जडधियः किं करोतु वराकः येनातिभीरुतया नित्य-
पराङ्मुखेन दृष्टान्येव सर्वातिशायिशौर्यस्यमधुकपिलक-
पोलपुलपल्लवितकोपानजानि तेजस्विनां सुखानि नासौ
तपस्वी जानात्येव यथा अभिचारा इव विप्रकृताः सौम्याः

सकलकुलप्रलयमुपहरन्ति मनस्विन इति जलेऽपि च
 ज्वलन्ति ताडितास्तेजस्विन इति सकलवीरगोष्ठीबाह्यस्य
 तस्यैवेदमुपचितमनुत्तारणविनिपातननिपुणं कर्म मनस्विनां
 हि प्रधानप्रधाने धनुषि अयमाणे सति च कमला कलहंसी-
 केलि कुवलयकानने कृपाणे कृपाणोपायाः पयोऽभिमथन-
 प्रभृतयोऽपि श्रीसमुत्थानस्य किं पुनरीदृशाः एषाञ्च धात्रा
 धात्रीं तातुं नियुक्ताः स्वयमशक्ता इव कुलिशकर्कशभुजपरिष-
 प्रहरणहेतोरुद्भिरन्ति गिरयोऽपि लोहानि ते कथमिव बाहु-
 शालिनो मनसापि विमलयशोबान्धवाध्या येयुरकार्यं सर्वग्रहाभि-
 भवभासुराणां हि सुभटकराणामग्रतोदिग्वहणे पङ्कवः पतङ्ग-
 कराः महामहिषशृङ्गभङ्गुरभीषणान्तरालाखिललोकप्रवादमा-
 तैव दक्षिणाशा तत्त्वतः सुभटभ्रूकुटीरथवा सोमस्य चित्रञ्चेदं
 यदुन्मुक्तसिहनादानां साहससरभससमररसोच्चरोमाञ्चकन-
 कानिकरेण सहसा निर्यान्ति रुटाः शूराणां रणेषु द्वयमेव
 चतुःसागरसम्भूतस्य भूतिसम्भारस्य भाजनं प्रतिपक्षदाहि-
 दाशयं वड्ढासुखं महापुरुषहृदयं वा तेजस्विनः सकलानन-
 वाप्य पयोराशिसहजस्य कुतो निर्वृतिरुष्माणाः वृथा विपुल-
 फणाभारो भुजङ्गमानां सुदाविभर्ति भोगेन षट्पिण्डमेव
 केवलं अप्रतिहतशासनं कान्त्युपभोगरसन्तु रसाय दिक्कुञ्जर-
 करभासुरप्रकोष्ठा वीरबाहवएव जानन्तिरविरिवोन्मुखपद्मा-
 कान्तहीतपादपल्लवः सुखेनाखण्डिततेजा दिवसन्नयति शूरः ।

इतरस्य तु शशिन इव हरिणहृदयाभिपाण्डरपृष्ठस्य कुतो-
 द्विरात्रमपि निचला लक्ष्मी भविष्यत्यपरिमितयशःप्रकर्ष-
 विकासी वीरास्यः पुरःप्रवृत्तप्रभाप्रहताः पथ्यानः पौरुषस्य

शब्दविद्रुतद्विषन्ति द्वाराणि दर्पस्य शास्त्रालोकप्रकाशिताः शून्या
दिशः शौर्यस्य रिपुरुधिरशीकरासारेण भूरिव शूरोऽप्यनुरज्यते
बहुनरपतिसुकुटमणिशिनाशाणक्षेपणेन चरणनखराजिरिव
राजताप्युज्वलीभवति अनवरतशस्त्राभ्यासेन करतलानीव
रिपुमुखान्यपि श्यामीभवन्ति विपुलव्रणपट्टबन्धशितैः शरीर-
मिव यशोभिर्धवलीभवन्ति कवचिषु रिपूरः कवाटेषु पात्य-
मानां पावकशिखामिव श्रियमपि वमन्ती निष्ठुरा निस्त्रि श-
प्रहाराः यश्चाहितहतस्वजनो मनस्विजनो द्विषदुरस्तम्भनेन
कथयन्ति हृदयदुःखं पुरुषासिलताघनपातपवनेनोच्छसति
शत्रुशरीरास्त्रधारापातेन रोदिति विपक्षवनिताचक्षुषा
ददाति जलं स श्रेयान्नेतरः न च स्वप्नदृष्टनष्टेष्विव क्षणि-
केषु शरीरेषु बध्नन्ति बन्धुबुद्धिं प्रबुद्धाः स्थायिनि यशसि
बान्धवधीराणां अनवरतप्रज्वलिततेजःप्रसरभास्वरस्वभावञ्च
मणिप्रदीपमिव कलुषकज्जलमलेन न स्पृशत्येवातितेज-
स्विनं शोकः स त्वं सत्ववतामग्रणीयोऽग्रसरः प्रज्ञावतां प्रथमः
समर्थानां पृष्ठोऽभिज्ञानानां आदिरसहिष्णूनां एताश्च सन्तत-
सन्निहितधूमायमानकोपाग्नयः सुलभासिधारातोयदृप्तयो वि-
कटबाहुवनच्छायोपगूढबीरताया निवासशिविरभूमयः स्वाय-
त्ताः सुभटानामुरः कवाटभित्तयः यतः किं गौडाधिपेनैकेन
तथा कुरु यथा नान्योऽपि कश्चिदाचरत्येवं भूयः सर्वोर्वीश्रद्धा-
कासुकानामलीकविजिगीषूणां सञ्चारय चामरमारुतान्तःपुर-
पुरन्ध्रीनिश्वसितैः छिन्धि रुधिरगन्धान्धगटध्रमण्डलाच्छादनैः
क्षत्रचयान् व्यसनानि अपाकुरु कदुष्णशीणितोदकस्वेदैः कुल-
च्छीकुलटाकटाक्षचक्षूरागोरगान् उपशमय निशितशरशिराव्य-

यशोशितव्यचैरकार्यशौर्यान्धान् चम्बूलय लौहनिगडाभपि
 मालां विविधैः पादपीठदीहलदुर्ललितपादमघानि क्षपय ती-
 क्ष्णाञ्जाक्षरक्षारपातैर्जयशब्दश्रवणकर्णकण्डूरपनय चरणन-
 खमरीचिचन्दनचर्चाललाटलेपैर्नमनस्तिमितमस्तकस्थविकारा-
 नुद्धर करदानसन्दंशैर्द्रविणदर्पोष्मायमाणदुःशीलशल्यानि
 भिन्दि मणिपादपीठदीधितिदीप्रप्रदीपिकाभिषुष्कसुभट-
 साटोपभ्रूकुटिवन्धान्वकारान्विकारान् मार्जय चरणपतनल-
 ङ्घनलाघवगलितशिरीगौरवारोग्यैर्मिथ्याभिमानमौनमहासन्नि-
 पातान् मन्दय सततसेक्षवाञ्छलिषु सुकुलितकरसंपुटोष्म
 भिरिष्वासनगुणकिणे कार्कश्यनियमेनैव च ते गतः पिता
 पितामहः प्रपितामहो वा तमेव महासिस्त्रिभुवनस्पृहणीयं
 पन्थानमपह्नाय कुपुरुषोचितां शुचं प्रतिपद्यस्व कुलक्रमागतां
 केसरीव कुरङ्गीं राजलक्ष्मीं देव । देवभूयङ्गते नरेन्द्रे दुष्ट-
 गौडभुजगदष्टजीविते राज्यवर्धने प्रवृद्धेऽस्मिन्महाप्रलये धरणी-
 धाराकाधुना त्वं शेषः समाश्रयाशरणाः प्रजाः क्षमापतीनां
 शिरःसु शरत्सवितेव ललाटन्तपान् प्रयच्छ पादन्यासान्
 अहितानामभिनवसेवादीक्षादुःखतप्तश्वासमण्डलैर्नखपञ्चैः प्र-
 चालितचूडामणिचक्रवातबालातपैश्चयाकल्मषपादताम् ।

अपिच हतेऽपि तथैकाकी तपस्वी वनमृगैः सह सम्बर्द्धित-
 सहजब्राह्मण्यमार्दवसुकुमारमनाः कृतनिश्चयश्चण्डचापं नाट-
 निटङ्कारनादनिर्मदीकृतदिग्गजं गुञ्जजर्जरवजनितजगज्-
 जित्वरं समग्रमुद्यतमेकविंशतिकृत्वः कृत्स्नवान्राजन्यकं रामः किं
 पुनर्नैमर्गिककायकार्कश्यः कुलिशायमानमानसो मानिनां
 मूर्धन्यो देवः तदद्यैव कृतप्रतिज्ञो मृहाण गौडाधिपस्वस्त्ये

जीवितसङ्कुलनाकुलकालाकाण्डदण्डयात्राचिह्ने ध्वजबन्धनं
नह्यरातिरक्तचर्चाशिशिरोपचारमन्तरेण शास्यति परि-
भवानलपच्यमानस्य देहस्य दुःखदाहज्वरः सुदारुणानी-
कारासन्तापशान्त्युपायपरिक्षेपे हिडिम्बामुखचुम्बस्वादित-
मिव रिपुरुधिरासृतं मन्दरोपायमपायि पवनात्मजेन जामद-
ग्न्येन चाशास्यमन्युशिखिशिखासञ्चरेण सुखायमानस्पर्श-
शीतलेषु क्षत्रियक्षतजमहाह्वदेष्वाशनायीत्युक्त्वा व्यरंसीत् ।

देवस्तु हर्षस्तं प्रत्यवादीत् करणीयमेवेदं मान्येनाभिहितं ।
तथाहि मे गृहीतभुवि भोगिनाथेऽपि दायाददृष्टिरीर्ष्यालोभु-
जस्य उपरि गच्छतीच्छति ग्रहाय गृहगणेऽपि भ्रूलता चलितुं
अनमत्सु शैलेष्वपि तं ग्रहमपि लषति दातुं करः तेजो दुर्द-
ग्धानर्ककरानपि चामराणि ग्राहयितुमीहते हृदयं राज-
शब्दरूपा नृगराजानामपि शिरांसि बाञ्छति पादः पादपीठं
कर्तुं स्वच्छन्दलोकपालस्वेच्छागृहीतानामाक्षेपादेशाय दि-
शामपि स्फुरत्यधरः किं पुनरीदृशे दुर्ज्ञाने जातेऽमर्षनिर्भरे
मनसि नास्त्येवावकाशः शोकक्रिया करणस्य ।

अपिच हृदयमुपशल्ये सुसल्ये जगद्गर्भिते गौडचण्डाले जिह्वेपि
शुष्काधरपुटपीटे इव प्रतीकारे शून्यः शुचाशूत्कर्तुं अकृतरि-
पुबलाबलाऽविलोचनी दुर्दिनस्य मे कुतः करयुगलस्य जलाञ्जलि-
दानं अदृष्टगौडाधमचिताधूममण्डलस्य वा चक्षुषः स्वल्पमप्यशु-
सलिलं श्रूयताञ्च मे प्रतिज्ञा शापाचार्यस्य पादपांसुस्पर्शेन यदि
परिगणितैरेव वासरैः सकलचापचापलदुर्ललितनरनरपति-
चरणरणरणायमाननिगडान् निर्गौडान्नकरोमि ततस्तनून-

पाति पीतसर्पिषि पतङ्गइव पातकी पातयास्यात्मानमित्युक्ता
च महासन्धिविग्रहाधिकृतमावन्तिकमन्तिकः समादिदेश ।

लिख्यतां रविरथचक्रचारुकारिचलनचारणमिथुनमुक्त-
सानोरुदयाचलात् त्रिकूटकूटकुट्टादङ्गलिखितकाकुस्थलङ्का-
लुण्ठनव्यतिकरादासुवेलाद्वारुणीमदस्वलितवरुणपुरवारनारी
नूपुररवमुखरितकुहरकुक्षेरस्तगिरेरागुह्यकगेहिनीनिधुवन-
परिर्मलितगन्धगन्धपाषाणगुहागृहाञ्च गन्धमादनात्सर्वेषां
राज्ञां शासनं सज्जीक्रियन्तां कराः करदानाय शस्त्रग्रह-
णाय वा गृह्यन्तां दिशश्चामराणि वा नमयन्ति शिरांसि धनूं-
षि वा कर्णपूरीक्रियतामाज्ञा मौर्वी वा शिरसः शेखरीभवन्तु
पादरजांसि शिरःसहस्राणि वा घटयन्तामञ्जलयः करिषटा वा
बान्धवा वा सुच्यन्तामिप्रवोभूमयो मा सं लब्धन्तां वेत्तयष्टयः कुन्त-
यष्टयो वा सुदृष्टः क्रियतामात्मा मञ्चरणनखेष्वसिदर्पणेषु वा
परागतोऽहं पङ्कोरिव मे निर्वृतिः कुतस्तावद्यावदन्नकृतसर्व-
द्वीपान्तरसञ्चारविकलनरपतिमुकुटमणिशिलालोकमयः पाद-
लेप इति कृतनिश्चयश्च विमुक्तास्थानो विसर्जितराजलोका-
न्नाजारम्भकाङ्क्षिसभामभाङ्गीत् ।

उत्थाय च स्वप्रवन्निःशेषमाङ्गिकमकार्षीत् अगलञ्च दर्प-
प्रसरइव श्रुतप्रतिज्ञस्य शास्यदुष्मा दिवसस्त्रिभुवनस्य ।

ततश्च निजाधिकारापहारभीतइव भगवत्यपि कापि
गते गततेजसि तिग्मतेजसि तामरखेष्वपि गूढशिलासुखा-
लापेषु त्रासादिव सङ्कुवत्सु विहङ्गकगणेष्वपि समुपसं-
हृतनिजपक्षविज्ञेयविकारनिश्चलेषु भियेव मूकीभवत्सु
भुवनव्यापिनी सन्ध्या प्रतिज्ञामिव मानयन्ती नतशिरसि

घटिताञ्जलिवने सकलजने स्वपदच्युतिचकितदिक्पालदी-
यमानाभ्रंलिहलोहप्राकारवलयकलितास्त्रिव बहलतिमिर-
मालातिरोधीयमानासु .दिक्षु दोषास्थानेनातिचिरं स्थित्वा
नमन्तृपलोकलोलांशुकपवननमितशिखैर्दीपिकाचक्रबालैरपि
प्रणम्यमान इव प्राहिणोल्लोकं प्रतिषिद्धपरिजनप्रवेशश्च शयन-
गृहं प्राविशत् उत्तानशयितश्च सुमोच अङ्गानि शयनतले द्वीप-
द्वितीयौ तु अहिमकर इव लब्धान्तरस्थरसो भ्रातृशोको जग्राह ।

जीवन्तमिव हृदये निमीलितलोचनो ददर्शाग्रजं
उपर्युपरि भ्रातृजीवनान्वेषणा एव व्यतुस्तुर्वन्निश्वासाः
धवलांशुपटान्तेनाश्रुजलश्रवेण मुखमाच्छाद्याचिरकरोद चका-
रच चेतसि कथं नामाकृतेस्तादृशो युक्तः परिणामोऽयमीदृशः
पृथुशिलासङ्घातकर्कशकायबन्धात्तातादचलादिव लोहधातुः
कठिनतर आसीदार्यः कोयुवास्य नृशंसहृदयस्थार्यविरहे सक्त-
दपि युक्तं श्वसितं इयं सा प्रीतिर्भक्तिरनुवृत्तिर्वा बालिशोऽपि
कः सम्भावयेदार्यमरणो मज्जीवितं तादृशमैक्यमेकपदएव
क्वापि गतं अयत्नेनैव हतविधिना पृथक्कृतोऽस्मि दग्धरोषान्त-
रितशुचा सुचिरं रुदितमपि न कृतं मुक्तकण्ठमकृतज्ञेन मया
सर्वथा लूतातन्तुच्छायाच्छिदुरासुच्छा याः प्रीतयः प्राणिनां
लोकयात्रामात्रनिबन्धना बान्धवता यतोऽहमपि नामापरदूवा-
र्येऽपि स्वस्थे स्वस्थवदासे ।

अपिच किं दैवहतकेन फलमासादितमीदृशः परस्पर-
प्रीतिबन्धः हृदये सुखभाजि भ्रातृमिथुने विघटिते यएव चन्द्र-
मया इव हृदयाह्लादिनो लोकान्तरितस्य लग्नाश्विताग्नय
द्वार्यस्य तएव भृशं दहन्ति गुणाः इत्येतानि चान्यानि हृद-

येन पर्यदेवत प्रभातायां च क्षपायां प्रातरेव प्रतीहारमादि-
देश अशेषजगत्साधनाधिकृतं स्कन्दगुप्तं द्रष्टुमिच्छामि ।

अथ युगपत्प्रधावितवज्रपुरुषपरम्पराह्वयमानं स्म-
न्दिरादप्रतिपालितकरेणुकाचरणाभ्यामेव ससम्भ्रमन्दण्डिभि-
रुत्सार्यमाणजनपदः पदे पदे प्रणमतः प्रतिदिनमिहभिष-
ग्वरान् वारणां विभावरीवार्णाः प्रच्छन्नोच्छितशिखिपिच्छला-
च्छितवंशलतागहनगृहीतदिगायामैर्वीथ्यदनैरिव वारणबन्ध-
विमदोद्देगागतैः पुरः प्रधावद्भिरायुक्तः खड्गैरायोधगणैश्च
प्रातरर्कहरीतां वासयष्टिं दर्शयद्भिरनवगृहपतींश्च प्रार्थयमा-
नैर्लब्धाभिमतमत्तमातङ्गमुदितमानसैश्च सुदूरमपहृत्य नमस्य-
द्भिरात्मीयमातङ्गमदागमांश्च निवेदयद्भिर्दिण्डिमारोहणाय
च विज्ञापयद्भिरचरैश्च लब्धान्तरैश्च प्रमादापतितापराया-
हृतद्विरददुःखवृत्तदीर्घश्मश्रुभिरग्रतः सुच्छद्भिरभिनवोपहृ-
तैश्च कर्पटीभिर्वारणार्पणप्रत्याशया सेवमानैर्गणिकाधिका-
रगणैश्च लब्धान्तरैरुत्थितकर्मणः करेणुकाकल्पैरुल्लासित-
पल्लुचिक्काभिररण्यपालपङ्क्तिभिर्निष्पादितनवगृहनागनि-
वहनिवेदनोद्यताभिरुत्तन्म्रिततुङ्गवेतलताभिश्च महामातृ-
पेटकैश्च प्रकटितकरिकर्मचर्मपुटैरभिनवगजसाधनसञ्चारण-
वार्तानिवेदनविसर्जितैश्च नागवीथीपालदूतवृन्दैः प्रतिक्रणं
प्रत्यवेक्षितकरिकबलकूटैश्च कटभङ्गसङ्ग्रहग्रामनगरनिगमेषु
निवेदयद्भिः कादम्बकदम्बैः क्रियमाणकीलाहलस्वामिप्रसाद-
संभृतेन महाधिकाराविष्करणेन स्वाभाविकेनावष्टम्भाभोगेन
उदासीनो व्यादिशन्निवासह्यकर्णशङ्खसम्पर्कसम्पादनाशसमुद्रा-
नाञ्जापयन्निव शृङ्गारगैरिकपङ्काङ्गरागसंग्रहाय गिघुरि-

प्यान्रिव दिग्गजाधिकारं ककुभामैरावत मपि हरन्न्रिव हरे-
 र्हरपदनमितकैलासगिरिप्रपातगुरुभिः पद न्यासैर्गुरुभारव-
 हनगर्वसुव्याः संहरन्न्रिव गतिविवशविलोलस्याजानुलम्बस्य
 बाहुदण्डद्वयस्य विक्षेपैरालानशिलास्तम्भमालामिवोभयतोनि-
 खननेषदुत्तुङ्गलम्बेनाधरविम्बेनातिरसस्वादुना नवपल्लवकोम-
 लेन लक्ष्मीकरेणुकां विलोभयन्न्रिव निजर्वशदीर्घन्मास्रवंशं
 ददानः स्निग्धमधुरधवलविशालतया पीतक्षीरोदेनेव पिब-
 न्निवेक्षणयुगलेन दिशामायामं मेरुतटादपि रिपुलालितः
 सततमविच्छिन्नच्छायाप्रकूटवशादिव नितान्तायतनीलको-
 मलच्छविमुभगेन स्वभावभङ्गुरकुन्तलीभारवल्लीवैल्लितवि-
 लासितां लुगन्न्रिव लुप्तावलोकानर्ककरान् वर्वरक्षेपेणारिपक्ष-
 परिक्षयसत्येन कार्मुककर्मापि सकलदिगन्तश्रूयमाणगुरु-
 गुणध्वनीत्यस्य मत्तमातङ्गसाधनीऽप्यस्पृष्टोमदेन भूतिमानपि
 स्नेहमयः पार्थिवोऽपि गुणमयः करिणामिव दानवतामुपरि-
 स्थितं स्वामितामिव स्पृहणीयां भृत्यतामप्यपरिभूतामुद्वहन्नेक-
 भर्तृभक्तिनिश्चलां कुलाङ्गनामिवानन्यागम्यां प्रभुप्रसादभूमि-
 मारूढीनिष्कारणवान्धवो विदग्धानामभृतभृत्यो भजताम-
 क्रीतदासोविदुषां स्कन्धगुप्तेविवेश राजकुलम् ।

दूरादेव करकमलावलम्बितं स्वमौलिना महीतल-
 नमस्कार मकरोत् उपविष्टश्च नातिदूरे तं जगाद दूरे
 हर्षः श्रुतविस्तरएवास्वार्थव्यतिकरस्यास्मच्चिकीर्षितस्य च
 यतः शीघ्रं प्रवेक्ष्यन्तां प्रचारदिगन्तगतानि सर्वगजसाधनानि
 न क्षमते स्वल्पमप्यार्थपरीवेषपीडापावकः प्रयाणपरि-

लम्बमित्येवमभिहितञ्च प्रणम्य व्यञ्जाययत् कृतमवधारय तु
 स्वामिसमादिष्टं किन्तु विज्ञाप्यमस्ति भर्तृभक्तैश्च तदाकर्णयतु
 देवः देवेन पुष्पभूतिवंशप्रभवस्याभिजनस्य तेजसो दिक्कारिकरप्र-
 लम्बस्य बाहुदण्डयुगलस्यासाधारणस्य सोदर्यस्नेहस्य च सर्व-
 मनु रूपपुपक्रान्तं काकोराभिधानाः कृपाणाः क्रिमयोऽपि न मृ-
 ष्यन्ते निकारं किमुत भवादृशास्तेजसां राशयः केवलं राज्यव-
 र्द्धनादेवोदन्तेन कियदपि दृष्टमेव देवेन दुजनानां दौरात्म्यं
 ईदृशाः खलु लोकस्य स्वभावाः प्रतिग्रामं प्रतिनगरं प्रतिदिशं
 प्रतिद्वीपं प्रतिदेशञ्च भिन्ना वेषाश्चाचाराश्चाकाराश्चाहाराश्च
 जनपदानां तदीय मादेशोचिता स्वभावमृदुःसरलहृदयजा
 त्यज्यतां सर्वविश्वासिता प्रमाददोषाभिषङ्गेषु श्रुतबहुवार्ताएव-
 देवः यथा नागकुलजन्मनः शारिकाश्रावितमन्तस्यासीन्नाशो-
 नागरसेनस्य पद्मावत्यां शुक्रश्रुतरहस्यस्य श्रीरशीर्यत श्रितवर्मणः
 आवण्यां उत्स्वप्नायमानस्य च मन्त्रभेदोऽभून्मृत्यवे मातृतएव तस्य
 सुवर्णचूडस्य चूडामणिस्तम्बलेखप्रतिविम्बिताक्षरा च चामर-
 ग्राहिणीयमन्ताय यौवनेश्वरस्य लोहबहुलञ्च बहुलनिधि-
 निधान सुत्खनन्त सुत्खातखङ्गप्रभवमायिनीं मायमधुरां वृह-
 द्रथं विदुरथ वरूथिनी नागवनविहारञ्च मायामातङ्गनिर्गताम-
 हासेनसैनिकावत्सपदि यियासिषुः अतिदयितलास्यस्य शैलुष-
 मध्यमध्यास्य मूर्धानमसिलतया मृणाल मिवालुनादग्निमित्रा-
 त्मजस्य सुमितस्य मूलं देवः ।

प्रियतन्त्रीवायस्य बालवीणाभ्यन्तरसुषिरीनिहितनिशि-
 ततरवारयोगं सृच्छद्गना चिच्छेदुः रश्मिकेश्वरस्य शरभस्य शि-
 रोरिपुत्रुपाः प्रजादुर्बलञ्च वल्लदर्शनव्यपदेशदंशिताशेषसैन्यः

सेनानी रनार्योमौर्यं वृहद्रथं पिपेष पुष्पमितः स्वामिनं आश्चर्य-
कुतूहली च चण्डीपतिर्दण्डोपनतयवननिर्मितेन नभस्थलया-
यिना च यन्त्रयानेनानियतं क्वापि काकवर्णः शैशनाभिर्नग-
रोपकण्ठे कण्ठे चकर्त निशितनिस्त्रिंशेनातिस्त्रीसङ्गमनपरवशं
शौभममात्यो वसुदेवोदेवभूतिं दासौ दुहित्वा देवीव्यञ्जनया
विगतजीवितमकारयत् असुरविवरव्यसनिनञ्चापजहार परि-
मितरमणीमणिनूपुरभणभणह्लादरस्यया मागधं गोवर्द्धन-
गिरिसुरङ्गया स्वविषयं मेखलाधिपतिमन्त्रिणः महाकालमहे
महामांसविक्रयादपातलम्बेतालस्तालजङ्घीनाम जघान जघन्यजं
प्रोद्यतस्य पौरिणिकं कुमारं कुमारधेनोरसायनरसाभिनिवेशिनश्च
रसवैद्यव्यञ्जनः सुबहुषु रूपान्तरप्रकाशितौषधगुणो गणपते-
र्विदेहराजस्य राजयक्ष्माणमजनयत् ।

स्त्रीविश्वासिनश्च महादेवीदृढभक्तिभाग्भूत्वा भ्राता
भर्तृसेनस्याभवत्कालिङ्गस्य वीरसेनोदृत्यवे मातृकुली तव-
निषण्णश्च तनयोऽन्यं तनयमभिषेक्तुकामस्य वज्रप्रभवस्य सृत्यवे
भूषाधिपतेः उत्सारणरुचिश्च रहसि सचिवमेव शूद्रक-
दूतो दूरीचकार चकोरनाथं चन्द्रकेतुं जीवितात् मृग-
यामत्तस्य च मथनतोगण्डकानुदण्डनस्वननिलीनाश्चम्पाधि-
पनरपतय चामुण्डीपतेराचेसुः प्राणान् पुष्करस्य वन्दी-
रागपरवशं च परप्रयुक्तां जयशब्दमुखरमुखां मूर्खमौख-
रीं क्षेत्रवर्माणमुदखनत् नलिनपरे च परकलत्रकामुकं का-
मिनीवेषगुप्तोगुप्तश्चन्द्रगुप्त शकपतिमशातयदिति प्रमत्तानाञ्च
प्रमदाकृताश्च श्रुतिविषयमागता एव देवस्य यथा मदिरोन्मा-
दितं मधुरमलिप्तैर्लाजैः सुव्रताजघनस्वपुत्रराज्यार्थं महासेनं

काशिराजं जारजनितकन्दर्पदर्पाचक्षुरधारापर्यन्तेनायोध्या-
धिपतिं परन्तपं रत्नावतीजातोऽलुनात् विषचूर्णचुम्बितमक-
रन्देन च कर्णेन्दीवरेण देवरानुरक्ता देवकी देवसेन सौह्यं
योगपरागवीवर्षिणा च मणिनूपुरेण वल्लभा सपत्नीरूपा वैरा-
ज्यमवन्तिदेवं वेणो गूढेन चास्त्रेण विन्दुमतीं वृष्णीं विन्धुरथ
रसदिग्धमध्येन च मेखलामणिना हंसवती सौवीर वीरसेनं
अष्टध्यागदलिप्तवदना च विषवारूणीगण्डूषवायनेन पौरवी
पादनैश्वरं सोमकमित्युक्ता विरराम ।

स्वाध्यादेशसम्पादनाय निर्जंगम देवोऽपि हर्षः सक-
लराज्यस्थितिञ्चकार ततो यथाकृतप्रतिज्ञे प्रियाप्यं विजयाय
दिशामादित्सति देवे हर्षे गतायुषां प्रतिसमतानामुदवसितेषु
बहुधाप्युपलिङ्गानि वितेनिरे तथाहि ।

अविप्रकृष्टकालदूतदृष्टयद्वा इतस्ततश्चटुलाः कृष्ण-
सारपङ्क्तयः प्रचलितलक्ष्मीनूपुरप्रमादप्रतिमामधुसरवासुद्धात
भङ्गारा जह्णादिरे विवृत्तविकृतवदनविवरविस्तृतवक्त्रिवि-
सरा वासरे विविस्वरं विरेसुरूपशिविरं शिवाः शवविशि-
तप्रकूटप्रणया इव कपिपीतकपोलकपिलपक्षतयः कानन-
कपोताः पेतुः आमन्त्रयमाणा इव दूरकालकुसुमानि सम
सुपवनतरव स्तरलकरतलप्रहारप्रहतपयोधरा रुरुदुः प्रसभं
सौधसालभञ्जिकाः ददृशुरासन्नकचग्रहभयोद्भ्रान्तोत्तमाङ्ग-
मिवात्मानं कबन्धमादर्शोदरेषु चूडामणिषु चक्रशङ्खकमलल-
क्ष्यमाणाः प्रादुरभवन् पादन्यासा राजमहिषीणां चेटीनाञ्च
चामराणि अकस्मादेवाधावन्त पाणिपल्लवात् प्रणयकलहेऽप्यद-
त्तपृष्ठाश्विरमभवन् भटाः पराङ्मुखा मानिनीनां करिणीकपो-

लेषु मधुविभामघटयन्त मदिरापानगोष्ठः समाघ्रातयममहिष-
गन्धरूपताद्यन्त स्तम्भकरमपि वनं हरयोहरितं सञ्चेष्टः चलवल-
यावलिवाचालबालिकाबाहुलतातरलिकातोद्यलालिता अपि-
ननृतुर्न मन्दिरमयूराः निशि निशि रजनिकरहरिणानिहितन-
यनद्रवोन्मुखस्वार सुपतोरणमकरणादराणीव कौलेयकगणाः
गणयन्तीव गतायुष स्तर्जनतरलया तर्जन्या दिवसमाकटकेषु
कोट्टविकुट्टिमेषु कुटिलहरिखुरवेणीतरङ्गिण्यद्रव तृणाजयोऽजा-
यन्त अजनितवेणीवन्धानि निरञ्जनलोचनरुचीनि चषकम-
धूनि सुखकमलप्रतिबिम्बान्यदृश्यन्त सुभटीनां आरान्नात्माहार-
चकिताद्रव चकम्पिरे भूमयः बध्यालङ्काररक्तचन्दनरसच्छटा
द्रवालद्यन्त पतिताः शूराणां शरीरेषु विसितबन्धबन्धूककुसु-
मशोणरोचिषः पेतुः शोणितवृष्टयः पर्यग्नीकुर्वाणा इव विन-
श्वरीं श्रियमविरलस्फुरत्स्फुलिङ्गदग्धतारागणाः गणयोऽपतन्त
प्रज्वलिता न व्यरंसीषुरुल्कादण्डाः प्रथममेव हि प्रतिहारी-
वापहरन्ती प्रतिभवनं चामरातपत्रव्यजनानि पुरुषा वभ्राम
वात्येति ।

इति श्रीहर्षचरिते राजप्रतिज्ञा नाम षष्ठोच्छ्वासः ।

सप्तमोच्छ्वासः ।

अङ्कणवेदी वसुधा कुल्या जलधिस्थलीव पातालम् ।

वल्मीकिश्च सुमेरुः कृतप्रतिज्ञस्य पुरुषस्य ॥ १ ॥

धृतधनुषि शौर्यशालिनि शैला न नमन्ति यत्तदाश्चर्यम् ।

रिपुसंज्ञकेषु गणना कैव वराकेषु काकेषु ॥ २ ॥

अथ व्यतीतेषु कतिपयेषु दिवसेषु मौहूर्तिकमण्डलेन
शतशः परिगणिते प्रशस्तेऽहनि दत्ते चतसृणामपि दिशां
विजययोग्ये दण्डयात्रालग्ने सलिलमोक्षविशारदैः शारदैरि-
वाम्बुदैर्विचित्रैर्धौतैः कलधौतैः शातकुम्भैः कुम्भैश्च स्नात्वा
विरचय्य भगवतो नीललोहितस्यार्चां सुदर्चिषं ऊत्वा प्रद-
क्षिणावर्तशिखाकलापकलितमसितवर्त्मानं नन्दयित्वा द्विजेभ्यो
रत्नवन्ति राजतानि जातरूपमयानि च सहस्रशः तिलपा-
त्राणि कनकलतापत्रकृतालङ्कृतशफशृङ्गशिखरा गाश्वादात्
समुपविश्य विततव्याघ्रचर्मणि भद्रासने विलिप्य प्रथमं विलिप्य
प्रथमविलिप्तायुधोविजयाय धवलेन चारुणा चन्दनेन परि-
धाय राजहंसलक्ष्मीसदृशे दुकूले परमेश्वरचिह्नभूतां शशि-
कलामिव कल्पयित्वा सितकुसुमसुण्डमालां शिरसि नीत्वा
कर्णाभरणमरकतमयूखमिव कर्णगोचरतां गोरोचनाच्छुरि-
तमभिनवदूर्वापल्लवं विन्यस्य सह भूशासनवलयेन गमनमङ्गल-

प्रतिसरं प्रकोष्ठे सन्धाय परिपूजितग्रहपूतपुरोहितकरविकी-
र्यमाणशान्तिसलिलशीकराभ्युक्षितशिराः संप्रोक्ष्य महार्हाणि
वाहनानि बहलरत्नालोकलिप्तककुभि भूषणानि च भूभुजां
सविभज्य क्लिष्टकार्पाटिककुलपुत्रलोकमुचितैः प्रसाददानैश्च-
न्मुच्य सर्वबन्धनानि नियुज्य तत्कालस्फुरितेन कथितात्मानमिवा-
ष्टादशद्वीपजेतव्याधिकारे दक्षिणं भुजस्तम्भमहमहमिकया
स्वैरिव सुनिमित्तेरपि समग्रैरग्रतोगच्छद्भिः प्रमुदितः प्रजा-
जन्यमानजयशब्दकोलाहलो हिरण्यगर्भ इव ब्रह्माण्डात्कृतयुग-
करणाय भवनान्निर्जगाम नरपतिः ।

नातिदूरे च नगरादुपसरस्वतीनिर्मिते महति तीर्थे
समुत्तममभितस्तुङ्गतोरणवेदिनिहितनवपल्लवललामहेमकलशे
बद्धवन्दनमालादान्नि धवलध्वजमालिनि अमच्छुभ्रवाससि
पठदुद्विजन्मनि मन्दिरे प्रस्थानमङ्गलावस्थानमकरोत् ।

तत्रस्थश्चास्य ग्रामाक्षिपटलिकः सकलकरणपरि-
करः करोतु देवो दिवसग्रहणमद्यैवावश्यशासनः शासना-
नामित्यभिधाय वृषाङ्गामभिनवघटितां चाटकमयीं सुद्रा-
मुपनिन्ये ।

जग्राह तां राजा समं स्थापिते च प्रथममेव ऋत्पिराडे
परिभ्रश्य करस्थलादधोमुखं महीतले पपात सा सुद्रा
मन्दाश्यानपङ्कपटले ऋदुमृति सरस्वतीसीरे परिस्फुटं राजयो-
ऽव्यज्यन्त वर्णानाम् । अमङ्गलाशङ्किनि विषीदति परिजने
नरपतिरकरोन्मनासि अतत्त्वदर्शिन्यो भवन्त्यविदग्धानां धियः
तथा हि एकशासनमुद्राङ्गा भवतो भूर्भविष्यतीति निवे-
दितमपि निमित्तेन अन्यथा गृह्णन्ति ग्राह्याः इत्यभिनन्द-

मनसा महानिमित्तं ततः सौरसहस्रसम्मिश्रितसीमानां ग्रामाणां
शतमदाद्द्विजेभ्यः निनाय च तत्र तं दिवसं प्रतिपन्नायां च
शर्वर्थां सम्मानितसर्वराजलोकः सुध्याप ।

अथ गलति तृतीये यामे सुप्तसकलसत्त्वनिःशब्दे दिक्कु-
ञ्जरगुञ्जमार्जनाजृम्भमाणगम्भीरध्वनिरताड्यत प्रयाणपटहः
स्थित्वा सुहृत्तमिव पुनः प्रयाणकोशसङ्ख्याख्यापकाः स्पष्ट-
मवाद्यन्त प्रहाराः पटहे पटीयांसः ततो रटत्पटहे नदन्ना-
न्दीके कुञ्जद्वगुञ्जे कणत्काहले शब्दायमानशङ्खे क्रमेणोप-
चीयमानकलकले परिजनोत्थापनव्यग्रसमग्रग्रहव्यवहारि-
णि द्रुतद्रुतघट्टनाघातघट्ट्यमानगणिकाकुलकीलाहलकलितक-
कुभि बलाधिकृतयोध्यमानपाटिकपेटिके ज्वलनज्ज्वलितो-
त्कासहस्त्रालोकलुप्यमानत्रियामातमसि यामचेटीचरणचा-
लनोत्थाप्यमानकामिमियुनके कटुकिनिदेशनश्चन्द्रिद्रोन्मी-
षन्निषादिनि प्रबुद्धहास्तिकशून्यीक्रियमाणशय्यागृहे सुप्तो-
त्थिताश्वीयधूयमानसटे रटत्कटकमुखखनितखन्यमानक्षौणी-
पाशे समुत्कीलमानकीलीशिञ्जानभिञ्जिरे उत्पाद्यमान-
निगडतालरवोत्तालतरङ्गरङ्गमाणाग्रखुरपुटे लेशिकमुच्यमान-
मदस्यन्दिदन्तिसन्तानशृङ्खलाखनखननिनादिनि निर्भरभ-
रितदशदिशि शिखासपूलीप्रहारप्रमृष्टपांसुलकरिष्टप्रसार्य-
माणप्रस्फोटितचर्मणि ग्रहचिन्तचपेटकसंवेद्यमानपटकूटि-
काण्डपटमण्डपपरिवस्त्रवितानके किल कलापपूर्यमाणचिपि
टचर्मपुटेः सभाग्डीयमानभाग्डागारिणि भाण्डागारवहन-
वाह्यमानवज्जबलिवहके निषादिनिश्चलानेकानेकपारोप्यमाण-
कोशकलशपेटापीडसङ्कटायमानसामन्तेसिन्दूरगतदक्षदासेर-

कच्चिप्रक्षिप्यमाण उपकरणसम्भारभारीक्रियमाणदुष्टदन्तिनि
 तीयेनमज्जाघनिककुच्छाकृष्टकम्बमानपरतन्त्रनुन्दिलवन्दिज-
 नितजनहासे पीड्यमानशारीशरत्राविगुणगृहीतगात्रवि-
 कारदृहदुन्मदकरिणि करिघटाघटमानघोणाटङ्कारक्रियमा-
 ण कर्णज्वरे पृष्ठरतिष्ठाप्यमानचण्डाकककदधीकृतिकूजत्करभे
 अभिजातराजपुत्रप्रेक्ष्यमाणकुलपुत्रयुक्ताकुलकुलीनकुलपुत्रकल-
 तवाहने गमनवेलाविस्त्रम्भारणधोरणान् वीक्ष्यमाणनवसेके
 प्रसाददत्तापत्तिनीयमाननरपतिवल्लभपरश्वाजिनि चारुवाह
 सैन्यन्यस्यमाननासीरमण्डनाडम्बरस्थूलस्थासुके स्थानपाल-
 पार्यमाणलम्बमानलवणसाधिकाकिङ्किणीनालिकासनाथस-
 ङ्कलिततलसारके कुण्डलीकृताश्वरक्षिणि जालजटिलवल्लभ-
 पालाश्वघटानिवेद्यमानशाखाष्टगे परिवर्द्धनकृष्यमाणाद्धि-
 जग्धप्राभातिकयुग्याग्रनप्ररोहके व्यावकोशीविजृम्भमाणघा-
 सिकयोषे गमनसम्भ्रमभ्रष्टभ्रमदुत्तुण्डतरुणतुरङ्गतन्यमाना-
 नेकमन्दुराविमर्दे सजंकृतकरेणुकारोहणाह्वानसत्वरसुन्दरी-
 दीयमानमुखालेपने चलितमातङ्गतुरङ्गप्रधावितप्राकृतप्राति-
 वेश्यलोकलुण्ठमाननिषासासुसञ्चये लसत्तैलचक्राक्रान्तचक्रो-
 वतीचक्रचीत्कारसुखरगन्त्रीगणगृह्यमाणग्रहतवर्त्मनि अका-
 ण्डोड्डीयमानभाण्डभरितासु हि निकटघासग्राहलुब्धल-
 ब्धनप्रथमप्रसार्यमाणसारसौरभेये प्रमुखप्रवर्त्यमानमहासा-
 मन्तपुरःप्रधावद्धजवाहिनीप्रियशतोल्लापलभ्यमानसङ्कटकुटीरा
 न्तरालनिःसरणे करिचरणचलितमरुकोत्थितलोकलोष्टाह-
 न्यमानाधोरणक्रियमाणासन्नसाक्षिणि सङ्घट्टविघटमानव्याधप-
 ल्लीपलायमानक्षुद्रकटककलकलोपद्रवविद्रुतद्रविण्यवतीवर्देवि-

द्राणवणिजि पुर.सरदीपिकालोकलुप्यमानलोकोत्पीडसुख-
 प्रस्थितान्तःपुरकरिणीकदम्बके हयारोहाह्वयमानलम्बित-
 शुनि सरभसचरणनिपतननिश्चलगमनसुखायमानखड्ग-
 त्रियसूयमानटङ्कणे त्रस्यहेसरविसम्बादसीदद्वाक्षिणात्यसा-
 दिनि रजोजग्धगतिस्पष्टे प्रयाणसमये प्रतिदिशमागच्छ-
 द्विर्गजवधूसमारूढैरधिकमाधोरणोद्गीयमाणहेमपत्रभङ्गशा-
 रशाङ्गैरन्तरासनासीनान्तरङ्गगृहीतासिभिस्ताम्बूलीविधूयमान-
 चामरपल्लवैः पश्चिमासनिकार्पितभस्त्राभरभिन्दिपालफलकैः
 पत्रलताफलकैः पत्रलताकुटिलकलधौतनलकपल्लवितपर्याणैः
 पर्याणयक्ष्णपरिचोपितपट्टिकाबन्धनिश्चलपट्टोपधानस्थिरावस्थानैः
 प्रचलपादपूलिकास्फालने स्फायमानपदबन्धमणिशिलाशब्दै-
 रुचिरचित्रनेत्रसुकुमारस्थानस्थगितजङ्घाकाण्डैः कार्दमिक-
 काषायवासितपिङ्गलविलिङ्गैश्चानीलमहणसन्तसमुत्पादितसि-
 तसमायोगपरभागैश्चावदातदेहवर्णविराजमानराजावर्तपट्टमे-
 षककञ्जुकैश्च व्याघ्रचीनचोलकैश्च नानामुक्तास्तवकितस्तवक्कवार-
 वाणैर्नानाकषायकर्बूरकूर्पासकैश्च शुकपिच्छच्छायाच्छादनैश्च
 व्यायामीपलुप्तपार्श्वप्रदेशप्रविशञ्चारुबन्धप्रविभक्तित्रिकैश्च गति-
 वशवेल्लितहारलतालग्नलोलकुण्डलोन्मोचनप्रधावितपरिजनैश्च
 चामीकरपत्राङ्कुरकर्णपूरघट्टनवाचालवालपाशैश्च उष्णीष-
 पट्टावष्टम्बकर्णोत्पलनालैश्च कुङ्कुमनागकोमलोत्तरीयान्तरितो-
 त्तरसभैश्च चूडामणिबन्धखचितलौमवल्कलैश्च मायूरातपत्राय-
 माणमेखरोड्डीयमानषट्पदपटलैश्च मार्गागतशारीरकशा-
 रिवाहवेतण्डैश्च पुरश्चञ्चामरकिर्मीरकार्मरङ्गचर्ममण्डलो-
 ङ्ङामरचटुतायमानचारभटनरितभुवनान्तरै रास्कन्दत्-

काञ्चीजवाजिशतशिञ्जानजातरूपायमानरवमुखरितदिङ्-
मुखैः निर्दयप्रहतलम्बापटहपटुरवबधिरीकृतश्रवणविवरैरुद्धु-
ष्यमाणनामभिरन्मुखपादातप्रतिपाल्यमानाज्ञापातैः राजभि-
रापूरिते च उदिते भगवति दिनिकृति राज्ञः समायोगग्रहण-
शंसी सस्नान संज्ञाशङ्को मुहुर्मुहुः ।

अचिरादिव प्रथमचरण एव दिग्विजयाय दिग्गज-
समाह्वानमिव गमनलोलकर्णतालदोलाविलासैः कुर्वाणया
करेणुकया सिद्धयात्रयेव ऊह्यमाणोवैदूर्यदण्डविकटनोपरि-
प्रत्युप्तयद्वा रागखण्डमयूखखचिततया सूर्योदयदर्शनकोपादिव
लोहितायमानेन ध्रियमाणेन मङ्गलातपत्रेण कदलीपत्र-
गर्भपत्राभ्यधिकसृदिग्ना च नवनेत्रनिर्मितेन द्वितीयद्वय भो-
गिनामधिपतिरङ्गलग्नेन कञ्चुकेनासृतमयनदिवसद्वय क्षीरो-
दकेन पटलप्रतिविम्बमुदयमानं सवितारमपि पिबन्निव स्वते-
जसा बहुलताम्बूलरागसिन्दूरच्छुरितया बिलभमानो द्वीपा-
न्तराणि ओष्ठमुखमुद्रयानुरागस्य महार्हहारमरीचिचक्र-
वालानि चामराणीव दिशोग्राहयन् राजकेक्षणेत्क्षिप्त-
विभागया त्रीन् लोकान् करदानायाज्ञापयन्निव सविभ्रम-
म्बूलतया द्राघीयता बाहुप्रकारेण परिक्षिपन्निव रिरन्नि-
षया सप्तापि सागरमहाखातान्यखिलमिव क्षीरोदमाधुर्य-
मादयोद्गतया लक्ष्म्या समगूढो गाढमसृतमयद्वय पीयमानः
कुत्सहलोत्तानकटकलोचनसहस्रैः स्नेहाद्रिषु राज्ञां हृदयेषु
गुणगौरवेणेव मज्जन् मज्जानमपि लिम्पन्निव सौभाग्यद्रव्येण
द्रष्टृणाममरपतिरिवाग्रजाधवलकक्षाकुलः पृथुरिव पृथ्वी-

शो धनाधीनसङ्कल्पितसकलभूभृत्समुत्सारणः पुरःसरैरालो-
ककारकैः सहस्रसङ्घैरर्ककिरणैरिवाधिकारचातुर्यचञ्चलचटु-
लैर्यवस्थास्थापननिष्ठुरैर्भयपलायमानलोकोत्पीडान्तरिता
दिगोऽप्य देशग्राहयद्भिरिव विततकदलिकासम्पातप्रचारं पवन
मपि विनये स्थापयद्भिरिव द्रुतचरणोद्धूतधूलीपटलावधूतान्
दिनकरकिरणानपि उत्सादयद्भिरिव कनकवेत्रलतालीक-
विक्षिप्यमाणं दिनमपि दूरीकुर्वद्भिरिव दण्डभिरितस्ततः
समुत्सार्यमाणजनसमूहो निजंगामनरपतिः ।

अवनमति च विनयनमितवपुषि भयचकितमनसि चल-
नशिथिलमणिमुकुटनिकरपरिकररुचिरशिरसि विलुलित-
कुसुमशेखररजसि राजके प्रभासुचा चूडामणिना तिर्यक्कु-
ञ्चन्तो मरीचिनिचयाश्चापराजयद्भव सुशकुनसम्पादनाय चेक-
र्मेषायमानरेणुमिदुरं मन्दिरं मन्दिरशिखण्डिनः खसुड्डीय-
मानाः कोमलकल्पपादपल्लववन्दनमालाद्वावध्यन्त दिग्बारणेषु
दिक्पालैः प्रणम्यमानैश्च नेत्रत्रिभागैश्च कटाक्षैश्च समग्रैः क्षितैश्च
भ्रूचलनैश्चार्धस्मितैश्च परिहासैश्च शोकालापैश्च कुशलप्रश्नैश्च
प्रतिप्रणामैश्चाज्ञादानैश्च क्रीणयन्निव मानमयान् प्राणान्
प्रणयदानैर्वीराणां वीरो यथानुरूपं विवभ्राज राजकम् ।

अथ प्रस्थिते रजनिकरकलत्रस्तदिङ्नागचीत्काररवद्भव
इतस्ततस्तारतरसूर्याणान्ततान् प्रतिध्वनिराशातटेषु आशा-
गजेभ्यः परिकुपितानामिव त्रिःप्रसूतानां करिणां मदप्रस्रवण-
विधिभिरलिकुलकालीभिः कालिन्दीवेशिकासहस्राणीव सस्य-
न्दिरे सिन्दूररेणुराजिभिररुणमानविम्बे रवाविवास्तमय-

माशशङ्किरे शकुनयः षट्पदकुलकोलाहलमांसलैः कर्णताल-
निःस्वनैस्तिरोदधिरे दुन्दुभिध्वनयः दोधूयमानः सचराचरमा-
चचाम चामरसंधातो विश्वं अश्वीयश्वासविक्षिप्तैः शिखितेजःसि-
न्धुवारदामशुचिभिर्निरन्तरमन्तरिक्षे फेनपिण्डैः पिण्डितत-
गरे स्तवकपाण्डराणि वपुर्विव परस्परं सङ्घट्टं नष्टा अपि
दिशः समुच्चचाम करदण्डान्यातपत्रवनानि रजोनिमीलितोऽपि
मणिसुकुटशिलाबालातपेन पुनरपि विचकास वासरः राजतै-
र्हिरण्यैश्च मण्डनभाण्डमण्डलैर्ह्लादमानैर्हरीणामपहृता-
परिह्लादा हरितोवधिरतामिव दधुः अरिप्रतापानलनिर्मूल-
नाएव मदोष्णशीकरैः शरीरे करिणः ककुभां चक्रवाल चक्षु-
षामुन्मेषं सुसुषुप्तद्वित्स्पन्दितानीव चूडामणीनामचींषि
स्वयमपि विसिष्ण्वे सम्पादसम्पततां वलानां भूपालः सर्वतो
विक्षिप्तचक्षुरद्राक्षीदवस्थानात् प्रतिष्ठमानं स्कन्धावारमधो-
क्षजकुक्षेरिव युगादौ निष्पतन्तं जीवलोकमम्भोनिधिमिव
कुम्भभ्रुवोवदनात् प्लावितभुवनमभिनिष्पतन्तमर्जुनबाहुदण्ड-
स्थापितमुक्तामिव सहस्रधा प्रवर्तमाननर्मदाप्रवाहं इत्थं भ्रातः
किं विह्वल्यसे लगति तुरङ्गकभद्रभग्नवारणद्वय सञ्चरसि तिष्ठ-
यावदमी पुरःसराः सञ्चरन्ति सरभसमुपरि किञ्चाहयसि वा-
ङ्गमुष्टीः न पश्यति शुक्रशिशुकयानं वत्स ! रामिल ! रजसि
यथावन्न पश्यसि लसतिस तु प्रसेवकः किमेवं त्वरसे सौरभेय !
सरणिमपहाय हयमर्धं धावसि धीवर ! प्रविशसि मर्तुकामो-
मतङ्गमार्गे गलति तिरश्चीनाचरणकगोणीगणयति न मामर-
टन्तमवतटेनावतरसि मुखमावर्णय स्वैरिणि भग्नसौवीरकुम्भ-

मन्दरक । खातिष्यसि गतरसानिचूनुणाः प्रसारय कियच्चिरञ्चि-
 नोषि चेष्ट । वदराणि दूरं गन्तव्यं किमद्यैव विद्रासि द्रोणक ।
 द्राघीयसी दण्डयात्रा विनैकेन निष्करकेण निष्ठेय मस्त्राकं
 अग्रतः पन्थाः स्थपुटः स्थावरक ! यथा न पीनां स्थालीं
 गण्डकण्डूलभारो न निर्वहति इति दामकमासीनादमुतो-
 द्रागगात्रेण सुखवासपुलकमलं हि को जानाति यव-
 सगतिं गतान्वारय वलीवर्दान्वाहकरजितं क्षेममिदं शा-
 कटिकविलम्बिता शकटी शाकरन्धुरि धवलं युञ्ज्य जक्षपाल-
 करक्षप्रमदापि नङ्गु क्षीणि किं स्फुटिते हतहस्तिपकनेदी-
 यसि करिकरचण्डं समरमर्दने कर्दमे कर्देन ! गलसि भ्रातर्भ-
 वसि विधुरे सिन्धुसुद्धरपङ्कादनङ्गाहं इत एहि ! माणवक !
 मेघेनेभघटाघटसङ्कटेनास्ति निसःरणिः सरणिरित्यादि प्रवर्त-
 मानानेकसंलापः क्वचित् स्वेच्छामृदितोद्दामसस्यघासविघम-
 सुखसम्पन्नान्पुष्टैः केलीकोकिलैः किलिकिलायमानैः मेमण्ड-
 वण्डवठलम्बनलेशिककुट्टाकलुण्ठकवेट क्वाटक्कचण्डालमण्डलै-
 रन्धिरैस्त्रयस्त्रयमानं क्वचिदन्नसहाये क्षीणार्दितकुग्रामटीका-
 कुटीमसिसम्पादितसीदत्तौरभेयशस्त्रलहंसवाहनायासयोगाग-
 तसम्बन्धैः स्वयं गृहीतगृहोपकरणैरियमेका कथञ्चित् दण्ड-
 यात्रा तु यातु पातालतलं त्रिधाभूतैरभवं निर्भवतु शिवं
 सेवा करोतु स्वस्ति सर्वदुःखकूटाय कटकायेति ।

दुर्विधकुलपुत्रैर्निन्द्यमानं क्वचिदतितीक्ष्णसलिलस्त्रोतःपाति-
 नौगतैरिव प्रङ्क्तिभूतैरतिद्रुतं वहङ्गिः कृष्णकठिनस्कन्धकूटगत-
 पुङ्गवगण्डुकैर्गृहीतसौवर्णपादपीठपीठिकापर्यङ्ककनककलशाप-
 तदुग्रहावगाहैः प्रत्यासन्नपाथिवोपकरणग्रहणगर्वदुर्वारैः सर्वमेव

वहिष्कुर्वदतिभृतकभारकैर्महानसोपकरणवाहिभिर्बद्धवराहव-
 द्वाणसैर्लम्बमानहरिणचुकचटकजूटकजान्भलैः शुष्कशश-
 शाकपत्रवेत्ताभ्रसंग्राहिभिः शुक्लकर्पटप्राभृतमुखैकदेशदत्ता-
 द्रमुक्तागुप्तगोरसभाण्डैस्तलकतपकहस्तिकतापिकाताम्रचरुक-
 टाहसंकटविकटपिटकभारकैः समुत्सार्यमाणपुरोवर्तिजनं क-
 चित् क्लेशोऽस्त्राकमुपरि फलकालेऽन्यएव विटाः समुपस्थास्य-
 न्तीति मुखरैः पदे पदे पततां दुर्बलबलीवर्देनानियुक्तैः खट-
 चेटकैः कटुकैः खेद्यमानसंविभक्तभोगिपुत्रलोकं कचिन्नरपति
 दर्शनकुतूहलादुभयतः प्रधावितैर्मार्गगामिभिर्गर्मितैराग्रहा-
 रिकजनैः पुरसःरजरंमहत्तरोत्तम्भिताम्भः कुम्भैरुपायनीकृत-
 दधिकुण्डकुण्डमकाण्डकैर्घनघटितचेटकः सरभसमुपसर्पद्भिः
 कुपितप्रचण्डदण्डवेत्रवित्रासितविद्रुतैर्दूरगतैरस्त्रवलद्भिरपि प-
 तद्भिरपि नरेन्द्रमुखदत्तदृष्टिं निरसतोऽपि पूर्वभूपतिदोषानु-
 दूषोषयदूभिरतिक्रान्तायुक्तकाययुक्तशतानि च शंसीभिः चिर-
 न्तनचेटापराधांश्चाभिदधानैर्हृद्यमानासह्यसंचरणमपरैरादि-
 ष्टपरिपालकपुरुषपरितुष्टैर्धर्मप्रत्यक्षोदेव इति सुतीरा-
 तन्वद्भिः परैर्लूयमाननिष्पन्नसस्यविकसितविषादैः क्षेत्रशुचा स-
 कुटुम्बकैरेव निर्गतैः प्ररूढप्राणच्छेदिपीडापरित्याजितभयैः
 क्व राजा कीदृशी राजा कस्य वा राजेति प्रारब्धनरनाथ
 निन्दं कचित् शशकैश्च पदे पदे प्रजविप्रचण्डदण्डपाणिपेटका-
 नबन्धैर्गरीयोलगुडैरिव हन्यमानै रितस्ततः सच्चरद्भिरपरै-
 र्युगपत्परम्परातीतमहाजनहस्ताग्रस्थैस्तिलशो विलुप्यमानैक-
 जनजङ्घान्तरालनिसःरणकुशलिभिः कुटिलताव्यसितबद्ध-
 न्श्वभिः पतल्लोष्ट्रलगुडकोणकुठारं किलकुहालखनिवदादृष्टि-

भिरपि निःसरद्भिरायुषः पश्चात्कृतकलकलमन्यत्र संघशश्च धा-
 सिकैर्बुधधूलीव्यसरधूसरवासजालजालकितजघनैश्च पुराण-
 पर्याणैकदेशदोलायमानदात्रैश्च शीर्णैर्णाशकलशिफिलमलि-
 नमल्लकूटैः प्रभुप्रसादीकृतपाटितपदञ्चरबोलकैर्विमानैरुद्धू-
 यमानैः धूलीपटलं क्वचिदेकान्तप्रवृत्ताश्ववारचक्रचर्यमाणा-
 गमिगोविग्रहं पङ्क्तिप्रदेशपूरणादेशाकुलसकललोकलूय-
 मानतृणपुलकं क्वचित्तलवर्तिवेत्तिवेत्तिवित्तास्यमानशाखिशि-
 खरगतविकोशविवरादिब्राह्मणं क्वचिद्दण्डपाशविवशवेष्ट्यमान-
 ग्रामाकृष्टकौलेयं क्वचिदन्योन्यविजयस्पर्द्धोरुराजपुत्रबध्य-
 मानवाजिसंघट्टपणितमित्यनेकवृत्तान्तया कौतूकजननं
 प्रलयजलधिमिव जगद्ग्रहणाय प्रवृत्तपातालमिव महाभो-
 मिनां गुप्तये समुत्पादितं कैलासमिव परमेश्वरगुप्तये स्फुटं दृश्य-
 मानसकलप्राणिसञ्चयं चतुर्युगसर्गकोशमिव प्रजापतीनां
 क्लेशबद्धस्यापितपःकरणमिव कारणं कल्याणानामिव च वी-
 क्ष्यमाणं कटुकं जगाम ।

आसनवर्तिनाञ्च तत्रभवता मान्धात्रा प्रवर्तिताः पथ्यानो-
 दिग्विजयाय अप्रतिहतरंहसा रघुणा लघुनैव कालेनाकारि
 जगतः प्रसाधनैः शरद्वितीयं करदीचकार चक्रं क्रमागतभु-
 जाभिजनधनुर्वलमदावलिप्तानां पार्थिवानां पाण्डुपाण्डवः
 सव्यसाचीचीनविषयमतिक्रम्य राजसूयसम्यदे क्रुद्धदूगन्धर्वधनु-
 ष्कोटिटङ्कारकूजत्कुञ्जं हेमकूटपर्वतं पराजैषम् ।

सङ्कल्पान्तरितं तरस्व महिमा हिममध्यवर्तिनोऽपि भयादु-
 वाह बाहुबलनिर्वृतिकरङ्गातरः कौरवस्य किङ्कर इव कृतिद्रुम-
 गतानि विजिगीषवः खलु पूर्वेयेनाल्पएव भूभागे भूयांसोभगदत्त

दन्तवक्रकायकर्णकौरवशिशुपालसाल्वजरासन्धसिन्धुनाथप्रभृ-
तयोऽभवन् भूपतयः सन्तुष्टो राजा युधिष्ठिरः यो ह्यसहस्र-
समएव धनञ्जयजनितजगतत्कम्पकं किंपुरुषाणां राज्यं अल-
सञ्चण्डाशोकः यो न प्राविशत् क्षमां जित्वापि स्त्रीराज्यं
ह्यस्वीयएवान्तरं तुषारगिरिगन्धमादनयोः उत्साहिनः किष्कु-
सुलुष्कुविषयाः प्रदेशाः पारसीकदेशाः शशपदं शकस्थानं ब्रह्-
म्यमानप्रतीहारे पारिपात्रे यात्रैव शिथिलाः शौर्यशुल्क-
सुलभो दक्षिणापथः दक्षिणार्णवकल्लोलानिलचलितचन्दनत-
मालसौरभसुन्दरीकृतदरीमन्दिरौ दानाद्रेर्नदीयसि लग्नएव
महेन्द्रः इत्येवं प्रधानाघातकानालापान् पार्थिवसुतानां
बाहुशालिनां शृण्वन्नेवाससाद मन्दिरम् ।

द्वारदेशे चीमयतः सबहुमानं भ्रूलताभ्यां विसर्जित-
राजलोकः प्रविश्यावततार बाह्यास्थानमण्डपंस्थापितमासन-
माचक्राम अपास्तसमायोगश्च क्षणमिवाचष्ट ततः प्रती-
हारः पृथ्वीपृष्ठप्रतिष्ठापितपाणिपल्लवो विज्ञापितवान् देव !
प्राक्ज्योतिषेश्वरेण प्रहितो हंसवेगो नामान्तरङ्गोदूत-
स्तोरणमध्यास्त इति राजा तु तमाशु प्रवेशयेति प्रादि-
शत् दक्षतया क्षितिपालादराच्च प्रतीहारः स्वयमेव निरगात्
अनन्तरञ्च हंसवेगः सविनयमाकृत्यैव नयनानन्दसम्पादसुभ-
गाभोगभद्रया समुल्लङ्घ्यमानगुणगरिमा प्रभूतप्राभृतकानां
भृतामभृतकानां पुरुषाणां समूहेन महतानुगम्यमानः
प्रविवेश राजमन्दिरं । दूरादेव पञ्चाङ्गालिङ्गिताङ्गणः प्रणाम-
ममकरोत् एहोहीति सबहुमानमादृतश्च प्रधावितोपहतः

पादपीठलुंठितलेखान्यस्तहस्तः पृष्ठे पार्थिवेनोपसृत्य भूयोऽपि
नमश्चकार स्निग्धनरेन्द्रदृष्ट्यादिष्टमनतिविप्रकृष्टञ्च प्रदेशम-
ध्यास्त । ततो राजान्तरतश्च तनुमीषदिव दधानञ्चामरग्रीहि-
णीमन्तरालवर्तिनमुत्सार्य सम्मुखीनं सप्रञ्चयं पप्रच्छ हंसवेगः ।

श्रीमान् कच्चित्कुशली कुमार इति स नमन्त्रवादीत् अद्य
कुशली यमेवं स्तपितया सौहार्दाद्रसगौरवं गिरा पृच्छति देव
इति स्थित्वा च मुहूर्तमिव पुनः सचतुरमुवाच चतुरम्भोनिधि-
भोगभूतिभाजनभूतस्य देवस्य सङ्गावगर्भमपहाय हृदयमेक-
मन्यदनु रूपं अप्राकृतमेव दुर्लभं लोके तथाप्यस्मत्स्वामिना
सन्देशमशून्यतान्नयता पूर्वजोपार्जितं वारुणमातपत्रमाभो-
गाख्यमनुपस्थानन्यासेन कृतार्थीकृतमेतत् अत्र हि कुत्र हलक-
न्ति बह्वन्याश्चनिदृश्यन्ते प्रतिदिवसं प्रविशति शैत्यहेतौ च्छाया-
नां किरणसहस्रादेकैकशः सोमरश्मिं अस्मिन् प्रविष्टे प्रध्याना-
नन्तरं स्वादवोदन्तवीणापदेशाचार्याश्चोतन्ति चन्द्रभासां
मणिशलाकाबोधवदच्छमच्छधाराः प्रचेतादिव यश्चतुर्णां मध्य-
र्णवानामधिपतिभूतो भावितमनुग्रहातिच्छ्रायया नेतारं
द्रदञ्च न सप्तार्चिर्दहति न षष्ठदृष्टो हरति नोदकमार्द्रयति
न रजांसि मलिनयन्ति न जरा जर्जरयति तदेतन्नावदनुगृह्णा-
तु दृशा देवः सन्देशमपि विस्मयः श्रोष्यसीति अभिधाय
निर्दृष्ट्यात्मीयं पुरुषमप्यशात् उत्तिष्ठ दर्शय देवस्येति स च
वनानन्तरमुत्थाय पुनरुच्चीचकार धौतदुकूलकल्पिताञ्च नि-
चोलकादाकाङ्क्षामकाङ्क्षीत् ।

आकृष्यमाण एतस्मिन्नतिमितमहसि सरभसमहासि-
भरणे रसादु लसच्च शेषफणिफणामण्डलेन आस्थावीव

वक्रीभूतान्तरिक्षे क्षीरोदेन अघटीव गगनाङ्गणे गोष्ठी-
 बद्धः शारदवलाहकव्यूहेन व्यग्रामीव विततपक्षपातिना वि-
 यति पितामहविमानहसयूथेन अत्रिनेत्रनिर्गतस्य धवलता-
 मण्डलमनोहरोदृष्टइव जनेन जन्मदिवसः कुसुदबन्धोः
 प्रतोक्ष्य कृत इवोद्गमनक्षणी नारायणनाभिपुण्डरीकस्य आ-
 हितेव कौमुदी प्रदोषदर्शनानन्दतृप्तिरक्ष्णां उदमाङ्गीदिव
 मन्दाकिनीपुलिनमण्डलं महदम्बरोदरे परिवर्तितइव दि-
 वसं सुवर्णभासीन्निशया मन्दमन्द मिन्दूदयसन्देहदूयमान-
 मानसैर्विघटितं विघटमानचञ्चुच्युतमृणालकोटिभिः आस-
 न्वक्रमलिनीचक्रवाकमिश्रुनैः शरत्जलधरपटलशङ्कासङ्कोचि-
 तक्रेङ्कारवमूकमुखपुटैः पराङ्मुखीभूतं भवनशिखण्डिम-
 ण्डलैः प्रबुद्धमावहचन्द्रोदयोद्दामदलद्वलपुटादृहासविशदं कुसु-
 दषण्डैः चित्रीयमाणचेताश्च सराजको राजा दण्डानु-
 साराधिरोहिण्या दृष्ट्या सादरमतिष्ठत्तिलकमिव त्रिभुव-
 नस्य शैशवमिव श्वेतद्वीपस्याङ्गावतारमिव शरदिन्दोः हृदय-
 मिव धर्मस्य निवेशमिव शशिलोकस्य दन्तमण्डलधवलं मुख-
 मिव चक्रवर्तित्वस्य मौक्तिकजालपरिकलितं सीमन्तचक्र-
 मिव दिवो बज्जलज्योत्स्नालोकशुक्लमैन्दवमिव परिवेषवलयं
 शौक्लापहसितशङ्कुश्रीकं अवणमण्डलमिव निश्चलतां गत-
 मैरावतस्य श्वेतगङ्गावत्पाण्डुरं पदमिव त्रिभुवनवन्दनीयं
 त्रिविक्रमस्य प्रचेतसचूडामणिमरीचिशिखाभिरवशिष्टाभि-
 र्मानसविसतन्तुमयीभिश्चामरिकावलिभिर्विरचितपरिवेषमुपरि
 चक्रवर्तिलक्ष्मीनूपुरश्रवणदोहलनिश्चलेनेव लक्ष्मणा वितत-
 पत्रेण हंसेन सनाथीकृतशिखरं तद्वता च प्रभावस्तन्मि तेन

मन्दार्किनीच्छणालेनेव सुकुलितफण्येन वासुकिनेव नीतेन
दण्डेन द्योतमानधवलिम्बा क्षालयदिव नक्षत्रपथं प्रभा-
प्रवाहप्रथिम्बा प्रावृण्वदिव दिवससुच्छावेणाधःकुर्वदिव
दिवसुपरिस्थितमिव सर्वमङ्गलानां श्वेतमण्डपश्रियमिव
स्तम्बकमिव ब्रह्मस्तम्बस्य नाभिमण्डलमिव ज्योत्स्नाकामिन्या
विशदहासमिव कीर्तः फेनराशिमिव खस्याया राजलभ्ययशः-
पटलमिव शौर्यतैलोक्याद्भुतभूतं महातपम् ।

दृष्टे च राज्ञा तस्मिन् प्रथमं शेषमपि प्राभूतं प्रकाश-
याञ्चक्रुः क्रमेण कर्मणा तद्वयथा परार्द्धरत्नांशुशोणीकृत-
दिग्भागान् भगदत्तप्रभृतिप्रख्यातपार्थिवपरम्परागतान-
नुपहतलक्ष्मणानलङ्कारान् प्रभालेपिनाञ्च मणीनां उत्क-
र्षान् क्षीरोदधेर्धवलताहेतुनिव च द्वारान् अनेकरागरु-
चिरवेतकृतकुण्डलीकृतानि च शरच्चन्द्रमरीचिशोचत्तमाणि
क्षौमाणि कुशजशिल्पिजोकोल्लिखितानां शुक्तिशङ्खगल्लक-
प्रसुखानां पानभाजनानां निचयान् निचोलरत्नकरुचाञ्च
रुचिरकाञ्चनपत्रभङ्गगुरुप्रतिबद्धपरिवेष्टाणां कार्मरङ्गचर्मणां
सम्भारान् भूर्जत्वक्कोमलस्यर्शवतीर्जातिपट्टिकाचित्रपटीक-
रोचिष्पाञ्चर्मणां मृदीयसां मसूरकोपधानकाशीन् विका-
रान् प्रियङ्गुप्रसङ्गपिङ्गलानि चासनानिवेतलतामयानि आग-
रवत्कल कल्पितसञ्चयानि च सुभाषितभाञ्जि पुस्त-
कानि परिणीतिपटलपटीतत्विषि अवतरणहारीतहरिति
च क्षीरक्षारिणि पूगानां पल्लवावलम्बिनि सरसानि फलानि
लतासहकाररसानाञ्च कृष्णागुरुतैलस्य च कपोतकपिलकापो-
तिकापलाशकोशीकवचिताङ्गी स्थवीयसीर्वैष्णवी नीलीश्च पट्ट-

सूत्रं प्रसेवकार्पितांश्च भिन्नाञ्जनकृष्णस्य कृष्णागुरुणोगुरुपरि-
तापमुषश्च गोशीर्षचन्दनस्य तुषारशिलासकलशिशिरस्य स्वच्छ-
सितस्य च कर्पूरस्य कस्तूरिकाकोशानाञ्च पक्वफलजूटजटिलाञ्च
तकोलपल्लवानां लवङ्गपुष्पमञ्जरीणाञ्च जातीफलस्तवका-
नाञ्च राशीन् अतिमधुरमधुरसामोदनिर्हारिणि शीलक-
कलपीसितसितस्य चामरकलापस्य निकरान् अवलम्बमान-
तलिकालावुक्तांश्च लिखितानालेख्यफलकसम्पुटान् कुतूहल-
कृन्ति कनकमृङ्गज्ञानियमितग्रीवाणां वनमानुषीणां जीव-
कानां जलमानुषाणाञ्च मिथुनानि परिमलामोदितककुभश्च
कस्तूरिकाकुरङ्गान् ग्रहपरिचरणपराश्रमरीः चामीकर-
चित्रवेत्रपञ्जरजुषो बद्धसुभाषितजालजल्पाकजिह्वाश्च जातीः
कौशिकशुकशारिकाप्रभृतीनां पक्षिणां प्रवाललतापञ्जर-
गतांश्च चकोरान् जलहस्तिनामुदग्रकुम्भमुक्तमुक्ताफलदाम-
दन्तुराणि दन्तकाण्डकुण्डलानि राजकृतच्छत्रदर्शनात्
प्रहृष्टहृदयप्रयमप्रवाणशोभननिमित्तमिति मनसा जग्राह ।

हंसवेगश्च प्रीयमाणोवभाषे भद्र ! सकलरत्नधाम्नः परमे-
श्वरशिरोधारणार्हस्यास्य महातपस्य महार्णवादिव कुसुद-
बान्धवस्य कुमाराल्लाभो न विस्मयाय बाल्यविद्याः खलु महता
मुपकृतयद्वति अपनीते च तस्मात् प्राहृतसम्भारे दण्डवद्वि-
स्थित्वा हंसवेगं विश्वास्यतामिति प्रतीहारभवन विसर्जयाम्भूव
स्वयमप्युत्थाय स्नात्वा मङ्गलाकाङ्क्षी प्राङ्मुखः प्राविशदाभी-
गस्य छायाम् ।

अथ विंशतएवास्य छायाजन्मना जडिन्ना चूडान-
यितां अनीयतेव शिरसि शशिविम्बं शम्बुविन्दुमुचं तु चुचु-

स्वरिव चन्द्रकान्तमणयो ललाटपट्टफलकं कर्पूरेणैव व्यली-
यन्त लोचनयुगले गले गलिततुहिनकरकृतनीहाराहारा-
दूवाबध्यन्त हरिचन्दनरसासारेणैवाप्यतिसततसुरसि कुसुद-
मयमिव हृदयमभवदतिशिथिरं अन्तर्हितशिलेव विलीयमाना-
व्यलिम्पदङ्गानि जातविस्मयश्चाकरोन्मनसि एकमत्रव्यमपहा-
यास्य नास्ति प्रतिमान्याकीलिते आहारकाले च हंसवेगाय
धवलकर्पटप्रवृत्तकलसौतनालिके परिगृहीतं विलिप्तशेषं चन्द-
न मङ्गस्पृष्टे वाससी शरत्तारकातरसुक्तास्तवकितं पदकं परिवे-
षन्नाम कटिस्तूत्रं अतिमहार्हपद्मारागालोकालोहिनीकृतञ्च तर-
ङ्गकं नाम कर्णाभरणं प्रभूतञ्च भोज्यजातं प्राहिणोत् एवम्प्र-
कारेण च क्रमेण जगाम दिवसः ।

ततः कटकचलवहलधूलीधूसरितवपुरंशुमाली मली-
मसमङ्गमिव क्षालयितु मपरजलधिमवातरत् आभोगातपद्म-
प्रदानवार्तामिव चावेदयितुं वरुणाय वारुणीं दिशम-
वासीत् सुकुलायमानसकलकमलवना प्राङ्मुखएवावद्वसेवा-
ञ्जलिपुटेव सद्दीपा भूरभूत् भूपतेः नृपानुरागराशिमय इव
निखिललोकाञ्जलिबन्धबन्धुर्जग्राह सन्ध्यारागः गौडाधिपा-
पराधरङ्गिनीव श्यामतां प्रपेदे प्राची दिक् च्छुरिततिमि-
रनिकारनिर्वाणान्यनृपप्रतापानलकलापेव कालिमानमता-
नीन्नेदिनीशप्रदोषास्थानपुष्पप्रकारमिव विकचतगररुचिरं
विचकरुडुनिकरमविरलं ककुभः स्कन्धावारगन्धगजमद-
गन्धधावितस्येव मार्गो विद्यति विरराज रजः पाण्डुरैरावतस्य
कुपितनृपव्याघ्राक्रान्तासु पट्टाभिव पौरन्दरीं ककुभं विहाय
स्थलमारुरोह रोहिणीरमणः प्रयाणवार्ता इव मानितां

हृदयभेदिन्योयवुरिन्दुदीधितयो दश दिशः वृपतिदण्डयात्रा-
त्रासातुरा इव तरलितसत्ववृत्तयश्च चुक्षुभिरे पत्तयोवाहि-
नीनां चितेर भूभृतां हृदयानि विवेश गुहाविवराणि विमुक्तस-
र्वाशातिमिरसन्ततिः प्रतिसामन्तचतुषामिव ननाग्र निद्रा-
कुसुदवनानां अस्याञ्च वेलायां वितानतलवर्तिनरेन्द्रस्तावदिति
विहज्यानुजीविनोहंसवेगमादिष्टवान् कथं कुमारसन्देष्टमिति
स प्रणम्य कथयितुं प्रास्तावीत् देव ! पुरा महावराहसम्पर्क
सम्भूतगर्भया भुवा भगवत्या नरको नाम सूनुरसावि रसातले-
वीरस्य यस्याभवन् बाल्य एव पादप्रणामप्रणयिनश्चूडामणयो
लोकपालानां यस्य च त्रिभुवनभुजोभुजशीर्ण्डस्य भवनकम-
लिनीचक्रवाक्या अपि कोपकुटिलकटाक्षेक्षितो भयचक्षितारुण-
परिवर्तितरथोनाञ्जया ना रविरस्तमभजत यश्च वरुणस्य बहिर्वर्ति
हृदयमिदमातपत्रमकार्षीत् महात्मनोऽस्यान्वये भगदत्तदञ्ज-
दत्तपुष्पदत्तप्रभृतिषु बज्रषु मरुमहितेषु महत्सु महीपालेषु
प्रपौत्रो महाराजभूतिवर्मणः पौत्रश्चन्द्रसुखवर्मणः पुत्रो देवस्य
कौलासस्थिरस्थिनेः स्थलवर्मणः सुरवर्मा नाम महाराजाधि-
राजोजज्ञे तेजसां राशिर्गङ्गाङ्गद्वितीया जना जगुः यो हि यम-
जेनेवाजयत सहैवाहङ्कारेण यश्च बाल एव प्रीत्या द्विजाति-
क्याचारादीन् समग्रान् प्रतिग्राहानग्राहयत् ।

यत्र च राजनि दुर्लभं लवणाय सम्भूतायाः परममा-
धुर्यमभूत्क्षमाः तथा च यो वाहिनीपतीनां शङ्खं जहार
न रत्नाणि पृथिव्याः स्थैर्यञ्जग्राह न करं अवनिभृतां गौरव-
मादत्त न नैष्ठुर्यं । तस्य च सुगृहीतनाम्नो देवस्य महादेव्यां
श्रवामादेव्यां भास्करद्युतिर्भास्करवर्मापरनामा शन्तनो

स्तनयो भीष्म इव कुमारः समभवत् अस्य च शैशवादयं
 सङ्कल्पः स्थेयान् स्थाणुपदारविन्दं च ऋते नान्यन्नमस्कुर्यादिति
 ईदृशच्छायं मनोरथस्त्रिभुवनदुर्लभस्त्रयाणामन्यतमेन सम्पद्येत
 सकलभुवनतलविजयेन वा मृत्युना वा यदि वा प्रचण्डप्रताप-
 ज्वलनजनितदिग्दाहेन जगत्येकवीरेण देवोपमेन मित्रेण
 वा मैत्रीव प्रायः कार्यव्यपेक्षिणी क्षौणीभृतां कार्यञ्च कीदृशं-
 नाम तदुद्भवेत् चतुपन्यस्य प्रानमुपनये मित्रता देवं देवस्य हि
 यशांसि सिषत्तिपेर्धनानि वहिरङ्गभूतानि बाह्यावेव केवले निष-
 सस्य शेषावयवानामपि साहायकसम्पादनमनोरथः निरवकाशः
 किमुत जनस्य वाह्यस्य चतुःसागरग्रहणात् घस्त्ररस्य पृथिव्यैक-
 देशदानोपन्यासेन का तुष्टिः अभिरूपकन्यकाविश्राणनविलो-
 भनमपि लक्ष्मीमुखारविन्ददर्शनदुर्ललितदृष्टेरकिञ्चित्करं एव-
 ङ्गुटमानसकलोपायसम्पदि पदार्थोऽस्मिन् प्रार्थनमात्रे केवल-
 मरुद्ध्यमानः शृणोतु देवः ।

प्राग्ज्योतिषेश्वरो देवेन सह एकपिङ्गइवानङ्गद्विषा
 दशरथइव गोत्रभिदा धनञ्जयइव पुष्कराक्षेण वैकर्तन
 इव दृश्योघनेन मलयानिलइव माधवेनाज्यमित्रमिच्छति
 यदि च देवस्यापि मित्रीयति हृदय अवगच्छति वा पर्याया-
 न्तरितं दास्यं अनुतिष्ठन्ति सुहृदइति तद्विष्टस्य समाज्ञाप्यतां
 अनुभवतु विष्णोर्मन्दरगिरिरिव विवटकेयूरकोटिविष्टुनर-
 णितकटकमणिशिलाशकलानि गाढोपगूढानि देवस्य कामरू-
 पाधिपतेः अस्मिन्नावपेर्विमललावण्यसौभाग्यसुधानिर्भरिणि
 निर्मले मुखशशिनि चिराच्चक्षुषी क्षालयतु प्राग्ज्योतिषेश्वर-
 श्रीः नाभिनन्दति चेद्देवः प्रणयमाज्ञापयतु किं कथनीयं म-

यास्मत्स्वामिन इति विरतवचसि तस्मिन्नवनिपालः पूर्वोपल-
ब्धैरेव गुरुभिर्गुरौरारोपितवज्रमाने कुमारे आभोगातपत्र-
व्यतिकरेण परां कोटिमारोपितेति प्रणतिलज्जमान इव सा-
दरं जगाद ।

हंसवेग ! कथमिव तादृशि महात्मनि महाभिजने पु-
ण्यराशौ गुणिनां प्रह्वमरे परोक्षसुहृद स्त्रिह्यति सति महि-
धस्यान्यथा स्वप्नेऽपि वर्तते मनः सकलजगदुत्तापनपटवोऽपि शि-
शिरायन्ते त्रिभुवननयनानन्दकरे कमलाकरे करास्त्रिगुणैः-
सुवज्रगुणगणक्रीताश्च केवलसख्यस्य सज्जनमाधुर्याणामभूत-
कास्योदश दिशः एकान्तावदातोत्तानस्वभाववृत्तस्य कुसु-
क्षते केनाभिहितः शिशिररश्मिः श्रेयांश्च सङ्कल्पः कुमारस्य
स्वयं वज्रशालिनमधि च समालम्बितशरासने सुहृदि भगवतो-
द्धरादृते कमन्यं नमस्यतीति सम्बर्द्धिता च मे प्रीतिरमुना सङ्क-
ल्पेन यतः कुलोचितैव नः सुरासुरपरमगुरौ परमेश्वरे भग-
वति भक्तवत्सले भूयसी भक्तिरेकमत्रम्यताहि जनयति जने
परम्यत्तपातम् ।

अपिचावलेपिनि पशौ केसरिण्यपि वज्रमानो हृदयस्य मे-
किं पुनः सुहृदि तत्तथा यतेथाः यथा नाति चिरमिदं यमस्मान्
क्लेशयति कुमारदर्शनोत्कर्ण्डेति हंसवेगस्तु विज्ञापयाम्बभूव
देव ! किमपर मिदानीं इयं क्लेशयति अभि जातमभिहितं
देवेन किन्तु सेवाभीरवोहि सन्तः तवापि विशेषेणाय मह-
ङ्कारघनोवैष्णवोवंशः आस्तां तावदस्मत्स्वामिवंशः पश्यतु देवः
पुरुषस्यहि सेवां प्रति दुर्जनन्येवातिवृद्धया दुर्गत्याभिसुखीनीय
मानस्य कुटुम्बिन्येवासन्तुष्टया तृष्णया वा प्रेर्यमाणस्य दुर-

पत्यैरिव यौवनजनितैर्नानाभिलाषिभिरसत्सङ्कल्पैर्व्याकुली-
 क्रियमाणस्य कुमारमिव वरमार्गणयोग्यामतिमहती भवस्थां
 वा पश्यत स्वगृहे बन्धुभिरिव दुःस्थितैः समग्रैर्गृहैर्वा गृह्यमा-
 णस्याभियोगपुरातनैरतिदुस्त्यजैर्भुभिरिव मलिनैः कर्मभिर्वागु-
 वर्त्तमानस्य सकलशरीरसन्तापकरं करीषमिव दुष्कृति-
 ना कृतचित्तस्य प्रवेष्टुं राजकुलमुपहसतः कलेन्द्रियशक्तैरिव
 मिथ्यैव हृदयगतविश्वग्रामग्रहणाभिलाषस्य प्रथममेव तोरण-
 तले चन्दनमालाकिसलयस्यैव शुष्यतोद्वाररक्षिभिः निरुद्धस्य
 निपीडितस्यापि प्रविशतोद्वारे हरिणस्येवापरैर्हन्यमानस्य च
 कर्मचर्मपुटस्यैव मुञ्जमुञ्जः प्रतिहारमण्डपप्रहारैर्निरस्य निधि-
 पादपप्ररोहस्यैव द्रविणाभिलाषादधोमुखीभवतोऽप्यमार्गणस्या
 प्यतिविकृष्टविधृतविसर्जितस्योद्देगं व्रजतः कण्टकस्यापि च रण-
 लग्नस्याकृष्यति क्षपीयान्निष्यमाणस्य मकरकेतोरिवाकालो-
 पसर्पणकुपितेश्वरदृष्टिदग्धस्य प्रलयमुपगच्छतोरनेकपैरिव-
 कोपनभर्त्सितस्याभिन्नमुखरागस्य ब्रह्मघन इव प्रतिदिन-
 सस्वन्दनोद्दृष्टशिरःकपालस्य स्पर्शनरहितस्याशुभकर्माणि
 निर्वहतस्त्रिशङ्कोरिवोभयलोकस्त्रष्टस्य नक्तं दिवमवाक्शिरसो-
 वाजिन इव कबजवशेन सुखवाह्यमात्मानं विदधानस्यानशन-
 शायिन इव हृदयस्यापितजीवनाशस्य शरीरं क्षपद्गतः शुन
 इव निजदारपराङ्मुखस्य जघन्यकर्मलग्नस्यात्मानमुत्तान-
 यतः प्रेतस्येवानुचितदीयमानान्नपिण्डस्य बलिभुक् जन्म इव
 जिह्वा लौल्योपयुक्तपुरुषवर्चसोद्वयाविहिता विहितायुषो जी-
 वितश्चानपादपानिव पिशाचस्य दग्धभूम्या परुषीकृतान्
 राजवल्लभानुपसर्पतो विपरीतजिह्वाजनितमाधुर्ये रोष्ठमात्र-

प्रकटितरागैः राजशुक्लापैः शिशोरिव सुग्धस्य विलोभ्यमान-
वेतालस्येव नरेन्द्रप्रभावविशिष्टस्य न किञ्चिन्नाचरतश्चित्रधनुष
द्ववालीकगुणाधारोपणक्रियानित्यनम्रस्यालेख्यप्रदीपस्येव नि-
र्वाणनेजसो बककूटस्येव निर्माल्यवाहिनः कफविकारिण
द्रव दिने दिने कटुकैरुद्देष्यमाणस्य सौगतस्यैवार्थशून्य-
विज्ञप्तिजनितवैराग्यस्य काषायान्यभिलषतः क्षपणकस्येवानेक-
कान्तार्थाधिगमाकुलधियः हृदयोपचितमलीकनिशास्वपि मात्र
बलिपिण्डस्येव दिक्षु विक्षिप्यमाणस्याशौचगतस्येव कुशयन-
जनितसमधिकारदुःखवृत्तेसुलायन्त्रस्येव पश्चात्कृतगौरवस्य
तोयार्थमपि नमतोऽतिरूपणस्य शिरसा केवलेनासन्तुष्टवचसापि
पादौ स्पृशतो निर्दयवेतिवेतताडनत्रस्तयेवापत्रपद्या त्यक्तस्य दै-
न्यसङ्कोचितहृदयहृतावकाशयेवाहोपुरुषिकया परिवर्जितकु-
त्सितकर्माङ्गीकरणकुपितयेव चोन्नमत्या विमुक्तस्य धनश्रद्धया
क्लेशानुपार्जयतः स्वष्टिबुद्ध्यावमानं सम्बर्धयतो मूढस्य सत्यपि
विविधकुसुमाधिवाससुरभिणि वने स्तगदृष्टायां दृष्टयाञ्ज-
लिमुपरचयतः कुलपुत्रस्यापि कृतागसद्वै भीतभीतस्य समी-
पं उपसर्पतो दर्शनीयस्यापि आलेख्यकुसुमस्येव निष्फलजन्मनो
विदुषोऽपि वैधेयस्येवापशब्दमुखस्य शक्तिमतोऽपि श्वित्रिण
एव सङ्कोचितकरयुगलस्यास्त्रात्समुत्कर्षेषु निरग्निपच्यमानस्य
नीचसमीरणेषु सोच्छ्वासं त्रियमाणस्य परिभववचनैस्तृणी-
कृतस्य दुःखानलेन तेजोज्वलतोऽतो भक्तस्याप्यभक्तस्य निर-
क्ष्णोऽपि सन्तापयतो बन्धून् विमानस्याप्यगतिकस्य च्युतगौर-
वस्याप्यधस्ताद् गच्छतो निःसत्वस्यापि महामांसविक्रयं कु-
र्वतो निर्मदस्याप्यस्वतन्त्रवृत्तेरयोगिनोऽपि ध्यानवशीकृतात्मनः

शौर्व्यार्थं प्रणमतो दग्धसुखस्य गोत्रविदूषकस्य मनस्वि-
 जनं लासयतः कुलाङ्गरस्य वंशं दहतो नृपशीषणोऽपि लब्धैः
 कन्धरामवनमयतो जठरपरिपूरणमात्रप्रयोजनजन्मनो मांस-
 पिण्डस्य गर्भरोगस्य मातुः पुण्यानां कर्मणां मरणात् हृत-
 कस्य पातकिनः किं प्रायश्चित्तं क्व प्रतिक्रिया क्व तस्य शान्तिः
 कीदृशं सुखं कः पुरुषाभिमानः किन्नामानो विलासाः की-
 दृशी भोगश्रद्धा प्रबलपङ्कद्व सर्वमधस्तान्नयति दारुणोदास
 शब्दः धिक् उच्छ्वसितं उपधातुं निधानन्ताइन अभवन्निर्भूतेरस्तु
 तस्याः नमो भगवद्वस्तेभ्यः सुखेभ्यः तस्यायमञ्जलिरैश्वर्यस्य ति-
 ष्ठतु दूरतएव सा श्रीः शिवं स परिच्छदः करोतु यदर्थमुत्तमाङ्ग
 मागमिष्यति अशापानुग्रहक्षमस्तपस्वी असुखप्रियतरः क्लीबः
 अपूतिमानवस्करक्रिमिः अगण्यमानोनरकः पादधूलिधूसरितो-
 त्तमाङ्गोजङ्गमः पादपीठः पुंस्कोकिलः काकुभणितेषु स्थल-
 कमठः क्रीडाकर्षणेषु श्वानीचाचाणेषु कृकलासः शिरो-
 विडम्बनासु जाह्नकः आत्मसङ्कीर्चनेषु प्रतिपादुकः पादसंवा-
 हनेषु कन्तुर्कः करतलताडनेषु वीणादण्डः कोणाभिघातेषु
 वेणुमूर्च्छनासु वेश्याकायः करणबन्धनक्लेशेषु यलालराशिः सत्व-
 शालिषु वराकः सेवकोऽपि मर्त्यमध्येराजिलोऽपि भोगिपुलाको-
 ऽपि कलमः वरं क्षणमपि कृतामानवतामानरतां नमतो नमत
 स्त्रै लोकाधिराज्योपभोगोऽपि मनस्विनः तदेवमभिनन्दितास्वत्
 प्रणयोदेवोदिवसैः कतिपयैरेव परागतः प्राग्ज्योतिषेश्वरइति
 करोतु चेतसीत्युक्तात्तुष्णीमभूत् चिराच्च नमस्कृत्य निर्जगाम
 राजापि रजनीन्तां कुमारदर्शनौत्सुक्य स्वीकृतहृदयोऽनैषीत्
 आत्मार्पणं हि महतां मूलमन्त्रमयं वशीकरणं प्रभाते च प्रभूतं

प्रतिप्राभृतं प्रधानप्रतिभूतावेष्टितं दत्त्वा हंसवेगं प्राहिणोत् ।
आत्मनापि ततः प्रभृति प्रयाणकैरनवरतैरभ्यमितं प्रावर्तत ।
कदाचिच्च राज्यवर्द्धनभुजबलार्जितमशेषं मालवराजसाधनमा-
दायागत समीप एवासीनं लेखाहारिकात् भण्डिमशृणोत् ।
श्रुत्वा चाभिनवभूतभ्रातृशोकज्ज्वालाशनस्तद्दर्शनकातरे हृदये
वभूव मूर्च्छा अन्धकार मिव विवेश अतिष्ठच्च समुत्सृष्टसकल-
व्यापारः प्रतिभारनिवारणनिःशब्दपरिजने निजमन्दिरे स-
राजपरिवारः तदा गमन मुदीक्षमाणो मुहूर्तम् ।

अथ भण्डिरेकेनैव वाजिना कतिपयकुलपुत्रपरिवृतः
परिमलिनवासाः रिपुशरशल्यपूरितेन निष्वातवज्रलोह-
कीलपरिकरपरिरक्षितस्फुटनेनैव हृदयेन हृदयलग्नैः स्वामि-
मुकृतैरिव श्मश्रुभिर्धृति मुत्पादयन् दूरितव्यायामपरिश्रि-
थिलभुजं दोलायमानमङ्गलवल्लयैकशेषालङ्कृतिरनादरोप-
युक्तताम्बूलविकलरागेण शोकदहनदह्यमानस्य हृदयस्याङ्ग-
रागेणैव दीर्घनिश्वासवेगनिर्गतेनाधरेण श्लुष्यता स्वा-
मिविरहविधूतजीवितापराधवैलक्ष्यादिब बाष्पवारिपटलेन
प्रावृतवदनो बिभ्रन्निव दुर्वलीभूतैः स्वाङ्गमेवापत्रपयाङ्गैर्वभ-
न्निव प्रत्यङ्गीभूतं महोक्षाणमायतैः श्वसितैः पातकीवापगाहीव
दोषीव मुषित इव यूथपतिपतनविषम् इव वेतण्ड इव
सूर्यास्तमयनिञ्चीक इव कमलाकरः दुर्योधननिधनदुर्भेना
इव द्रौणिरपहृतरत्नसार इव सागरी राजद्वार साजगाम ।

अवतीर्य चतुरङ्गमादवनतमुखो विवेश राजमन्दिरं दूरादेव
विमुक्ताक्रन्दस्पृष्ट पादयोः अवनिपतिसु तमुत्थाय प्रविरलैः

पादैः प्रत्युद्गम्योत्थाप्य कण्ठे गाढमुपगच्छ्य करुणमतिचिरं-
ररोद । शिथिलीभूतमन्युवेगश्च पुरेव पुनरागतनिजासने
निषसाद । प्रथमप्रक्षालितमुखे भण्डिर्मुखं मच्चालयत् अति
क्रान्ते कियत्यपि च कालशकले आढदाहणवृत्तान्तं अप्राचीत्
अकथयच्च यथावृत्तान्तमखिलं भण्डिः ।

अथ नरपतिस्तमुवाच राज्यश्रीवृत्तान्तः कइति स पुनरवा-
दीत् देव ! देवभूयं गते राज्यवर्धने गौडैः गृहीता च कुशस्थले
देवी राज्यश्रीः परिभ्रष्टा बन्धनाद्विन्ध्याटवीं सपरिजना प्रवि-
ष्टेति लोकतोवार्तां अमृणुवं । अन्वेष्टारस्तु तां प्रति प्रभूताः प्र-
हिता नाद्यापि निवर्तन्त इति तच्चाकर्ण्य नरपतिरब्रवीत्किम
परैरनुपदिभिर्यत्र सा परित्यक्तान्यकृत्य स्वयमेवाहं यास्यामीति
भवानपि कटकमादाय प्रसादेन प्रवर्तन्तां गौडाभिमुखं इत्युक्त्वा
चोत्थाय स्नानभूमिसमगात् । कारितशोकश्रमश्रुवपनकर्मणा च
महाप्रतीहारभवनं स्नातेन शारीरकवसनकुसुमाङ्गरागालङ्का-
रप्रेषणप्रकटितप्रसादेन भण्डिना सार्द्धं भुक्त निनाय च तेनैव
सह वासरम् ।

अथापरेद्युरुषस्येव भण्डिर्भूपाल मनुसृत्य व्यज्ञापयत्
पश्यतु देव ! श्रीराज्यवर्धनभुजबलार्जितं साधनं सपरिवर्हं मा-
लवराजस्येति नरपतिना चैव भवत्वित्यभ्यनुज्ञातोदर्शयांबभूव ।
तद्यथा अनवरतगलितमदमदिरामोदमुखरमधुकरज्जजटि-
लकवटपट्टपङ्क्तिगन्धान् गण्डशैलानिव जङ्गमान् गम्भीर-
गर्जितरवान् जलधरानिव महीमवतीर्णानुत्फुल्लसप्तच्छदामो-
दमुदः शारदानिव दिवसान् पुञ्जीभूतानेकसहस्रसङ्ख्यानं

करिणशामीकरचित्तामरमण्डनमनोहरांश्च हरिणरंहसो-
हरीन् बालातपविवरवर्षिणाञ्च करेणैकेन्द्रायुधीकृतदश-
दिशामलङ्काराणां विशेषान्विस्मयकृतस्मरोन्मादिमालवीकुच-
मिलनदुर्ललितांश्च निजज्योत्स्नाकृतनीहाराहारानुडुपतिसञ्च-
यान् निजयशांसीव बालव्यजनानि जातरूपनालञ्च निवासञ्च
पुण्डरीकमिव त्रियः श्वेतमातपमप्सरस इव बज्रसमररसानु-
रागावतीर्णा वारविलासिनी सहासनस्य धनादिप्रभृतीनिव
राज्योपकरणानि कालायसनिगडनिश्चलीकृतचरणयुगलञ्च
सकजं मालवराजलोकमशेषांश्च संख्यालेख्यपत्रकान् सालङ्कार-
पेटापीडान् कोशकलशानथावलोक्य तत्सर्वमवनिपालः स्वीकर्त्तुं
यथाधिकार मादिशदध्यक्षान् ।

अन्यस्मिंश्चाहनि स्वयं स्वसार मन्वेष्टुं समुच्चाल
विन्ध्याटवीं । अवाप च परिमितैरेव प्रयाणकैस्तामथ प्रविशन्
दूरादेव दह्यमानषाष्टिकबुसविसरविसारिणां विभावस्तूनां
वन्यधान्यबीजधान्यदाहिनां धूमेन धूसरितमादधानैः शुष्क-
शाखासञ्चयनिचितगोपाङ्गवेष्टितनिकटनिबिडवटैर्वापदि व-
त्सर इव रोषाविष्टगोपकल्पितस्य प्रयत्नैरचन्वितवनपालाहङ्-
क्रियमाणग्रामीणकाककुठारैर्गहनतरुप्रण्डनिर्मितचामुण्डा-
मण्डपैर्वनप्रदेशैः प्रकाश्यमानमटवीं प्रायतयाकुडुवभरणा-
कुलैः कुदालप्रायकृष्टिभिः कृषीवलैरवखनद्भिरुच्चभागभाषि-
तेन भज्यमानभूरिखिलक्षेत्रमण्डन मल्पावशेषकालशिलैश्च
कालायसैरिव कृष्णमृत्तिकाकठिनैः स्थानस्थानस्थितस्थूल-
पल्लवैर्दुर्गपगं श्यामाकप्रकृष्टिभिरलम्बुसावज्जलैरविरहितैः को-

किलाक्षैः क्षुपैर्विरलविरलैः केदारैः कृष्णात्कृष्यमाणैर्नातिदूर-
 वर्तिभिः प्रभूतप्रहतभुवसुपक्षेत्तसुपरचितैरुच्चैर्मञ्जैः सूच्यमान-
 श्वापदोपद्रवं दिशि प्रतिमार्गद्रुमदन्तानां पथिकपटप्रस्फोट-
 नधूलीधूसरैर्वनपल्लवैर्लम्बितच्छायानां अटवीसुलभ-
 कुसुमार्चितनवखातकपीतकोपिकण्ठप्रतिष्ठापितनगघटानां
 च्छिद्रकटकल्पितकुटीरकाणां कुटिलकीटवेणीवेष्ट्यमानसक्तु-
 शरावश्रेणीनां मण्डलगतगजजग्धजम्बूफलास्थिशवलभुवां उद्धृ-
 तधूलीकदम्बकस्तवक्रप्रकरपुलकितानां कर्करीषचक्राक्रान्तका-
 ष्टकञ्चिकासुप्रितट्टपां नम्यत्तलशीतलसिकतिलकलशीशमित-
 श्रमणानामनाश्यानशैवलश्यामलितं लिङ्गराजायमानशोषसरः-
 शिशुमहकारफलजूटजटिलस्थूलानां विश्राय्य अकर्पटिक-
 पेटकपरिपाटीपीयमानपयसामटवीप्रदेशप्रपाणां शैत्येन त्यज-
 न्तमिव ग्रैष्ममूष्माणमर्चदूवीह्यग्रं ग्राहयन्तमिवागरीयोदा-
 रुसंग्रहदाहिभिर्ज्योत्स्नाकरैः सर्वतश्च प्रातिवेश्यविषयवा-
 सिनामानन्दमासन्नग्रामगृहस्थस्थविरपाल्यमानस्थगितेन कृत-
 दारुदारणव्यायामयोग्याभ्यङ्गेन स्नात्वाध्यासितकठोरकुठा-
 रकण्ठलम्ब्यमानप्रताराशपुटेन पाटञ्जरं प्रत्यवाच प्रत्यति-
 पन्नपटञ्चरेण कालवेत्रत्रिगुणव्रततीवलयपाशग्रथितपञ्चवी-
 टिकाविहितमुखैर्घटितघटैरुडवारिणां पुरःसरबलिवलीवर्द-
 युगरथेन नैकटिककुटुम्बलोकेन काष्ठसग्रहार्थमटवीं प्रवि-
 शता श्वापदपथव्यवधानधवलसमारोपितकुटीरकृतकूटपाशैश्च
 मृहीतमृगग्रहणतनुतन्त्रीजालावल्लयवागुरैर्बहुभिर्व्याधैर्विचर-
 ङ्गिरंसावसक्तवीतंसव्यावलम्ब्यमानपाशपाशकैश्च सङ्गृहीतग्रा-

हकककरकपिलादिपञ्जरैः शाकुनिकैः सञ्चरद्भिश्चूतशकले
विलिप्तलतालग्नलम्पटानाञ्च पेटकैः पाशिकशिष्टुनासटङ्गि-
स्तृणस्तम्भान्तरिततित्तिरीतरलायमानकौलेयककुलानां चात-
कैश्च मृगमृगयामृगयुयुवभिः क्रीडद्भिः परिणतचक्रवाककण्ट-
कषायरुचाञ्च शीतघुव्यानां वल्कलानां कलापान् नातिचिरो-
द्धृतानाञ्च धातुत्विषां धातकीकुसुमानां मणिता गौणीः पीत-
व्यानाञ्चातसीशणपट्टपूलकानां पुष्कलानां सम्भाराञ्च मधुना-
माक्षिकस्य मायूराङ्गस्य शिष्टमधूच्छिष्टचक्रिकामालानाञ्च
लम्बमानलामज्जकपुञ्जजटालानां पक्वत्वचाङ्गदिरकाष्ठाना
कुष्ठस्य च कडोरकेसरिसठाभारवभ्रूणाञ्च भूयसो भारकात्
लोभस्य लोकेनादाय व्रजता प्रविशता विविधवनफलपूरित-
विकटमस्तकाभिरभ्यर्णग्रामगह्वरीभिः सत्वरमाणाभिर्विक्रय-
चिन्ताव्यग्रग्रामटिकाभिव्याप्तदिगन्तरमितस्ततश्च युक्तशूकाशा-
कराणां पुराणपांस्तृत्करकरीषकुटवाहिनीनां धूर्गतधूली-
धूसरसारथिसैरिकसरोषस्वरसार्यमाणानां क्रीडच्चटुल-
चक्रचीत्कारिणीनाञ्च शकटश्रेणीनां सम्पातैः सम्पाद्यमानदु-
र्बलोर्बोक्षेत्रसंस्कारं अरक्षितकक्षिप्तदण्डतासोऽर्पितमान हरि-
णहेलाविलम्बितवैणवप्रभृतिभिश्च निखातगोकरङ्गशङ्खशङ्खि-
तशशकमकलितशृङ्गशृङ्गैः पृथक्पतितविशङ्कटविटपैर्वाटैरै-
क्ष्वैः सुवज्रश्यामायमानोपकण्ठ मतिविकटप्रक्षटान्तरैश्च
भरकतस्त्रिगुह्यस्त्रिवाटवेष्टितैः कामदुष्कर्मण्यवंशविटपसङ्कटैः
कण्टकिकरञ्जिराजिदुष्प्रवेशैरुपगमरूपकवाचावङ्गवशकसर-
स्तरणशिष्टुग्रन्थिपर्णागवीथिकागर्भगुल्मगगनैर्गहवाटकैः निवा-

तोच्चकाष्ठारोपिता काष्ठालुकलताप्रतानप्रच्छादितच्छा-
 यैः परिमण्डलबद्धरीमण्डपतलनिखातखादिरकीलबन्धवत्सरूपैः
 कथमपि कुक्कुटरटितानुनीयमानसंनिवेशैरङ्गाहस्तिस्तम्बवि-
 रचितप्रविकावापिकैः प्रकीर्णबद्धरपटलपाटलैः वेषुकञ्चरपु-
 टककमलितनलकशमयप्रपं बिहितभित्तिभिः किंशुकरोचना-
 रचितमण्डनैर्वल्लजबध्याहारराशिभिः शाल्मलीकूलसञ्चय-
 बद्धलैः सन्निहितनलशालीशालूककुमुदबीजवेषुतण्डुलैः मंग-
 ङ्गीतसारं वीजैर्भस्ममलमलिनकाश्मर्यबीजकूटव्यावृतप्रतकटैरा-
 श्यानराजादनमदनफलस्थितैर्मधूकासवमद्यप्रायैः कुसुम्भकगर्भ-
 कुम्भकुशूलैरविरहितराजमाषत्रपुसककटौकूष्माण्डालाबुबीजैः
 प्रोष्यमाणविजालमालूरवनककूलशालिजातकादिभिरटवीकुटु-
 स्विना गृहैरूपेतं वनन्ददर्शं तत्रैव तं दिवसमत्यवाहय-
 दिति ।

इति श्रीहर्षचरिते दण्डयात्राकथनं नाम सप्तमोच्छ्वासः ।

अष्टमोच्छ्वासः ।

सहसा सम्पादयता मनोहरप्रार्थितानि वस्त्राणि ।

दैवेनापि क्रियते भव्यानां पूर्वमेवैव ॥

विद्वज्जनसम्पर्को न चेष्टज्ञातिदर्शनाभ्युदयः ।

कस्य नखाय विपिने भवति महारत्नलाभश्च ॥

अथापरेद्युस्त्याय पार्थिवस्तस्मात् ग्रामकार्त्तान्निर्गत्य विवेश
विन्ध्याटवीं अट च तस्यामितस्ततः सुबह्विन्दिवसान् एकदा तु
भूपतेर्भ्रमत एवाटवीकसामन्तस्य शरकेतोः सूनुर्व्याघ्रकेतु-
र्नामकृतोऽपि कज्जलश्यामलं श्यामलतावलयेनाधिललाटमुज्जैः
कृतमौलिबन्धमन्धकारिणोमकारणभुवं श्रूकुटीभङ्गेन त्रिरेखेन
त्रियामामिव साहससहचारिणीं ललाटस्थलीं सदा समुद्व-
हन्तं अवतंसितैकशुक्लपक्षप्रभाहरिताय मानेऽपि नड्डकाच-
मणिकेन अवणेन शोभमानं किञ्चित् चित्तस्य चक्षुषः प्रविरल-
पक्ष्मणः सहजेन रागरोचिषा साधनरसोपयुक्तं तार्क्ष्यमिव
क्षतजमिव क्षान्तमवनाटनासिकञ्चिपीटाधरनाकिनश्चिबुकम-
भिन्नानुत्कटकपोलकूटास्थिर्यन्तमीषदुदग्रग्रीवाबन्धमधस्कन्ध-
स्कन्धार्द्धभागमनवरतकनककोदण्डकुण्डलीकरणकर्कशव्याया-
मविस्तारितेन मांसलेनोरसा हसन्तमिव तटशिलाप्रथिमानं
विन्ध्यगिरेरजगरगरीयसा च भुजयुगलेन तुल्यन्तमिव तुहिन-
शैलसालद्रुमाणां द्राघिमाणं वाराहबालवलितवलयबन्धना-

भिर्नागदमनजटिकजुटिकाभिर्जटिलीकृतपृष्ठे प्रकोष्ठे प्रति-
 ष्ठाङ्गतं गोदन्तमणिचित्रन्त्रपुषं वलयं बिभ्राण तुन्दिलं
 तुण्डिभ मभिरमणि चर्मनिर्मितपट्टिकयोच्चित्रचित्रकाये-
 कारितपरिवारया संकुञ्जाजिनजालिकया शृङ्गत्रयमसृणित-
 सुष्टिभागभातुरया पारदरसलेपलिप्तसमस्तस्वस्तिकया कृपाण्या
 करालितविशङ्कटकटीप्रदेशं प्रथमयौवनोल्लिख्यमानमध्यभा-
 गभ्रष्टमांसभरिताविव स्थवीयांसौ उदरउदण्डौ दधतम-
 च्छभल्लचर्ममयेन भल्लप्रायप्रभृतशरसृदा शवतशार्दूलचर्म-
 पट्टापीडितेनालिकुललम्बमानलीलपृष्ठभागभाजा मस्त्राभ-
 रणेन पल्लवितमिव कार्ष्णं सुप्रदर्शयन्त सुरस्त्रिभागोत्तसित-
 चाप्रपिच्छचारुशेखरे खदिरजटानिर्माणे खुरप्राये प्रचुर-
 मयूरभिद्या पत्रलताचित्रत्वचि त्वचि वारगुणे वामस्कन्धा-
 ध्यासिनि धनुषि प्रलम्बमानेनेव शिरसा शितशरकनैकनल-
 कविवरप्रवेशिनेन जङ्घाजनितस्वास्थिकबन्धेन बन्धूकलोहित-
 रुधिरराजिरञ्जितघ्राणवर्त्मना वषुर्विततिव्यक्तविभाव्यमान-
 कोमलक्रोडशुक्लिम्बा शशशाताटनिशिखाग्रस्थितग्रीवेण प्रा-
 दृत्तचञ्चूत्तानताम्बतालुना तित्तिरिणा वर्णमुष्टिमिव सृ-
 ग्यां दर्शयन्तं विषमविषदूषितवदनेन विकर्णेन कृष्णाहिनेव
 मूलभूतेन व्यग्रदक्षिणकराभ्रं जङ्गममिव गिरितटतमालपा-
 दपं यन्त्रोल्लसितमश्रुसारस्तम्भमिव भ्रमन्तमञ्जनलोहस्तम्भ-
 च्छेदमिव गलितं विन्ध्याद्रेः प्राकारं कलिकालानां कालपाशं
 कुरङ्गमयूखानां धूमकेतुं मृगराजचक्राणां महानवमीमहं
 भीण्डलानां हृदयमिव हिंसायाः फलमिव पापस्य करणमिव
 कालरात्याः शबरयुवानमादायाजगाम ।

दूरेच' स्थापयित्वा विज्ञापयां बभूव देवास्य सर्व-
विन्ध्यारण्यस्य स्वामी सर्ववल्लीपतीनां प्राग्रसरः शवरसेना
पति भ्रूकम्पोनाम तस्यायं स्पर्धया निर्घातनामा सकलस्यास्य
विन्ध्यकान्तारस्य पर्णानां मध्यभिज्ञः किमुत प्रदेशानां एन
पृच्छतु देवः योग्योऽयमाज्ञां कर्तुमिति कथिते च तेन
निर्घातः क्षितितलविनिर्घातमौलिः प्रणाममकरोत् । उपनि-
न्येच तित्तिरिणां सृष्टस्त्वं शशोपायनं अवनिपतिस्तु समानघनः
स्वयमेव तमगच्छीत् अज्ञाभिज्ञा यूयमस्य सर्वस्योद्देशस्य निहा-
रशीलाश्च दिवसेष्वेषु भवन्तः सेनापतेर्वान्यस्य वा त्वदुपजीविनः
कस्यचित् उदाररूपे वनारिनगतापि वेददर्शनगोचरमित्त
निर्घातस्तु भूपालालापप्रसादेनात्मानं बद्धमान्यमानः पुनरपि प्र-
णामादर्शितादरश्च विज्ञापयामास देव ! प्रायेणाद्य हरिण्योऽपि
नापरिगताः सञ्चरन्ति सेनापतिना कृतएव नार्यः नास्त्येवं रूपा
काचिदवला तथापि निदेशादिदानीमन्वेषणं प्रतिदिशं तव-
ल्लत्यैः क्रियते यत्नः ततश्च गव्यूतिमात्रे सुनिर्मणिते महति मही-
धरमालामूलरुहि महीरुहां षण्डे पिण्डपातिप्रभूतान्तेवासिप-
रिष्टतपाराशरीदिवाका मित्रनामा गिरिजघनमाश्रित्य प्रति-
वसति स विन्देद्वार्तामिति तच्छ्रुत्वा नरपतिरचिन्तयत् श्रूयते
हि ततो भवनं सुगृहीतनाम्नः स्वर्गतस्य ग्रहवर्मणे बालमित्रं
मैत्रायाणी यस्त्वयीमपचाय ब्राह्मणायतनो विद्वानुत्पन्नसमाधिः
सौगते मते युवैव काषायाणि गृहीतवानिति प्रेयांश्च जनस्य जन-
यति सुहृदपि दृष्टोदृशामाश्वासं अभिगमनीयाश्च गुणाः सर्वस्य
कस्य न प्रतीत्यो मुनिभावो भगवति ! वैधेये ! विधर्मग्राहिणी
गरिमाणमुत्सादयतीत्यादि प्रकारञ्चाब्रवीत् अङ्ग ! समुद्दिश

तमुद्देशं यत्रास्ते सपिण्डपातीत्युक्त्वा तेनोपदिश्यमानवर्त्मा प्रव-
हते गन्तुम् ।

अथ क्रमेण गच्छत एवास्यानवकेशिनः कुङ्कुमलितकर्ण-
काराः स्थितफलेग्रहयः फलभरनमिततरवो नीलदला नालिके-
रनिकराः करिकेसररत्नपरिसराः कीरकनिकुरुम्बरोमाञ्चित-
कुरवकराशयो रक्ताशोकपल्लवलावण्यलिप्यमानदिशः प्रवि-
कसितकेसररजोविसरवर्द्धमानवासरधूसरिमानः स्वरजसः-
सिकतिलाः प्रतिगलितहिङ्गवः प्रसवधूलिपिङ्गलप्रियङ्गवः
परागपिञ्जरमञ्जरीपुञ्जप्रमानमयूरपुञ्जशिञ्जाजनितजनमुदोम-
दमत्तमिलितमेचकितमुचुकुन्दकुन्दकाण्डकर्ण्यमाण निःश-
ङ्कारिकरटतटकण्डूतय आप्यायमानचटुलक्षणसारशावकश-
वतशादलसुभगभूमयस्तमःकालतमतमालमालामिलितातपास्त-
वकदन्तुरितदेवदारुतरवस्त रुणताम्बूलिस्तम्बजालकितजम्बूज-
म्बीरवीथयः कुसुमधूलिघालकदम्बचक्रचुम्बितव्योमानो बहल-
मधुमोक्षोक्षितक्षितयः परिमलघटितप्राणटपत्रयः कतिपयदिव-
सप्रसूतकं ककुटिकुटीक्षतकूटजकोटराञ्चटकमञ्चार्यमाणा वाट-
चाटकेऽक्रियमाणचाटवः सहचरीसहचरचञ्चुचकोरचञ्चवी-
निर्भयभूरिभेरुण्डभूयमानपाकपिलवः सदाफलकखड्गफल-
बहुलाः फलविग्रसनिःशूकशुकशकुन्तशातितशलाटवः शेफालि-
काशिफाविवरविष्ठाविवर्ज्यमानगैरिकराशयः शैलेयसुकुमा-
रशिलातलसुखशयितशिश्वोनिरातङ्गरङ्गवो निराकुलनकु-
लकेलयः कलकोकिलकुलकलकलकलितोद्दामाः सहका-
रामरोमन्यायमानचमरीयूथा यथासुखनिषसतरुषण्डमृग-
मण्डलाः निर्विकारहृकविलोक्यमानमृगपोतपीतगवयधेनवः-

अवणहारिसनीरगिरिनितम्बनिर्भरनिनादनिद्रानन्दायमान-
करिकुलतालदुन्दुभयः समासन्नगीतकितकिन्नरगीतरवरममा-
णरङ्गवः प्रसुदिततरतरक्षवः क्षतहरितहरिद्राद्रवरज्यमान-
वगाहपोतपोतावल्लयो गुञ्जागुञ्जगुञ्जज्जाहकाशजातिजालक-
सुप्तशारिजातजातयो दंशक कुपितकपोतपेटकपाटितपालकी-
टपुटकाः लिङ्गकुचलङ्घनलम्पटगोलाङ्गूललङ्घ्यमानलवल्लयो वद्धवा-
लुकालवालवल्लयाः कुटिलकुल्यावलिवलितबालकितनदीकाः
स्रोतसोनिविडशाखाकाण्डलम्बमानकमण्डलवः सूत्रमाणिक्या-
मत्तारिक्तभिक्ताकपालपङ्क वितलतामण्डपाः निकटकुटीकृतपाट-
लमुद्राचैत्यमुक्तय शीवराम्बरकाषायोदकदूषितोद्देशा मेघमया
इव क्षतशिखण्डिक्रीलाहला वेदमया इवापरिमितशाखाभेदग-
हना माणिक्यमया इव महानीलतनवस्तिमिरमया इव सकल-
जननयनमुपो यामुनमहाह्लादा इवोर्द्ध्वीकृता मरकतमाणिश्या-
मलालाः क्रीडापर्वता इव वसन्तस्याञ्जनाचला इव पङ्कविता
स्तनया इवाटवीजाता विन्ध्याद्रेः पातालान्धकारराशय इव भित्वा
भुवमुत्थिताः प्रतिवेशका इव वर्षावासराणामङ्गावतारा इव
क्षणाद्धरात्राणामिन्द्रनीलमयाः प्रासादा इव वनदेवतानां पुर-
स्ताद्दर्शनपथमवर्तुस्तारवः ।

ततो नरपतेरभवन्मनसि अदूरवर्तिना खलु भवि-
तव्यं भवतेति अवतीर्य च गिरिसरिति समुपस्पृश्य युग-
पद्विभ्रमसमयसममुक्तश्लेषाघोषवधिरीकृताटवीजगहने तस्मि-
न्नेव प्रदेशे स्नापयित्वा वाजिसैन्यमवलम्ब्य तपस्विजनदर्शनेऽपि
तं विनयं हृदयेन दक्षिणेन च हस्तेन साधवगुप्तमंसे विरलै

रेव वाजिभिरनुगम्यमान शरणाभ्यामेव प्रावर्तत गन्तुं अथ तेषां
तरूणां मध्ये नानादेशीयैः स्थानस्थानेषु स्थाणुनाञ्चितैः शिला-
तलेषूपविष्टैलतावनान्यर्चयद्भिररण्यनिकुञ्जेषु निलीनैर्विटपस-
च्छायासु निषसैस्तलमूलानि निषेवमाणैर्वीतरागैराहृतैर्म-
स्करिभिः श्वेतपदैर्महापाशुपतैः पाण्डुरीभिर्भिक्षुभिर्भागवतै-
र्वर्णिभिः केशलुञ्जनैर्लोकायतिकैः कपिलैः काणादैरौपनिषदै-
रीश्वरकारिभिर्धर्मशास्त्रिभिः पौराणिकैः साप्ततन्त्रैः शाब्दैः
पाञ्चरात्रिकैर्वैखानसैर्वानप्रस्थैरन्यैश्च स्वान् स्वान् सिद्धान्तान् शृ-
न्वद्भिरनियुक्तैश्चिन्तयद्भिश्च प्रतिरक्षद्भिश्च सुशयानैश्च निश्चिन्वद्भि-
र्व्युत्पादयद्भिर्विदमानैश्चाभ्यस्यद्भिश्च व्याचक्षाणैश्च शिष्यतां प्रति-
पन्नैश्च दूरादेवावेद्यमानमतिनिश्चितैः कविभिरपि चैत्यकं कु-
र्वाणैस्त्रयीशरणपरैः परमोपासकैः शुकैरपि शास्यशासनकु-
शलैः कोशमुपदिशद्भिश्च शिक्षापदोपदेशदोषोपशमशालिनी-
भिः शारीकाभिरभि धर्मदर्शनानि दर्शयन्तीभिश्चानवरतश्रवण
गृहीतानि कौशिकैरपि बोधितसत्त्वजातकानि जल्पद्भिर्जात-
सौगतशीलशीतलस्वभावैर्दूतैरप्यमांसाग्निभिरुपास्यमानमास-
नोपान्तविस्त्रब्धसुप्तानेककेसरिशोवकृतया मुनिपरमेश्वरमकृत्वि-
मद्रव सिंहासने निषस्यमुपशममिव पिबद्भिर्वनहरिणैर्जि-
ह्वालताभिर्लिङ्ग्यमानपादपल्लवं वामकरतलनिविष्टेन नीवारा-
नग्न तापारावतपीतेन कर्णोत्पलेनेव प्रियां मैत्रीं प्रसाधयन्त-
मितरकरकिसलयेन नखमयूखलेखाजनितजलव्यायाममोह-
सुदृग्ग्रीवं मायूरं मरकतमणिकरकमिव वारिधाराभिः पूरयन्त-
मितस्ततः पिपीलिकाश्रेणीनां श्यामाकृत्तितण्डुलकणान्
स्वयमेव विकिरन्त मरुणतरवटेन प्रथीयसा सम्बीतं बहुल-

बालातपविच्छिन्नमिव पौरन्दरं दिग्विभागसुस्त्रिखितपद्मराग-
प्रभाप्रतिमया रक्तावदातदेहप्रभया पाटलीकृतानां काषायमिव
दिशामवदिशन्त मनौडत्यादधोमुखेन सुदसुकुलितकुसुदाक-
राकारणस्निग्धधवलप्रसन्नेन चक्षुषा जनक्षुषक्षुद्रदन्त्रणां जी-
वनार्थममृतमिव वर्षन्तं सर्वशास्त्रार्थपरमाणुभिरिव नि-
मित्तं परमसौगतमप्यनवल्लोकित्रेश्वरमचलितं मनस्यस्खलितं
तपसि लग्नं महसि आलोकमिव यथावस्थितसकलपदार्थ
प्रकाशकं दर्शनार्थिनां सुगतस्यापि सयमनमिव धर्मस्याप्यारा-
धनीयमिव प्रसादस्यापि प्रसादनीयमिव वन्द्यत्वस्यापि वन्दनीय-
मात्मनोऽपि स्पृहणीयमिव ध्यानस्यापि ध्येयमिव विज्ञानस्यापि
विज्ञेयमिव जन्म जपस्यापि धर्मस्य तत्त्वं तपःशरीरं शौचस्य
कौशलस्य वेश्म विश्वासस्य सर्वस्वं सुवृत्तताया दासेरं दाक्षिण्यस्य
परम्परानुकम्पायाः मध्यमे वयसि वर्तमान दिवाकरमित्त्रम-
द्राक्षीत् ।

अत्र प्रशान्तगन्भीराकारारोपितः सादरं दूरादेव समं
शिरसा वचसा ववल्हे । दिवाकरमित्त्रसु मैत्रीमयः प्रकृत्या विशेष-
तस्तेनापरेणापूर्वेणा मानुषलोकोचितेन सर्वाभिभाविना महाबु-
भावाभीगभाजा आजिष्णुना भूपतिना प्रकृतेनाकारविशेषेण
तेन चाभिजात्यप्रकाशकेन गरीयसा प्रायेणाह्लादितचक्षुषि
तेजसि च युगपदेव ग्राहितधीरस्वभावोऽपि सम्पादितससम्भ्रमा-
भ्युत्थानः सङ्कलब्ध किञ्चिदुद्गमनवेगविलीललस्वमानांसा-
र्पितञ्जीवरपटान्तमुत्क्षिप्यानेकाभयदीक्षादक्षिणं महापुरुषल-
क्षणलेखया प्रशस्तहस्त स्निग्धमधुरवाचा सगौरवमारोग्य-
दानेन राजानमन्वगृहीत् । अभ्यनन्दञ्च स्वागतगिरा गुरुमि-

वाभ्यागतं बहुमन्यमानस्तेनैवासनेनास्वात्तेति निमन्त्रयाञ्चकार
 पार्श्वस्थितं च शिष्यमब्रवीत् आयुष्मन्नुपानय कमण्डलुना पादो-
 दकमिति राजा त्वचिन्तयत् अलोभः खलु संयमनपाशसौजन्य-
 मभीतानां स्थाने खलु तत्रभवान् गुणानुरागी गृहवर्मा बहु-
 शो वर्णितवानस्य गुणानिति प्रकाशञ्च वभाषे भगवन् । दन्तद-
 र्शनपुण्यानुगृहीतस्य मम पुनरुक्तइवायमार्यप्रयुक्तः प्रणिपात्य-
 नुग्रहश्चक्षुः प्रदानप्रसादस्वीकृतस्य उपरि कणनिवारुनादिदा-
 नोपचारादिव चेष्टितमतिभ्रमिरेव भवादृशां पुरः सम्भाषणा-
 द्यताभिषेकप्रक्षालितसकलवपुषश्च मे प्रदेशवृत्तिपाद्यमप्यपार्थ-
 कम् आसतां भवन्तोयथासुख मासीनोऽहमित्यभिधाय क्षितावे-
 वोपाविशत् ।

अलङ्कारो हि प्रभवतां परमार्थतः प्रश्रयातिशयोरत्ना-
 दिक्कसु शिलाभार इति आकलय्य पुनः पुनरभ्यर्थमानोऽपि
 यदा न प्रत्यपद्यत पार्थिवो वचनन्तदा स्वयमेवासनम्भोजे भजन्तं
 भूपतिमुखनलिननिहितनिहतनयनयुगलनिश्चलकृतहृदयश्च-
 स्थित्वा काञ्चित्तु कालकलां कलिकल्पाप्रकालुष्यमिवाक्षालयत्
 अमलाभिर्दन्तमयूखमालाभिर्मूलकलाभ्यवहारसम्भवमुदमन्निव
 परिमलसुभगं विकचकुसुमपटलपाण्डुरम् लतावनमवादीत् ।
 अद्य प्रभृति न केवलमयमभिनन्द्योवन्द्योऽपि खलु प्रकाशित-
 सारः संसारः किन्नाम नालोक्यते जीवद्भिः अद्भुतरूपमनु-
 चिन्तितोपनतपथसुपागतं एवस्विधैरनुमीयन्ते जन्मान्तराव-
 श्यासु कृतानि सुकृतानि हृदयोत्सवैरिहापि जन्मनि दत्तमेवा-
 स्माकममुना तपःक्लेशफलमसुलभदर्शनं दर्शयतां देवानां
 प्रियमाहृतेरापीत ममृतं ईक्षणाभ्यां जातं निरुत्कण्ठं मान-

सनिर्दृति सुखस्य महद्भिः पुण्यैर्विना न विश्राम्यन्ति सज्जने त्वा-
हृदि सुदिवसः यस्मिन् जातोऽसि सा सुजाता जननीया सकल
लोकजीवितानन्दजननमजनयदायुष्मन्तं पुण्यवन्ति पुण्यानि
तानि एषामसि परिणामः सुकृततपसस्ते रूपनिर्माणपरमा-
णावः परिगृहीता येन त्वया तद्भाग्यं सौभाग्यमाश्रितोऽसि येन
भयः स पुरुषभावो भवति व्यवस्थितोयत् सुमुक्षोरपि मे पुण्य-
भाजमालोक्य पुनः श्रद्धा जाता मज्जन्तानि नेच्छद्भिरप्यस्याभिर्दृष्टः
कुसुमायुधः कृतार्थमद्य चक्षुर्वनदेवतानां अद्य सफलं जन्म पा-
दपानां एषामसि गतो गोचरं असूतमयस्य भवतो वचसां माधु-
र्यमवधार्यमेव अस्य त्वीदृशि शैशवेऽपि विनयस्योत्पादकं पदार्थं
ध्ययं ध्यायमपि न सम्भावयति भुवि सर्वथाशून्य आसीदजायत-
दीर्घायुषि गुणग्रामधन्यः स भूभृत् यस्य वंशे सुक्तामयः सम्भू-
तोऽसि एवस्विधस्य पुण्यवतः कथमपि प्राप्तस्य केन प्रियमाचराम
इति पारिप्लवञ्चेतो नः सकलवनचरणार्थं साधारणस्य कन्दमूल-
फलस्य वा गिरिसरिदम्भसो वा केयं मम परोपकारिणी
कृतस्तु कायकलिरस्मरत् ।

करसर्वस्व मवशिष्टातिथ्याय स्वायत्ताश्च विद्याविन्दजः
कतिचिदुपयोगन्तु प्रीतिन्न विचारयन्ति स्वीक्रियतां यदलो-
पयोगार्हं यदि नोपरुणद्भि किञ्चिदर्थलवमरक्षणीयाक्षरं
वा कथनीयमिदमपि वा ततः श्रोतुमभिलषितहृदयसर्वस्व
मिदन्नः केन कृत्यन्न हारेण भव्येन भूषितवान् भूमेना मनोऽग्रे-
सरेणानेन मधुरसविदुरमिव हृदयधृतिकरमनवरतं वर्णितव-
चसैव सर्वमनुष्ठितं धन्योऽस्मि यदेवमभ्यर्हितमवानुपचारि-
णीयमपि मान्योमान्यते मामस्य च महावनपरिभ्रमणस्य च

कारणमवधारयतु मतिमान् सम हि विनष्टनिखिलेष्टबन्धो-
जीवितानुबन्धस्य निबधनं कैव यवीयसी स्वसावशिष्टा सा च
भर्तृवियोगाद्वैरिभवनान् अमन्ती विन्ध्यवनमशुभशरवल्लव-
हुङ्गणितगजकुलकलितमपरिमितमृगपतिशरभभयसुरमहिष-
मुषितपथिकगमनमतिनिश्चितशरकुशपरुषं वटशतविषं अवि-
शदयोगात् अतस्तामन्वेष्टु वयं निशि निशि च सतत मटा-
मो नचासादयामः कथयतु गुरुरपि यदि कदाचित् कुतश्चि-
द्वने चरतः श्रुतिपथमुपगता तत्प्रवृत्तिरिति ।

अथ तच्छ्रुत्वा जातोद्दिग इव पुनरप्यवादीन् धीमन्त्र
खलु कश्चिदेवं भूतो वृत्तान्तोऽस्यानप्युपागतः अभाजनं हि
वयमीदृशां प्रियाख्यानोपायनानां भवतइत्येवं भाषमाण
एव तस्मिन्नकलादेवागत्यापरः शमिनि वयसि वर्तमानः
सम्भ्रान्त इव पुरस्तादुपरचिताञ्जलिः जातकरुणास्त्रुः प्रक्ष-
रति चक्षुषि भित्तुरभाषत भगवन् ! अतिकरुणं कर्म
वर्तते बालैव बलवद्दृष्ट्यसनाभिभूता अश्रुतपूर्वा कल्या-
णरूपा अतिशोकावेगविवशा वैश्वानरं विशति सहावयतु
तां प्रोषितप्राणां भगवानभ्यपद्यताञ्च समुचितैः समाश्वासै
रनुपरतमपूर्वक्लिमिक्रीटमपि दुःखितं दयालोरार्यस्य दृष्टिगी-
चरं गतमिति राजा तु निजानुजाशङ्कसौदर्यस्नेहोदत्तवद्द्रुत
इव दुःखेन दीधूयमानहृदयः कथमपि गङ्गादिक्राण्टहीतकण्ठो
विकलवाक् वाष्पाधानदृष्टिः पप्रच्छ पराशरिन् कियद्दूरे सा
योषिदेवं जातीया जीवेद्वा इति पृष्ट्वा वा त्वया कासि क्ववससि-
किमर्थं वा वनमुपागतासि वा किञ्चि मित्त मनलमिति इदमा-
दितञ्च प्रभृति कात्स्न्येन कथ्यमानमिच्छामः श्रोतुं कथमार्यः

गता दर्शनगोचरं आकारतश्च कीदृशीत्यभिहितश्च भूभुजा
भिक्षुराचचक्षे ।

महाभाग ! श्रूयतां अहं प्रत्युषस्येव वन्दित्वा अनेनैव गिरि-
नदीरोधसा सैकतसुकुमारेण यदृच्छया विहरन्नातिदूरमेक-
स्मिन्वनलतागहने गिरिसमीपभाजि भ्रमरिणामिव हिमहति-
कमलाकरकातराणां रसितं सार्यमाणानामतितारतानानुवर्ति-
नीनां वर्णतन्त्रीणामिव भङ्गारमेकतानन्तरीणां रुदितरवम-
धृतिकरमतिकरुणमाकर्णितवान् । उपजातकौतूहलश्च गतो-
ऽस्मि त प्रदेशं दृष्टवानस्मि च दृष्टत्खण्डखण्डिताङ्गुलिभिः लो-
हितेन पाष्णिप्रविष्टशरशलाकाशल्यशुकसङ्कोचितचक्षुषाध्वनी-
नश्रमश्लथनिश्चलचरणेन स्थानवणव्ययितगुल्फबद्धभूर्जत्वचा
पातकरण्टकवेदस्वञ्जङ्घाजातज्वरेण पपाट मृदुपाण्डुरपि-
ण्डकेनाच्छकज्जलजर्जरितजानुना च शतावरीदारिप्रतीरूपा च
विदारितारिदुकूलेनोत्कीर्णभिः पादितकञ्जुकपटेन च फल-
लोभावलम्बितवनदरीलताजालकैरुल्लिखितसुकुमारीदरेण च
कुरङ्गशृङ्गोत्खातैः कन्दमूलफलैः कदर्थितवाङ्मना च ता-
म्वूलविरहविह्वलरवखण्डितकोमलामलकीफले च कुशकु-
सुमाहितलोहितानां अयतामच्छां लेपीकृतमनःशिलेन कष्टव-
कीव तालुनालककेशेन च केनचित्किसलयीपपादितातपत्रकृत्येन
केनचित् कदलीदलव्यजनशान्तिना केनचित् कमलिनीदल-
पुटभ्रमिताम्भसा केनचित् पाथेयीकृतमृणालपूलिकेन केन-
चित् अंशुकदशाशीर्णनिहितनालिकेरकोशकलशीकलितसर-
लतैलेन कतिपयावशेषशोकविकलकलमूककुञ्जवामनवधिरवर्ब-
रविरलेनावलानां चक्रवालेनाप्रावृतामापत्कापि कुलीनीनि-

वासुच्यमानां लावण्येन प्रभालेपितप्रतिविम्बितैरासन्नलताकि-
 सलयैर्दुःखक्षतैरिवान्तःपाटलीकृतायामपि निच्छायम्मुखमुद-
 हन्तीमटवीशून्यतयातिशयानां स्वरमयीमिव निश्चेतनतया मरू-
 न्मयीमिव श्वाससम्पदा पाकमयीमिव सन्तापं वहतानेन सलि-
 लमयीमिवास्त्रसरेण वियन्मयीमिव निरालम्बत्वेन तडिन्मयी-
 मिवापरि प्लवतया शब्दमयीमिव परिदेवितबाहुल्येन सुक्तां-
 शुकरत्नकुसुमकनकपत्राभरणां कल्पलतामिव बाहुल्येन महा-
 वने पतितां परमेश्वरोत्तमाङ्गपातदुल्लङ्घितां गङ्गामिव वनकु-
 मुमधूलिधूसरितपादपल्लवां प्रभातचन्द्रमूर्तिमिव लोकान्तरम-
 भिलषन्तीं निजजलमोक्षकधवलायितनेत्रशोभां मन्दाकिनी-
 ष्णालिनीमिव स्नानां दुःसहरविकिरणसंस्पर्शखेदनिमीलितां
 कुसुदिनीमिव दुःखेन दिवसं नयन्तीं दण्डदशापिसम्वादितां
 प्रत्यूषदीपशिखामिव क्षामपाण्डुरवपुषं पार्श्ववन्निवारणाभि-
 योगरक्ष्यमाणां वनकरिणीमिव दुःखमहाह्वदे निमग्नां प्रविष्टां
 वनगहने ध्याने च स्थितां तरुतले मरणे च पतितां धालुत्सङ्गे
 महत्यनर्थे च दूरीकृतां भर्त्रा सुखेन च निर्वेदितां भ्रमणेना-
 युषा चाकुलां केशकलापेन मरणोपायेन च विवर्णीकृतामध्व-
 धूलिभिरङ्गवेदनाभिश्च निर्दग्धां चण्डातपेन वैधव्येन च धृतमुखीं
 पाणिना मौनेन च गृहीतां प्रियसखीजनेन मन्युना च तथा भ्रष्टैः
 बन्धुभिर्विलासैश्च विमुक्तेन अवणयुगलेनात्मना च परित्यक्तैर्भू-
 षणैः सर्वारम्भैश्च भग्नैर्वलयैर्मनोरथैश्च चरणलग्नाभिर्दर्भाङ्कुर-
 सूचिभिश्च हृदयनिहितेन चक्षुषा प्रियेण च दीर्घैश्च सितैरलकैः
 क्षीणेन वपुषा पुण्येन च पादयोः पतन्तीभिश्च स्वल्पावशेषेण
 परिजनेन जीवितेन चालसासुन्दरे दक्षामश्रुमोक्षे सन्ततां चि-

न्तासु विच्छिन्नामाशासु कृशां कायेन स्थूलां श्वसितेन पूरितां
दुःखेन रिक्तां सत्वेनाध्यासिता मायासेन शून्यां हृदयेन निश्च-
लेन चलितां धैर्यादपि च वसतिं व्यसनानामाधारमाधीना
मास्थानमवस्थानामायतन धृतीनामावासमवसादाना-मापण-
मापदामधियोग्यायोग्यानामुद्योगमुदेगानां कारणं करुणायाः
पदं परयत्नतायाः योषितं दृष्ट्वा चिन्तिवानस्मि चित्रमीदृशी
मप्याकृति सुपतापाः स्पृशन्ति सा तु समीपमुपगते मयि तद-
वस्थापि सबद्धमानावनमितमौलिः प्रणमति अहन्तु तत्प्र-
बलकरुणाप्रेर्यमाण स्तामालपितुकामः कृतवान्मनसि कथमिव
महानुभावामेनां मन्त्रये वत्सेत्यतिप्रणवः मातरिति चाटुः
भगिनीत्यात्मसम्भावना देवीति परिजनालापः राजपुत्रीत्यस्फुटं
उपासिकइति स्वकीयमनोरथः स्वामिनीति मृत्युभावाभ्युप-
गमः भद्रेति इतरस्त्रीसमुचितं आयुष्मतीत्यस्यामवस्थायाम-
प्रियङ्गुल्याणीति दशाविरुद्धं चन्द्रमुखीत्ययुक्तवचः बालेत्यगौ-
रवोपेतं आर्येति जरारोपणं पुण्यवतीति फलविपरीतं भव-
तीति सर्वजनसाधारणम् ।

अपिच कासीत्यनभिजात किमर्थं रोदिषि दुःखकारण-
कारि मारोदीरिति शोकहेतुमनपनीय न शोभते समाश्वसि-
हीति किमाश्रित्य समाश्वसयामि स्वागतमिति यातायातं सुख-
मास्वेति मिथ्या इत्येवं चिन्तयत्येव मयि तस्मात् स्त्रैणादुत्था-
यान्यतरा योषिदार्यारूपेव शोकविल्लाबा मां समुपहत्य कति-
पयप्रलितशारितं शिरो नीत्वा महीतल मतुलसन्तापसूचकैर-
श्रुविन्दुभिर्दहन्तीव मे चरणयुगलमतिक्रमणैरक्षरैश्च हृदय-
मभिहितवती भगवन् ! सर्वसत्त्वानुकम्पिनी प्रायः प्रवज्याप्रपन्न

दुःखक्षपणदीक्षादक्षाश्च भवन्ति अमणाः करुणा कुलगृहञ्च
 भगवतः शाक्यमुनेः शासनं सकलजनोपकारसज्जाच्च जैनी
 परलोकसाधनञ्च धनं धर्मो मुनीनां प्राणपरिरक्षणञ्च नापरं
 पुण्यबुद्धजातं जगति गीयते जनेन अनुकम्पाभूमयश्च प्रकृत्यैव
 युवतयः किं पुनर्विपत्त्यभिभूताः साधुजनश्च सिद्धिचेतमार्यवचसां
 यत इयं नः स्वामिनी मरणेन च मातुः प्रवसनेन च पितुरभा-
 वेन च भर्तुः परलोकगमनेन च भ्रातुर्भ्रंशेन च शेषस्य बान्धव-
 वर्गस्यातिदुःहदयतया चानपत्यतया च निरवलम्बना परि-
 भवेन च नीचारातिक्रतेन च प्रकृत्या मनस्विनी अमुना महताऽ-
 टवीपर्यटनक्लेशेन कदर्थितसौकुमार्या दग्धदैवदत्तैरेवं बद्धभि-
 रपराधपरिव्यसनैर्विक्लवीकृतहृदया दारुणदुःखमपारयन्तीम-
 नाक्रान्तपूर्वं स्वप्नमप्यविगणय्य गुरुजनमनुनयन्ती खण्डितप्रणया
 नस्वमपि समवधूय सखीभिर्विज्ञाप्यं शरणमनाथमश्रुव्याकुल-
 नयनमभूतपूर्वं मनसापि परिभूय भृत्यवर्गमग्निं प्रविशति
 परिव्रायतामार्योऽपि तावदसह्यशोकापनयनोपायोपदेशनि-
 पुणां व्यापारयतु वाणीमिति अस्याः क्लृप्तं व्याहरन्तीमुत्था-
 प्योद्विग्नतरः शनैः शनै रभिहितवान् ।

आर्ये ! यथा कथयसि तथास्मद्भिरामगोचरोऽय-
 मस्याः पुण्याशयायाः शक्यते चेन्मुहूर्तमात्रमपि तातुमुपरिष्ठान्न
 वृथेत्यभ्यर्थना भविष्यति मम हि गुरुरपरुषो भगवान् सुगतः
 समीपत एव वसतिस्त्व स कथितएवास्मिन्नुदन्ते नियतमाग-
 मिष्यति परमदुःखान्धकारभिदुरैः सौगतैः स्वभाषितैश्च स्वकी-
 यैश्च दर्शितनिदर्शनैश्च नानागमगुरुभिर्गिरां कौशलैः कुशल-
 श्रीलामेनां प्रबोधपद्मीमवतारयिष्यतीति तच्छ्रुत्वा त्वरता-

मार्य इत्यभिदधाना सा पुनरपि मे पादयोः पतितवती
सोऽहमागत्य त्वरमाणो व्यतिकरमधतिकरमशरकूपणं युवती-
मरणमत्र भवते गुरवे निवेदितवानिति ।

अथ भूभङ्गैश्च वमेव मवधार्य तद्भाषित मश्रुतेऽपि स्वसुर्ना-
म्नि निम्नीकृतमनाः सर्वाकारसम्वादिन्या तथैव दूरीकृतसन्देहो
दग्धः सोदर्यावस्थाश्रवणेन श्रवणयोरार्च्यमवादीन् आचार्ये !
नियतं सैवेयमनार्यस्यास्य जनस्यातिकठिनहृदयस्यातिनृशंसस्य
मन्दभाग्यस्य भगिनी अभागधेयैरेतामवस्थां नीता निष्कारण
वैरिभिर्वराकिविदार्यमाणं हृदयमेव निवेदयतीत्युक्त्वा तमपि-
अमणमभ्ययात् आर्योत्तिष्ठ कथयतः सास्य प्रभूतप्राणपरित्राण-
पुण्योपार्जने यामो यदि कथञ्चित् जीवन्तीं सम्भावयाम इति
भाषमाण एवोत्तस्थौ ।

अथ समग्रशिष्यवर्गानुगतेनाचार्येण तुरङ्गेभ्यश्चावतीर्य
समभिसन्नलोकेन पश्चादाकृष्यमाणप्राग्विधेनानुगम्यमानः
पुरस्ताच्च तेन शाक्यपुत्रीयेण प्रदर्श्यमानवर्त्मा पद्भ्यामेव तं प्रदेशं
अविरलैः पदैः पिवन्निव प्रावर्त्तत क्रमेणैव समीपमुपगतः ।
शुश्राव लतावनान्तारितस्य सुमोर्षोर्महतस्त्रैणस्य तत्कालोचि-
तानालापान् तथाहि भगवन् ! धर्मधाव शीघ्र क्वासि कुलदेवते !
देवि धरणि ! धारयसि न दुःखितां दुहितरं तु खला प्रेषिता
पुष्पभूतिकुलकुटुम्बिनी लक्ष्मी रथानां नाथमुखरवसुविविधा-
धुरां बधून् विधवां बोधयसि किमिति न मा भगवन् । भक्तजने
सञ्चरिणि सुगत । सुप्तोऽसि राजधर्मं पुष्पभूतिभवनपक्षपातिन्
उदाहृतोऽसि कथं त्वय्यपि विपद्बान्धवा वन्ध्याः मात । मांकुटन्तीन्
शृणोषि मामापत्यतितां पतङ्ग ! प्रसीद पाहि पतिव्रतामशरणा

मप्रयत्नरक्षितकृतघ्नचारित्र्यचण्डाल ! न रक्षसि राजपुत्रीं कि-
मिव धृतलवणैर्महादेवी दुहितृस्नेहं किञ्चि यशोवति ! सुषि-
तासि दग्धदैवदस्युना दुहितरि दह्यमानायां नापतसि प्रेता-
पशीलशिथिलीभूतमपत्यं महाराजस्य राज्यवर्द्धन ! न धावसि
मग्दीभूता भगिनीप्रीतिरहोनिष्टुरः प्रेतभावः व्यपेहि पाप !
पावक ! स्त्रीघातक ! निर्दृष्ट ! लज्जसे तातपादं दाहितवानस्मि
सर्वाय दूतं देवीदाहं देवाय दुःखितजनार्तिहराय हर्षाय
नितान्तन्निःशूकशोकञ्च पावक ! सकामोऽसि दुःखादायिन्नि-
योगराक्षस ! सन्तुष्टोऽसि विजने वने कमाददामि कस्मै कथ-
यामि कसुपयामि शरणं कां दिशं प्रतिपत्स्ये करोमि वा किं-
भागधेया ।

अपिच गन्धारिके । गृहीतोऽयं लतापाशः पिशाचमोच-
निके । मुञ्च शाखाग्रहणकलशं कलहंसिके । किमप्युत्तमाङ्गं
मङ्गलिके ! किं सुक्तकण्ठमद्यापि रुद्यसे सिन्दूरिके ! दूरीभवति
सखीसार्थः स्यास्यति कथमशिवे शवशिविरे शबरिके ! सुतनु-
तानुपातिपतिद्याकासि त्वमपि मृणालिके । उपास्वातां मालतीं
मातङ्गिके ! अङ्गीकृतस्त्वयापमृत्युवेत्सेवत्सिके ! कथमनभिप्रेते
वत्स्यसि प्रेतनगरे नागरिके ! गरिमाणमागतासि अनया
स्वामिभक्त्या सुराजिके ! विराजितासि तेन राजपुत्रीविपदि
जीवितव्यवसायेन भूपतिनाभ्युद्यमाभिच्चे भङ्गारधारिणि !
धन्यासि कैरपि के कुतः पुनरीदृशी स्वप्नेऽपि न स्वामिनि !
मेनके । जन्तानि देवीदास्यमेव द्यु देवो देहं दहनः विजये
विजयद्रुशानु सानुमति ! नमति दौवारिकां दिवं गन्तुकामा
दासि देहि दहनप्रदक्षिणावकाशं कुशलङ्के कुशान् उपवङ्कि-

विकिर कुरङ्गिके ! कुरु कुरवककोरकोच्चितां चितां चामरग्रा-
हिणि । गृहाण पुनरपि कठिनं कण्ठे कर्षयितव्यानि निर्म-
दनर्मनिर्मितानि निर्मर्यादहसितानि भद्रे । भद्रमस्तु परलोक-
गमनं ग्रामेधि ! गुणानुरामिणि ! गच्छ सुगति वासन्तिके !
अन्तरं प्रयच्छाष्टच्छते वस्त्रधारिणि । देहि दृष्टिमिष्टां तव त्य-
जति जीवितं विजयसेना मुक्तकण्ठमारुति निकटे ते नाक-
सूत्रधारिणि । पादयोः पतति ताम्बूलकरङ्कवाहिका बद्धशः
बहुमता राजपुत्रा प्रतिलेखालिङ्गसेने ! मुञ्जलिके ! मार्जयसि
कतिकृत्वः सुदुःसहदुःखसहस्रास्रदग्धञ्चक्षुरिदं रोदिषि किय-
दाश्लिष्यं निर्माणमीदृशं प्रायशो यशोधने ! धारयस्वद्यापि
किं मां माधविके ! किमियमवस्थास्तापनानाङ्गतः स कालः
कालीन्दि ! सखीजनानुयाताञ्जलिना मुक्तिके ! मत्तपालिके !
लताः पृष्ठतः प्रणयिनीप्रणिपातानुरोधाः शिथिलय चकोर-
वति ! चरणग्रहण कमलिनि । किमनेनोपालम्भेन प्राप्तं
सुचिरं सखीसङ्गमसुखं आर्ये ! मत्तरिके ! तरङ्गसेने ! ते
नमस्कारः सखि ! दामिनि ! दृष्टासि समुपनय हव्यवाह-
नार्चनकुसुमानि कुसुमिके ! देहि चितारोहणाद्य रोहिणिके !
हस्तावलम्बनं अम्ब । धात्रि ! भव भवन्त्येवस्विधा एव कर्म-
विपाकाः पापकारिणीनां आर्यपादरजसामयमञ्जलिः पर-
लोकप्रयाणे प्रणामोऽयं मातुर्मरणसमये कस्मात्प्रलसितेह
लोके महीयानानन्दमयो हृदयस्य मे निष्पन्दी उच्चरो-
माञ्चक्रञ्चुक्रमङ्गीकृत्याङ्गानि वामनिके । वामेन स्फुरितमच्छा
वृथा रससि वायस ! वृक्षवृक्षे क्षीरनिक्षणे क्षणे क्षीण-
पुण्याः पुरोहृषितं तव हयानामुत्तरतः कस्येदमातपत्रमुच्चपा-

दपात्तरेण विभाव्यते प्रभावति ! कुरङ्गकेन सुगृहीतनामा-
नेनातपत्रेणासृतमयमार्यस्य देवि ! दिष्ट्या वर्द्धसे देवस्य
हर्षस्यागमनमहोत्सवेनेति तच्च सत्वरमुपसर्प ददर्श च सु-
हृन्ती मग्निप्रवेशायोद्यतां राज्यश्रियं अवललब्धे च मूर्च्छानि-
मीलितलोकताया ललाटं हस्तेन तस्याः ससम्भ्रमम् ।

अथ तेन भ्रातुः प्रेयसः प्रकीष्टबन्धानामोषधीनां रस-
विसारमिव प्रत्युज्जीवनक्षमं क्षरता वमतेव परिहार्यमणीना-
मचिन्त्यप्रभावमत्र तमिव नखचन्द्ररश्मिभिरुद्गिरता बन्धनेनेव
चन्द्रोदयच्युतशिशिरशीकरचन्द्रकान्तचूडामणिं मूर्द्ध्नि सृणा-
लमयाङ्गुलिनेवातिशीतलेन निर्वापयता दह्यमानं हृदयं प्रत्या-
नयतेव कुतोऽपि जीवितमाह्लादकेन हस्तस्पर्शेन सहसैव चक्षु-
रुन्मील्य राज्यश्रियं धाताचासम्भाविताङ्गमस्याचिन्तिता पतित-
दर्शनस्य सहसा प्राप्तस्य भ्रातुः स्वप्नदृष्टस्येव कण्ठे समा-
श्लिष्य तत्कालाविर्भावनिर्भरेणाभिभूता सर्वात्मना दुःखसम्भा-
रेण नदीमुखप्रणालाभ्यामिव सुक्ताभ्यां स्थूलप्रवाहमुत्सृजन्ती
बाष्पवारिविलोचनाभ्यां हा तात ! हा अम्ब ! हा सख्य ! इति
व्याहरन्ती मुहुर्मुहुश्चैस्तरां रुमुदूभूतभगिनीस्नेहसङ्गा-
वभारभावितमन्युना मुक्तकण्ठमतिचिरं विब्रुष्य वत्सेव त्विदा-
नीमिति भ्राता करस्थगितमुखि ! समाश्वास्यमानापकल्याणि
कुरु वचनमग्रजस्य गुरोरित्याचार्येण याच्यमानापि देवि ! न
पश्यसि देवस्यावस्थां अलं रुदितेनेति राजलोकेनाभ्यर्थ्यमा-
नापि स्वामिनं भ्रातरमवेक्षस्वेति परिजनेन विज्ञाप्यमानापि
दुहितः विश्रम्यपुनरारटिष्यसिद्वति निवार्यमाणापि बान्धव-
वृद्धाभिः प्रियसखि ! यद्रोदिषि तूष्णीमास्व दृढं दूयते देव

इति सखीभिरनुनीयमानापि चिरम्भावितानेकदुःसहदुःख-
निर्भरबाष्पोत्पीड्यमानकण्ठभारा प्रभूतमन्युभारभरितान्तःकर-
णकारुण्यजनकेन स्वरेण कालमतिदीर्घं करोद । विगते च
मन्युवेगे वङ्गिसमीपादपङ्कथ्य आत्रा वितानिकतरुतले निष-
साद शनैराचार्य्यसु तन्तदा हर्षं इति विज्ञाय विवर्द्धिता-
दरः सुतरां मुहूर्त्तमिवातिवाह्य निभृतसंज्ञापितेन शिष्ये-
णापनीतन्नलिनीदलैः स्वयमानम्बो मुखप्रक्षालनार्थमुदकमुप-
निन्ये ।

अथ नरेन्द्रोऽपि सादरं गृहीत्वानवरतरोदनातान्त्रं
चिरप्रवृत्ताश्रुजलजालं रक्तपङ्कजमिव प्रथमं स्वसुचक्षुर-
क्षालयत् । पश्चादात्मनः प्रक्षालितमुखशशिनि महीपाले सर्व्वो
निःशब्दः सम्बभूव लिखित इव सकलो लोकः । ततो नरेन्द्रो
मन्दं मन्दमब्रवीत् स्वसारं वन्दस्व भदन्तमाचार्य्य ! एष ते भर्तृ-
द्वितीयं हृदयमस्माकं च गुरुरिति वचनात्तु राजदुहितरि-
परिणमति परिचये अवणोपान्ते पुनरानीतनेत्राम्भसिनमन्त्या-
माचार्य्यः प्रयत्नरक्षितागतबाष्पाम्भःसम्भुज्यमानकण्ठयमनि-
भचाटुलोचनं किञ्चित्परावृत्तवदनोदीर्घान्निश्वस्य स्थित्वा च
क्षणमेकं प्रदर्शितप्रश्नयं मृदुपटुमधुरया वाचा व्याजहार क-
ल्याणनाश इति बालं चिरकालं न किल चिरमास्ते लोकः
क्रियतामवश्यकरणीयस्नानविधिः स्नात्वा गम्यतां भूयसैव भूयो-
भूमिरिति ।

अथ भूपतिरनुरुध्यमानो लौकिकमाचारमाचार्य्यवचनं
चेत्याय स्नात्वा गिरिसरिति सह स्वस्वा तामेव भूमिमया-

सीत् । तत्र तां सपरिजनां प्रथममार्हितावधानः प्रावर्त्तत
परवतीं शुचा पतितपिण्डप्रदर्शितप्रयत्नप्रतिपन्नाभ्यवहरणम-
भोजयत् ।

अनन्तरं च स्वयमाहारस्थितिमकरोत् भुक्तवांश्च बन्धनात्
प्रभृति विस्तरतः स्वसुः कान्यकुब्जात् गौडभूमिगमनं गौडभूमे-
र्गुप्तगमनं गुप्तितो गुप्तनाम्ना कुलपुत्रेण निष्क्रासननिर्गतायाश्च
राज्यवर्द्धनमरणश्रवणं श्रुत्वा चाहारनिराकरणमनाहारायाश्च
विन्ध्याटवीपर्यटनखेदं जातनिर्वेदायाश्च पावकप्रवेशोपक्रमं या-
वत् सर्वममृष्योत् परिजनतः । ततः सुखासीनमेकत्र तद्वतले
विविक्तभुवि भगिनीद्वितीयं दूरस्थितानुजीविजनं राजान-
माचार्यः समुपसृत्य शनैरुपासाञ्चक्रे स्थित्वा च किञ्चित्काल-
लेशतोवक्तुमुपचक्रमे श्रीमन्नाकर्ण्यतामाख्येयन्नः किञ्चिदस्ति ।

अयं हि यौवनोन्मादात् परिभूयसी भाय्या यौवनाव-
तारतरलितास्तारास्ताकण्येन तारकाराजो रजनीकर्णपूर-
पुरुहूतपुरोधसोधिषण्यस्य धर्मपत्नीं पत्नीयन्नतितरां तारा-
न्नामापजहार नाकतश्च पलायाञ्चक्रे चकोरलोचनया च
तया सर्वाकाराभिरामया रमणीयेषु रममाणः प्रदेशेषु च
नातिचिराच्च वयश्चित्त्वर्गवीर्वाणवचनगौरवात् गिरां पत्युः
पुनरपि प्रत्यर्पयामास ।

ता हृदयेनात्यदह्यत विरहे वरारोहाया स्तस्याः सततं एक-
दातु शैल दुःखमानो विमले वारिणीशवरुणालयस्य सङ्-
क्रान्तमात्मनः तिबिम्बमीलितवान् । दृष्टवांश्च तत्तदा सस्मार
स्मारस्मेरगरः स्य तारामुखस्य सुमोच च मन्नाथोन्माथ-

मथ्यमानमानसः स्वस्य स्थवीयसः पीतकलकुसुदवनप्रभाप्रवा-
हधवलतराभ्यामिव लोचनाभ्यां बाष्पवारिविन्दूनिव पतत एव
तानुदन्वति समस्तानाचेसु मुक्ताशुक्तयः तासां चतुरिकोशेषु सु-
क्ताफलीभूतानवाप तान् कथमपि रसातलवासी वासुकि-
र्नाम विषमस्यामधीशः ।

सच तैर्मुक्ताफलैः पातालतलेऽपि तारागणमिव दर्श-
यद्भिरेकावलीमकल्पयत् चकार मन्दाकिनीति नाम तस्याः
साच सोमस्य सर्वासामोषधीनामपि पतेः प्रभावादनन्तविष-
स्वीकारादमृतसम्भवाच्च स्वर्गेन सर्वसत्वानां सन्तापापहा-
रिणी बभूव । यतस्तां सर्वदा विप्रोष्णशान्तये वासुकिः पर्यधत्त
समतिक्रामति च कियत्यपि काले कदाचित्तामेवैकावलीं तस्मा-
न्नागात् नागार्जुनोनाम भागैरेव नीतः पातालतलं भिक्षुरभि-
क्षुतले निर्गत्य रसातलाच्च समुदाधिपतये सातवाहननाम्ने
नरेन्द्राय सुहृदे ददौ । सा चास्त्राकं कालेन कथमपि शिष्यपर-
म्पराया हस्तमागता यद्यपि भव इति भवति भवादृशां दातुं
उपचारस्तथाप्यौषधबुद्ध्या बुद्धिमता सर्वसत्त्वराशिरक्षाप्रवृत्तेन
रक्षणीयः शरीरेणायुष्मता विषरक्षणाय गृह्यतामयमित्यभि-
धाय भिक्षो रसग्रयवर्त्तिनश्चीवरपटान्तरसञ्चयां सुमीच ता-
मेकावलीमुन्मुच्यमान एव यस्याः प्रभालेपिनि लब्धावकाशे-
विशदमहसि महीयसि विसर्पति रश्मिमण्डले युगपद्वलाय-
मानेषु दिङ्मुखेषु उद्गलितलतावधूत्कण्ठतैरामूलाद्विकसित-
मिव वनतरुभिरभिनवमृणाललुब्धैर्धावितमिव बद्धपक्षपुट-
पटलधवलितगगनं वासरसिंहसयूथैः स्फुटितमिव भरवश-

विशीर्यमाणधूलिधवलैर्गर्भनिर्भेदसूचितसूचिसञ्चयसूचिभिः
 केतकीपीठैः उद्दलितदलदन्तुराभिः प्रवृद्धमिव कुसुदिनीभिर्वि-
 धूतसदाभाभरितदिक्चक्रैश्च वीतमिव केसरिकुलैः प्रहसितमिव
 दशनांशुमाल्यालोकविलिप्यमानवनं वनदेवताभिः विक-
 सितमिव शिथिलितकुसुमकेसराट्टहासनिरङ्कुशङ्काशकाननै-
 र्भ्रान्तमिव ससम्भ्रमभ्रमितबालपल्लवपरिवेषश्वेतायमानैश्चम-
 रीकदम्बकैः प्रसृतमिव स्फायमानफेनिलतरुतरङ्गोद्धारिणा
 गिरिनदीपूरेण परता रागेण लाभलोभादुदितमिव विकच-
 मरीचिचक्राक्रान्तककुभा पूर्णचन्द्रेण प्रक्षालित इव दावानल-
 धूमधूसरितदिगन्तरो दिवसः पुनरिव धौतानि वाष्पपात-
 क्लिष्टानि नारीणां मुखानि ।

राजानु संसलैल्लस्या नयूखैराकुलीक्रियमाणौमुञ्ज-
 मुञ्जरुन्मीलयन्निमीलयंश्च चक्षुः कथमपि प्रयत्नाद्दर्शतां
 सर्वांशापूरणीं पङ्कीकृतामिव दिङ्मागकरशीकरसंहतिघन-
 मुक्तां शारदीमिव रेखीकृतां ज्योत्स्नां प्रकटपदक-
 चिह्नां सञ्चारवीथीमिव बालेन्दो निश्चलीभूतं सप्तषिमा-
 लामिव हस्तमुक्तां अभिभूतसकलभुवनभूषणभूतिप्रभामिवे-
 शानीं शशिकलाधवलगुणपरिगृहीतां कीर्तिमिव निर्गतां
 क्षीरराशेरनेकमहानहीभृत्परम्परागतां गङ्गामिव दुर्गति-
 हरां अनवरतस्फुटितधवलांशुकां पुरःसरपताकामिवा ग-
 त्य परमेश्वरपदा घनसारशुभ्रान्दन्तपङ्क्तिमिवाभिसुखस्यै-
 श्वर्यस्य वरमनोरथपूरणसमर्थां स्वयमसृजमिव भुवनधिया
 निजकरपल्लवामिव वरणादुर्लक्षाच्चक्षूरागविहसितिकामिव

वसुधाया मन्त्रयोगसाधनप्रवृत्तस्याक्षमालामिव राजधर्मस्य
समुद्रालङ्कारभूतां सख्यालेख्यपट्टिकामिव कुबेरकोशस्यापश्यच्च
तां विस्मयमाजगाम मनसा सुचिरं आचार्यसु तामुद्धृत्य
बबन्ध बन्धुरस्कन्धभागे भूपतेः ।

अथ नरपतिः प्रीतिमुपदर्शयन् आचार्याय रत्नानामेवं
विधाना मनर्हा एव प्रायशः पुरुषाः तपःसिद्धिरियमाचार्यस्य
देवताप्रसादो वा के वयमात्मनोऽपि किमु ग्रहणस्य प्रसा-
दस्याख्यानस्य नादर्शनात् प्रभृति प्रभूतगुरुगणगृहीतेन हृद-
येन सङ्कल्पितमिदमामरण आचार्येण उपयोगाय शरीरं अत्र
कामचारीव कर्त्तव्यानामिति समतिक्रान्ते च कियत्यपि काले
गते चैकावलीवर्णानामालापे लोकस्यास्यान्तरं लब्ध्वा विस्त्रब्धे
न्नातरि राज्यश्रीस्ताम्बूलवाहिनीं पत्रलता माह्वय उपांशुक-
र्णमूले शनैरादिदेश ! दर्शितविनया पत्रलता पाथिवं व्यज्ञा-
पयत् देव ! देवी विज्ञापयति न स्मराचार्यस्य पुरः कदाचिदपि
कुतोविज्ञापना इदं हि शुद्धामसह्यतां व्याहारयतः हतदत्त-
दशाशिक्षिलविनयमवलानां हि प्रायशः पतिरवनीं वाचालम्भज-
भयविकलानां तु दुःखानलेन्वनायमानं प्राणिति शालीनत्वंमेव
केवलमार्गागमनेन कृतोऽपि प्रतिहतो मरणप्रयत्नः यतः कापा-
यप्रहणाभ्यनुज्ञयानुगृह्यतामपुण्यभाजनं जन इति जनाधि-
पतिस्तु तदाकर्ण्य तुष्णीमेवातिष्ठत् ।

अथाचार्यः सधीरमभ्यधात् आनुष्मति ! शोकोऽपि
नाम विपर्ययः पिशाचस्य रूपान्तर माक्षेपस्य तावत्यन्त-
मसः विषयस्यान्तकं प्रेतनगरनायकोऽयमनिहताया दह-

नोऽय मक्षयोराजयक्ष्माय मलक्ष्मीनिवासी जनार्दनोऽय मपु-
 ण्यप्रवृत्तः क्षपणोऽयमप्रतिबोधीनिद्राप्रकारोऽयमनलसधर्मा-
 सन्निपातोऽय मशिवसहचरोऽविनायकोऽयमबुधसेवितो ग्रह-
 मार्गोऽधर्मयोगसम्बन्धो ज्योतिष्प्रकारोऽयं स्नेहादायुः कीपोमा-
 नसादग्निः समभवत् भवादद्य क्षोभोरसातिशेषो रागात् का-
 लपरिणामादन्तस्याजस्रस्रविणो हृदयमहाव्रणवज्रल-
 मोहान्धकारलब्धप्रवेशसरस्य प्राणतस्करस्य शून्यताहेतो-
 र्महाभूतग्रामाघातकस्य सकलविग्रहक्षपणदक्षस्य दोषचक्रव-
 र्त्तिनः कासश्वासप्रजापोपद्रववज्रलस्रदेहदीर्घरोगस्यासदुगृहस-
 मुत्थितस्य सकललोकक्षयकधूमकोर्जितातापहरणरुचेरनभ्रवि-
 क्षापितस्य स्फुरदनवद्यविव्योतमाननिग्रहग्रन्थिगहनगूढगर्भगहन-
 गम्भीराणि भूरिकाव्यकथाकठोराणि वज्रशास्त्रोदहनवृहन्ति-
 द्विषामपि हृदयानि नालं सोढुमायातं किमुत च नवमालिका-
 कुसुमक्रोमलानां सरसनिविडतन्तुदुर्बलानामवलानां हृदयमेवं
 सत्यपि सत्यवने ! वद किमत्र क्रियते क उपालभ्यते कस्य पुरस्ता-
 दुच्चैराक्रन्द्ये हृदयदाहिदुःखं बाध्याप्यते सर्वमक्षिणीनिमील्य
 सोढव्यमेव मूढेन मर्त्यधर्मणा पुण्यवत्यः पुरातन्यः प्रवृत्तयः एताः
 केन शङ्क्यन्तेऽन्यथा कर्तुं संसरन्त मन्तन्द्दिवं द्राघीयसोजन्मजरा-
 भरणषटीयन्त्रराजिरञ्जितं सर्वपञ्चजनानां पञ्चमहाभूतप्रपञ्चा-
 कुलद्रष्टितान्तःकरणव्यवहारदर्शननिपु णाः सर्वङ्गषा विषमा
 धर्मराजधर्मस्थितयः क्षणमस्य क्षममाणा गलन्त्यायुष्काला-
 कलनकुशलाः निलये कालनाडिका जगति सर्वजन्तुजीवोप-
 हारपातिनि सिञ्चति चण्डिकेवाटन्ती अनवरतप्राणप्रया-

ण्यकटनपटवः प्रेतपतिपटहाः प्रतिदिशं पर्यटन्ति पेटकैः
प्रतिपुरं प्रतप्तलोहलोहिताक्षाः कालकूटकान्तिकायाः काल-
पाशपाणयः कालपुरुषाः भीषणकिङ्करघटीपुटपटुटङ्कारभय-
ङ्कराः सर्वसत्त्वसरम्भणा घोराघातघोषणा दिशिदिशि वहन्ति
बहुविधचिताधूलिधूसरितः प्रेतपताकापटुपटपतितम्भ-
दृष्टयः कष्टशोकाकुलकुटुम्बिनि विकीर्णकेशकलापशबलशि-
विकासहस्तसंकुलाः किलिकिजायमानश्मशानशिबिरशिवा-
शवजापरलोकसार्थकसार्थप्रस्थानरथ्यावीथयः सकललोककव-
लावलेपनलम्पटा बहुला चिताङ्गारकालिकालरात्रजिह्वा-
जीविनातिजीवतां तृप्तिमशिक्षिता च भगवतः सर्वभूत-
भुजो बुभुक्षुस्त्योरतिदूतवाहिनीचानित्यता तद्दीक्षिका-
काचमहाभूतग्रामगोष्ठोगात्रेषु भङ्गुराणि गात्रयन्त्रपञ्जरदा-
रूणि देहिनामशुभभोगावेशविवशा विशरारवः शरीरनिर्मा-
णपरमाणवम्बिदुरा जीवनिबन्धनपाशतन्त्रीतन्त्रवः सर्वा-
त्मना विश्वविनश्वरमेव मवधृत्य नात्यर्थं मर्हसि मेधाविनि !
श्रुतिमतिमनसि तमसः प्रसरं दातुं एकोऽपि हि प्रतिसंख्यान-
क्षणोदारी भवति धृतेः ।

अपिच दूरगलितेऽपि च शोके नन्विदानी मेवेक्षणीय एवायं
ज्येष्ठः पितृकल्पोभ्राता भवत्या गुरुरितरथा को न बहुमन्येत
कल्याणरूपमौदृशं सङ्कल्पं भगवत्याः काषायग्रहणकृतमखिल-
सुज्वलप्रशमनकारणं भगवतीप्रवज्यायाः खल्विदमात्मवतां
महाभागस्तु भिनत्ति मनोरथमधुना यदयमत्र दिशति यदि
भ्रातेति यदि ज्येष्ठ इति यदि वत्सल इति सर्वथा स्यातव्य-
मस्य नियोगे इत्युक्ता व्यरंसीत् ।

उपरतवचसि तस्मिन् जगाद नरपतिः आर्यमप-
हाय कोऽन्य एव मभिदध्यात् अभ्यर्थितदैवनिर्मिता विष-
मपदावलम्बनस्तथा भवन्ति लोकस्य स्नेहदीपमूर्त्तयोमोहान्ध-
कारध्वंसनप्रदीपाः किं तु प्रणयप्रदानदुर्ललिता दुर्लभ-
मपि मनोरथमतिप्रीतिरभिलषति अतिप्रतिगृहीताः प्रथम-
मेव गुणास्तावता कायकलिमुचा जनेन उपयोगस्तु निरूप-
योगस्यास्य लघूनि गुरुणि वा ।

अथ तथा तस्याभिनन्दितप्रणये पार्थिवस्तामुषित्वा विभा-
वरीमुषसि वस्त्रालङ्कारादिप्रदानपरितोषितं विससर्ज निर्घात-
माचार्येण सह स्वसारमादाय प्रयाणकैः कतिपयैरेकतट-
मनुजाङ्गवि निविष्टं प्रत्युज्जगाम । तत्र राज्यश्रीव्यतिकर-
कथाः कथयतएव प्रणयिभ्यो रविरवततार गगनतलात्
बहलमधुपङ्क्तपिङ्गलपङ्क्तमाकुरुवसञ्जुकोच चक्रवाकवल्लभो वा-
सरः विप्रकीर्णरुधिरधारारुणवर्णानि लोकालोकानि यज्जू-
षीव याज्ञवल्क्यवक्त्रान्तानि निजवपुषि पाटलत्विषि पाप
मुषि पूषा पुनरपि सञ्जहार जालकानि रोचिषां क्रमेण च
स मुमोच पद्मरागरोचिष्णु रुष्णांशु रुष्णीषवन्धवद्ध पश्चिमा-
चलस्य सहजचूडामणिरिव वृकोदरकरपुटोत्पाटितप्रत्य-
ग्रशीणितशीणाङ्गरागरौद्रो द्रोणायनस्य रुद्रभिक्षादानद-
क्षकरमश्वनमुक्तमुण्डशिरानालनाडिरुधिरपूरितरणककपिलः
कपालकर्परद्वय पैतामहः पितृवधकुपितरामरागरचितपृथ्वी-
कण्टककार्तवीर्यः सकूटकुट्टाककुठारमुण्डनतुष्टदुष्टक्षत्रकण्ट-
कुहरकुल्याप्रणालीसहस्रपूरितो हृदयद्वय च दूरारोहिधीरैः
धीरो भयनिगूढकरचरणमुण्डमालाकृतिः गुरुसगरस्वरनखर

प्रहारजरसत्वररुद्रापेक्षणीक्षिप्तक्षतजोक्षिता विहारसुरकमठ
इव विलोक्यमानो नभस्यरुणगर्भो मांसपिण्ड इव खण्डित-
मानमानीय कालातिपातदूयमानदाक्षायणीक्षिप्तस्तटे मेरो-
रसुरवधाभिचापरूपपिशुनः शोणितकाथकषायित कुक्षि-
रतिविशङ्कटकाटाहइव बार्हस्पत्यसद्योगलितदानवदेहालो-
भितोपलेपभीषणो सुखमण्डलाभोग इव महाभैरवस्य सुहृत्-
मदृश्यत

वेदान्तावलम्बितनिगृहीताद्रमांसभारेव बभासे वासरा-
वसानवेलावेतसीविततबालसन्धारागरज्यमानवरोरुमम्पुटविष्ट-
मधुकैटभरुधिरपटलपाटलवर्णसमवसिते च सन्ध्यासमये चक्र-
वाक इव निजकुलकण्टककृतयुगकरणोद्यताया दिवः श्रिया
~~सह तलहीप्रविजिगीप्रया~~ चलितायाः श्वेतद्वीपदूतइव चा-
यत्या श्वेतभानुरूपानीयत निशायां नरेन्द्रा इति ।

इति श्रीहर्षचरिते अष्टमोच्छ्वासः ।

श्रीहर्षचरितं सम्पूर्णमस्तु ।

